

Rapport 2009:15

Våldsam politisk extremism

Antidemokratiska grupperingar på yttersta höger- och vänsterkanten

Säkerhetspolisen

brå

brottsförebyggande rådet

Våldsam politisk extremism

Antidemokratiska grupperingar på yttersta
höger- och vänsterkanten

Rapport 2009:15

Brå – centrum för kunskap om brott och åtgärder mot brott

Brottsförebyggande rådet (Brå) verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsförebyggande arbete och rättsväsendets reaktioner på brott.

Denna rapport kan beställas hos bokhandeln eller hos
Fritzes Kundservice, 106 47 Stockholm
Telefon 08–690 91 90, fax 08–690 91 91, e-post order.fritzes@nj.se

Produktion:

Brottsförebyggande rådet, Information och förlag,

Box 1386, 111 93 Stockholm

Telefon 08–401 87 00, fax 08–411 90 75, e-post info@bra.se

Brå på Internet www.bra.se

Författare: Lars Korsell, Johan Olsson, Anette Nyqvist, Daniel Vesterhav,

Johanna Skinnari, Hanna Nilsson Sahlin, Ahn-Za Hagström, Anna-Lena Lodenius,

Eva Sundström, Patrik Baard och Jan Carle

Omslagsillustration: ordcirkel av Elin Jonsson

Omslag och layout: Anna Gunneström

Tyck: Edita Norstedts Västerås 2009

© Brottsförebyggande rådet och Säkerhetspolisen 2009

ISSN 1100-6676

ISBN 978-91-86027-32-2

Innehåll

Föroord	5
Prolog	7
Sammanfattning	10
1. Inledning	21
Definition och avgränsningar	21
Syfte och frågeställningar	22
Disposition	23
2. Metod	24
Säkerhetspolisens material	26
3. Ideologierna bakom våldsamt politisk extremism	31
Vit makt-rörelsen	34
Den autonoma miljön	36
4. Våldsamt extremism i Sverige	40
Från acceptans till våld mot person	40
När uppstod extremistmiljöerna och var kom de ifrån?	41
Hur är extremistmiljöerna strukturerade?	44
Likheter och skillnader	49
Vilken typ av verksamhet bedrivs inom extremistmiljöerna?	50
Är extremistmiljöerna unika svenska företeelser?	53
5. Brottligheten inom extremistmiljöerna	54
Misstankar om politiskt motiverade brott	55
Geografisk spridning	73
Misstankar om icke-politiskt motiverade brott	78
Ålder	80
Sammanfattande analys	83
6. Rapport från Staden	86
Höger eller vänster? Dialog eller icke dialog?	87
Om våldet	90
Om att gå med och att höra till	100
Från ord till handling	105
Finare att stå till vänster	106
Hur får extremisterna lokalt fäste?	108
Ledare	110
Omprovning	112
Om vägen ut	112
Vad gör Staden?	114
7. Ungdomars attityder till och deltagande i ideologiskt motiverade brott	123
Attityder och deltagande	123
Vilka begår brottsliga politiska handlingar?	124
Hur många begår brottsliga politiska handlingar?	125

Åsikternas betydelse för att begå brottsliga politiska handlingar	125
Potentialen för brottsliga politiska handlingar	126
Miljöfrågans betydelse	127
8. Vilket hot utgör den våldsamma extremismen?	129
Avsikt och förmåga	129
Immateriell förmåga	133
Bedömning av det nuvarande hotet från extremistmiljöerna	135
Hotbilden i internationell jämförelse	139
Utvecklingen på två års sikt	139
9. Slutsatser och brottsförebyggande förslag	143
Inledning	143
Vägen in	144
Närsamhällets betydelse	151
Grupperingar och roller	155
Kapacitet och resurser	159
Plats och situation för våldsam extremism	162
Motiv och neutraliseringar	162
Måltavlor	169
Avradikalisering	178
Framtida forskning	181
10. En annan framtid	183
Referenser	185
Bilagor	191
Bilaga 1. Tabeller.	191

Förord

Regeringen har gett Brottsförebyggande rådet (Brå) och Säkerhetspolisen i uppdrag att i samarbete sammanställa en rapport om våldsam extremism i Sverige inom vit makt-miljön och den autonoma miljön. Syftet med rapporten är att ta fram ett kunskapsunderlag om våldsam extremism som kan ligga till grund för att utforma strategier och konkreta åtgärder för att motverka denna typ av brottslighet. Tyngdpunkten ligger på det tidiga förebyggande arbetet mot våldsam extremism.

Enligt regeringens direktiv ska Brå beskriva det preventiva arbetet på lokal nivå med att motverka våldsam extremism i Sverige samt redogöra för vilka verktyg och åtgärder som kan utvecklas för att användas till att motverka och förebygga våldsam extremism. I uppdraget ingår att genomföra studier på några orter i Sverige och beskriva effektiviteten av de verktyg och åtgärder som används för att motverka och förebygga våldsam extremism, där hänsyn tas till både lokala strukturella förhållanden och individuella och organisatoriska faktorer hos de personer och grupperingar som svarar för den våldsamma extremismen.

Enligt direktiven ska Säkerhetspolisen beskriva hur den våldsamma extremismen ser ut i Sverige, delvis i jämförelse med andra länder och bedöma den framtida utvecklingen i vårt land.

Om Brå följaktligen har ett lokalt perspektiv har Säkerhetspolisen ett övergripande nationellt perspektiv.

På grundval av undersökningarna ska Brå och Säkerhetspolisen sedan lämna förslag på åtgärder för att motverka våldsam extremism.

Rapporten är en förstudie, som kan ligga till grund för fortsatta arbeten inom ramen för regeringens uppdrag.

För Brå:s del av rapporten svarar författaren och journalisten Anna-Lena Lodenius, fil. dr Anette Nyqvist vid forskningscentret Score vid Stockholms universitet, fil. dr Eva Sundström vid Sociologiska institutionen vid Umeå universitet, docent Jan Carle vid Sociologiska institutionen vid Göteborgs universitet samt enhetsrådet Daniel Vesterhav, utredarna Johanna Skinnari och Patrik Baard och enhetschefen jur. dr Lars Korsell, projektledare, samtliga vid Brå:s Enhet för forskning om ekonomisk och organiserad brottslighet. Lars Korsell har också redigerat rapporten.

Författare till Säkerhetspolisens texter är chefsanalytikern fil. dr Johan Olsson, projektledare, analytikern Ahn-Za Hagström och handläggaren Hanna Nilsson Sahlin.

Vetenskapliga granskare har varit docenterna Anders Wigerfelt och Berit Wigerfelt vid forskningscentret Internationell migration och etniska relationer vid Malmö högskola, professor Tore Bjørgo vid Polishögskolan i Oslo och docent Tapio Kuure vid Tammerfors Universitet. Tack till utredarna Anna Molarin och Klara Klingspor på Brå för hjälp med arbetet.

Stockholm i juli 2009

Jan Andersson
Generaldirektör Brå

Anders Danielsson
Generaldirektör Säkerhetspolisen

Prolog

Hur tänker extremister? Hur ser de på världen och sig själva? Vad är de för och vad är de emot, vilka målar de upp som vänner och fiender?

Utifrån vit makt-miljöns och den autonoma miljöns hemsidor har vi försökt besvara dessa frågor och beskriva hur en aktivist ser på tillvaron. Genom att foga samman en mängd budskap från hemsidorna har vi tagit fram en beskrivning från vardera miljön. Texterna är dock skrivna som om det vore en aktivist från varje led som själv berättar.

Motstånd i ockuperat land

Så här är det. Jag är nationalist. Jag är patriot. Jag älskar Sverige. Jag älskar svenskarna. Jag älskar mitt folk. Jag tycker att alla folk ska ha rätt att leva efter sina villkor och förhållanden. Jag är inte mot andra folk. Jag är för mitt. Den nationella suveräniteten är okränkbar, fysiskt, kulturellt och ekonomiskt. Jag tror på ett självständigt Sverige, en hel och odelad nation. Jag vill leva i ett homogent Sverige, ett land som jag kan vara stolt över. Jag vill ha ett Sverige fritt från mångkultur. Jag strävar efter en folkgemenskap som stärker den etniska och kulturella identiteten. Jag kämpar för en nationell gemenskap.

Men det går åt fel håll. Vårt land är ockuperat. Främlingar väller in över våra gränser. Snart är främlingarna i majoritet och vi få svenskar som lever kvar blir en hårt utsatt minoritet i vårt eget land. Hela vårt folks existens hänger på en skör tråd. Vår kultur är hotad av mångkulturen. Vårt land styrs av en sionistisk ockupationsmakt och det sitter främlingar i höga maktpositioner. Polis och militär är sionistläkare. Jag som nationalist kommer aldrig att acceptera något annat än att det svenska folket styr i Sverige. Jag tolererar inte att något annat folks intressen formar vår framtid. Vi ska ha makten över oss själva. Det rådande samhällssystemet kommer att utrota vårt folk. Nu är det frågan om en kamp för överlevnad.

Vi måste, precis som andra förtryckta folk världen över, kämpa oss ut ur förtryck och förnedring. Vi måste göra motstånd. Vi måste organisera oss. Växa i storlek och styrka. Vi behöver fanbärare, banderollbärare, flygbladsutdelare. Vi behöver patriotiska aktivister. Vi behöver nationalistiska tänkare och talare. Vi behöver patriotiska motståndsmän. Vi behöver nationalistiska soldater. Vi ska försvara oss. Vi ska vara herrar i vårt eget land. Vi vill att Sverige och svenskarna ska överleva. Nu ska vi kämpa. Vi ska slåss mot Mammon, mot Sion, mot judar, mot främlingar och mot invandrare. Vi ska också slåss mot ligisterna, mot kommunisterna, mot rödingarna.

Vi ska informera svenskarna på gator och torg. Vi ska rekrytera nya patrioter. På förra torgmötet försökte några inhemska kommunister störa talet som en nationell tänkare höll. De skrek några ramsor, och då och då hördes en svag talkör, men kommunisterna

lyckades inte störa patriotens tal. De svenska medborgare som hade samlats lyssnade intresserat. Efter torgmötet attackerades två mötesdeltagare provocerat av ett gäng maskerade kommunister. Sin vana trogen filmade de så kallade antifascisterna angreppet. Vi försvarade oss genom att sparka en maskerad anarkist i huvudet. Han blev medvetlös och släpades bort av sina feiga kumpaner. Stridigheterna mellan patrioterna och kommunister fortsatte ett tag. Efter det fortsatte kommunisterna att bråka med polisen. De tyckte väl att det var säkrare att busa med dem än med oss. Det torgmötet slutade med att kommunisterna greps. Aktivistresurserna här är nu kraftigt decimerade. Nästa gång kommer de att behöva kalla till utomstående för att hantera situationen. Vi är beredda. Vi ska fortsätta hålla möten och informera svenskarna om situationen som råder i vårt land.

Vi ska sabotera och förstöra för våra fiender. Vi ska kosta ockupationsmakten så mycket pengar som möjligt. Vi ska radera det nuvarande samhället och bygga upp ett nytt. Vi ska förbereda oss för väpnad kamp. Det är krig och jag är en motståndskämpe.

Kriget mot fascism

Så här är det. Jag är mot fascism i alla dess former. Jag tänker bekämpa fascismen som jag vill, hur jag vill och när jag vill. Jag accepterar inte maktens lagar, jag tror inte på demokrati. Fria val är ett skådespel. Alla smörjer sina krås på bekostnad av vanliga människors slit. Överklassen, borgarna, företagsledarna, fackpamparna med sina lakejer till så kallade vänsterpolitiker är tjuvar och banditer. De snor åt sig kakan medan majoriteten lever i otrygghet eller under hot om varsel. Polisen är nationalstatens väktare med uppdrag att bevara det rådande orättvisa maktförhållandet. Jag och mina kamrater skiter i deras lag och skapar vår egen. Det här är en motreaktion. Vi vägrar samarbeta. Vi går kampens väg. Vi slår tillbaka. Vi söker obeveklig och ständig konfrontation. Marknadens diktatur och kontroll över samhället kommer inte att försvinna om vi inte krossar det. Systemet är korrupt i grunden, nu är det dags för strid.

Jag föraktar politikerna. Jag föraktar polisen. De ser högerextrema rörelser som ett välkommet inslag i vårt öppna samhälle. Polisen gör allt för att försvara fascisterna. Polisen står i vägen för vår kamp mot kapitalism och fascism. Men vi ger oss inte. Vi utför ett kontinuerligt och enträget, hårt och slitsamt antifascistiskt arbete. Vi ser nazisternas existens som en öppen attack mot oss och vår värdighet och vi ska driva bort alla nazister från gator och torg. Polisen gör ingenting när de kommer krypande ur sina hålor och attackerar socialistiska arrangemang. Någon måste göra något. Vi slår tillbaka. Vi är inte rädda för det fascistiska våldet. Vi attackerar nazisterna i deras hem. Håller färg i deras brevinkast, limmar igen låset till deras dörrar, skrämmer dem på flykt. Vi slår dem, vandaliserar deras hem och bränner deras bilar. Hör ni det? Vi attackerar er i era hem, i era bilar, på era jobb och

i era skolor. Ni är aldrig säkra. Vi kommer alltid att vara där och påminna er om konsekvenserna av er personliga aktivism. Om ni gömmer er letar vi reda på er.

När vi kommer blir nazisterna rädda och flyr. De springer gatlopp i panik. De tar skydd i butiker och på fik. De gömmer sig bakom väktare och poliser. Den som inte hinner undan, den som lämnas i sticket av sina fega nassekompisar, sparkar vi ner och misshandlar. Vi tillrättavisar nazisterna med några käftsmällar. Vid senaste sammandrabbningen försökte en fly men han fick en välriktad spark i bröstet innan han fortsatte löpa. En annan nazist fick ett knä i ansiktet och sedan en spark i magen. Efter det la de kängorna på ryggarna och sprang fortare än jag har sett någon springa. Tack alla kamrater som var med och misshandlade skiten ur nassarna.

Varje försök till nazistisk upptrappning motarbetar vi. Vid deras årliga demonstrationer möter vi upp med traditionella våldsamma gatukonfrontationer. I år avgjordes slaget och vi antifascister stod som segrare. Vi tryckte ner nazisterna i skosulorna och nu vågar de inte visa sig av rädsla för antifascistisk repression. Vi satte in det tunga artilleriet och evenemanget avslutades med flera fall av grov misshandel.

Jag har, tillsammans med mina obundna kamrater, tryckt tillbaka nazisterna. Och vi ska fortsätta kampen och krossa alla former av nazistisk aktivitet och organisering. Det är krig och jag är en motståndskämpe.

Sammanfattning

Vit makt och autonoma grupperingar

I Sverige finns politiska grupperingar som valt att ställa sig utanför det demokratiska samhället och som ser våld, skadegörelse och andra brott som ett legitimt redskap i sin kamp. Den här rapporten innehåller en kartläggning av den politiskt motiverade brottslighet som begås inom vit makt-miljön och den autonoma miljön (extremistmiljöerna). Rapporten har tagits fram av Brottsförebyggande rådet (Brå) och Sakerhetspolisen på uppdrag av regeringen.

Större delen av vit makt-miljön och de autonoma grupperingarnas verksamhet är emellertid inte brottslig. I stället är det opinionsbildning, lagliga aktioner, konserter, fester och evenemang som ligger i huvudfåran. Det är också långt ifrån alla personer i extremistmiljöerna som deltar i politisk brottslighet, men det är denna kriminalitet som här är i fokus.

Detta arbete om våldsamt politisk extremism handlar *inte* om dem som begår brott av religiösa motiv eller om enskilda personer som utanför grupperingarna ägnar sig åt brott med politiska motiv. Inte heller omfattas grupper vars aktioner stannar vid civil olydnad, låt vara att vissa handlingar kan gå över gränsen och avse typiskt sett mindre allvarliga brott.

Ideologierna

Vit makt-miljön ser framför sig ett etniskt och kulturellt homogent samhälle under ett upplyst diktatoriskt ledarskap. De är följaktligen emot invandring och det mångkulturella samhället. Uppfattningen om det starka judiska inflytandet i samhället är gamla tankegångar, men islam börjar också räknas som ett hot. Vit makt-miljön lyfter fram den traditionella kärnfamiljen och är fientligt inställd till HBT-personer.¹

Den autonoma miljön drömmer i stället om ett klasslöst samhälle med ett antiauktoritärt styre. De är emot det nuvarande demokratiska statsskicket och menar att det kapitalistiska samhället skapar orättvisor och är grunden för exploatering av människor och miljö. Den autonoma miljön består också av grupperingar med djurrättsaktivister. Till skillnad mot vit makt-grupperingarna är inställningen till invandring, mångkultur och HBT-frågor positiv.

Det är inte minst den svartvita världsbilden med enkla svar på svåra frågor som fungerar som en magnet för dem som fångas upp av extremistkretsar. Att vuxenvärlden utmanar denna förenklade världsbild är därför en grundläggande brottsförebyggande metod. För att

¹ HBT står för homosexuella, bisexuella och transsexuella.

läsa samtliga brottsförebyggande förslag hänvisas till kapitel 9, som inleds med en översiktlig modell över förslagen.

Vit makt-miljön hämtar visserligen ideologisk inspiration från nationalsocialismen men bygger mer på den brittiska skinheadrörelsen och amerikanska white-power rörelsen. Det är mer rockmusik än Mein Kampf. De autonoma grupperna har inte mycket att göra med 1968-vänstern utan utgör en mer anarkistisk fåra som bygger på 1980-talets husockupationer och den framväxande vit makt-rörelsen.

Följaktligen utgör extremistmiljöerna inte politiska rörelser i traditionell mening utan kan beskrivas som ungdomsföreteelser. För många aktivister utgör extremistmiljöerna en livsstil under en ungdomsperiod. Sammanhållningen i miljöerna bygger lika mycket på ålder, vänskap, musik och klädstil som på ideologi.

Höger eller vänster?

Vit makt-miljön och de autonoma grupperingarna står långt ifrån varandra på en traditionell höger-vänsterskala, men de har också likheter.

De möts i frågor som antikapitalism, antiimperialism, miljö och djurrätt samt i stödet för palestiniernas sak och motståndet till Israel och USA.

Båda sidorna underkänner demokratin, rättssamhället och dess lagar. Polisen är enbart ett redskap för makten. Myndigheter och deras företrädare konspirerar mot vit makt-miljön och de autonoma grupperingarna och de intressen och värden som dessa företräder. På båda kanterna är det därför ett kall att ta taten och genomdriva nödvändiga förändringar för massans bästa. Därför heroiseras personer inom de egna leden som straffas för sina politiska brott.

Antisemitism finns i vissa delar inom den autonoma miljön och antisemitism i stora delar av vit makt-miljön.²

Likheterna gör att en höger- och vänsterskala bör kompletteras med ytterligare en faktor; dem som tror på politisk dialog och demokrati och dem som inte gör det, något som rapportens omslag också illustrerar. Icke dialog och antidemokrati är kännetecknen för vit makt-miljön och den autonoma miljön.

Poliser är något av en "egen" måltavla för extremistgrupperingarna och ingriper dessutom vid demonstrationer och manifestationer. Därför är polisens uppträdande särskilt viktigt. Om alla poliser uppträder korrekt och med lika stort engagemang förebyggs att enskilda poliser utsätts för våld och annan otillåten påverkan. Dessutom utmanas den svartvita världsbilden när poliser visar sig vara professionella och mänskliga.

² Antisemitism betecknar en negativ inställning till sionism, det vill säga de politiska strävandena att skapa en judisk nationalstat. Antisemitism betecknar en fientlighet mot judar och judendomen.

Dialog möts med dialog

Eftersom den våldsamma extremismen underkänner politisk dialog är samhällets viktigaste brottsförebyggande metod att visa att dialog lönar sig medan icke dialog och politisk brottslighet straffar sig. Inte enbart genom att gärningspersoner döms för brott med de följder det får utan också att de inte kommer någon vart med sina politiska krav.

Genom att föra en dialog med politiska grupperingar, nätverk och ungdomsrörelser som är *för* dialog och ta dem på allvar kan rekryteringsbasen minska för extremistgrupperingar. Meningen är att politiskt intresse och engagemang ska kanaliseras i demokratiska former.

Det finns olika sätt att säga ja till åsikts- och yttrandefrihet men nej till extremistiskt våld. Arrangörer av exempelvis demonstrationer mot rasism och främlingsfientlighet kan vägra att tillåta maskering eller paroller som inte är godkända. Extremistgrupperingar kan nekas att hyra lokaler eller att få offentliga bidrag. Mot vit makt-miljön och den autonoma miljön kan demonstrationer och mobilisering ske samtidigt för att visa att det är våldet samhället vänder sig mot.

Om avståndet mellan ideologi och våldshandlingar ökar bör det även underlätta för Polisen att identifiera vilka individer som ägnar sig åt våldsam politisk extremism då de inte längre lika lätt kan "gömma sig" i de ideologiska miljöerna.

Vilka är de och hur många?

De grupperingar som Säkerhetspolisen räknar till vit makt-miljön är bland annat *Svenska motståndsrörelsen* och det politiska partiet *Folkfronten*, som båda är regelrätta organisationer med ledare, regler för medlemskap och liknande. Svenska motståndsrörelsens målsättning är att införa ett nationellt och totalitärt styre genom revolution. Folkfronten har egentligen hämtat sin ideologi från nationalsocialismen och vill erövra makten för att kunna avskaffa demokratin.

Till vit makt-miljön hör också *Info 14*, en nyhetsförmedling på Internet, och *Fria nationaliser*, ett nätverk för oberoende grupper. Utmärkande för nätverk är att en tydlig central ledning saknas. Grupperingarna, som kan växla i nätverket, är självständiga men det kan finnas en central koordinering.

Den autonoma miljön bygger framför allt på nätverk; *Antifascistisk aktion* (Afa) och *Revolutionära fronten* (RF) är sådana exempel. Båda nätverken vill genom revolution avskaffa den rådande samhällsordningen och med vissa variationer införa ett klasslöst samhälle.

Den autonoma miljön kännetecknas också av kampanjer; tillfälliga projekt med syfte att kraftsamla kring en viss fråga eller händelse. Under valrörelsen 2006 uppstod exempelvis *Osynliga partiet*, som var en protestkampanj mot den borgerliga alliansen.

Även inom vit makt-miljön förekommer kampanjer. Ett exempel är *Svensk ungdom, Sveriges framtid* som sprider sitt budskap genom konserter och fester.

Inom den autonoma miljön förekommer också aktionsnamn, som ibland uppstår spontant. *Reclaim the Streets* och andra aktionsnamn används för att ordna gatufester, där skadegörelse följer i spåren. Under namnet *Djurens befrielsefront* angrips personer och verksamheter som utpekats för oetisk djurhållning.

I stora drag är det ungdomar som befinner sig i vit makt-miljön och i den autonoma miljön. Säkerhetspolisens undersökning rör sig om en tioårsperiod och omfattar 1 409 personer som dömts eller misstänkts för politiskt motiverade brott. Denna grupp är endast representativ för den minoritet inom miljöerna som är involverade i allvarlig politiskt motiverad brottslighet.

Både i vit makt-miljön och i den autonoma miljön dominerar männen, särskilt i vit makt-grupperna där knappt tio procent av de aktiva är kvinnor. I den autonoma miljön är en fjärdedel kvinnor.

Våldsam extremism är inte bara ett storstadsproblem. Brottsligheten finns i större delen av landet. Norrland är dock mindre drabbat än övriga landet, men problembilden är inte statisk utan förändras. Det vanliga är att båda miljöerna är brottsaktiva inom ett och samma område. I kapitel 5 finns kartor som visar var brotten begås.

Brottsaktiva personer

De personer inom extremistmiljöerna som begår brott är mycket brottsaktiva. De 1 409 personerna har varit skäligen misstänkta för 9 329 brott. Av dessa brottsmisstankar bedömer Säkerhetspolisens att 2 432 är politiskt motiverade, varav minst 734 lett till fällande dom eller annan lagföring. De icke politiskt motiverade brottsmisstankarna uppgår till 6 897, varav minst 4 785 lett till fällande dom eller annan lagföring.

Omkring hälften av de politiskt motiverade brotten kan knytas till personer inom vit makt-miljön (1 225 misstankar). Av dessa gäller 1 163 misstankar män och 62 kvinnor. Den andra hälften (1 207 misstankar) kan hänföras till personer inom den autonoma miljön. Männen svarar för 888 misstankar och kvinnor för 319.

Vit makt-miljön är kraftigt överrepresenterad för brott som inte är politiskt motiverade och kan knytas till 5 332 misstankar medan 1 565 misstankar hänförs till personer i den autonoma miljön.

Kvinnor inom den autonoma miljön är misstänkta för fler politiskt motiverade brott än brott som inte är politiskt motiverade, skillnaden är dessutom relativt stor.

Den politiskt motiverade brottsligheten accelererar mellan 15 och 19 år för att sedan relativt snabbt avta. Efter gymnasieåren fortsätter dock en del individer med politiskt motiverade brott, men relativt få brott begås av gärningspersoner som är äldre än 25 år och mycket få av gärningspersoner som är över 30 år.

Kapacitet

Många brottsaktiva aktivister inom vit makt-miljön har praktiska färdigheter i och erfarenhet av att använda våld. Ett antal aktivister har också erfarenhet av dödligt våld.

Inom vit makt-miljön finns dessutom personer som har vapenutbildning, exempelvis är jägarexamen förhållandevis vanligt. En del har militär utbildning genom värnplikt, men tillgången på personer med avancerad militär utbildning är mycket begränsad.

Inom vit makt-miljön finns relativt stor tillgång till både legala och illegala skjutvapen. Ett mindre antal vit makt-anhängare förfogar också över automatvapen och sprängmedel.

Många brottsaktiva aktivister inom den autonoma miljön har använt våld. Ett antal aktivister har också erfarenhet av att utöva grovt våld och tillverka olika typer av bomber och tändanordningar. Antalet personer med avancerad militär utbildning eller erfarenhet av att utöva dödligt våld är dock mycket begränsad inom den autonoma miljön. Tillgången på skjutvapen inom den autonoma miljön är också begränsad.

Inom båda miljöerna men framför allt inom den autonoma miljön finns personer med betydande färdigheter i att kartlägga motståndare.

Brotten i kampen

Den brottsliga verksamheten i både vit makt-miljön och den autonoma miljön bedrivs i små grupper, som baseras på vänskap. Brottsligheten är ostrukturerad och saknar central styrning, även om det framför allt inom den autonoma miljön finns en avsikt att koordinera olika grupperings agerande.

Avsaknaden av en stark styrning innebär både en begränsning och en fördel. Det är svårt för miljöerna att mobilisera sina kollektiva resurser mot ett specifikt mål då ingen kontrollerar resurserna. Avsaknaden av central styrning är däremot ett skydd mot polisiära insatser. Som regel är det enbart gärningspersonerna själva som har kännedom om vilka som ingår i gruppen. Det är också svårt att slå ut en decentraliserad verksamhet med grupperingar som agerar oberoende av varandra.

Vit makt-miljöns brottsliga verksamhet är relativt oöverlagd och defensiv. Angrepp planeras sällan och våldet är ofta en konsekvens av slumpmässiga möten. De angrepp som planeras är främst vedergällningsattacker på autonoma aktivister. Vit makt-miljön har inte någon tydlig avsikt att agera mot samhällsföreträdare, men sporadiskt förekommer sådana angrepp, främst mot journalister.

Den autonoma miljön är däremot offensiv och planerar sina angrepp på ett annat sätt än vit makt-miljön. I första hand angrips vit makt-miljön. Måltavlor är vidare företrädare för myndigheter och företag samt förtroendevalda.

Till skillnad mot vit makt-miljön finns en tydlig avsikt hos de au-

tonoma grupperingarna att störa den allmänna ordningen genom att protestera mot statens våldsmonopol och återerövra kontrollen över det publika rummet (Reclaim the streets). Vad som många, även för vissa deltagare, uppfattar som spontana brott är välplanerade aktioner.

En väsentlig del av våldet är attacker mot politiska meningsmotståndare. För den autonoma miljön svarar dessa angrepp för 60 procent av deras misstänkta brott mot liv och hälsa medan motsvarande siffra för vit makt-miljön är 40 procent. Polariseringsen av dessa ytterlighetsgrupper är en viktig förklaring till våldet.

Vit makt-miljön attackerar även enskilda personer som inte tillhör någon autonom gruppering. Det gäller brott där avsikten är att skrämja eller skada personer på grund av deras hudfärg, etnicitet eller sexuella läggning. Knappt hälften av vit makt-miljöns brott mot liv och hälsa är riktade mot sådana personer. En tredjedel av vit makt-miljöns politiska brott är hets mot folkgrupp.

Den autonoma miljön ägnar sig också åt skadegörelse, aktivister angriper olika typer av företag, djurrättsaktivister attackerar pälsbutiker och verksamheter som hanterar kött. Migrationsverkets lokaler har angripits som en protest mot invandrings- och flyktingpolitiken.

För att förebygga extremistgrupperingarnas brott kan lokala kartläggningar över hotbilden göras i samarbete med polisen. För journalisternas del är det viktigt att motverka självensur genom att redaktioner samarbetar och att många medarbetare bevakar extremistmiljöerna för att minska exponeringen av enstaka personer.

Brott med andra syften

Det är inte enbart politisk övertygelse och ideologisk rationalitet som förklarar det våld som vit makt-miljön och de autonoma grupperingarna svarar för.

När grupperingar sluter sig samman mot gemensamma fiender uppstår en gruppodynamik som gör att våldsutövningen snarare fyller en funktion att hålla samman gruppen än att nå faktiska politiska resultat. Våld kan också vara ett sätt för ”aspiranter” och personer med låg status att profilera sig.

Det är vanligt att den enskilda personens radikaliserings och vilja att begå politiskt motiverade brott inträffar först när individen trätt in i den extrema miljön. Återigen är brotten i mångt och mycket ett svar på vad som sker i grupperna.

Till grupperingar som kan erbjuda gemenskap, spänning och aktioner söker sig också bråkstakar som hellre vill ha ”action” än fördjupa sig i ideologin.

Det finns därför många olika förklaringar till brotten. Andra faktorer än politisk övertygelse spelar in: alkohol och droger, händelser i stridens hetta, personer som gått in i rörelserna för att kunna slåss,

aktivister som söker spänning och kickar och nykomlingar som vill visa framfötterna och ge prov på dådkraft.

Lokal etablering

Det finns olika förklaringar till varför extremistgrupperingar etableras lokalt. Det kan vara någon ledande person som tar initiativet och får anhängare. Personer med ledaregenskaper kan också flytta till orten och bygga upp en gruppering. När sedan drivande personer lämnar orten kan engagemanget avta eller upphöra.

Det är också tänkbart att vissa grupperingar medvetet försöker etablera sig på olika orter där man uppfattar att det finns ett stöd hos ortsbefolkningen eller där meningsmotståndare redan är verksamma.

Rekrytering sker framför allt på grund- och gymnasieskolor.

När det väl finns en lokal miljö, även om den är liten, kan nätverket kraftsamla med personer utifrån för att genomföra aktioner och manifestationer. Eftersom en central styrning saknas är kontaktnät viktiga. Ett litet antal lokala aktivister i extremistkretsar kan därför åstadkomma ett stort eko. Genom kraftsamlingarna möjliggörs också aktioner på många orter i landet.

Förebyggande åtgärder är därför en lokal beredskap mot tillresande och att förekomsten av små lokala grupperingar inte tystas ned med motiveringen att de saknar betydelse. De ingår och måste ses i ett större nationellt sammanhang.

Organisationsgradens betydelse

Det kan ses som ett större steg att gå med i en vit makt-gruppering än att ansluta sig till den autonoma miljön. Förklaringen är ett större inslag av formella organisationer med ett tydligare inträde och medlemskap. Det är också mer stigmatiserande att tillhöra vit makt-miljön än den autonoma rörelsen. De flesta människor ryggar för nazistiska symboler och ett förhållande av våldet.

Den autonoma miljön står på flera punkter närmare etablerade uppfattningar: till exempel om mångkultur, invandring, kvinnans ställning, miljöfrågor och djurskydd. Det är därför lättare för personerna i de autonoma grupperna att vandra mellan våldsamt extremism och radikala grupperingar som använder mer konventionella metoder för att påverka. Den autonoma miljön är i något mindre grad formaliserad och därför kan personer gå in och ur miljön och på det sättet flyta mellan olika engagemang.

Inom extremistmiljöerna fyller en del personer en viktigare funktion än andra för de kriminella gärningarna. De som är drivande att genomföra våldsamma aktioner och kan skapa nya grupperingar eller angreppspunkter är viktiga måltavlor för att minska kraften hos extremistgrupperingarna. Mot dessa personer borde Polisens utredningsresurser koncentreras.

Av Säkerhetspolisens undersökning framgår att de som begår poli-

tiska brott gör det förhållandevis sent i åldern, när de är mellan sju- ton och nitton år. Det betyder att särskilda insatser bör riktas mot de ungdomar sent i högstadiet och i gymnasiet som ännu inte lämnat ex- tremistmiljöerna.

Att gå med och ur

Samhällets olika syn på de respektive miljöerna gör också att toleran- sen mot brotten skiljer sig åt. Våld i vit makt-miljön kan uppfattas som nazistiska dåd, med de associationer det för med sig, medan den autonoma miljöns aktioner lättare kan förklaras i termer av ungdom- ligt oförstånd och att i grunden sunda uppfattningar spårat ur.

Genom större kunskap om de båda sidornas brottslighet och ge- nom att vara medvetna om att det också finns en risk att politiska brott hänger samman med annan brottslighet bör därför föräldrar och alla andra som möter unga människor kunna göra mer för att motverka våldsamt extremism. Särskilt i vit makt-miljön är det vanligt med brott som inte är politiskt motiverade. I själva verket är siffrorna väsentligt högre för sådana brott än för vit makt-miljöns politiska brott.

I det följande redogörs närmare för fyra typer av vägar in i extre- mism och vad man kan göra för att försvåra ett inträde och underlätta ett utträde.

"Utagerarna"

Ensamma, osäkra och utsatta personer i yngre tonåren riskerar att i sitt identitetssökande dras till våldsamma radikala grupper. Utsatta ungdomar som känner sig svikna av samhället är knappast mottagliga för information om det demokratiska samhällets spelregler. För dem är det spänningen och i viss mån grupptillhörigheten som lockar. Ide- ologisk övertygelse och politiska brott är något som kommer senare. Det gäller att fånga upp "utagerarna" och främja andra attraktiva al- ternativ som kan erbjuda spänning och en stark samhörighetskänsla.

"Grubblarna"

"Grubblarna" brinner för ideologin och är mer synliga och skötsam- ma än "utagerarna". Ett sådant sökande är i grunden positivt, men det ideologiska intresset kan också gå överstyr i enskilda fall. Föräld- rar har ansvar för att politisk medvetenhet och ett positivt engage- mang i viktiga frågor inte övergår till politiskt motiverad brottslighet. Ett sätt kan vara att föräldrar är närvarande som "observatörer" vid de demonstrationer och manifestationer som deras barn deltar i, en metod som prövats bland annat mot fotbollshuliganer.

"Familjens väg"

Radikala och extrema uppfattningar i familjen eller den närmaste om- givningen kan få politiskt intresserade ungdomar att gå in i politisk

extremism. På samma sätt som för ”grubblarna” är det positivt med ett engagemang. Med tanke på omgivningens attityder behöver dock steget in i extremism inte vara lika långt som för ”grubblarna”.

Om inte föräldrarna tar sitt ansvar måste andra vuxna i omgivningen, till exempel på skolor och fritidsgårdar, stödja ungdomarna så att de inte hamnar i miljöer med politisk brottslighet på dagordningen.

”Kontaktsökarens väg”

”Kontaktsökaren” har ofta en neutral inställning till det politiska budskapet och lockas inte av spänningen att tillhöra en extremistgrupp. Motivet är i stället att få en närmare relation med en person som ingår i en extremistisk grupp eller att få ta del av den sociala gemenskap som finns i gruppen. Det kan därför vara närmast en slump att ”kontaktsökaren” hamnar i en extremistisk gruppering. Därför har vuxna i omgivningen goda förutsättningar att hjälpa till att ändra kursriktning.

Fritidsgårdar, skola och jobb

Oavsett vilken väg som leder till våldsam extremism gäller det att få ungdomar att se sig som en del av samhället, skapa en relation till dem och föra en dialog. Därför har skolan och fritidsgårdarna en viktig roll genom att lyssna på ungdomars åsikter, diskutera och stimulera dem att läsa vidare för att bredda och fördjupa sin kunskap. På så sätt kan unga människor själva ompröva sina idéer i stället för att pådyvlas vad som är rätt och riktigt.

Vissa ungdomar söker spänning och det kan kanaliseras på annat sätt än genom våldsam extremism. Att erbjuda mer fartfyllda fritidsaktiviteter är alternativ som prövats och som bidrar till engagemang och att nya sociala kontakter skapas.

Det finns också exempel på företagare som tagit sig an ungdomar i extremistkretsar, fungerat som vuxna mentorer och tillhandahållit praktik och sysselsättning.

Den lokala polisen har också stora möjligheter att möta ungdomar.

Många aktörer kan tillsammans bidra till att ungdomar inte hamnar i våldsam extremism och underlätta vägen ut ur extremism. Det finns därför ett behov av samordning och på några håll i landet har kommunerna utsett en samordnare. Uppgiften är inte att ta över andras ansvar utan att se till att problem inte faller mellan stolarna.

En viktig uppgift i lokalsamhället är att se till att en kartläggning görs över situationen med extremism. Annars finns en risk för att de åtgärder som sätts in inte får någon effekt.

Hotet från vit makt-miljön

Vit makt-miljön saknar idag direkt avsikt och förmåga att försöka förändra statsskicket, ytterst på grund av det begränsade antalet individer inom miljön.

Vit makt-miljön saknar också en tydlig avsikt att agera mot det demokratiska statsskickets grundläggande funktioner; det politiska beslutsfattandet, myndigheters verkställighet av politiska beslut eller den fria debatten. Även om det händer att vit makt-aktivister hotar journalister, har miljön inte förmåga att helt slå ut eller allvarligt skada någon av dessa funktioner. Följaktligen utgör vit makt-miljön inte något direkt hot mot det demokratiska samhället eller någon av dess grundläggande funktioner.

Tillgången på vapen och sprängmedel, våldskapital och erfarenhet av grovt våld gör dock att om tydlig avsikt uppstod skulle miljön allvarligt kunna skada delar av dessa funktioner, ett politiskt parti, en tidning eller en myndighet.

Vidare finns det inom vit makt-miljön en tydlig avsikt att begå brott mot enskilda individer. Attacker av detta slag sker systematiskt över stora delar av landet. Den totala mängden attacker är relaterad till miljöns storlek och således är denna brottslighet inte så omfattande att den hotar det demokratiska statsskicket. För enskilda individer utgör vit makt-miljön dock ett allvarligt hot.

Hotet från den autonoma miljön

Inte heller i den autonoma miljön finns idag en direkt avsikt och förmåga att förändra statsskicket. Ett skäl är det begränsade antal personer som är beredda att begå brott för sina politiska åsikters skull.

Däremot har den autonoma miljön en tydlig avsikt att agera mot det demokratiska samhällets grundläggande funktioner. Dessa attacker riktar sig mot förtroendevalda och tjänstemän. Den autonoma miljön har också förmåga att agera över tid och rum, på ett stort antal platser i landet.

Miljön utgör följlaktligen ett hot mot delar av det demokratiska statsskickets grundläggande funktioner då såväl avsikt som förmåga att systematiskt angripa politiska partier och myndigheter finns. Begränsningar i numerär, koordination och våldskapital gör dock att den autonoma miljön inte förmår att slå ut eller allvarligt skada det demokratiska statsskickets grundläggande funktioner som exempelvis det politiska beslutsfattandet.

Den autonoma miljön har både avsikt och förmåga att störa den allmänna ordningen. Det utgör dock inte ett hot mot demokratin, men brotten begränsar andra individers rätt att utöva sina grundlagsfästa fri- och rättigheter.

Det finns inte någon tydlig avsikt eller förmåga att systematiskt hota större företag. Däremot utgör miljön ett hot mot en del mindre företag.

Den autonoma miljöns ofta välplanerade angrepp på personer i vit makt-miljön är ett allvarligt hot mot enskilda individers grundlagsfästa fri- och rättigheter.

I jämförelse med andra länder

I förhållande till folkmängden är extremistmiljöerna i Sverige större än i Norge, men de är lika stora som i Danmark och Tyskland. I Sverige är dock våldet mellan miljöerna grövre. Den svenska vit makt-miljön har också en tydligare avsikt att beväpna sig med skjutvapen och sprängmedel. Den autonoma miljön i Sverige har också en tydligare avsikt att systematiskt angripa förtroendevalda.

Hotet på två års sikt

Extremistmiljöerna är och bedöms förbli marginaliserade subkulturer som sannolikt varken kommer att växa eller öka på ett avgörande sätt de närmaste två åren. Ett viktigt skäl är den låga acceptansen för politiskt motiverade brott. Klimat- och miljöfrågorna kan dock förväntas bli mer centrala inom den autonoma miljö, vilket kan leda till allvarliga politiskt motiverade brott.

För båda extremistmiljöerna finns som tidigare också en risk att små grupperingar av mycket radikala aktivister bildas och begår mycket allvarliga politiskt motiverade brott. Det påverkar dock den upplevda hotbilden mer än den faktiska.

I lokalsamhället görs mycket för att förebygga våldsamt extremism. Samtidigt har problemet funnits i tjugo år och någon minskning är inte i sikte. Ett sätt att försöka begränsa den våldsamma extremismen är att inventera de brottsförebyggande initiativ som tagits och sedan sprida kunskapen över landet.

1. Inledning

Kopplingen politik och brottslighet är inte ny. Skotten i Sarajevo, tysk revanschism efter första världskriget, konflikten på Nordirland och den nu aktuella konflikten mellan palestinier och staten Israel är exempel där våld uppfattas som politiskt motiverat i konflikter. Inte sällan syns ungdomar som aktörer i denna typ av våldshandlingar. I denna text är det emellertid inte ungdomars delaktighet i krig och nationella konflikter som står i fokus. Frågan är i stället hur man kan förstå en mobilisering av framför allt unga människors intresse och föreställningar, som innebär att de tar till handlingar som är illegitima och i strid med lagen.

Bakgrunden till denna rapport om extremistisk brottslighet handlar om statsmakternas arbete med att stärka demokratin. I budgetpropositionen för år 2008 lyfter regeringen fram att utanförskap är ett stort problem i Sverige och stora delar av Europa (prop. 2007/08:1, utgiftsområde 1, s. 29). Utanförskap bidrar till att extremistiska grupper som ifrågasätter samhällets grundläggande värderingar växer fram, grupper som använder våld och annan otillåten påverkan för att påverka demokratiskt fattade beslut och driva sina politiska linjer.

För att motverka våldsamt politisk extremism har regeringen för avsikt att rikta in sig på förebyggande insatser och för det krävs en bred samverkan mellan nationella och kommunala myndigheter samt förenings- och organisationslivet. Det handlar således om åtgärder som går utöver de brottsbekämpande och rättsvårdande myndigheternas insatser. I klartext är frågan vad sociala myndigheter, skolan och andra aktörer kan göra, och göra mer. Vilken tydligare roll kan lokalsamhället spela för att motverka våldsamt extremism?

Mot denna bakgrund har regeringen gett Brå och Säkerhetspolisen i uppdrag att ta fram ett kunskapsunderlag som beskriver vilka grogrunder som lockar framför allt unga personer in i extremistmiljöer och vilka processer som gör att människor börjar begå brott i politiska syften. Uppdraget, som framgår mer preciserat i förordet, syftar ytterst till att ta fram förebyggande åtgärder och att tydliggöra lokalsamhällets möjligheter.

Definition och avgränsningar

I detta projekt definierar Brå och Säkerhetspolisen *våldsamt extremism* som den politiskt motiverade brottslighet som begås inom *vit maktmiljön* respektive den *autonoma miljön* (extremistmiljöerna). En avgränsning sker då mot

- icke våldsamma grupperingar, som ägnar sig åt civil olydnad, även om vissa gärningar formellt kan gå över gränsen och utgöra mindre allvarliga brott,

- grupperingar som har religiösa motiv, exempelvis islamisk extremism,
- politiskt motiverade brott som begås individuellt utan koppling till grupperingar.

Med *politiskt motiverade brott* avses i denna studie brott som begås av individer inom vit makt-miljön eller den autonoma miljön där det tydligt framgår att brottet är kopplat till extremistmiljöernas politiska verksamhet eller ideologi. Därmed görs en avgränsning mot brott som personer inom miljöerna begår i andra sammanhang och brott som dessa personer begår men som har privata bevekelsegrunder. Relationsvåld, narkotikabrott eller brott vid ordningsstörningar i samband med idrottsevenemang som begås av individer inom extremistmiljöerna anses således inte vara politiskt motiverade.

Syfte och frågeställningar

Syftet med uppdraget är att ta fram kunskap som kan ligga till grund för strategier och konkreta åtgärder som på olika sätt motverkar våldsamt extremism inom vit makt-miljön och den autonoma miljön. Tyngdpunkten ligger på att förebygga våldsamt extremism och bör betraktas som ett komplement till polisens arbete.

Brå och Säkerhetspolisen har preciserat regeringsuppdraget i följande frågeställningar, som kommer att besvaras eller åtminstone belysas i rapporten.

1. Hur kan extremistmiljöerna bäst beskrivas?
2. Vilken typ av brott begås inom extremistmiljöerna och vilka är gärningspersonerna?
3. Vem och vilka är måltavlorna för våldet, vilka våldsmetoder används mot olika måltavlor och varför?
4. Hur ser situationen ut i Sverige i förhållande till våra grannländer?
5. Vilka samhällsfaktorer påverkar och vilken roll spelar den omgivande politiska miljön i lokalsamhället för att ge upphov till våldsamt politisk extremism?
6. Vilka push- och pullfaktorer på individuell nivå förklarar steget in i våldsamt politisk extremism, håller personer kvar och gör att vissa hoppar av?
7. Hur ser den övergripande hotbilden ut från extremistmiljöerna och hur kan den komma att förändras under de närmaste två åren?
8. Vad har gjorts lokalt för att motverka och förebygga våldsamt politisk extremism och vilka brottsbekämpande och framför allt brottsförebyggande strategier kan utvecklas och formuleras?

Disposition

Efter ett avsnitt om de metoder som använts i undersökningarna följer ett kapitel som handlar om ideologierna, som tagits fram av Brå i samarbete med Säkerhetspolisen. Det är en utveckling av de två berättelserna i rapportens början där extremister delar med sig av sina respektive världsbilder. Efter ideologierna följer två kapitel om extremistmiljöerna respektive extremisterna och deras brott. Dessa avsnitt har författats av Säkerhetspolisen.

Härefter följer ett längre avsnitt – Rapport från Staden – som tar sikte på extremistmiljöerna i lokalsamhället. Sedan beskrivs en undersökning om unga människors attityder till att begå politiskt motiverade brott. Dessa avsnitt svarar Brå för.

I nästa avsnitt skriver Säkerhetspolisen om hotbilden och därefter följer ett avsnitt med slutsatser och förebyggande åtgärder som tagits fram av Brå i samarbete med Säkerhetspolisen. I det kapitlet redovisas tidigare forskning om extremism. Förstudien avslutas med några övergripande bedömningar som gjorts av Brå och Säkerhetspolisen tillsammans.

2. Metod

Skildring av Staden

Projektet har en explorativ ansats där användningen av intervjuer avser att belysa olika aspekter av våldsam extremism. Den undersökande ansatsen innebär att studiens huvudsakliga frågeställning är bred och utforskande. Något förenklat kan det sägas att forskningsfrågorna som studien söker svara på är ”hur?” och ”varför?”. Etnografiska forskningsmetoder lämpar sig särskilt väl för sådana explorativa, beskrivande och förklarande frågeställningar (Aull Davies 1999, Garsten 2004, Wacquant 2003). I denna studie har frågor kring ”vem?” i stort utelämnats i intervjuarbetet. Undersökningen av Staden lämnar därför inga direkta svar på frågor om exempelvis klassbakgrund, genus eller individuell historia i relation till gruppmedlemskap, syn på motståndare och val av taktik och liknande. Vissa aspekter framträder dock i den information som lämnats i intervjuerna och åskådliggörs via uttalanden från intervjupersoner.

En av de uttalade metoderna är att, baserat på intervjuerna, skapa en fiktiv ort – Staden – där lokala aspekter liksom personer och grupperingar som utövar våldsam extremism renodlas. Fördelen med denna metod är att den minskar risken för att enskilda personer kan komma att identifieras. Dessutom ger det möjlighet att tydliggöra de faktorer som är relevanta, både för att beskriva, förklara och diskutera lösningar.

Samhällsvetenskaplig forskning med en etnografisk ansats tar sin utgångspunkt i ”det lilla” och ”nära” för att sedan vidga perspektivet och länka samman omkringliggande större sammanhang alltmedan fokus på det lokala, till och med personspecifika bibehålls (Burawoy 2000, Hylland Eriksen 1995, Nader 1980). Från ett lokalt perspektiv kan sedan studien vidgas till att inkludera sociala, politiska, ekonomiska och strukturella aspekter som ekonomi, utbildningssystem, arbetsmarknad och på så sätt möjliggöra analyser av det specifika och lokala och placera det i ett större, strukturellt sammanhang.

Den etnografiska ansatsen i detta projekt bygger i huvudsak på semi-strukturerade intervjuer (Kvale 1997). Socialantropologisk forskning om grupper och organisationer har utvecklat metoder och analysverktyg som är användbara i sådana sammanhang (se Aull Davies 1999, Garsten 2004, Hannerz 2003, Shore och Wright 1997).

I denna studie har utlovats full anonymitet och varje intervjuperson erbjöds dessutom att ta del av den utskrivna intervjun. Varken intervjupersonernas ålder, kön eller bostadsort anges. Inte heller andra uppgifter som direkt eller indirekt kan innebära att en person kan komma att identifieras.

Intervjuerna har genomförts av forskare på universitet och inte av Säkerhetspolisen eller Brå. Studiens känsliga ämne har gjort det sär-

skilt svårt att få respondenters tillstånd att använda bandspelare vid intervjutillfället. I dessa fall har i stället noggranna fältanteckningar förts av intervjuans innehåll och sammanhang.

I projektet har sammanlagt ett tjugotal regelrätta intervjuer genomförts med aktivister, kommunanställda, lokalpolitiker och lokal polis. Till detta kommer ett antal kortare samtal med personer som gett bakgrundsfakta och kommenterat vissa händelser. Det har exempelvis varit lokalreportrar på tidningar. Några enstaka och lösryckta kommentarer från samtal med avhoppare eller aktivister har också använts som belysande exempel i rapporttexten. I övrigt grundar sig texten i huvudsak på semistrukturerade intervjuer med vuxna personer som på olika sätt har erfarenhet av dessa grupperingar via sitt arbete på de utvalda orterna.

Antalet faktiska orter som ingår i studien är tre mellanstora svenska städer, men som nyss nämnts har dessa ”smälts” samman till Staden. Följaktligen anger vi inte vilka de tre städerna är, något som ytterligare stärker anonymiteten för de personer som intervjuats.

Intervjupersoner har nåtts via nyckelpersoner och sedan har ett slags snöbollsteknik använts, det vill säga valet av intervjupersoner har skett med hjälp av förslag från tidigare intervjuade personer (Heckathorn 2002). En kontakt med en person kan därmed leda vidare till en annan, som i sin tur leder till en tredje och så vidare. Med detta arbetssätt kan den intervjuande personen få kontakt med personer som befinner sig på olika positioner i fältet. Tekniken lämpar sig väl för studier av nätverksmönster och inom områden där forskaren själv inledningsvis har begränsad insikt.

Intervjucitaten är inte exakta utan omarbetningar har gjorts av vissa utsagor som kan kopplas till en ort eller position.

Om förutsättningarna

Slutligen bör påpekas att de metodologiska förutsättningarna för att med etnografiska metoder framgångsrikt kunna studera de typer av grupper som är i fokus för denna studie fordrar avsevärt mer tidsutrymme än vad som funnits inom ramen för denna förstudie. Utmaningarna är trefaldiga.

Att få personer som är aktiva inom känsliga, delvis dolda, kontroversiella, ibland även kriminella sfärer att ställa upp på personliga intervjuer är en utmaning rent generellt. Att, som i detta fall, få personer med uttalad misstänksamhet mot staten, samhället, politiker och myndigheter att ställa upp på intervju, bandad eller ej, är en andra utmaning. Sådana intervjuer är troligtvis möjliga enbart över längre tid än vad som gavs i den här undersökningen då ett ömsesidigt förtroende och en ökad grad av tillit och förståelse kan byggas upp. Den mycket begränsade tidsramen för en studie av så känslig karaktär som denna har inneburit att endast få samtal med aktivister har kunnat komma till stånd.

En tredje utmaning är att Brå:s uppdrag dessutom är sammankopplat med Säkerhetspolisen och att resultaten ska publiceras i en gemensam rapport. Säkerhetspolisen tycks inom extremistgrupperingar ha en framträdande och symbolisk roll som representant för vad de vänder sig mot i sina olika protester mot samhället.

Också de som har lämnat tiden som aktivist i en gruppering bakom sig har visat sig vara fortsatt misstänksamma mot myndigheter och medier. Det är visserligen lättare att få kontakt med avhoppare. De lyssnar, förstår varför det skulle vara intressant, kanske till och med viktigt, att undersöka vad som gör att man går med i en extrem politisk grupp och vad som händer med en själv när man är med. Men inte heller de litar på den anonymitet som utlovas. Flera personer säger att de är oroliga över att det de har att berätta kommer att användas mot dem. Och de få som ändå skulle kunna tänka sig att bli intervjuade i studien tvekar, och några avböjer till slut, därför att de är rädda att bli intervjuade. En del anger skäl som att de kan bli av med jobbet om människor förstår vad hon eller han har sysslat med tidigare. Andra är mer oroliga för hur de som fortfarande är med i grupperingen ska reagera på att han eller hon ställer upp och berättar om den tiden.

Några går med på att ses, på att prata helt förutsättningslöst för att sedan bestämma sig för om de vill låta sig intervjuas eller inte. Det vill de inte. Några låter närmast ursäktande: ”Du måste förstå. Jag har verkligen lämnat allt det där bakom mig. Och jag vill inte på något sätt kopplas till den tiden i mitt liv nu. Jag har verkligen starkt markerat avstånd från dem och det. Jag har gått vidare och kan inte bli kopplad till stenkastarvänstern.” Andra mer osäkra, nästan rädda: ”Du, jag har tänkt lite på det där... och jag vill inte vara med. Det här är en liten stad.” Och ytterligare någon annan mer bestämd: ”Jag ser ingen som helst vinning på att vara med. Jag får inte ut någonting av att ställa upp på en intervju. Tvärtom. Jag riskerar en hel del.”

Säkerhetspolisens material

Säkerhetspolisens bidrag till denna rapport bygger inte på en i strikt mening vetenskaplig metod. Bortsett från den deskriptiva statistik som presenteras i kapitel 5, bygger Säkerhetspolisens bidrag i stället på underrättelsearbete, en metod som i stor utsträckning påminner om den kvalitativa metod som ofta används inom småskaliga samhällsvetenskapliga projekt.³ Metoden bygger på fyra sammankopplade principer. För det första ska slutsatserna utgå från ett empiriskt material, i detta fall underrättelseinformation. För det andra ska förklaringar eller hypoteser skapas genom en noggrann läsning av det

³ En avgörande skillnad är dock att det underliggande materialet inte kan göras tillgängligt för externa bedömare, vilket är grunden för vetenskapligt arbete.

empiriska materialet. För det tredje ska förklaringarna härledas från det empiriska materialet och inte från förutfattade meningar eller abstrakta teorier; följaktligen används induktiv och inte deduktiv logik. Slutligen ska analysen vara repetitiv och baseras på att materialet genomgås och struktureras flera gånger (Denscombe 1998). I mer detalj kan processen beskrivas i fem överlappande steg:

Först inhämtas och struktureras underrättelseinformation i en databas. Sedan bearbetas informationen ytterligare genom registerslagningar och liknande åtgärder (Denscombe 1998). Därefter analyseras innehållet i databasen noggrant vid flera tillfällen.

Utifrån denna genomgång tolkas materialet och preliminära slutsatser eller hypoteser dras angående exempelvis aktörens bevekelsegrunder och tillvägagångssätt. Samtidigt säkerställs att uppgifterna är korrekta och att slutsatserna inte motsägs av någon känd information (jfr Glaser 1995).

Därefter verifieras slutsatserna i möjligaste mån genom att de stäms av mot ett bredare empiriskt material, som strategisk underrättelseinformation⁴ eller mer omfattande studier. Slutligen författas en rapport med utgångspunkt från ett representativt urval (Denscombe 1998).

Materialets validitet och reliabilitet

Materialet som Säkerhetspolisens bidrag bygger på utgörs av informella primärkällor som har direkt bäring på den våldsamma politiska extremismen i Sverige och i förekommande fall de länder som Sverige jämförs med. Därmed får materialets validitet generellt sett anses god.

För att tydliggöra vad den övergripande metoden innebär för de olika bedömningarnas reliabilitet kan mallen nedan användas som utgångspunkt. Den utgör en ordinalskala, vilket betyder att bedömningarna kan delas upp i kategorier som rankas i förhållande till varandra. Men det är inte möjligt att fastställa bedömningars tillförlitlighet i procent eller liknande. Det går därför inte heller att säga något om avståndet mellan stegen (Agresti och Finlay 1997). Således går det inte att utifrån skalan utläsa hur tillförlitlig en slutsats är i kvantitativa termer. Skalan används i stället för att förtydliga vad en specifik slutsats är baserad på och för att jämföra olika slutsatser tillförlitlighet med varandra.

Slutsatser anses *mycket tillförlitliga* om de stöds av stabila bedömningar baserade på en detaljerad analys av underrättelseinformation angående extremistmiljöernas bevekelsegrunder och modus operandi, inte motsägs av någon aktuell operativ information och ligger väl i linje med forskning eller omfattande studier som uppfyller grundläggande samhällsvetenskapliga krav.

⁴ Med strategisk information avses en större mängd operativa underrättelser gällande exempelvis en viss aktörs bevekelsegrunder eller *modus operandi*.

Slutsatser anses *tillförlitliga* om de stöds av stabila bedömningar baserade på en detaljerad analys av underrättelseinformation angående extremistmiljöernas bevekelsegrunder och modus operandi, inte motsägs av någon aktuell operativ information och ligger väl i linje med strategisk information.

Slutsatser anses *relativt tillförlitliga* om de stöds av stabila bedömningar baserade på en detaljerad analys av underrättelseinformation angående extremistmiljöernas bevekelsegrunder och modus operandi och inte heller motsägs av någon aktuell operativ information.

Slutsatser anses *osäkra* om de stöds av stabila bedömningar baserade på en detaljerad analys av underrättelseinformation angående extremistmiljöernas bevekelsegrunder och modus operandi men i någon mån motsägs av aktuell operativ information.

Slutsatser anses *mycket osäkra* om de inte stöds av grundläggande bedömningar baserade på en detaljerad analys av underrättelseinformation angående extremistmiljöernas bevekelsegrunder och modus operandi.

Statistik över gärningspersonerna

Enligt regeringsformen 2 kap. 3 § får en person inte under några omständigheter registreras enbart på grund av sina politiska åsikter. Om uppgifter om en person behandlas på annan grund får de dock enligt 5 § polisdatalagen (1998:622) kompletteras med uppgifter om politiska åsikter, men bara om det är oundgängligen nödvändigt för syftet med behandlingen. En sådan komplettering kräver dock ett särskilt beslut.

Den deskriptiva statistik som presenteras i denna rapport utgår från fall där en sådan komplettering gjorts efter att ett särskilt beslut fattats. Statistiken är baserad på samtliga registrerade fall som gäller våldsam politisk extremism de senaste tio åren inom den autonoma miljön och vit makt-miljön.⁵ Statistiken innefattar alla typer av brott, för vilka ovan nämnda individer varit som minst skäligen misstänkta.⁶

Brottsmisstankarna har delats in i två kategorier: politiskt motiverade brott och icke-politiskt motiverade brott (se definition ovan). Indikatorer på att brottet är politiskt motiverat har sökts i den misstänktes, brottsoffrens eller vittnens berättelser, i polisens kategorisering av brottet samt i andra omständigheter, exempelvis i vilket sammanhang brottet begicks. I oklara fall har brottet kategoriserats som icke-politiskt motiverat.

Exempelvis har fall där en eller flera individer inom vit makt-miljön misshandlat någon av utländsk härkomst enbart kategoriserats som ett politiskt motiverat brott om det framgår att gärningsperso-

⁵ Personer gallras ur registret tio år efter den senaste noteringen.

⁶ Dock inte förseelser där ordningsbot meddelats.

nerna i samband med misshandeln gett uttryck för rasistiska åsikter. Vidare har det inte betraktats som ett politiskt motiverat brott att någon från extremistmiljöerna bär kniv på allmän plats. Om det däremot skett i samband med en demonstration är sammanhanget sådant att det tydligt framgår att brottet är kopplat till extremistmiljöernas politiska verksamhet.

Vissa typer av brott som begåtts av individer inom extremistmiljöerna har också antagits vara politiskt motiverade. Det gäller exempelvis störande av allmän sammankomst i samband med politiska manifestationer och brott riktade mot vissa måltavlor, som ambassader, myndigheter eller partilokaler.

Brottsmisstankarna har identifierats med utgångspunkt från Säkerhetspolisens centralregister och genom kompletterande sökningar i belastnings- och misstankeregistren och i polisanmälningar. Med denna metod har de flesta, men inte samtliga, fall där dessa individer varit skäligen misstänka för brott hittats. En del brott som begicks före år 2004 har inte hittats då det för denna tid saknas ett centralt söksystem för polisanmälningar. Det är även sannolikt att enstaka polisanmälningar från år 2004 och framåt inte har identifierats. Vidare har en del brott gallrats ur belastningsregistret och av denna anledning inte hittats. Metoden för att identifiera brottsmisstankar är således relativt tillförlitlig.

Särskilt för äldre brottsmisstankar medför dock den använda metoden en viss underrapportering; de brottsmisstankar som redovisas här måste därför ses som ett lägsta antal där skälig misstanke föreligger.

Den stora metodologiska frågan är dock i vilken utsträckning den aktuella gruppen i undersökningen är representativ för fenomenet våldsam politisk extremism. I kapitel 7 uppskattas antalet personer mellan 16–29 år som någon gång skadat andra/allmän egendom i protest till 17 000. Även om denna siffra bara är en uppskattning indikerar den att ett relativt stort antal människor har begått mindre allvarliga politiska brott. Dock omfattar Säkerhetspolisens material endast 1 409 individer.

I Säkerhetspolisens underlag ingår således med stor sannolikhet en mycket liten del av de personer som begått politiskt motiverade brott och materialet är inte representativt för personer som begår politiskt motiverade brott i allmänhet. Det är också naturligt då Säkerhetspolisen arbetar mot individer som misstänks vara inblandade i allvarlig politiskt motiverad brottslighet. Undersökningen bedöms vara representativ för de personer som begår grova politiskt motiverade brott och/eller ägnar sig åt brottslighet med detta motiv på ett systematiskt sätt. Denna bedömning bygger på att antalet personer är förhållandevis stort. Dessutom bedöms mörkertalet vara relativt begränsat eftersom politiska brott i Sverige relativt ofta begås i offentliga samman-

hang där det finns en polisiär närvaro. Stora resurser ägnas sedan åt att utreda allvarliga politiskt motiverade brott.

Internationell jämförelse

För att ytterligare belysa den våldsamma extremismen görs också vissa jämförelser med Norge, Danmark och Tyskland. Syftet är att visa att våldsam extremism inte är något unikt för Sverige samtidigt som förhållandena på vissa punkter skiljer sig åt mellan länderna. Skälet till att Norge, Danmark och Tyskland valts till jämförelseländer är att de svenska extremistmiljöerna har starkast kopplingar till dem. De har därför störst inverkan på hotbilden i Sverige. Till detta kommer att de tre länderna illustrerar såväl viktiga likheter som skillnader med situationen i Sverige.

3. Ideologierna bakom våldsamt politisk extremism

Den här rapporten handlar om politiska grupper som valt att ställa sig utanför det demokratiska samhället. Gemensamt för grupperna och organisationerna är att det finns en utbredd uppfattning om att våld och lagbrott är en godkänd del av den politiska kampen. Vilka grupperingar och organisationer som tillhör extremistmiljöerna utvecklas i nästa kapitel.

Det är viktigt att understryka att alla former av engagemang inom den här typen av grupperingar inte leder till lagbrott; den övervägande delen handlar om protestyttringar av olika slag, manifestationer, blockader och aktioner på gator och torg. Många av de mål som till exempel de autonoma grupperna satt upp är sådant som en stor del av befolkningen kan tänkas ställa sig bakom, till exempel kamp mot plågsamma djurförsök, för en bättre miljö och mot rasism och främlingsfientlighet. Det är snarare metoderna än målen som väcker kritik. Vit makt-rörelsens mål kanske inte delas av en lika stor del av befolkningen, men i praktiken begår inte heller alla aktivister i dessa grupper några lagbrott.

Gemensamt för grupperna som vi beskriver är ändå att det finns en utbredd uppfattning att rättsstaten saknar legitimitet och att det därför inte är moraliskt fel att bryta mot lagarna. Denna grundinställning gör att steget till att begå ett lagbrott inte är särskilt stort eller dramatiskt för det stora flertalet av de personer som deltar i den här typen av aktiviteter (Lodénius 2006, Sandelin 2007).

Skillnader och likheter mellan de autonoma grupperna och vit makt-miljön

Skillnader:

De autonoma

Drömmer om ett klasslöst samhälle

Vill etablera antiauktoritärt styre

Anser att problemen i samhället huvudsakligen beror på det kapitalistiska systemet

Ser den feministiska kampen som en viktig del av förverkligandet av det klasslösa samhället

Ser invandring och mångkultur som något positivt

Har generellt en positiv inställning till HBT-personer

Vit makt-miljön

Vill upprätta en diktaturstat

Drivs av en längtan efter ordning, struktur och totala lösningar

Anser att problemen i samhället huvudsakligen beror på det judiska inflytandet
Vurmar för en klassisk kärnfamilj
Kämpar mot invandringen och det mångkulturella samhället
Begår brott riktade mot personer med utländsk härkomst
Begår också brott riktade mot HBT-personer
Står för islamofobi och moskémotstånd

Likheter

Underkänner demokratin, rättssamhället och dess lagar
Heroiserar av dem som döms för sina handlingar i kampen
Har en konspiratorisk syn på samhället och dess företrädare
Ser som sitt kall att gå före och genomdriva förändringar som de uppfattar är av godo för massan
Ser polisen som en hantlangare för makten
Gemensamma frågor för stora delar av de autonoma och vit makt-rörelsen: Miljö, djurrätt, antikapitalism, antiimperialism, stöd för palestinierna och mot Israel och USA
Antisionism finns i vissa delar av den autonoma miljön och antisemitism i stora delar av vit makt-miljön

Rapporten fokuserar i stor utsträckning på grupper som brukar beskrivas som höger- eller vänsterextremistiska. Begreppen är inte helt idealiska. Det är framför allt det som brukar definieras som högerextremism som är problematiskt eftersom det finns inslag av vänsterretorik hos vissa grupper. Grupper som normalt kategoriseras som högerextremistiska kan ha starka inslag av antikapitalism. Det finns även andra beröringspunkter när det gäller exempelvis internationella politiska förhållanden, och även gemensamma måltavlor.

Vi väljer därför att i stället tala om vit makt-miljön och den autonoma miljön. Aktivister som agerar utanför lagen med en feministisk inriktning eller i miljö- eller djurrätsfrågor har ofta en koppling till den autonoma miljön som beskrivs närmare nedan. Båda ytterligheterna ser sig som en slags förtrupper som omfamnar den rätta ideologin och som därför har rätt att bryta mot lagar och demokratiska processer för att driva igenom samhällsförändringar.⁷

De autonoma grupperna drömmer om ett klasslöst samhälle, men skiljer sig mycket från vänstervågen på 1960- och 70-talen. Inom de autonoma grupperna talas föraktfullt om den "auktoritära kommunismen" med vilket avses alla de gamla kommunistpartierna (i den

⁷ De autonoma gruppernas inställning till polisen framgår av flera interna skrifter t ex "Tips och trix för antifascister", vit makt-gruppernas inställning till polisen framgår bl.a. av fängelseorganisationen Gula Korset (2009).

mån de fortfarande existerar) samt i viss mån Vänsterpartiet. Kritiken gäller bland annat de patriarkaliska strukturer och gammaldags hierarkier som man menar präglar dessa äldre organisationsformer – den autonoma rörelsen har helt andra sätt att organisera sig.⁸

Vit makt-miljön – ibland kallar de själva sig ”den nationella rörelsen” – tänker sig snarare nya former av ett upplyst ledarskap som ska genomdriva det etniskt och kulturellt homogena idealsamhället. Även om vit makt-miljön i dag agerar på ett mer nätverksbetonat sätt än tidigare, finns en idé om att det när tiden är mogen åter ska formeras ett mer centralistiskt ledarskap.

Gemensamt för båda extremistmiljöerna är att de har en konspiratorisk syn på det etablerade samhället som i grunden ont, och med företrädare som mest är intresserade av att upprätthålla sin egen makt. Medier, polis och opinionsbildare ses som lakejer för makten. Vit makt-miljön likställer detta med att det finns ett judiskt inflytande i alla former av maktutövning medan de autonoma menar att alla former av förtryck kan härledas till kapitalism och politiska hierarkier. De autonoma menar att de undersöker nya former av demokrati, medan vit makt-rörelsen förkastar hela tanken på ett demokratiskt styre.⁹

Politiska extremister drivs ofta av en slags längtan efter renhet, ordning och struktur i tillvaron. I de flesta av grupperna som tas upp i rapporten finns starka inslag av moralism som visar sig i kamp mot pornografi och sexualisering av samhället. För vit makt-miljön tillkommer dessutom den kritiska hållningen till alltför modernistiska konstnärliga uttryck.

Gemensamt för båda sidor är även ideologiernas totalitära inriktning, såtillvida att de anses ge svar på alla frågor och lösningar på problem som man menar kan härledas till vissa redan utpekade fiender. Det huvudsakliga är inte heller egen individuell vinning utan snarare en uppfattad önskvärd förändring av samhället. Detta leder ibland till att individer och företeelser som enligt ideologin inte anses önskvärda attackeras. Klassificeringen av måltavlor och vad som är legitima mål och medel är något som avgörs av anhängarna själva som tillskriver sig rätten och förmågan att avgöra vad som är legitimt.

⁸ Begreppet auktoritära kommunister och kritik av gamla organisationsformer är ofta förekommande, se exempelvis Pettersson (2001) "*Frihetliga självutsägelser*".

⁹ En bild av den autonoma rörelsens syn på den etablerade makten får man i *America* (2003), vit makt-rörelsens tanke att det finns en judisk makt i världen framgår till exempel av Haskå, J. (2008).

Vit makt-rörelsen

I början av det förra seklet argumenterade extremt konservativa grupper i Sverige mot en utveckling av demokrati och allmän rösträtt. I dessa kretsar förekom antisemitism, raslära och sedermera stöd för Nazi-tyskland. Nazismen försökte framställa sig som en arbetarrörelse, i likhet med samtida vänsterrörelser, men attackerade tidigt den tyska fackföreningsrörelsen och lerade sig snarare med näringslivet. Nazismens ideal var nationell enighet. Nazistiska fackföreningar erkände ingen motsättning mellan arbete och kapital utan krävde tvärtom en total uppslutning bakom statens intressen.

Redan under andra världskriget krympte den nazistiska rörelsen för att i det närmaste gå under jorden efter 1945. Den förde en tynande tillvaro ända in på 1980-talet när nya organisationsformer och modernare propaganda underlättade rekryteringen av yngre medlemmar. Denna diskussion fördjupas i nästkommande kapitel.

I centrum för de nya nazisterna liksom för de som fanns under 1930- och 1940-talen står en kamp mot rasblandning och för den vita rasen mot andra, som man anser, lägre stående raser. Det överordnade målet med kampen kan sammanfattas med de 14 ord som myntades av David Lane, amerikansk nazistideolog som avled i maj 2007 efter en lång tids fängelsestraff: "Vi måste säkra existensen för vårt folk och en framtid för våra vita barn" (Kaplan 1997:95f). Det betyder att måltavlorna inte bara är andra raser och kulturer utan också de makthavare som understödjer ett samhälle där raser, kulturer och religioner blandas.

Kampen innefattar att slå mot alla tänkbara mål som kan tänkas understödja den moderna demokratin. Så här har Colin Jordan, brittisk nazist och en ofta citerad ideolog i den moderna nazistiska rörelsen, sagt i en intervju (Lund 2009):

Man måste inse att demokratin för krig mot oss på alla livets plan, och att vårt svar därför måste bli att genomföra ett motangrepp på alla livets områden och inget mindre.

Dagens nazister uppfattar sig alltså ofta som ett slags soldater i ett pågående raskrig där de måste strida för den vita rasens överlevnad. Om de döms för brott de begått blir de därmed krigsfångar och martyrer i kampen. Det betyder att det inte nödvändigtvis är negativt att dömas till fängelsestraff. Tvärtom kan detta stärka individens position i gruppen (Nationellt motstånd 2009).

En central tanke är att till varje pris bekämpa det judiska inflytandet som anses hota den vita rasen (Löow 1996, Poohl 2009). Ett nyare begrepp är den sionistiska ockupationsregeringen (ofta används det amerikanska uttrycket Zionist Occupation Government, förkortat "ZOG"), som ses som själva motorn i den mångkulturella samhällsordningen. Som judar uppfattas inte bara personer med en judisk

bakgrund, det finns även ”andliga judar” som går andras ärenden. I begreppet ZOG som definieras som en judisk komplott för att förrinta den vita rasen ingår de flesta som har någon form av makt i dagens samhälle och som kan anses bära skuld till det mångkulturella samhället. På det världspolitiska planet ses bandet mellan USA och Israel som ytterligare en sådan judisk komplott, och det finns ett starkt anti-imperialistiskt drag hos dagens nazister, vilket förenar de autonoma grupperna och vit makt-rörelsen.

I dag talas det ofta om att kämpa mot den mångkulturella samhällsordningen och till viss del har det retoriskt skett en förskjutning från att tala om ras till att tala om kultur. En viktig beståndsdel är emellertid fortfarande indelningen och kategoriseringen av människor, som uppfattas essentialistiskt. Det vill säga identiteterna och karaktärsdragen är bestående och oföränderliga.

Följande text från organisationen Folkfronten (2009) som bildades 2008 efter (NSF) att Nationalsocialistisk Front lades ner visar att genetiken spelar en viktig roll trots att ordet kultur används genomgående i stället för ras:

För alla folks långsiktiga överlevnad krävs ett eget etniskt homogent livsrum, då det är ett generellt kriterium för överlevnad varför det knappast är något anmärkningsvärt att även svenskarna värnar sin egen fortlevnad. Folkfronten förespråkar därför en avveckling av den mångkultur som genomsyrar dagens samhälle och som otvivelaktigt leder såväl svenskarna som det svenska samhället i fördärvet. Detta innebär att endast personer som är genetiskt lika svenskarna skall kunna få medborgarskap i Sverige för att kunna tas upp av samhället och bli en del av den svenska identiteten.

Utvecklingen inom vit makt-miljön går mot att grupperna blir mjukare, åtminstone på ytan. De kallar sig inte nazister eller fascister. I stället används nya termer som till exempel identitärer, patrioter eller ”den nationella rörelsen”. Nationalsocialistisk front har som nämnts blivit Folkfronten med en mer neutral framtoning, andra organisationer som Nordiska förbundet fokuserar mer på nationalism och på att hylla svenskhet än att kritisera andra länder och kulturer. Dessutom märks inte den öppna antisemitismen i lika hög grad. I takt med denna förvandling har uppmaningarna till brott blivit mindre frekventa eller ges i mer inlindad form, som i detta exempel hämtat från Svenska motståndsrörelsens hemsida (2009):

Den nationella svaghetens politik måste brytas och globalisternas inflytande förintats. Den nationella befrielsekampen skall inte följa några vedertagna ’konventioner’ eller regler. Motståndsrörelsen tar avstånd från det borgerliga samhällets invanda politiska spel. Det enda som

skall reglera formerna för kampen är de politiska medlens effektivitet och en politisk kompromisslöshet.

Det finns dock ingenting som pekar på att förändringen är annat än språklig; avsikten att begå brottsliga handlingar riktade mot olika grupper har inte minskat.

Kriget beskrivs ofta i termer av självförsvar, men även om det inte sägs klart ut är det uppenbart att en grupp som Svenska motståndsrörelsen (SMR) ser våldet som en nödvändig del av kampen. Det talas i nedanstående text om att ”bemöta och lösa framtidens problem”, men det står klart för den som studerar gruppens verksamhet att det inte är en politisk kamp som åsyftas utan direkta handlingar. Det är rimligt att tro att detta kan innefatta våld och brottslig verksamhet även om det inte sägs rakt ut. Det är också rimligt att anta att de aktivister som läser texten uppfattar det på samma sätt. Att texterna på det här sättet blir mer diffusa har säkert också taktiska skäl eftersom Svenska motståndsrörelsen (2009) vill undvika åtal för hets mot folkgrupp:

Vi skyddar också de fysiskt svagare medlemmarna av vårt folk, nu när laglösheten breder ut sig och särskilt åldringar och kvinnor blivit olösligt byte för främlingarnas övergrepp. Vi för en aggressiv politik och likväl som vi tar tag i omedelbara problem som svenskarna möter i vardagen, så kämpar vi redan för att bemöta och lösa framtidens problem.

Den autonoma miljön

De autonoma har en socialistisk grundsyn, ofta används uttrycket frihetliga socialister, och de säger sig kämpa för ett klasslöst samhälle. Den ideologiska kommer inspirationen främst från anarkismen och syndikalismen. Den autonoma rörelsen är ett begrepp som har sina rötter i fackliga strider i Italien på 1960-talet. Det är en term som även grupperna själva ibland använder och som syftar just på att grupperna som agerar är oberoende (Säkerhetspolisen 2004). Direkt aktion är en term som använts inom syndikalismen ända sedan början av det förra seklet och har som mål att åstadkomma ett direkt resultat; handlingen är inte bara en protest utan syftar direkt till en förändring.¹⁰

Några ledord som återkommer i dessa extremisters retorik är kamp mot fascism, kapitalism och sexism. Samtliga dessa begrepp tolkas brett. Kampen mot fascismen handlar inte bara om att bekämpa rasism och nazism utan kan även innefatta imperialism och amerikan-

¹⁰ Begreppet Direkt aktion förklaras på de autonomas webb-lexikon Aktipedia: <http://www.aktipedia.org/index.php/Direkt_aktion>.

ska intressen eller vårt eget migrationsverk som anses fatta felaktiga beslut. Kampen mot kapitalismen riktas mot storföretag och banker. Över huvud taget anses brott som riktas mot egendom inte som något brott, då alla former av ägande betraktas som en form av stöld och skadegörelse är ett medel för att föra fram frågor eller direkt påverka affärsinnehavare att upphöra med en verksamhet (Lodenus 2006, Lund 1995).

Det är viktigt för de autonoma grupperna att visa att alla politiska handlingar, även de som innefattar lagbrott, har en legitimitet. Brottsliga handlingar kan ursäktas med att även det vanliga samhället godtar övergrepp och kränkningar. Så här resonerar till exempel en person som skrivit i tidskriften *Brand* under signaturen ”Hickory”:

När man inser att allting som finns hos fascismen också finns överallt i samhället blir frågan annorlunda. Kopplingen mellan fascismen och normaliteten blir ett problem. Våld och förnedring är ingen fascistisk specialitet. Jag menar i ett kapitalistiskt samhälle hör det till vardagen att företag går över lik för att tjäna pengar [...] I ett sexistiskt samhälle hör det till vardagen att män använder våld mot kvinnor. I ett rasistiskt samhälle hör det till vardagen att invandrare misshandlas och diskrimineras. Även det är normaliserat.¹¹

För svensk del kan man tala om den autonoma miljön före och efter EU-toppmötet i Göteborg 2001. Före kravallerna vid toppmötet hade den autonoma miljöns aktiviteter ett relativt starkt stöd inom en bred politisk vänster. I takt med nya avslöjanden om våld och kriminalitet har stödet minskat och grupperna blivit mer isolerade, även om det fortfarande höjs röster som försvarar verksamheten utifrån dess goda syften och utifrån att andra insatser visat sig verkningslösa för att motverka exempelvis vad som uppfattas som den framväxande nazismen.

De autonoma grupperna ägnar mycket energi åt att försöka freda det offentliga rummet, det vill säga gator och torg, från företeelser som de anser inte ska få förekomma. Kampen mot rasismen handlar om att nazister inte ska få finnas där, kommersiella krafter och bilar motas bort med gatufester där gatan blockeras med musik och dans, till exempel under namnet Reclaim the Streets. Det är vanligt att sådana manifestationer leder till förstörelse av egendom, till exempel har bilar och butiker drabbats.

Den feministiska kampen handlar mycket om sexualiseringen av det offentliga rummet och har riktats bland annat mot butiker som H&M och utomhusannonsering med lättklädda kvinnor. Men även porrhandlare och bilar som sprider reklam för sexklubbar har angri-

¹¹ Hickory/Afa Stockholm: *Reaktionär mobilisering - Medelklassen marscherar*, Tidningen Brand 5:1997.

pits. Vanligt är att aktivister klottrar, förstör lås, fönsterrutor eller helt enkelt blockerar ingången till en butik.

Djurrättskampen har inte alltid haft en självklar plats i den autonoma rörelsen men blivit en allt viktigare del. I dess mest extrema form anses djur ha samma rättigheter som människor. Men kampen för djurens rätt kan också handla om att minska köttätandet av miljöskäl och för att maten skulle räcka till fler om världens befolkning gick över till vegetarisk kost. Metoderna som vissa av organisationerna väljer innebär ibland klara lagöverträdelser, exempelvis skadegörelse av butiker och riktade angrepp mot näringsidkare, vilket är orsakerna till att de inkluderas i denna rapport (Gålmark 1998, Melin 2006).¹²

Att egendom är stöld är en gammal anarkistisk tanke. Exakt vad detta innebär har varit föremål för diskussioner. Den mest extrema tolkningen är att egendom kan utsättas för vandalisering utan att det har någon betydelse. Aktioner kan anspela på Robin Hoods devis att ta från de rika och ge åt de fattiga. Detta kan uttryckas som i följande citat från en intervju (Larsson 2001):

Vi vidhåller att egendomsförstörelse inte är en våldsaktivitet, såvida den inte förstör liv eller orsakar smärta. Genom en sådan definition är privat egendom – särskilt företagets egendom – i sig själv oerhört mycket mer våldsamt än någon aktion emot den... När vi krossar ett fönster, så är vårt mål att störa den tunna fennissa av legitimitet som omgärdar rätten till privat egendom.

När det gäller internationell politik intar extremistmiljöerna en mycket antiamerikansk hållning och har även en starkt negativ inställning till staten Israel. Den autonoma rörelsens portalblogg Motkraft säljer T-tröjor med texten "Burn Israel Burn". I extrema fall kan det även hos de autonoma grupperna yttra sig i form av antisemitism, men det är inte alls lika framträdande som hos vit makt-rörelsen och är alltid starkt kopplat till den politiska situationen och konflikten i Mellan-östern.

Miljöfrågorna har länge varit relativt väl integrerade i den autonoma miljön. Miljöaktivisterna ger naturen nästan samma rättigheter som levande varelser; när miljön hotas beskrivs det som "rovdrift" och "övergrepp". En inspirationskälla för militanta miljöaktivister är den brittiska gruppen Earth Liberation Front, ELF. Ibland förekommer begreppet "monkeywrenching" (wrench betyder skiftnyckel) som är hämtat ur Edward Abbeyes roman *The Monkey Wrench Gang* från 1975 som handlar om fyra militanta miljöaktivister och deras kamp. Termen symboliserar att det räcker med tämligen enkla verktyg för att

¹² Information om de mer militanta delarna av djurrättskampen finns bland annat på www.djurensebefrielsefront.com.

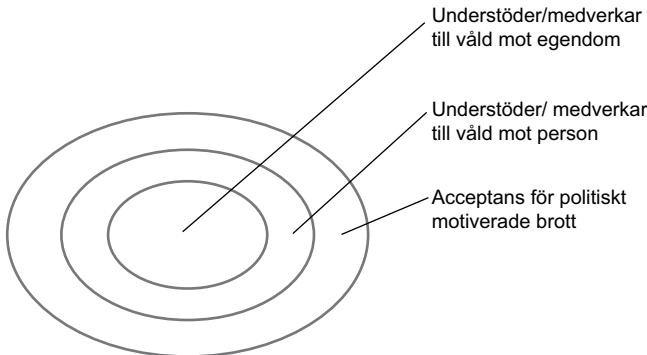
utföra sabotage. Under 1990-talet fanns det även under en period ett anarkistiskt "Café Monkeywrench" i Stockholm (Foreman).

4. Våldsam extremism i Sverige

Från acceptans till våld mot person

Extremistmiljöerna benämns som extrema eftersom de inte accepterar den grundläggande politiska normen i Sverige, det vill säga, att politiska mål ska förverkligas genom en demokratisk process som bygger på att alla lika rätt att föra fram sina åsikter, att alla accepterar resultatet av fria val och att det därför är oacceptabelt att begå brott för att protestera mot eller på annat sätt påverka den demokratiska processen.

På ett övergripande plan har miljöerna stora likheter med varandra och båda kan illustreras i form av koncentriska cirklar. Den minsta gemensamma nämnaren är föreställningen om att det nuvarande demokratiska statsskicket i grunden saknar legitimitet. Därför är också politiskt motiverad brottslighet berättigad under vissa förutsättningar. Den yttersta cirkeln består av individer som har en *acceptans* för politiskt motiverade brott. I nästa cirkel finns de som inte bara accepterar, utan aktivt utövar eller understöder politiskt motiverad brottslighet som innefattar våld mot egendom. Den innersta – och minsta – cirkeln rör individer som aktivt utövar eller understöder politiskt motiverad brottslighet som även omfattar våld mot person.

Modell 1. Illustration av extremistmiljöernas övergripande uppbyggnad.

Modellen ovan illustrerar a) att miljöerna hålls samman av antidemokratiska idéer, b) att det trots detta finns en avgörande skillnad mellan den verksamhet som ryms inom det demokratiska statsskicket och den verksamhet som inte gör det samt c) att våld mot person utgör ytterligare en viktig gräns för de personer som understöder eller aktivt deltar i politiskt motiverade brott.

Den yttersta ringen är som regel oomtvistad inom extremistmiljöerna eftersom den markerar en grundläggande tillhörighet. Gränserna för när våld – både mot egendom och personer – är legitimt och en ef-

ektiv strategi är dock ofta föremål för diskussion. Det är dock främst inom den autonoma miljön som våldsanvändningen diskuteras både från ett moraliskt och strategiskt perspektiv. En av vit makt-ideologins grundläggande utgångspunkter är att våld är legitimt; användning av våld diskuteras därför främst från ett strategiskt perspektiv.

Det är viktigt att framhålla att illustrationen inte utgör en modell för olika typer av aktivister eftersom personer kan röra sig mellan cirklarna, både över tid och beroende på sakfrågorna. Långt ifrån alla som är engagerade i extremistmiljöerna begår politiskt motiverade brott.

När uppstod extremistmiljöerna och var kom de ifrån?

Vit makt-miljön

Som framgått i föregående kapitel härstammar vit makt-miljöns tankegods på ett grundläggande plan från 1920- och 1930-talets nationalsocialism. Kopplingen mellan vit makt-miljön och de äldre svenska nationalsocialistiska rörelserna eller deras internationella motsvarigheter är dock mycket svag och finns nästan uteslutande på individnivå. Den svenska vit makt-miljön har i stället sitt ursprung i den skinheads-rörelse som kom från Storbritannien till Sverige på 1980-talet. Det var också i Storbritannien som Ian Stuart Donaldson, sångare i bandet Skrewdriver, realiserade sin vision om att skapa en modern vit makt-rörelse genom att byta ut tal och möten mot fester och konserter. På så sätt skapade Donaldson en ungdomsrörelse med en politisk plattform utan medlemskap eller partiadministration. Detta fick genomslag även i Sverige.

Med Donaldsons *Rock Against Communism* som inspiration, bildades föreningen Rock mot kommunismen i Södertälje i november 1986 i syfte att anordna vit makt-konserter. Den första svenska konserten arrangerades i Södertälje 1987 på Svenska flaggans dag, men konsertverksamheten kom inte i gång på allvar förrän i slutet av 1993. År 1996 fanns ett femtiotal olika bandkonstellationer runt om i landet. Samma år arrangerade också Nordland en av de största svenska vit makt-konserterna i Norrköping dit över 700 personer tog sig för att lyssna på det engelska bandet Brutal Attack.

Vit makt-miljön i Sverige har även hämtat mycket inspiration från den amerikanska *white power*-rörelsen som också växte fram under 1980-talet. En grundläggande föreställning i den amerikanska *white power*-rörelsen är att invandringen kommer att leda till interna motsättningar och så småningom till ett internationellt raskrig. Denna uppfattning har resulterat i att vit makt-miljön fokuserat mer på att organisera motståndsgupper än på att bygga upp politiska partier.

Inspirationen från den amerikanska *white power*-rörelsen har inne-

burit att vit makt-miljön inriktat sig mer på frågan om invandring än på nationalsocialistisk ideologi i stort. Till exempel fokuserade Bevara Sverige Svenskt (BSS), som bildades 1979, på invandringsfrågan och undvek kopplingar till nationalsocialismen. Därigenom tilltalade BSS en bredare publik.

Kopplingen till den amerikanska *white power*-rörelsen har på ett ideologiskt plan medfört att skönlitterära verk till stora delar ersatt *Mein Kampf*. Särskilt böckerna *Turner Diaries* (1980) och *Hunter* (1989) av Andrew McDonald¹³ har fått stort genomslag i vit makt-miljön och har även fört med sig att liknande böcker skrivits på svenska.

Vit makt-miljön vill dock gärna framställa sig som traditionsbärare och som en del av en växande internationell rörelse. Praktiskt betyder detta att vit makt-miljön gärna lyfter fram sina internationella kontakter och ofta använder eller refererar till nationalsocialistiska symboler, skrifter och historia. Användningen av nationalsocialistiska attribut är emellertid främst ett uttryck för att vit makt-miljön utgår från samma ideologiska grundföreställning om en vit ras och dess överlägsenhet och bör inte tolkas som att miljön är en kvarleva av eller direkt fortsättning på 1920- och 1930-talens nationalsocialism.

Autonoma miljön

Inte heller den autonoma miljön har några direkta kopplingar till 1960- och 1970-talens vänsterextrema grupper eller aktivister annat än som ideologisk inspiration. Den autonoma miljön kan i stället sägas ha sitt ursprung i två företeelser under 1980- och 1990-talen: husockupationsrörelsen och den framväxande vit makt-miljön. Trots att frihetlig socialism och anarkism har en lång svensk historia (1840-talet) myntades den autonoma miljön som begrepp först i slutet av 1980-talet då det anammades från de danska husockupanterna i BZ-rörelsen.¹⁴

Runt 1987 uppstod en ny militant anarkism bestående av ungdomar som ansåg att de parlamentariska metoderna var förkastliga, de ville ha omedelbara resultat och var beredda att begå brott för att nå sina syften. Flera av anhängarna var ungdomar som varit aktiva vid husockupationerna i början av 1980-talet. Särskilt ockupationerna på Skaraborgsgatan och Luntmakargatan i Stockholm 1985 respektive 1986 har beskrivits som en vattendelare för den utomparlamentariska vänsterns verksamhet eftersom de omfattade våldsamt motstånd mot polisen i form av stenkastning, rökgranater och brinnande bildäck.

¹³ Andrew McDonald är pseudonym för William Pierce, en av grundarna till National Alliance som även arbetade tillsammans med George Lincoln Rockwell. Pierce dog i juli 2002.

¹⁴ Den danska BZ-rörelsen uppstod i Köpenhamn 1981 och har fungerat som inspirationskälla för svenska autonoma aktivister.

Skillnaden mellan den nya ungdomsrörelsen och den anarkism som under större delen av 1980-talet präglades av ickevåld, en tämligen låg profil och inre splittring var därmed markant. Sedermera vidgades ungdomarnas sakfrågeintresse, och protesterna rörde inte längre enbart bostadspolitiken. Inställningen till våldsanvändningen bestod dock och brotten rättfärdigades ofta genom neutraliseringar, något som utvecklas i kapitel 9. Efter Commando Coca Colas kravallartade demonstrationer vid Nancy Reagans Sverigebesök 1987, jämförde gruppen exempelvis demonstranternas våld med det våld som de ansåg att USA utövade mot världens befolkning.

Från och med 1990 började den autonoma miljön sätta kampen mot den framväxande vit makt-miljön i främsta rummet. En bakomliggande orsak till detta är sannolikt att det 1990 inträffade flera grova våldsbrott och aktioner mot ett 15-tal flyktingförläggningar. Därmed lades grunden till den autonoma miljöns antifascistiska verksamhet. Vid 1991-års manifestationer – och motmanifestationer – i samband med Karl XII:s dödsdag den 30 november förekom Antifascistisk aktion (Afa) som organisationsnamn, men det var först 1993 som Afa bildades som ett landsomfattande nätverk efter en längre tids önskan om att organisera anarkismen i Sverige på ett bättre sätt.

Inom den autonoma miljön ryms alltså en rad olika ideologiska föreställningar, vilket också har bidragit till att ett antal enfrågerörelser eller enfrågegrupper (*single issue groups*) har uppstått inom miljön under årens lopp. Dessa engagerar sig främst i specifika sakfrågor, som flyktingars rättigheter, miljö- och klimatfrågor eller djurrättsfrågor.¹⁵

Även om enfrågerörelserna inom den autonoma miljön är mindre intresserade av den övergripande ideologin betraktar de ofta det rådande systemet som orsaken till de problem de anser sig bekämpa. Den kapitalistiska samhällsordningen anses leda till miljöförstöring och till att djur behandlas som egendom, inte som varelser med rättigheter. Således delar enfrågerörelserna inom den autonoma miljön den övriga miljöns grundläggande ideologiska föreställningar. Enfrågerörelserna utgör dock en marginell företeelse i utkanten av den autonoma miljön, även om aktivisterna ofta har kontakter med personer inom de mer traditionella delarna av miljön.

Sammanfattningsvis hålls extremistmiljöerna samman av eller består av två komponenter. Den första är ideologiska föreställningar som är tydligt negativt definierade: ett avståndstagande från samhällets grundläggande politiska norm. Den andra komponenten är ålder och sociala attribut som en viss musik- och klädstil. Således kan extremistmiljöerna på ett generellt plan beskrivas som ungdomsprotest-

¹⁵ Alla enfrågegrupper som engagerar sig i dessa frågor ingår inte i den autonoma miljön.

rörelser där historiskt tankegods blandas samman med ungdomssubkulturers vanliga sociala attribut.

Extremistmiljöerna utgör därför inte politiska rörelser i traditionell bemärkelse. I stället består extremistmiljöerna av ett begränsat antal ungdomar som provocerar och attackerar utan någon realistisk politisk målsättning. Sammanhållningen bygger lika mycket på ålder, vänskap, musik och klädstil som på ideologi.

Hur är extremistmiljöerna strukturerade?

Strukturen inom extremistmiljöerna är flytande, vilket gör den svår-greppbar. Trots det kan fyra olika organisations- eller associationsformer urskiljas: organisationer, nätverk, kampanjer och aktionsnamn. Det går dock inte att dela in de olika sammanslutningarna i mer eller mindre brottsbenägna grupper, då brottsaktiva personer rör sig mellan de olika formerna. Dessutom varierar benägenhet att begå brott mellan olika sakfrågor och situationer. Som nämnts åtskilliga gånger är det långtifrån alla personer med anknytning till extremistmiljöerna som begår politiskt motiverade brott. Den följande beskrivningen syftar således endast till att ge en generell överblick av extremistmiljöerna.¹⁶

Organisationer

Organisationerna kännetecknas av en central ledning, regler för medlemskap, medlemsavgifter och andra förhållningsregler för medlemmarna. Organisationer finns i princip bara inom vit makt-miljön eftersom den autonoma miljön anser att alla former av hierarkier innebär en form av förtyck.

Svenska motståndsrörelsen, SMR

Svenska motståndsrörelsen är en organisation vars målsättning är att genom revolution etablera ett nationellt och totalitärt styre. De militära influenserna är tydliga och organisationsstrukturen är strikt hierarkisk, sluten och präglas av krav på disciplin. Organisationens anhängare har olika status beroende på engagemang. De delas in i tre kategorier: medlemmar, aktivister och anhängare. Samtliga förväntas dock sätta organisationens behov i första rummet, exempelvis i val av utbildning och arbete. Det har också förekommit att disciplinära åtgärder vidtagits för olika typer av förseelser, till exempel brottslighet

¹⁶ De organisationer och nätverk som beskrivs nedan är sådana som förespråkar ett avskaffande av det demokratiska statsskicket och/eller förespråkar politiskt motiverade brott och vars anhängare begått denna typ av brott. En del av kampanjerna faller utanför definitionen av våldsamt extremism men har använts för att illustrera organisationsformen.

och beteenden som inte överensstämmer med organisationens ideologi.

Folkfronten

Folkfronten är ett politiskt parti som bildades 2008 genom att Nationalsocialistisk front (NSF) efter drygt tio år bytte namn. Syftet med namnbytet var att tona ned kopplingarna till nationalsocialismen för att öka utsikterna i kommande politiska val. Strukturen är dock densamma. Folkfronten leds av personer som tidigare var verksamma i NSF:s riksledning, och medlemmarna i de regionala och lokala avdelningarna leds av de forna länsledarna inom NSF.

I likhet med det tyska nationalsocialistiska arbetarpartiet NSDAP vill Folkfronten växa som organisation och använda det demokratiska systemet för att erövra makten. Därefter avskaffas demokratin till förmån för ett totalitärt, nationellt statsskick som endast tar hänsyn till de kollektiva intressen som etniska svenskar upplevs ha. Personer som inte anses vara etniska svenskar ska repatrieras.

Nätverk

Nätverken liknar organisationerna i den bemärkelsen att de har regler eller andra förhållningsdirektiv för medlemmarna. Även medlemsavgifter förekommer. Däremot saknas en tydlig central ledning. Nätverken utgörs i stället av mer eller mindre självständiga grupperingar som snarare koordineras än styrs av ett centralt organ. Därmed är vare sig medlemsregler eller verksamhetsinriktning enhetliga inom nätverken. Vidare varierar också vilka grupper som ingår i nätverken över tid. Traditionellt sett förknippas nätverken främst med den autonoma miljön, men organisationsformen har vunnit mark även inom vit makt-miljön.

Antifascistisk aktion, Afa

Antifascistisk aktion utger sig för att vara ett löst sammansatt nätverk bestående av självbestämmande lokalavdelningar utan formella ledare. Trots det har nätverket en övergripande struktur. Varje år hålls exempelvis landsmöten där riktlinjer för verksamheten dras upp och sakfrågor prioriteras, vilket relativt ofta resulterar i nationella kampanjer (se nedan). Det bör dock poängteras att alla Afa-grupper inte ingår i det landsomfattande nätverket.

Utöver lokalavdelningarna finns också en central funktion med uppgift att samla information och kartlägga meningsmotståndare.

Afa:s övergripande målsättning är att genom revolution avskaffa den rådande samhällsordningen och staten, till förmån för ett stats- och klasslöst samhälle. Begreppet antifascism tolkas således extensivt och omfattar bekämpning av såväl individer som tillhör vit makt-miljön som myndigheter, förtroendevalda och företag som anses upprätthålla den rådande förtryckande samhällsordningen.

Revolutionära fronten, RF

Revolutionära fronten har sina rötter i Afa och bildades efter EU-toppmötet i Göteborg 2001. Nätverket består av lokala grupper med mer eller mindre formella ledare och har tydliga regler för medlemskap och förhållningsregler. På så vis påminner RF mer om en regelrätt organisation. RF saknar dock central ledning. RF:s övergripande målsättning är att genom revolution avskaffa den rådande samhällsordningen till förmån för självständiga arbetarkollektiv som styrs genom direktdemokrati. Det mer omedelbara målet är dock att försvara arbetarklassen mot olika typer av angrepp. Begreppet angrepp har en bred innebörd och omfattar allt från fysiska attacker från vit maktmiljön till förändringar i arbetsrättslagstiftningen.

Info 14 och Fria nationalister

Vit makt-nätverket Fria nationalister initierades under 2005 av Info 14, en Stockholmsbaserad nyhetsförmedling på Internet som ända sedan starten på 1990-talet förespråkat *leaderless resistance* enligt amerikansk modell. Info 14 anser att det bästa sättet att vinna raskriget är att föra kampen i små oberoende celler. Företrädare för Info 14 har därför föreläst om den oberoende kampformen vid olika tillfällen och på flera platser, vilket lett till att flera Fria nationalistergrupper bildats.¹⁷

Fria nationalister använder sig av Info 14:s informationsmaterial.¹⁸ Alla individer och organisationer som delar nätverkets ideologi är välkomna att stödja verksamheten, men bara särskilt utvalda grupper får använda namnet Fria nationalister. Därtill finns mindre omfattande förhållningsregler, men nätverket styr inte verksamheten. I stället försöker de koordinera verksamheten genom att initiera kampanjer och olika typer av manifestationer.

Kampanjer

Kampanjer är ett tillfälligt projekt vars syfte är att kraftsamla kring en viss sakfråga eller händelse. Det sker genom att koordinera olika individers eller gruppers aktiviteter. Ofta skapas en specifik hemsida där kampanjens målsättning framgår, förslag på aktioner ges och det finns möjlighet att rapportera in aktioner. En kampanj är därför en *top-down*-strategi eftersom den initieras ”uppifrån”. Till följd av att en bred mobilisering eftersträvas är kampanjerna ofta organisations- och nätverksöverskridande, särskilt inom den autonoma miljön, och omfattar både lagliga och olagliga aktioner.

Inom vit makt-miljön består kampanjerna främst av ökad intensi-

¹⁷ Som tidigare nämnts syftar siffran 14 på den amerikanske vit makt-anhängaren David Lanes 14 ord: ”Vi måste säkra existensen för vårt folk och en framtid för våra vita barn.”

¹⁸ Ett liknande nätverk för oberoende grupper inom vit makt-miljön initierades av Nordiska förlaget under benämningen Motstånd.nu.

tet och ett likartat budskap när information sprids i en viss sakfråga, till exempel att yttrandefriheten är hotad eller för att uttrycka stöd för något eller någon.¹⁹

Osynliga partiet

Under valrörelsen 2006 initierades kampanjen Osynliga partiet inom den autonoma miljön i syfte att protestera mot den borgerliga alliansen. Kampanjens namn gav intryck av att aktionerna genomfördes av en organisation, en vanlig strategi för att skapa intryck av att verksamheten är samordnad och välplanerad. Från det att Osynliga partiet lanserades i samband med Första maj-firandet och den tillhörande gatufesten på Sergels torg i Stockholm, genomfördes en rad aktioner mot politiska partier och myndigheter (t.ex. Arbetsförmedlingen).

Även om Osynliga partiet utförde flera opinionsbildande och icke våldsamma aktioner, förknippades det med de våldsamerheter som fick stor uppmärksamhet i medierna. Flera autonoma grupperingar drog också nytta av uppmärksamheten genom att under kampanjen kalla sig för en fraktion av Osynliga partiet.

Svensk ungdom, Sveriges framtid

Planerna på att sjösätta en svensk skolgårdskampanj efter tysk och amerikansk förlaga (Operation Schulhof, Project Schoolyard) har länge funnits inom den svenska vit makt-miljön. Till skillnad mot den information som sprids på skolorna inom ramen för den reguljära verksamheten, handlar skolgårdsprojektet om att öka rekryteringen till vit makt-miljön genom att distribuera cd-skivor med vit makt-musik för att väcka intresse för de bakomliggande ideologierna. Hittills har det svenska skolgårdsprojektet, som döpts till Svensk ungdom, Sveriges framtid, endast omfattat konsert- och festverksamhet, insamlingar och information på Internet för att på sikt samla in de pengar som krävs för att omsätta planerna i praktiken.

Shac-kampanjen

Shac-kampanjen (Stop Huntingdon Animal Cruelty) är en internationell kampanj som initierades i Storbritannien i mitten av 2000-talet som riktar sig mot företaget Huntingdon Life Science (HLS) som är ett av Europas största forskningslaboratorier som använder djurförsök. Under åren har kampanjen genererat en mängd olika aktioner även i Sverige, som riktats mot företag i Sverige som samarbetar med eller på annat sätt kan kopplas till HLS.

Att kampanjen också drivs i Sverige beror främst på svenska aktivisters internationella kontakter. En solidaritetskampanj – ”Shac 7” –

¹⁹ I enstaka fall har begreppet kampanj även ingått i ett nätverksnamn (t.ex. Helsingborgskampanjen), men det har då snarare rört sig om reguljär verksamhet snarare än en riktad kampanj.

har också bildats för att stödja aktivister som hamnat i klammeri med myndigheterna.

Aktionsnamn

Aktionsnamn förknippas i princip uteslutande med den autonoma miljön. De uppstår mer eller mindre spontant för att sedan användas av olika individer och grupper utan en officiell plattform. Vem som helst som delar den grundläggande idén bakom ett aktionsnamn kan använda sig av det.

Aktionsnamn kan därför beskrivas som en *bottom-up*-strategi. Dock ger aktionsnamnen ofta intryck av att det rör sig om koordinerad, ibland även organisatorisk, verksamhet, något som förstärks av att många aktionsnamn återkommer.²⁰ En del aktionsnamn får emellertid ingen spridning och används bara en gång. Det händer också att aktionsnamn anammas av en gruppering under en viss tid, som Global Intifada.

Reclaim the Streets, RTS

Reclaim the Streets började som en miljörelse i Storbritannien på 1990-talet, men i Sverige har begreppet snarare kommit att förknippas med våldsamma protester mot kapitalismen, trots att långt ifrån alla gatufester är våldsamma. I september 1999 arrangerades den första gatufesten, på Götgatsbacken i Stockholm.

År 2002 arrangerades RTS-fester på en mängd svenska orter, dock under olika benämningar. I Malmö användes beteckningen Gatuaktionen och i Stockholm fanns också en Reclaim the City-gren (RTC), som så småningom förenades med RTS under begreppet Gatans parlament. Flera gatufester arrangerades också under benämningar som Bostadsaktionen, Förorten flyttar in och Klassresan.

Något tillstånd för sammankomsterna söks som regel inte eftersom arrangörerna anser att gatorna tillhör alla. Med åren har RTS kommit att bli något av ett dragplåster som lockar allt från festsugna ungdomar och nyfikna åskådare till våldsverkare. RTS-festerna marknadsförs också som ett tillfälle då allt kan hända.

Det politiska syftet med RTS-festerna har emellertid blivit mer diffust. Från att inledningsvis ha riktat skadegörelsen mot symboler för internationell kapitalism (McDonalds, Nike och banker), drabbar skadegörelsen numera även småföretagare och enskilda individer.

²⁰ Till exempel Tomtekommandot som användes i samband med att NSF:s partigård i Tråvad brändes ned i december 2005.

Global intifada

Begreppet Global intifada²¹ har förekommit i Sverige och internationellt vid upprepade tillfällen under 1990- och 2000-talen, både i form av ideologiska texter och riktade aktioner med antiimperialism som gemensam nämnare. Mellan mars 2004 och mars 2005 användes begreppet Global intifada vid nio våldsamma aktioner mot företag och utländska beskickningar i Sverige. Internationellt förekom begreppet Global intifada även vid manifestationerna mot Israel vid årsskiftet 2008–2009, till exempel i Storbritannien.

Djurens befrielsefront

Djurens befrielsefront (DBF) är en svensk motsvarighet till amerikanska Animal Liberation Front (ALF) som grundades på 1970-talet. I Sverige fungerar DBF som ett aktionsnamn på nationell nivå som kan användas av alla som anser att människor inte har rätt att utnyttja eller döda djur för egen vinnings skull.

Namnet har därför förekommit i en mängd aktioner som riktats mot olika typer av måltavlor, beroende på vad enskilda och regionala djurrättsaktivister fokuserat på för tillfället. Till exempel har pälsdjursfrågan, användning av försöksdjur och oetisk djurhållning genererat aktioner mot uppfödare (pälsdjur, burhöns), butiker (päls, livsmedel, konfektion), cirkusar, Jordbruksdepartementet, läkemedelsindustrin, forskningsinstitut och restauranger. Även privatpersoner som anses agera oetiskt har drabbats.

Likheter och skillnader

Eftersom organisationer i princip bara finns i vit makt-miljön och aktionsnamn endast återfinns i den autonoma miljön, kan associationsformerna i förhållande till extremistmiljöerna illustreras på följande sätt:

Vit makt	Autonoma
Organisation	
Nätverk	Nätverk
Kampanjer	Kampanjer
	Aktionnamn

Modell 2. Extremistmiljöernas organisatoriska struktur.

²¹ Begreppet härstammar från det palestinska upproret mot Israel i Gaza i december 1987 som började som ett småskaligt ungdomsuppror och sedan utvecklades till en omfattande proteströrelse.

Det finns således tydliga likheter och skillnader när det gäller miljöernas sätt att organisera sig. Likheterna är större än skillnaderna. I grunden saknar miljöerna central styrning och tydliga hierarkier. I stället kännetecknas de av att ledande aktivister genom nätverk och kampanjer försöker koordinera snarare än styra verksamheten. Skillnaderna består av att traditionella hierarkiska organisationer utgör en del av vit makt-miljön, medan den autonoma miljöns aktiviteter delvis äger rum inom ramen för aktionsnamn. Därmed finns det ideologiska spår i miljöernas sätt att strukturera sig; vit makt-miljöns dröm om tydliga hierarkier under en stark ledare och den autonoma miljöns vision om att uttradera alla typer av hierarkier. Totalt sett är miljöernas struktur dock relativt lika.

Extremistmiljöerna utgör alltså inte centralstyrda strukturer, och mycket verksamhet bedrivs inom ramen för kampanjer eller saknar en övergripande strategi. Många kampanjer är också organisations- och nätverksöverskridande och initieras av aktivister som ofta har personliga kontakter med varandra. Kopplingen mellan organisationerna och nätverken betraktade som kollektiv och miljöernas agenda är därför relativt svag.

Vilken typ av verksamhet bedrivs inom extremistmiljöerna?

Inom extremistmiljöerna bedrivs en rad olika aktiviteter som täcker in många aspekter av aktivisternas liv. För många aktivister utgör extremistmiljöerna också en livsstil under en längre eller kortare period. Detta gör att många aktivister lever en stor del av sina liv inom miljöerna, vilket innebär att de relativt sällan umgås med personer som inte delar deras politiska åskådning. På ett övergripande plan kan de begränsade kontakterna med oliktankande förstärka de antidemokratiska föreställningarna. I fall då avskärmningen från det övriga samhället övergår i en stark slutenhet och isolering kan den också vara en viktig faktor då avsikten att utöva politiskt motiverade brott utvecklas, se vidare kapitel 5 och 9.

Sammantaget kan tre olika aktivitetskategorier identifieras: sociala, opinionsbildande och brottsliga. Det måste dock understrykas att de flesta aktiviteter som bedrivs inom extremistmiljöerna är lagliga och att även de brottsaktiva personerna inom miljöerna huvudsakligen ägnar sig åt laglig verksamhet.

Sociala aktiviteter

De sociala aktiviteterna upptar mycket tid, och miljöerna anordnar ofta sammankomster av olika slag. Främst handlar det om konserter, fester, middagar, festivaler, idrottsevenemang och interaktion på olika typer av sociala forum på Internet. De sociala aktiviteterna har tyd-

liga politiska inslag. Exempelvis spelas ideologiskt inspirerad musik på konserterna, idrottsutövandet består främst av kampsporter och festerna är ofta stödfester för gripna kamrater eller att politiska högtider firas. Internet utgör en allt viktigare social arena precis som för ungdomar i samhället i övrigt och miljöerna tillhandahåller därför välutvecklade och attraktiva Internetforum.

Opinionsbildande aktiviteter

Det politiska engagemanget uttrycks främst i den opinionsbildande verksamheten, som att dela ut flygblad, arrangera demonstrationer och manifestationer samt svara för nyhetsförmedling. Verksamheten bedrivs såväl på gator och torg som på Internet. Det huvudsakliga mediet för nyhetsförmedlingen är dock Internet. För de personer som är intresserade av det ideologiska budskapet anordnas också studiecirklar där mer djuplodande texter görs tillgängliga och analyseras. Extremistmiljöerna har också skapat egna uppslagsverk på Internet som kan beskrivas som miljöernas egna Wikipedias.

Den opinionsbildande verksamheten handlar inte primärt om att samla röster, även om Folkfronten delvis valt denna strategi. I stället syftar verksamheten till att vinna acceptans för sin syn på den rådande samhällsordningen som illegitim och till att rekrytera nya medlemmar. Trots att retoriken stundtals är hård och ibland riktas mot specifika individer eller grupper överträds sällan gränsen för yttrandefriheten. Uttalanden faller alltså i regel inte inom ramen för olaga hot, uppvigling eller hets mot folkgrupp.

De opinionsbildande aktiviteterna omfattar även kommersiell verksamhet som försäljning av dels propagandamaterial i form av klistermärken, affischer och böcker, dels produkter som utgör en del av subkulturen som musik och kläder. Eftersom extremistmiljöerna utgör politiska subkulturer är gränsen glidande. Till exempel har kläderna och musiken ett politiskt budskap och syftar både till att rekrytera nya medlemmar och att skapa sammanhållning. Försäljningen sker huvudsakligen på miljöernas Internetforum, men även i samband med politiska möten och manifestationer. Tidvis har också fysiska butiker förekommit. En stor del av varorna som konsumeras produceras också inom miljöerna.

Den kommersiella verksamheten är relativt omfattande inom framför allt vit makt-miljön. Det finns ett antal bolag som omsätter tillräckligt stora värden för att flera personer ska kunna försörja sig på verksamheten. Bolagen producerar och säljer framför allt vit makt-musik, men även kläder och litteratur. Affärsverksamheten är transnationell. De flesta bolagen i Sverige och andra länder drivs av personer som är kopplade till vit makt-miljöer.

Brottslig verksamhet

En del aktivister går från acceptans för politiskt motiverade brott till handling. Detta steg följer sällan en klar linje utan individers brottsaktivitet varierar över tid, beroende på socialt sammanhang och sakfråga. Det betyder att personliga och informella kontakter och det politiska sammanhanget är avgörande för vilka brott som begås av vem och när.

Det finns dock en mer eller mindre stabil agenda i den bemärkelsen att miljöerna över tid engagerar sig i samma sakfrågor som kan härledas från deras ideologier, se kapitel 3. Konkret betyder detta att det är relativt lätt att förutsäga vilken typ av frågor som *kan* föranleda aktioner. Däremot är det svårt att säga vid vilka tillfällen dessa frågor *de facto* kommer att leda till aktioner eftersom det beror på enskilda individers engagemang och initiativ.

Den brottsliga verksamheten upptar minst tid i aktivisternas engagemang, men som framgår av kommande kapitel är brottsligheten varierad både vad avser brottstyp och måltavla. Dessutom genererar brottsligheten ytterligare aktiviteter i form av stödaktioner för häktade och dömda aktivister, insamlingar och – ibland – helt nya organisationer (till exempel Gula korset).

Den kartläggningsverksamhet som extremistmiljöerna bedriver syftar också i stor utsträckning till att understödja brottslig verksamhet. Information om var meningsmotståndare bor och lever används exempelvis för riktade aktioner, som ”hembesök” och uthängningar. Kartläggningsverksamheten och den brottsliga verksamheten utgör således en begränsad men ändå central del av extremistmiljöernas aktiviteter, något som kommer att utvecklas i nästkommande kapitel.

Även om aktiviteterna inom extremistmiljöerna kan framstå som disparata och relativt lite tid ägnas åt att begå brott finns en koppling mellan lagliga och olagliga aktiviteter. Det opinionsbildande arbetet, de sociala aktiviteterna och även den kommersiella verksamheten har två syften. För det första att vinna sympati för miljöernas åsikter, vilket innefattar acceptans för politiskt motiverade brott. För det andra att öka sammanhållningen inom miljöerna. Som beskrivs i kapitel 9 är dessa två faktorer – legitimering och sammanhållning – grundläggande förutsättningar för att individer ska begå politiskt motiverade brott. Den brottsliga aktivitet som beskrivs i följande kapitel måste därför ses i ljuset av ett bredare socialt sammanhang där anti-demokratiska politiska föreställningar blandas samman med en social gemenskap i små grupper. Det är sedan dessa grupper som begår politiskt motiverade brott inom ramen för en agenda som är löst koordinerad snarare än centralt styrd. Men engagemang i extremistmiljöerna leder naturligtvis inte med automatik till att individer begår politiskt motiverade brott.

Är extremistmiljöerna unika svenska företeelser?

Som fenomen betraktat kan de svenska extremistmiljöerna sägas vara importerade. Såväl de generella politiska föreställningarna som de specifika subkulturella attributen har hämtats från andra länder. Som nyss nämnts fanns motsvarande vit makt-miljöer och autonoma miljöer i andra länder innan de uppstod i Sverige. Sådana miljöer finns också i bland annat Norge, Danmark och Tyskland.

Även om det finns skillnader mellan miljöernas struktur, storlek och avsikter i de olika länderna utgör de dock i grunden samma fenomen –marginaliserade ungdomssubkulturer som protesterar mot grundläggande politiska normer både innanför och utanför ramen för det demokratiska systemet. Det är därför naturligt att extremistmiljöerna i dessa grannländer samarbetar på olika sätt. För en något mer utförlig beskrivning av extremistmiljöerna i dessa länder och det internationella samarbetet, se kapitel 8.

5. Brottsligheten inom extremistmiljöerna

I detta kapitel beskrivs den brottslighet som personer inom extremistmiljöerna begår. I metodavsnittet i kapitel 1 redovisas de juridiska förutsättningarna för registeruppgifterna och andra detaljer. För de personer som ligger till grund för redovisningen i detta kapitel har särskilt beslut fattats för behandling av uppgifter om tillhörighet till den autonoma miljön eller till vit makt-miljön. Studien avser personer som varit aktiva från och med mars 1999 till och med februari 2009. Materialet består av 1 409 personer, 845 inom vit makt-miljön, varav 777 män och 68 kvinnor samt 564 inom den autonoma miljön, varav 420 män och 144 kvinnor. De flesta är som framgått av tidigare kapitel unga. Genomsnittsåldern för första brottsmisstanken rörande ett politiskt motiverat brott är ungefär 21 år i vit makt-miljön och 20 år i den autonoma miljön.

Totalt har de 1 409 personerna som varit aktiva under den aktuella perioden varit skäligen misstänkta för 9 329 brott vilka ligger till grund för denna redovisning av personernas brottslighet. Av brotten rör 2 432 misstankar om brott som har bedömts vara politiskt motiverade (varav minst 734 lett till fällande dom eller annan lagföring), medan 6 897 gäller brott som inte har bedömts vara politiskt motiverade (varav minst 4 785 lett till fällande dom eller annan lagföring).

Ungefär hälften av de politiskt motiverade brotten (1 225 misstankar) kan hänföras till individer inom vit makt-miljön. Av dessa kan 1 163 tillskrivas män och 62 tillskrivas kvinnor. Den andra hälften (1 207 misstankar) kan hänföras till individer inom den autonoma miljön. Männerna inom miljön svarar för 888 av misstankarna medan resterande 319 gäller kvinnor. Personerna inom vit makt-miljön är tydligt överrepresenterade när det gäller misstankar om icke-politiskt motiverade brott. De är misstänkta i sammanlagt 5 332 sådana fall medan motsvarande siffra för personerna inom den autonoma miljön uppgår till 1 565 misstankar. Om de två olika typerna av brottsmisstankar fördelas på kön och miljö ser genomsnittet ut på följande sätt:

Tabell 1. Genomsnittligt antal brottsmisstankar fördelade på kön och miljö.

<i>Politiskt motiverade</i>	
Vit makt-miljön totalt	1,5
Män inom vit makt-miljön	1,5
Kvinnor inom vit makt-miljön	0,9
Autonoma miljön totalt	2,1
Män inom autonoma miljön	2,1
Kvinnor inom autonoma miljön	2,2
<i>Icke-politiskt motiverade</i>	
Vit makt-miljön totalt	6,3
Män inom vit makt-miljön	6,6
Kvinnor inom vit makt-miljön	2,6
Autonoma miljön totalt	2,8
Män inom autonoma miljön	3,4
Kvinnor inom autonoma miljön	1,0

Redovisningen i detta kapitel kommer att fokusera på de politiskt motiverade brotten, men avslutningsvis ges även en överblick över de icke-politiskt motiverade brotten. I redovisningen har brottsmisstankarna delats upp i olika kategorier som i stort sett följer brottsbalkens kapitelindelning.²² För mer detaljer kring exempelvis urval och metod och för hur distinktionen mellan politiskt och icke-politiskt motiverade brott gjorts, se kapitel 1.

Misstankar om politiskt motiverade brott

Personer inom extremistmiljöerna begår många olika typer av politiskt motiverade brott.²³ Det handlar om allt från skadegörelse och ordningsstörningar till olika typer av våldsbrott. Den enskilt vanligaste brottskategorin avser dock brott mot allmän ordning. Det kan till exempel handla om att en demonstration urartar till ett våldsamt upplopp där poliser, affärer och restauranger attackeras.

²² Terroristbrott har dock inkluderats i allmänfarliga brott, och hets mot folkgrupp – som i brottsbalken faller in under brott mot allmän ordning – har brutits ut och bildar en egen kategori. Under kategorin vapen återfinns brott mot vapenlagen (1996:67), brott mot lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål samt lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor. De ofullbordade brottsformerna, stämpling, förberedelse, anstiftan, medhjälp och försök redovisas inte enskilt utan tillsammans med fullbordade brott. Exempelvis innehåller kategorin misshandel således även försök och medhjälp till misshandel.

²³ För exakta siffror över samtliga misstankar om politiskt motiverade brott, måltavlor för brotten samt i vilket sammanhang brotten begåtts, se bilaga 1.

Andra fall kan vara då en grupp individer med oljud eller andra störningar försöker hindra en tillståndsgiven demonstration eller ett torgmöte från att genomföras. Som framgår av diagram 1 är brott mot allmän ordning den överlägset vanligaste brottskategorin bland personerna inom den autonoma miljön. Personerna inom vit maktmiljön är däremot i större utsträckning misstänkta för hets mot folkgrupp. Det handlar ofta om situationer där den misstänkte burit ett märke eller delat ut flygblad som uttryckt missaktning mot en folkgrupp alternativt gjort en så kallad hitlerhälsning offentligt.

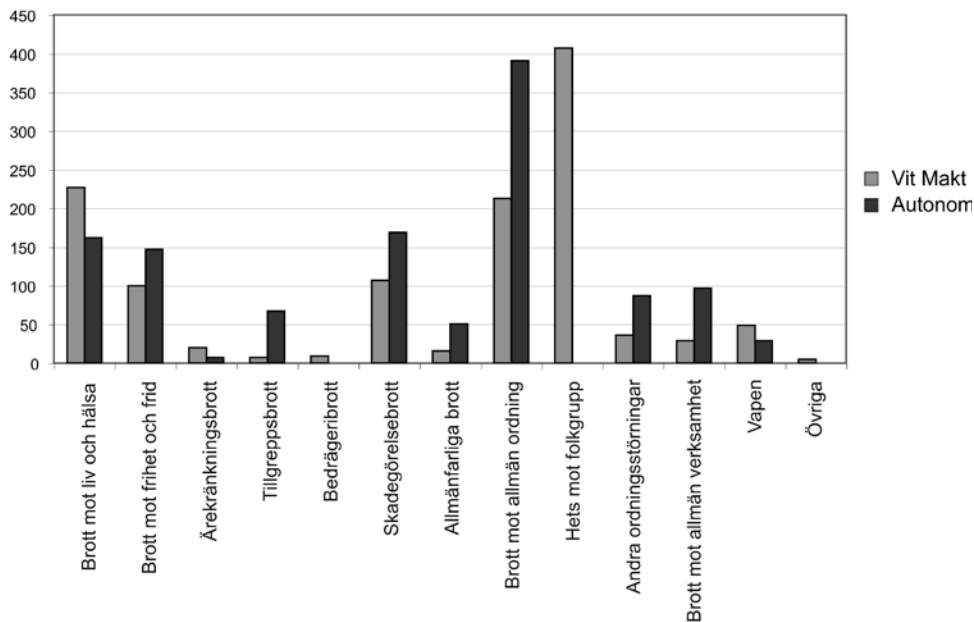

Diagram 1. Misstankar om samtliga politiskt motiverade brott, totalt 2 432 misstankar.

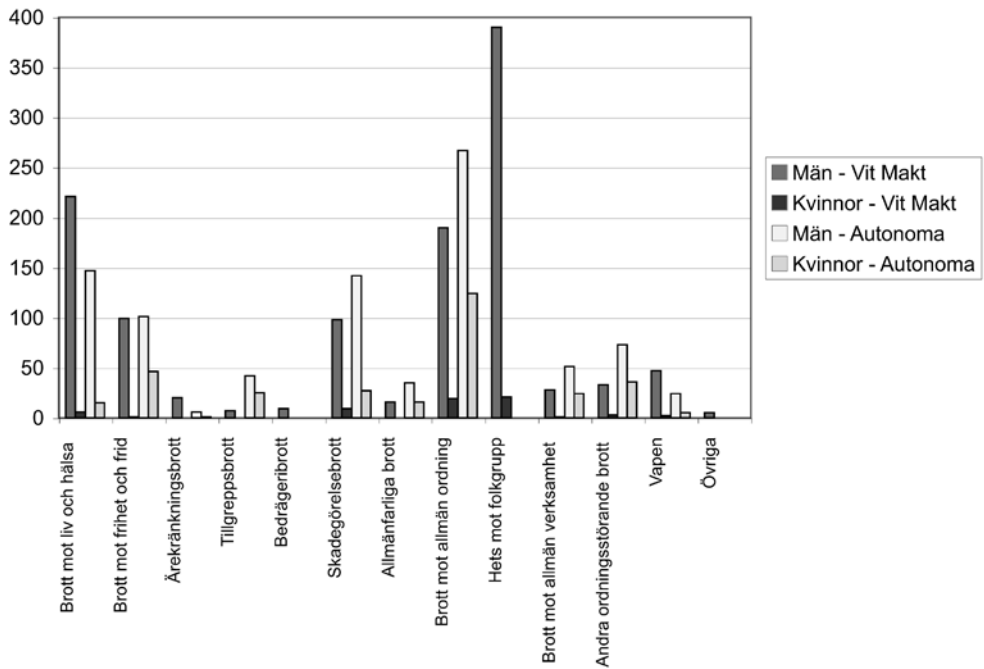

Diagram 2. Misstankar om samtliga politiskt motiverade brott fördelat på miljö och kön, totalt 2 432 misstankar.

Brott mot liv och hälsa

Brott mot liv och hälsa avser olika typer av våldsbrott som misshandel och vållande till kroppsskada. Under den aktuella perioden har de 1 409 personerna varit misstänkta för brott mot liv och hälsa i närmare 400 fall, varav drygt 220 fall kan hänföras till personer inom vit makt-miljön och drygt 160 fall till personer inom den autonoma miljön.²⁴

Även när antalet brottsmisstänkta individer inom respektive miljö beaktas framgår att personer inom de båda miljöerna i stort sett är lika benägna till misshandel, både enligt normalgraden och grovt brott. Vad gäller mord och dråp är dock vit makt-miljön kraftigt över-representerad, se diagram 3, och det är endast inom vit makt-miljön som fullbordade brott av detta slag har begåtts.

Inom både vit makt-miljön och den autonoma miljön dominerar männen när det gäller misstankar om brott mot liv och hälsa. Trots att kvinnorna utgör en fjärdedel av de aktiva inom den autonoma miljön svarar de endast för en tiondel av misstankarna om brott mot liv och hälsa. Inom vit makt-miljön, där en knapp tiondel av de aktiva är kvinnor, rör endast drygt två procent av misstankarna kvinnor.

²⁴ Sammanlagt 389 fall (vit makt: 227, autonoma: 162).

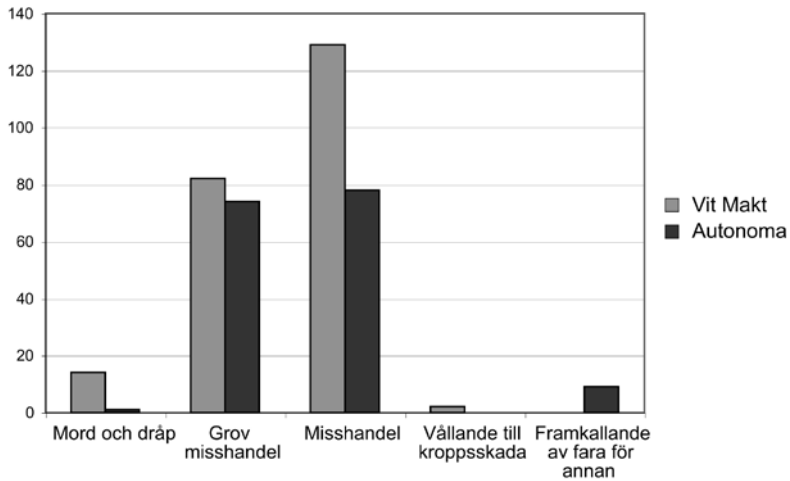
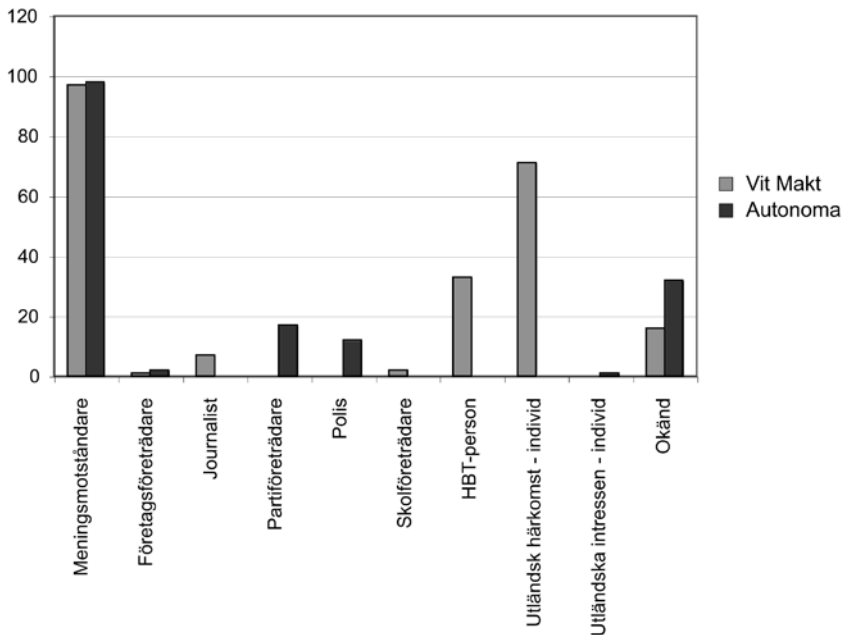

Diagram 3. Misstankar om politiskt motiverade brott mot liv och hälsa, totalt 389 misstankar.

Diagram 4. Måltavlor för misstänkta politiskt motiverade brott mot liv och hälsa, totalt

389 måltavlor.

Som framgår av diagram 4 riktas extremistmiljöernas våld ofta mot meningsmotståndare. Detta är särskilt vanligt inom den autonoma miljön där närmare 60 procent av de aktuella fallen var riktade mot

meningsmotståndare medan motsvarande siffra för vit makt-miljön är cirka 40 procent.

I övrigt skiljer sig måltavlorna åt radikalt. Individer inom den autonoma miljön angriper polisen, företrädare för politiska partier samt i några enstaka fall personal vid företag och vid utländska beskickningar. Personer inom vit makt-miljön riktar i stället framför allt sitt våld mot personer av utländsk härkomst och HBT-personer. Dessa två grupper utgör måltavlorna i nästan hälften av fallen av brott mot liv och hälsa inom vit makt-miljön. I några fall har även journalister och skolpersonal utsatts för våld av personer inom vit makt-miljön.

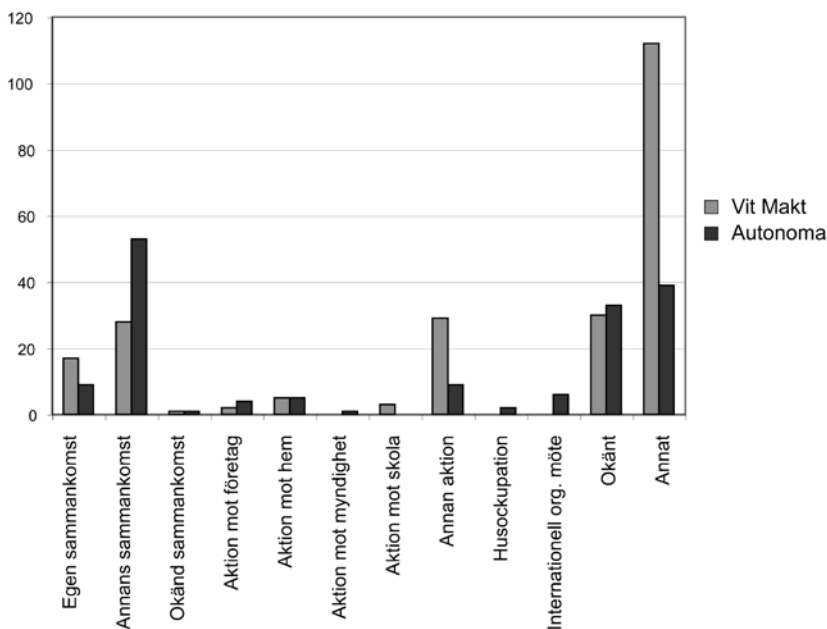

Diagram 5. Sammanhang för misstänkta politiskt motiverade brott mot liv och hälsa, totalt 389 sammanhang.²⁵

Våld utövas i många olika typer av sammanhang. En del av våldet utövas i samband med manifestationer, men våldsbrott begås också i andra mer spontana sammanhang. Som framgår av diagram 5 är individer ur den autonoma miljön dubbelt så ofta misstänkta för brott mot liv och hälsa i samband med andras demonstrationer och sammankomster än individer ur vit makt-miljön. Detta är en tydlig indi-

²⁵ De okända fallen utgörs till stor del av förberedelsebrott då det i dessa fall ofta inte tydligt framgick mot vem brottet riktades.

kation på att det är vanligare att den autonoma miljön attackerar vit makt-miljöns engagemang än tvärtom.

Av diagrammet framgår också att individer inom vit makt-miljön i högre utsträckning än personer inom den autonoma miljön begår brott mot liv och hälsa i vad som här har kategoriserats som andra sammanhang, framför allt där offer och gärningsperson stöter på varandra av en tillfällighet, exempelvis på bussen eller på puben. Sådana brott sker ofta, men långt ifrån alltid, under kvällstid och under inflytande av alkohol.

Brott mot frihet och frid

Brott mot frihet och frid omfattar händelser där någon hotar eller ofredar en annan person eller situationer där personer olovligen tränger sig in i bostäder eller lokaler. Av de totalt 2 432 brottsmisstankarna rör knappt 250 av dem brott mot frihet och frid. Individer inom den autonoma miljön svarar för knappt 150 av dessa medan 100 av misstankarna kan hänföras till individer inom vit makt-miljön.

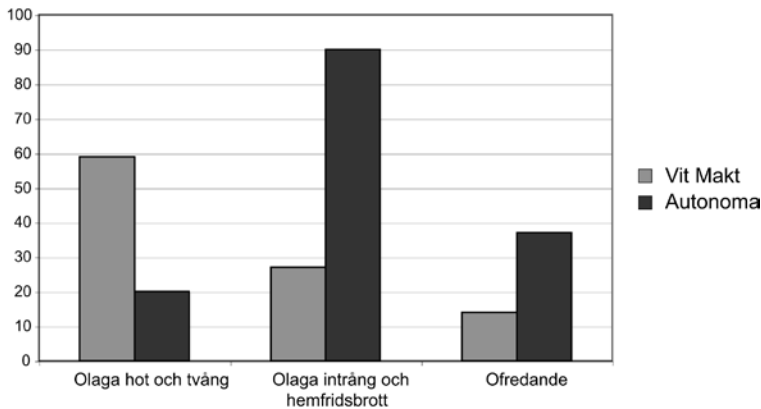

Diagram 6. Misstankor om politiskt motiverade brott mot frihet och frid, totalt 247 misstankor.

Som framgår av diagram 6 har personer aktiva inom vit makt-miljön varit misstänkta för olaga hot och tvång i tre gånger så många fall som individer inom den autonoma miljön. Det handlar i stor utsträckning om muntliga hot som uttalas mot meningsmotståndare.

För olaga intrång och ofredande är förhållandet det omvända; individer inom den autonoma miljön svarar för mer än tre gånger så många fall av misstankor om olaga intrång, jämfört med vit makt-miljön och för mer än två gånger så många misstankor om ofredande. Olaga intrång inom den autonoma miljön kan exempelvis handla om att aktivister olovligen tar sig in i en byggnad, ockuperar en fastighet

eller olovligen tränger sig in på ett företag eller myndighet i syfte att protestera mot deras verksamhet. Det vanligaste fallet av olaga intrång inom vit makt-miljön är då aktivister berett sig tillträde till en skola för att dela ut propagandamaterial och trots tillsägelse vägrat lämna området.

Inom vit makt-miljön är det nästan uteslutande män som begår brott mot frihet och frid. En viss skillnad finns i förhållande till den autonoma miljön. Medan männen är överrepresenterade för misstankar om olaga hot svarar kvinnorna inom den autonoma miljön för nästan hälften av misstankarna om ofredande. För misstankar om olaga intrång och hemfridsbrott är kvinnor och män inom den autonoma miljön relativt jämnt representerade.

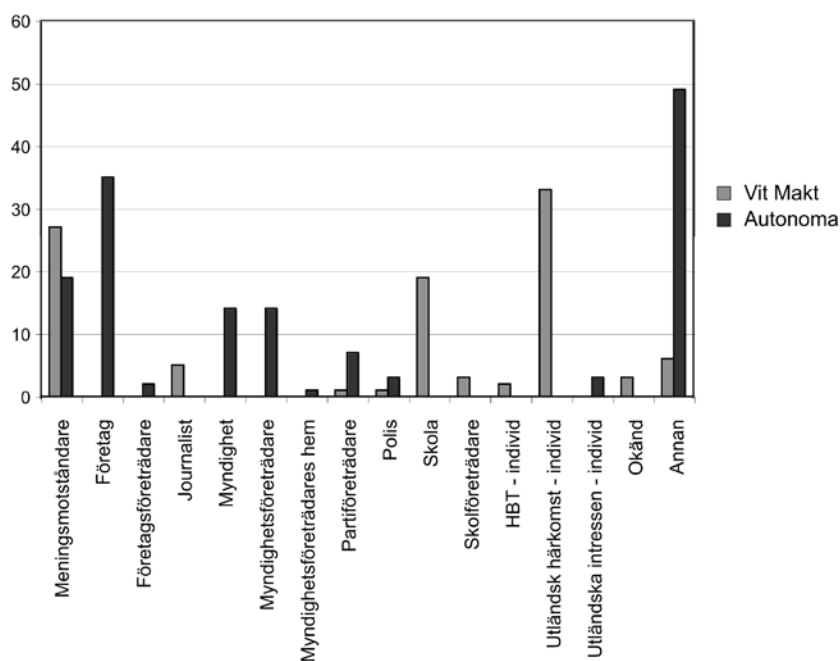

Diagram 7. Måltavlor för misstänkta politiskt motiverade brott mot frihet och frid, totalt 247 måltavlor.

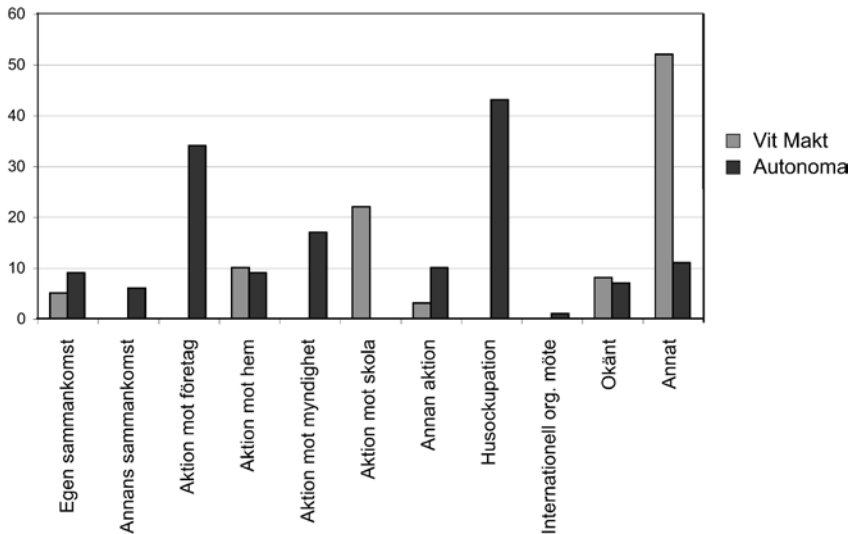

Diagram 8. Sammanhang för misstänkta politiskt motiverade brott mot frihet och frid, totalt 247 sammanhang.

Tillgrepps- och bedrägeribrott

Med drygt 80 brottsmisstankar utgör tillgrepps- och bedrägeribrott en mycket liten del av det totala antalet brottsmisstankar. Individier inom den autonoma miljön står för nära 90 procent av alla misstankar om tillgreppsbrott. Som framgår av diagram 9 rör det sig framför allt om egenmäktigt förfarande. Dessa fall avser exempelvis aktioner där individer protesterar mot ett företag systematiskt och aktivt hindrat kunder eller personal från att få tillträde till företagets lokaler i syfte att tillfoga bolaget betydande ekonomisk skada. Endast 16 misstankar kan hänföras till personer inom vit makt-miljön.

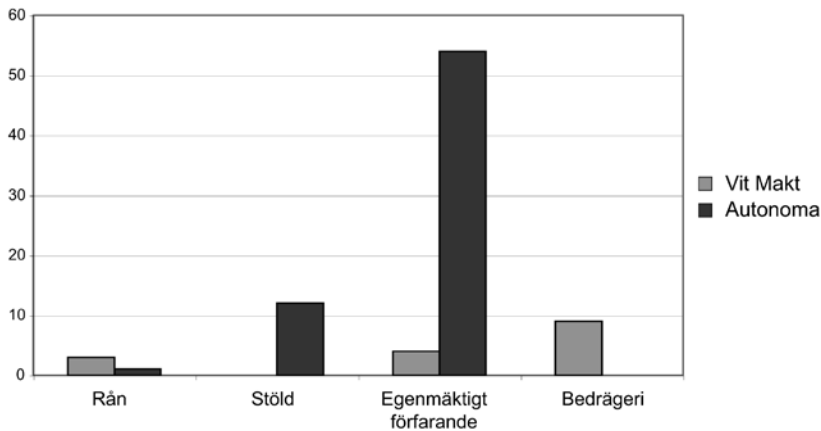

Diagram 9. Misstankar om politiskt motiverade tillgrepps- och bedrägeribrott, totalt 83 misstankar.

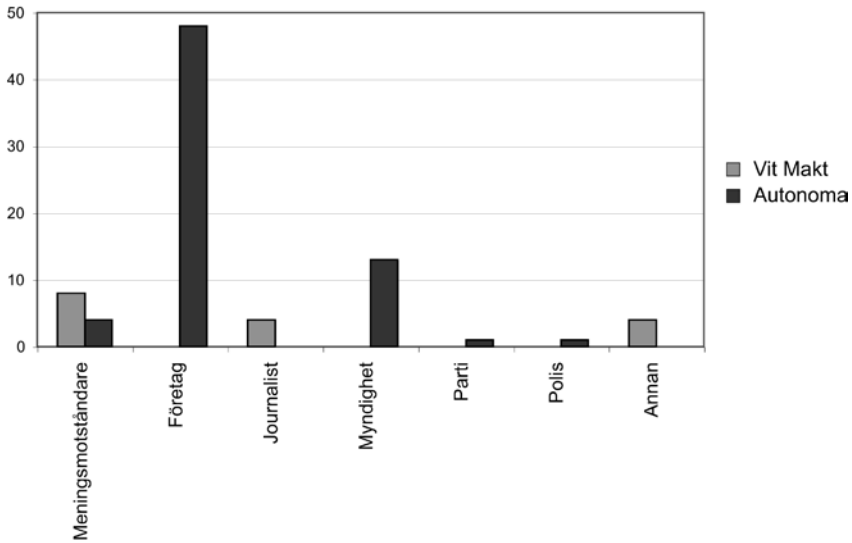

Diagram 10. Måltavlor för misstänkta politiskt motiverade tillgrepps- och bedrägeribrott, totalt 83 måltavlor.

De tillgreppsbrott som förekommer inom den autonoma miljön har framför allt riktats mot företag och myndigheter i syfte att protestera mot den verksamhet som de bedriver. I de få fall misstanke om tillgreppsbrott förekommit mot individer inom vit makt-miljön har brottet avsett meningsmotståndare, individer inom den egna miljön (här kategoriserat som Annan måltavla) eller journalister. Båda miljöerna har framför allt använt sig av tillgrepps- och bedrägeribrott i konkreta aktioner mot specifika måltavlor.

Inte någon misstanke om politiskt motiverat tillgrepps- eller bedrägeribrott kan hänföras till kvinnor inom vit makt-miljön. Av de misstankar som rör den autonoma miljön kan däremot en dryg tredjedel hänföras till kvinnor.

Skadegörelse

En dryg tiondel av det totala antalet misstankar om politiskt motiverade brott rör skadegörelsebrott. De handlar i stor utsträckning om klotter, och vanligtvis gäller det situationer där personerna inom miljöerna sprider sitt namn eller politiska budskap genom klotter. Andra politiskt motiverade skadegörelsebrott är exempelvis att rutor krossas hos företag vars verksamhet inte accepteras.

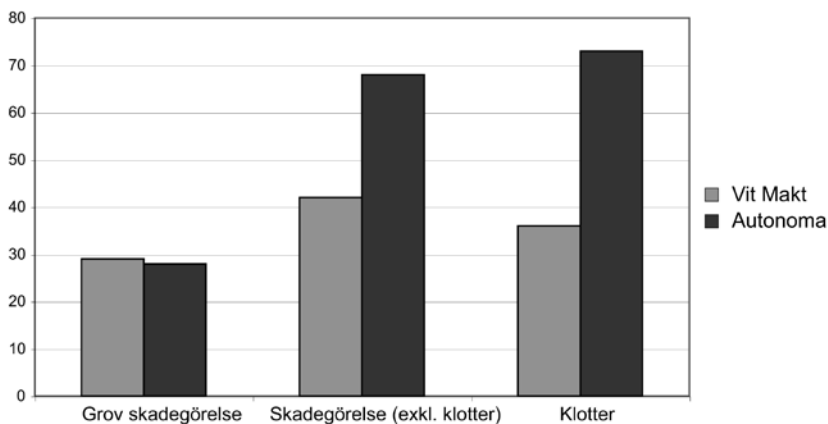

Diagram 11. Misstankar om politiskt motiverade skadegörelsebrott, totalt 276 misstankar.

Individer inom den autonoma miljön står för betydligt fler misstankar om skadegörelsebrott än vit makt-miljön, se diagram 11.

Den autonoma miljön riktar skadegörelsen mot egendom som tillhör det allmänna, meningsmotståndare, företag, myndigheter, politiska partier och i någon utsträckning Polisen. Även individer inom vit makt-miljön har riktat sin skadegörelse mot meningsmotståndare, men i mindre omfattning. Den största specifika måltavlan för vit makt-miljön är skolbyggnader följt av företag samt HBT-personer och bostäder som innehas av personer av utländsk härkomst. Det har även i enstaka fall förekommit att personer inom vit makt-miljön har skadat egendom som tillhör Polisen och politiska partier.

Måltavlorna skiljer sig således delvis åt mellan miljöerna. Också individer inom vit makt-miljön kan rikta sina brott mot företag även om de autonoma ägnar sig åt aktioner mot företag i mycket högre utsträckning än individer inom vit makt-miljön.

Kvinnor inom vit makt-miljön står för knappt en tiondel av det totala antalet brottsmisstankar som hänförs till vit makt-miljön. Med beaktande av könsfördelningen inom vit makt-miljön är misstankarna om skadegörelsebrott således relativt jämnt fördelade mellan kvinnor och män i miljön. Så är dock inte fallet inom den autonoma miljö där männen svarar för 83 procent av misstankarna.

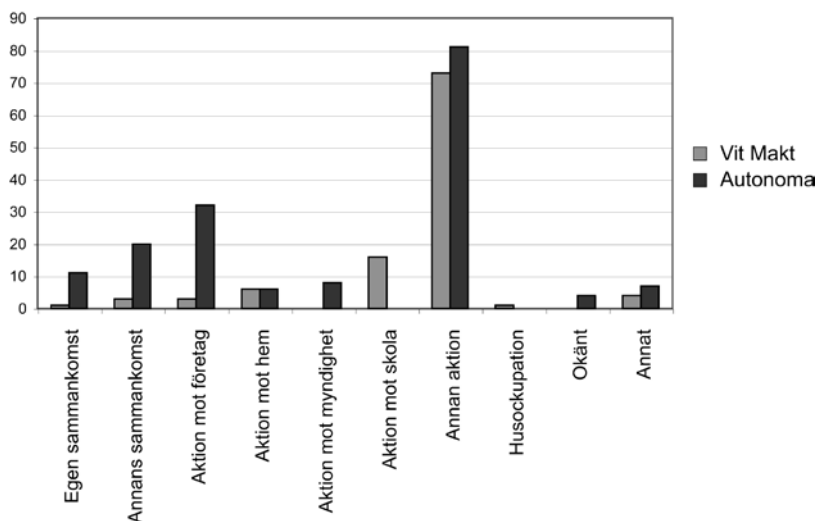

Diagram 12. Sammanhang för misstänkta politiskt motiverade skadegörelsebrott, totalt 276 sammanhang.

Som framgår av diagram 12 begås skadegörelsebrott inom båda miljöerna i samband med riktade och planerade aktioner snarare än som spontana infall. I samband med demonstrationer, både egna och andras, är det dock främst individer inom den autonoma miljön som står för skadegörelsebrotten. Kategorin som benämns annan aktion utgörs framför allt av klotter samt i viss mindre utsträckning affischering i de fall denna medfört skada.

Eftersom det är känt att skadegörelse mot bostäder är ett återkommande tillvägagångssätt inom miljöerna är det något förvånande att antalet sådana fall inte är större. Det handlar vanligtvis om att angripa och förstöra någons, ofta en meningsmotståndares, bostad för att få denne att avstå från politisk verksamhet. Att antalet inte är fler i statistiken kan bero på att det i många sådana fall inte har funnits någon skäligen misstänkt person.

Brott mot allmän ordning

Brott mot allmän ordning omfattar som framgår av diagram 13 våldsam upplopp, ohörsamhet mot ordningsmakten, störande av förretning eller av allmän sammankomst samt uppvigling. Av de totalt 2 432 misstankarna om politiskt motiverade brott avser drygt 600 brott mot allmän ordning.

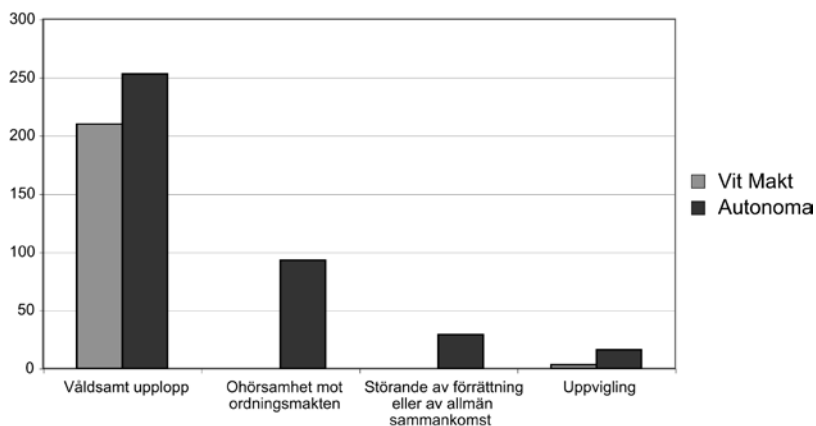

Diagram 13. Misstankar om politiskt motiverade brott mot allmän ordning, totalt 600 misstankar.

Individer inom den autonoma miljön svarar för två tredjedelar av misstankarna om brott mot allmän ordning. Som tydligt framgår av diagram 13 förekommer individer inom vit makt-miljön i princip bara i samband med våldsamt upplopp. Även de flesta brottsmisstankarna mot individer inom den autonoma miljön gäller detta brott. Personer inom den autonoma miljön figurerar också i stor utsträckning i samband med ohörsamhet mot ordningsmakten och störande av allmän sammankomst. Dessa brott handlar ofta om att en grupp i samband med en aktion vägrat att skingra sig trots att de av polisen beordrats att göra det eller hindrat andra individer från att utöva sina grundlagsfästa fri- och rättigheter genom att på olika sätt störa demonstrationer. I mindre utsträckning har både individer inom vit makt-miljön och den autonoma miljön misstänkts för uppvigling. Även för detta brott är den autonoma miljön klart överrepresenterad.

För våldsamt upplopp är fördelningen av misstankar mellan kvinnor och män relativt jämnt fördelade. Kvinnor inom vit makt-miljön är något överrepresenterade i förhållande till hur stor andel de utgör av miljön. För brotten ohörsamhet mot ordningsmakten och störande av förrättning eller av allmän sammankomst är dock kvinnorna inom den autonoma miljön kraftigt överrepresenterade då de svarar för hälften av misstankarna rörande dessa brott.

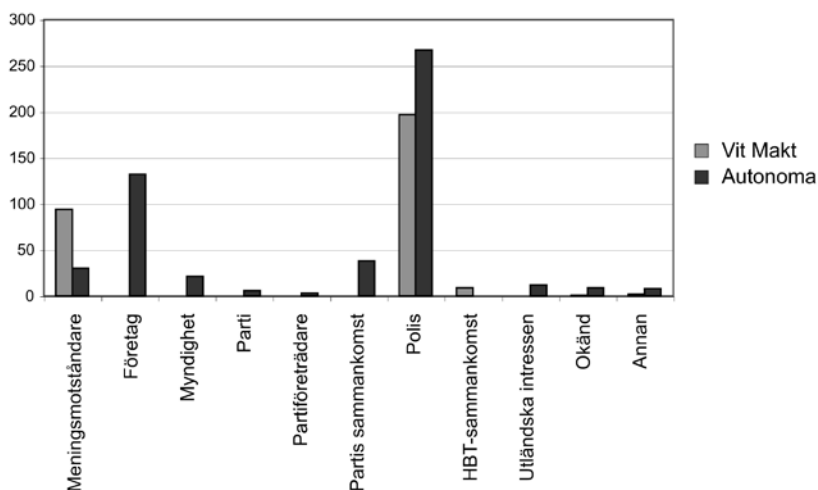

Diagram 14. Måltavlor för misstänkta politiskt motiverade brott avseende brott mot allmän ordning, totalt 829 måltavlor.

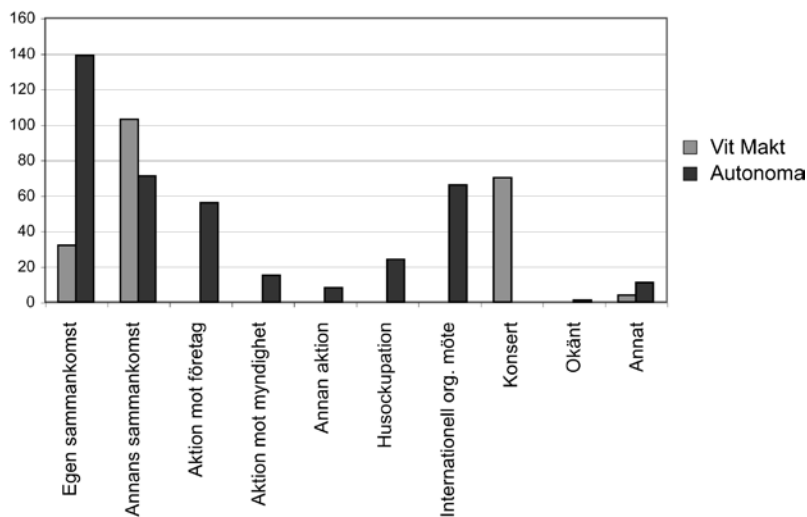

Diagram 15. Sammanhang för misstänkta politiskt motiverade brott avseende brott mot allmän ordning, totalt 600 sammanhang.

Vid våldsamt upplopp är det inte ovanligt att ett flertal måltavlor förekommer. Exempelvis kan både polis och meningsmotståndare utgöra måltavlor i samband med en motdemonstration. Av denna anledning förekommer fler måltavlor än brottsmisstankar för denna brottskategori. Det framgår tydligt av diagram 14 att just polisen är en måltavla i nästan alla fall av våldsamt upplopp oberoende av miljö. Individerna inom vit makt-miljön har framför allt deltagit i våldsamt upplopp

gentemot meningsmotståndares sammankomst samt i något enstaka fall gentemot en HBT-manifestation. Även individer inom den autonoma miljön har i viss mån deltagit i våldsamt upplopp mot meningsmotståndares sammankomst, men företag är en vanligare måltavla – framför allt butiker och restauranger. I några enstaka fall har individer inom den autonoma miljön deltagit i våldsamt upplopp riktat mot politiska partiers sammankomst.

Mellan de båda miljöerna finns tydliga skillnader beträffande de sammanhang i vilka våldsamt upplopp sker, se diagram 15. Inom vit makt-miljön förekommer de flesta misstankarna om våldsamt upplopp i samband med annans demonstration, följt av vit makt-konserter och, i viss utsträckning vid egen demonstration eller sammankomst. Inom den autonoma miljön har våldsamt upplopp i stället skett i samband med egen demonstration eller sammankomst, följt av internationell organisations möte. Endast i mindre utsträckning har det förekommit i samband med annans demonstration.

Även vid ohörsamhet mot ordningsmakten kan det finnas ett flertal måltavlor vid varje brottsmisstanke. I brottets natur ligger att polisen är en indirekt måltavla eftersom det är deras order som inte hörsamas. Den direkta måltavlan kan dock vara en annan. Om ohörsamheten sker i samband med aktion mot ett företag är det exempelvis företaget som är den direkta måltavlan. Av statistiken framgår att just företag är måltavlan i drygt hälften av fallen. Andra måltavlor vid aktioner är myndigheter, utländska beskickningar, politiska partier och i något enstaka fall meningsmotståndares sammankomst.

Störande av förrättning eller allmän sammankomst riktas framför allt mot politiska partier. Vidare har det i några enstaka fall använts mot meningsmotståndares sammankomst, mot partiföreträdare samt mot myndighet.

Det förekommer för få fall av uppvigling för att säkra slutsatser ska kunna dras. Måltavlorna följer dock det redan etablerade mönstret, det vill säga den autonoma miljön riktar i stor utsträckning sina brott mot företag, myndigheter och politiska partier.

Hets mot folkgrupp

Misstankar om hets mot folkgrupp, drygt 400 stycken, utgör en tredjedel av alla de misstankar om politiskt motiverade brott som kan hänföras till vit makt-miljön. Män begår hets mot folkgrupp något oftare än kvinnor, men någon större skillnad mellan könen är det inte.

I de flesta fall finns inte någon direkt måltavla. Det handlar om situationer där någon exempelvis haft ett märke på sina kläder, burit ett smycke eller delat ut material vars innehåll uttryckt missaktning mot andra folkgrupper eller där någon individ eller flera personer i grupp utfört hitlerhälsning. Dessa måltavlor utgör diagrammets kategori annan.

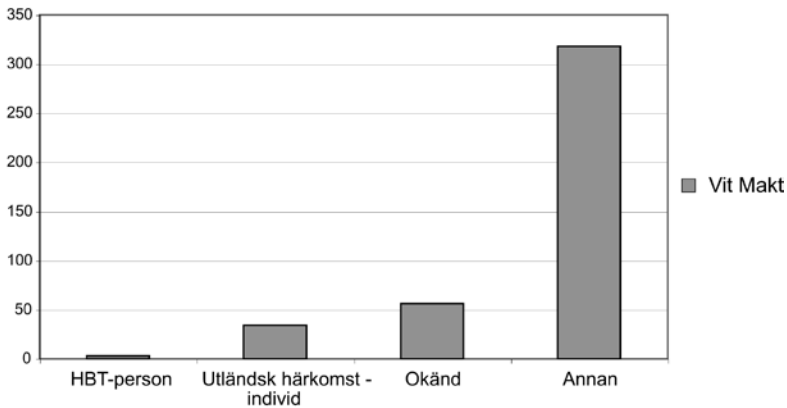

Diagram 16. Måltavlor för misstänkt hets mot folkgrupp, totalt 411 måltavlor.

En knapp tiondel av samtliga fall av hets mot folkgrupp gäller situationer där individer inom vit makt-miljön direkt angripit HBT-personer eller personer av utländsk härkomst. Det kan exempelvis handla om fall då en individ inom vit makt-miljön inför andra uttryckt missaktning mot en folkgrupp genom att utsätta en person av utländsk härkomst för rasistiska tillmälen. I de flesta fall verkar gärningspersonen reagera på offrets utseende. Att personer attackeraras på grund av sin religiösa tillhörighet förefaller vara ovanligt.

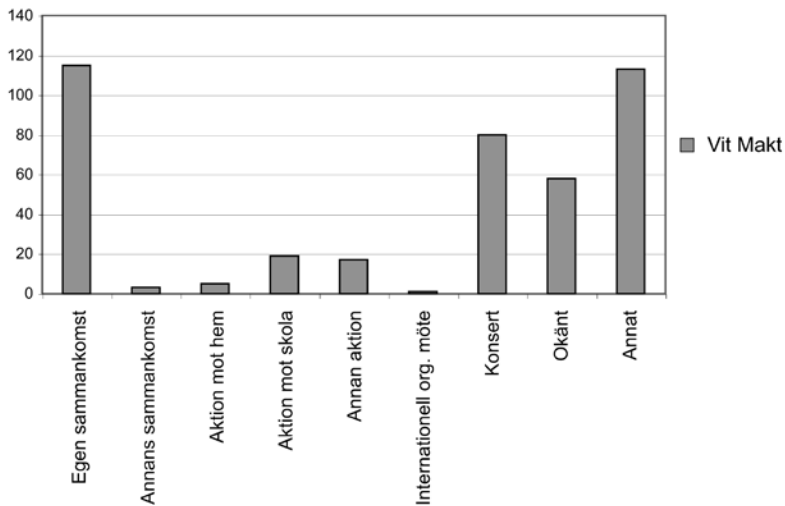

Diagram 17. Sammanhang för misstänkt hets mot folkgrupp, totalt 411 sammanhang.

De flesta fall där HBT-personer och personer med utländsk härkomst har utsatts för hets mot folkgrupp faller inom kategorin Andra sammanhang och sker således oftast inte i samband med en planerad politisk aktion utan ofta vid oplanerade konfrontationer. I några fall har hets mot folkgrupp dock ägt rum i samband med aktioner mot personer i deras hem och vid vit makt-demonstrationer.

I de fall där en specifik måltavla saknas sker brotten ofta i samband med egna demonstrationer, vit makt-konserter och aktioner mot bland annat skolor. Brotten kan också ske vid många andra tillfällen, exempelvis då någon visar sig ute bland allmänheten och bär ett märke som uttrycker missaktning mot en folkgrupp.

Vapenbrott

Det som här benämns som vapenbrott inkluderar brott mot vapenlagen (1996:67), brott mot lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål samt lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor. Totalt förekommer knappt 80 misstankar om sådana brott varav knappt 50 hänförs till individer inom vit makt-miljön och knappt 30 till personer inom den autonoma miljön. Individer inom vit makt-miljön har alltså misstänkts för sådana brott i nästan dubbelt så många fall som individer inom den autonoma miljön.

I den autonoma miljön svarar männen för drygt 80 procent av vapenbrotten medan misstankarna inom vit makt-miljön är mer jämnt fördelade mellan könen. I den sistnämnda miljön rör det sig dock om ett så litet antal kvinnor att det är svårt att dra några säkra slutsatser.

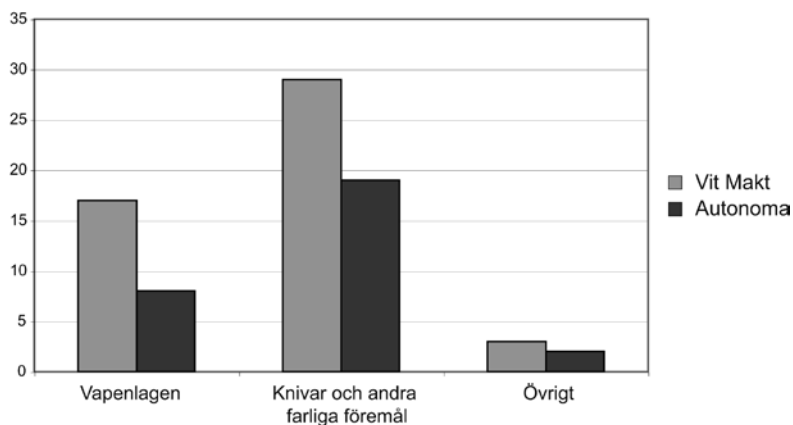

Diagram 18. Misstankar om politiskt motiverade vapenbrott, totalt 78 misstankar.

Det kan tyckas att antalet brott är få i förhållande till antalet individer och den relativt långa tidsperioden. Det reella antalet politiskt motiverade brott mot vapen- och knivlagarna är dock förmodligen större än vad som redovisas här eftersom endast misstankar där vapen, kniv eller annat farligt föremål innehafts som ett led i eller på grund av den politiska verksamheten har inkluderats. Som framgår av genomgången av de icke-politiskt motiverade brottsmisstankarna begås sannolikt ett stort antal vapenbrott i miljöerna, inte minst inom vit makt-miljön.

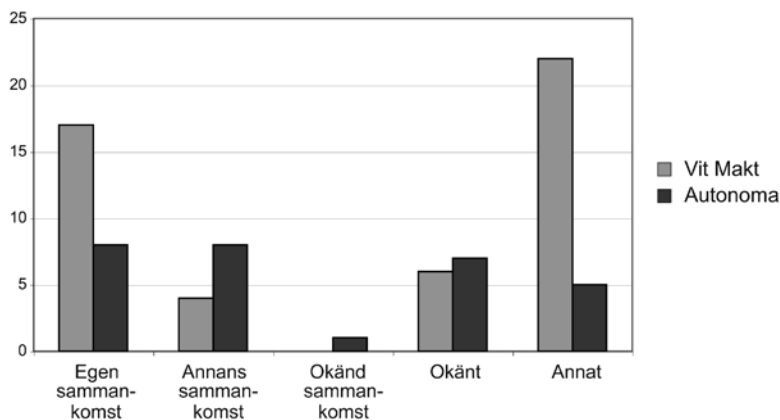

Diagram 19. Sammanhang för politiskt motiverade vapenbrott, totalt 78 sammanhang.

Brotten sker framför allt i samband med demonstrationer, ett resultat som givetvis påverkats av hur Säkerhetspolisen definierat politiskt motiverade innehav av vapen eller kniv. Övriga fall är sådana där den som gripits för brottet uppgett att vapnet eller kniven innehafts för att skydda sig mot meningsmotståndare samt fall där det av andra omständigheter framgått att brottet är politiskt motiverat.

Övriga politiskt motiverade brott

Kategorin övriga politiskt motiverade brott utgörs av ärekränkingsbrott, allmänfarliga brott, brott mot allmän verksamhet, ordningsstörningar, brott mot personuppgiftslagen (1998:204) och smuglingsbrott. Sammanlagt förekommer närmare 350 misstankar om sådana brott, varav drygt 240 kan hänföras till individer inom den autonoma miljön och drygt 100 till personer inom vit makt-miljön.

Ärekränkingsbrott står för 27 av de totala misstankarna om politiskt motiverade brott. Endast 7 av misstankarna hänför sig till den autonoma miljön. Resterande 20 rör individer inom vit makt-miljön som riktat brotten framför allt mot personer med utländsk bakgrund.

Oftast sker de inte i samband med en direkt politisk aktion utan i samband med mer slumpartade möten.

De *allmänfarliga brott* som individer inom extremistmiljöerna varit misstänkta för rör sig om mordbrand, olika former av sabotage samt allmänfarlig ödeläggelse. Misstankar om sådana brott uppgår till totalt 67, varav 51 kan hänföras till den autonoma miljön och 16 till vit makt-miljön. Minst 40 av misstankarna rör ofullbordade brott, framför allt förberedelse. Det vanligaste brottet inom kategorin är mordbrand. Båda miljöerna har i viss utsträckning riktat brotten mot meningsmotståndare. Det rör sig dock om få fall. I övrigt skiljer sig måltavlorna åt mellan miljöerna.

Individer inom den autonoma miljön har framför allt utfört brott mot företag, myndigheter, politiska partier och utländska beskickningar. Individer inom vit makt-miljön har i sin tur riktat sina brottsliga handlingar mot lokaler med anknytning till HBT-verksamhet och till personer med utländsk härkomst, till journalister samt i något ensaka fall mot ett politiskt parti eller en tidning. I en större del av fallen begås brotten, både inom vit makt-miljön och inom den autonoma miljön, som ett led i en riktad aktion mot verksamhet som inte accepteras.

Brott mot allmän verksamhet står för 126 av det totala antalet misstankar om politiskt motiverade brott. Av dessa kan 97 hänföras till individer inom den autonoma miljön och 29 till vit makt-miljön. Den autonoma miljön står för drygt 80 procent av de misstankar som innefattar våld och hot mot tjänsteman samt våldsamt motstånd. Dessa brott har framför allt riktats mot polisen i samband med egen eller annans demonstration samt i samband med aktioner mot myndigheter eller företag.

Individer inom vit makt-miljön har framför allt gjort sig skyldiga till brott mot allmän verksamhet i samband med egna demonstrationer eller sammankomster. Några fall har skett vid aktioner mot personer i hemmet, vid konserter och aktioner mot bland annat skolor. Det rör sig dock endast om ett fåtal tillfällen. Detta tyder på att individer inom den autonoma miljön oftare än personer inom vit makt-miljön går till angrepp mot andras demonstrationer och sammankomster. Det indikerar också att individer inom den autonoma miljön genomför fler riktade aktioner mot företag och myndigheter eftersom sådana ger upphov till fler tillfällen av våld och hot mot tjänsteman samt till våldsamt motstånd.

De andra brotten mot allmän verksamhet innefattar övergrepp i rättsak, främjande av flykt samt otillbörligt verkande vid röstning. Individer inom vit makt-miljön svarar för 77 procent av dessa brott.

Kategorin *ordningsstörningar* innefattar olaga affischering, olaga demonstration, brott mot lagen (2005:900) om förbud mot maskering, hindrande av trafik samt liknande ordningsstörande brott. Totalt förekommer 123 misstankar om sådana brott varav 87 hänför sig

till individer inom den autonoma miljön och 36 till vit makt-miljön. Fördelningen mellan könen är jämn inom vit makt-miljön, men inom den autonoma miljön står kvinnorna för cirka 40 procent av miss-tankarna.

Den autonoma miljön dominerar brotten olaga demonstration och andra ordningsstörningar. Även vid dessa brott är måltavlorna framför allt företag och myndigheter vars verksamhet inte accepteras. För individer inom vit makt-miljön har måltavlan i de flesta fall kategoriserats som Annan. Dessa fall gäller olaga affischering när spridningen av affischens politiska budskap är det centrala och en direkt och tydlig måltavla ofta saknas. Även vissa fall av olaga demonstration kan ha en otydlig eller obefintlig måltavla. Det rör framför allt de fall då en demonstration genomförs för att sprida ett politiskt budskap, vilket ofta är fallet inom vit makt-miljön.

Den autonoma miljöns olaga demonstrationer har ofta tydliga måltavlor, exempelvis en specifik myndighet eller ett visst företag och sker också främst i samband med aktioner mot företag och myndigheter. Andra sammanhang för den autonoma miljöns ordningsstörningar är i samband med andra aktioner samt egen eller annans sammankomst.

Geografisk spridning

Med utgångspunkt i var de politiskt motiverade brotten begåtts kan en bild över den geografiska spridningen i landet erhållas. De två första kartorna ger en överblick över hela perioden medan de två andra visar brottsmisstankar under 2008 och början på 2009.

Karta 1. Misstänkta brott inom vit makt-miljön mars 2008–februari 2009.

Karta 2. Misstänkta brott av den autonoma miljön mars 2008–februari 2009.

Karta 3. Misstänkta brott inom vit makt-miljön 1999–2009.

Karta 4. Misstänkta brott inom den autonoma miljön 1999–2009.

Som framgår av kartorna är problemet med politiskt motiverade brott från extremistmiljöerna inte bara ett storstadsproblem. Såväl vit makt-miljön som den autonoma miljön är, och har varit, brottsaktiva utanför storstadsområdena. Det är också tydligt att större delen av landet är eller har varit drabbade av denna typ av brottslighet, men problembilden är inte statisk utan förändras över tid. Norrland utgör dock i viss mån ett undantag då denna region varit mindre utsatt än Götaland och Svealand. Ofta är båda extremistmiljöerna brottsaktiva inom ett och samma område, men det förekommer att endast en miljö är brottsaktiv inom ett område.

Misstankar om icke-politiskt motiverade brott

Antalet misstankar angående icke-politiskt motiverade brott uppgår till 6 897. Av dessa kan 5 332 hänföras till vit makt-miljön medan 1 565 kan tillskrivas den autonoma miljön. Som framgick i inledningen till detta kapitel är genomsnittet för misstankar om politiskt motiverade brott i vit makt-miljön lägre än i den autonoma miljön. När det gäller misstankarna angående icke-politiskt motiverade brott är förhållandet det omvända, och i detta avseende är skillnaden markant. Genomsnittet för brottsmisstankar om icke-politiskt motiverade brott i vit makt-miljön är drygt sex misstankar per person och motsvarande siffra för den autonoma miljön är knappt tre.²⁶

En del av de brott som klassats som icke-politiskt motiverade har emellertid sannolikt ett sådant motiv eftersom en restriktiv tolkning av vad som betraktas som politiskt motiverat har gjorts. Trots detta kan två viktiga övergripande slutsatser dras från dessa siffror. För det första är individer inom båda miljöerna betydligt mer allmänt kriminellt belastade än personer i motsvarande ålder som inte är aktiva inom extremistmiljöerna. Inte desto mindre är skillnaderna stora mellan miljöerna och framför allt männen inom vit makt-miljön är misstänkta för ett stort antal icke-politiskt motiverade brott. Bortsett från skadegörelse är vit makt-miljön också överrepresenterad i samtliga brottskategorier.

²⁶ Genomsnittet för vit makt-miljön: 6,3 och för autonoma miljön: 2,8.

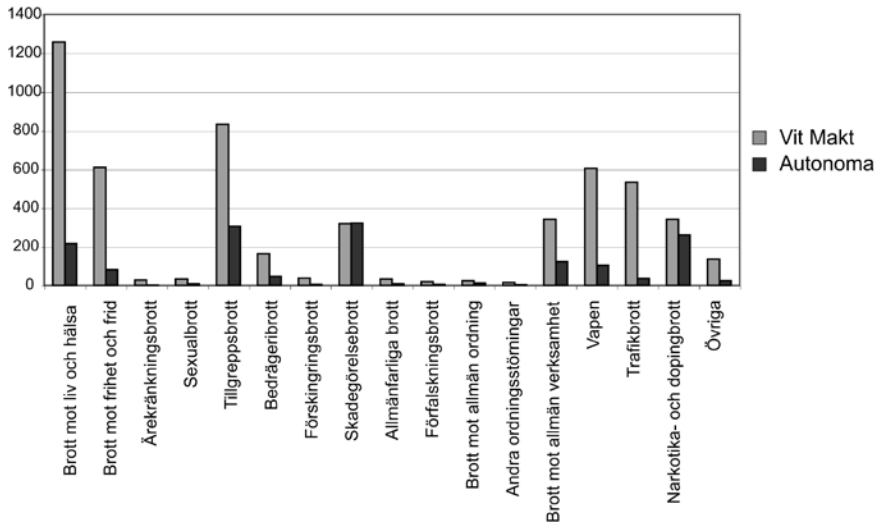

Diagram 20. Misstankar om samtliga icke-politiskt motiverade brott, totalt 6 897 misstankar.

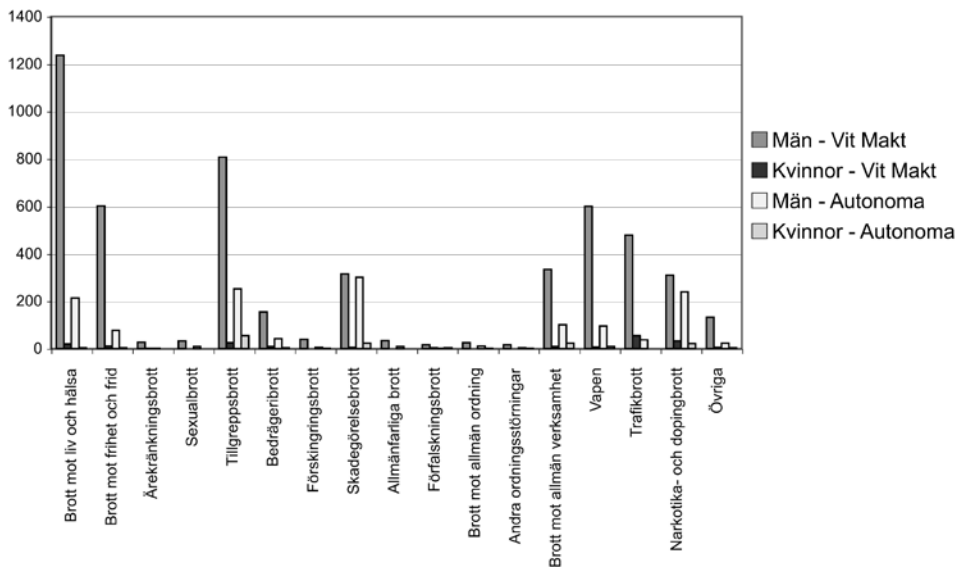

Diagram 21. Misstankar om samtliga icke-politiskt motiverade brott fördelat på miljö och kön, totalt 6 897 misstankar.

Diagram 20 visar att misstankarna gäller en rad olika typer av brott, de flesta dock brott mot liv och hälsa. Gör en jämförelse med de politiskt motiverade brottsmisstankarna om brott mot liv och hälsa blir två aspekter tydliga. För det första är vit makt-miljöns överrepresen-

tation mycket större för de icke-politiskt motiverade brotten. För det andra misstänks individer inom vit makt-miljön för mer än fem gånger så många icke-politiskt motiverade brott mot liv och hälsa än politiskt motiverade brott. Detta kan jämföras med den autonoma miljön där skillnaden bara är 20 procent. Antalet brottsmisstankar beträffande vapenbrott är också omfattande framför allt inom vit makt-miljön, och totalt uppgår misstankarna angående brott mot liv och hälsa och vapenbrott till drygt 1 800. När de politiskt och icke-politiskt motiverade brotten läggs samman blir siffran cirka 2 100. Det finns således ett stort våldskapital inom vit makt-miljön.

Relativt många av brottsmisstankarna rör narkotika- och dopningsbrott. De flesta gäller innehav av mindre kvantiteter och inte försäljning eller innehav av stora mängder narkotikaklassade substanser. Dopningsbrotten begås nästan uteslutande av männen inom vit makt-miljön, vilket inte är förvånande eftersom fysisk styrka hos just män värderas högt i dessa kretsar. Att det i stort sett bara är män inom den autonoma miljön som varit misstänkta för narkotikabrott är däremot svårare att förklara. Möjligen hänger det samman med att kvinnor inom den autonoma miljön är misstänkta för mycket färre icke-politiskt motiverade brott än både män och kvinnor inom vit makt-miljön och män inom den autonoma miljön.

Ålder

De flesta individer är relativt unga när de första gången misstänks för att ha begått ett brott. Detta gäller såväl den politiska som den icke-politiska brottsligheten.

Tabell 2. Genomsnittlig ålder för personer inom extremistmiljöerna vid första brottsfallet uppdelat på män och kvinnor.

Vit makt-miljön	Totalt	Män	Kvinnor
Första politiskt motiverade brottet	21	21	19
Första icke politiskt motiverade brottet	20	20	18
Autonoma miljön	Totalt	Män	Kvinnor
Första politiskt motiverade brottet	20	20	20
Första icke politiskt motiverade brottet	19	19	20

Skillnaderna mellan miljöerna och könen är relativt små, och för samtliga kategorier ligger genomsnittsåldern runt 20 år. Även om skillnaderna också är små när det gäller den politiskt och icke-politiskt motiverade brottsligheten indikerar siffrorna att många personer redan har varit misstänkta för ett icke-politiskt motiverat brott när

de första gången misstänks för ett politiskt motiverat brott. Undantaget är kvinnor inom den autonoma miljön, där genomsnittsåldern för icke-politiskt motiverade brott ligger på samma nivå som de politiskt motiverade brotten. Kvinnor inom den autonoma miljön är också den enda grupp som är misstänkta för fler politiskt motiverade brott än icke-politiskt motiverade brott, skillnaden är dessutom relativt stor. Detta tyder på att för kvinnor inom den autonoma miljön är den politiskt motiverade brottsligheten den primära i den bemärkelsen att det är den största delen av deras brottslighet och inte kommer efter den icke-politiskt motiverade brottsligheten.

Även om genomsnittsåldrarna ligger på runt 20 år är den vanligaste åldern (typvärdet) för personer misstänkta för politiskt motiverade brott 18 år.

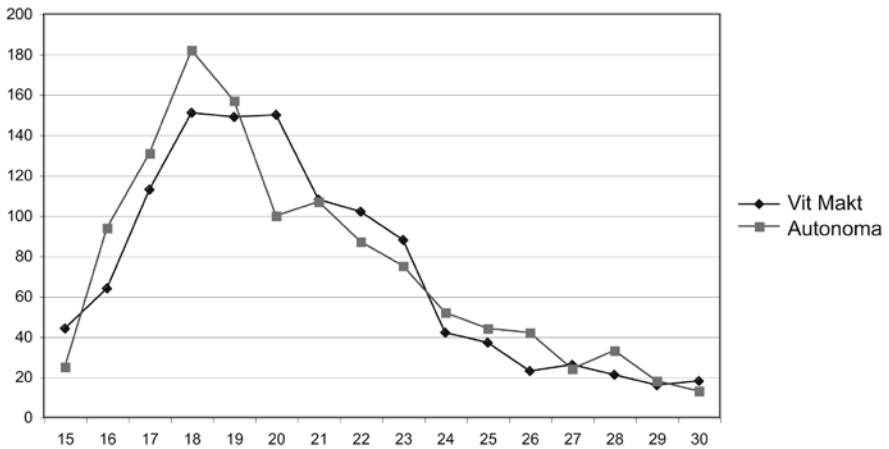

Diagram 22. Antal misstankor om politiskt motiverade brott per åldersgrupp.

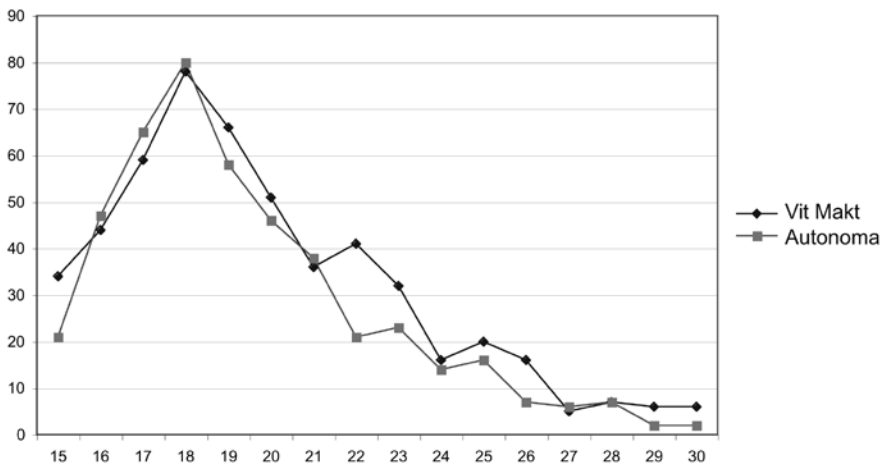

Diagram 23. Ålder för första politiskt motiverade brottet.

Personer som är mellan 17 och 19 år är alltså misstänkta för störst antal politiskt motiverade brott och det är också i denna ålder som de flesta personer första gången blir misstänkta för ett politiskt motiverat brott.

Det framgår också tydligt att brottsligheten accelererar mellan 15 och 18 år för att sedan relativt snabbt avta. Individer inom extremistmiljöerna börjar alltså begå politiskt motiverade brott under senare delen av grundskoletiden (högstadiet) och förefaller vara som mest brottsaktiva under gymnasieåren. Därefter fortsätter en del individer med politiskt motiverade brott, men relativt få brott begås av gärningspersoner som är äldre än 23 år och mycket få brott av individer som är över 30 år.

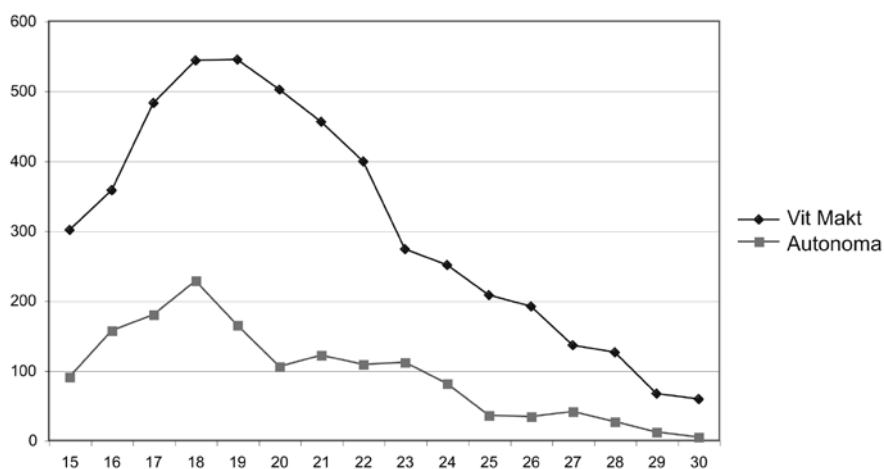

Diagram 24. Antal misstankor om icke-politiskt motiverade brott per åldersgrupp.

När det gäller icke-politiskt motiverade brott är de vanligaste åldrarna på gärningspersonerna inom den autonoma miljön mellan 16 och 19 år och inom vit makt-miljön mellan 16 och 22 år, se diagram 24. De vanligaste åldrarna för när personer för första gången blir misstänkta för ett icke-politiskt motiverat brott är 15 till 18 år, vilket framgår av diagram 25. Även den icke-politiskt motiverade brottsligheten inleds alltså under högstadiet och pågår under gymnasiet för att sedan avta.

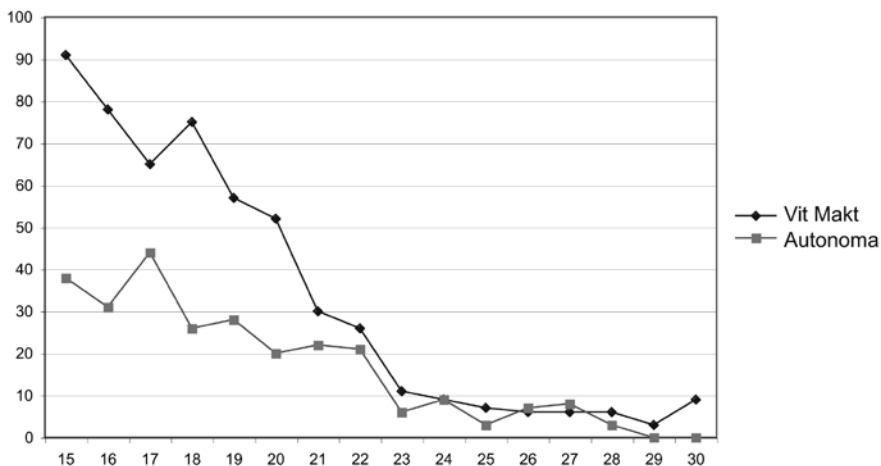

Diagram 25. Ålder för första icke-politiskt motiverade brott.

Sammanfattande analys

Det finns ett antal likheter och skillnader mellan vit makt-miljöns och den autonoma miljöns brottslighet. Generellt sett finns det dock mer som förenar miljöerna än som skiljer dem åt. Fyra övergripande likheter framstår som betydelsefulla. Åldersstrukturen och den geografiska spridningen ser ungefär lika ut i de två miljöerna. Det är också vanligt att brott med kopplingar till båda miljöerna begås i samma område. *Den första övergripande likheten* är således att brottsmisstänkta från de två miljöerna är jämgamla och förefaller leva i likartade delar av landet. En likhet som gäller för båda könen.

Omfattningen när det gäller den politiskt motiverade brottsligheten är ungefär lika stor. Miljöernas brottslighet framstår också som ungefär lika grov eller allvarlig när det gäller de politiskt motiverade brotten. *Den andra likheten* är att den politiska brottsligheten inom de två miljöerna är relativt jämförbar på en övergripande nivå. De utgör ungefär lika stora problem även om det också finns betydande skillnader.

I genomsnitt är individerna inom båda miljöerna misstänkta för ett relativt stort antal brott. Detta är sannolikt, åtminstone delvis, ett resultat av att de brottsaktiva inom miljöerna begår både politiskt och icke-politiskt motiverade brott. Vidare gäller brottsmisstankarna en rad olika typer av såväl politiskt som icke-politiskt motiverade brott. *Den tredje övergripande likheten* är således att individerna inom miljöerna är relativt tungt kriminellt belastade, även om detta framför allt gäller männen i vit makt-miljön.

För de politiskt motiverade våldsbrotten rör en relativt stor del av misstankarna attacker mellan miljöerna. Det vill säga, båda sidor använder grovt våld mot varandra och ser varandra som prioriterade måltavlor. *Den fjärde övergripande likheten* är således att miljöerna

delvis drivs av sitt motstånd mot eller sin kamp mot den andra miljön.

Fyra viktiga skillnader kan också identifieras. För det första är individerna inom vit makt-miljön misstänkta för långt fler icke-politiskt motiverade brott och deras brottsbelastning när det gäller vålds- och vapenbrott är betydligt större. Det finns dock stora skillnader mellan könen, och kvinnor inom båda miljöerna misstänks för långt färre brott av detta slag än män. Kön är också en viktigare variabel i detta avseende än vilken miljö en person tillhör, såtillvida att män inom den autonoma miljön är misstänkta för långt fler vapen- och våldsbrott än kvinnor inom vit makt-miljön.

För det andra finns det en stor skillnad när det gäller könsfördelningen mellan mäns och kvinnors roll inom miljöerna. Andelen kvinnor i den autonoma miljön är inte bara avsevärt större utan deras brottslighet skiljer sig från brottsligheten bland män såväl inom den autonoma miljön som bland män och kvinnor inom vit makt-miljön. Kvinnor inom den autonoma miljön är den enda grupp som i genomsnitt är misstänkta för fler politiskt motiverade än icke-politiskt motiverade brott. Kvinnorna i den autonoma miljön framstår alltså som mycket mer centrala, framför allt när det gäller den politiskt motiverade brottsligheten, än kvinnorna i vit makt-miljön.

För det tredje finns det stora skillnader när det gäller måltavlorna för det politiskt motiverade våldet. I en stor del av de fall där en individ inom vit makt-miljön varit misstänkt har offren varit enskilda individer av utländsk härkomst eller HBT-personer. Personer inom den autonoma miljön begår inte brott mot denna typ av personer, men det är nästan uteslutande individer inom den autonoma miljön som varit misstänkta för våld mot företrädare för politiska partier eller poliser. Även om individer inom vit makt-miljön varit misstänkta för våldsbrott mot journalister är den autonoma miljön generellt sett också överrepresenterad när det gäller våld mot samhällsföreträdare.

För det fjärde finns det en stor skillnad när det gäller vilka sammanhang som de politiskt motiverade våldsbrotten begås i. Inom vit makt-miljön begås dessa ofta spontant, inte sällan på kvällstid och när gärningspersonen är under inflytande av alkohol, medan fler av brotten kopplade till den autonoma miljön planeras i förväg och begås på dagtid.

Brottsligheten inom båda extremistmiljöerna utövas alltså av unga och jämgamla människor. På ett övergripande plan framstår också den politiskt motiverade brottsligheten som ungefär lika allvarlig inom båda extremistmiljöerna. Den politiskt motiverade brottsligheten utgör dock bara en del av den totala brottsligheten. Vidare finns det tecken på att den politiskt motiverade brottsligheten är en mer central del inom den autonoma miljön jämfört med vit makt-miljön. Män inom vit makt-miljön är misstänkta för ett stort antal vålds- och vapenbrott och för mer än fyra gånger så många icke-politiskt moti-

verade som politiskt motiverade brott. Detta kan jämföras med kvinnorna inom den autonoma miljön som i genomsnitt är misstänkta för fler politiskt än icke-politiskt motiverade brott. De politiskt motiverade brotten inom vit makt-miljön är också relativt ofta oplanerade, och nästan en tredjedel består av hets mot folkgrupp som inte riktas mot en specifik individ. Den autonoma miljön å andra sidan planerar ofta sina politiskt motiverade brott och angriper mer frekvent måltavlor som är en direkt del av den politiska processen.

Sammanfattningsvis har vit makt-miljön ett större våldskapital än den autonoma miljön, men den politiskt motiverade brottsligheten framstår som mindre central och planerad i vit makt-miljön.

Som framgår av kartorna är problemet med politiskt motiverade brott från extremistmiljöerna inte bara ett storstadsproblem. Såväl vit makt-miljön som den autonoma miljön är, och har varit, brottsaktiva utanför storstadsområdena. Det är också tydligt att större delen av landet är eller har varit drabbade av denna typ av brottslighet, men problembilden är inte statisk utan förändras över tid. Norrland utgör dock i viss mån ett undantag då denna region varit mindre utsatt än Götaland och Svealand. Ofta är båda miljöerna brottsaktiva inom ett och samma område, men det förekommer att endast en miljö är brottsaktiv inom ett område.

6. Rapport från Staden

Vad utspelar sig på en ort när vit makt-grupper och autonoma grupperingar etablerar sig? Hur uppstår rörelserna och vilka går med? Det är några av de frågor som besvaras i detta kapitel som bygger på flera forskares undersökningar på ett antal orter i Sverige. Texten är redigerad som om det vore enbart en författare som skriver om en stad; välkommen till Staden!

Vi befinner oss i en mellanstor stad någonstans i Sverige. Mitt i Staden finns ett torg där det ibland, oftast på helgerna och under sommarmånaderna, är torghandel med blommeförsäljning, varor från gårdarna utanför Staden, kanske lite lokalproducerat konsthantverk. Kring torget finns det några officiella byggnader, kanske ett rådhus, ett tingshus, ett kommunalhus eller en kyrka. Någonstans här i centrum finns ett bibliotek, ett kulturhus, kanske en teater, en eller ett par biografier. En av gatorna i centrala delarna av Staden har gjorts om till gågata längs vilken butikerna radar upp sig. Här finns också en inomhusgalleria. Alla de vanliga butikskedjorna finns representerade och dessutom en hel del mindre butiker. Det finns till exempel en presentbod, en boutique, en liten blomsterhandel, en cykelverkstad, en musikhandel. Det finns ett apotek och ett systembolag. Kanske syns också byggnaderna från ett före detta regemente. I Staden finns några pubar och ett par nattklubbar med åldersgräns och köbildning på helgerna. Här finns rätt många pizzerior och frisörer, ett par konditorier och caféer. Här finns en vacker stadspark med planteringar, gångar och bänkar på vilka det oftast sitter onyktra, äldre män. Här finns så klart en polisstation, en vårdcentral, kanske till och med ett sjukhus. Här finns ett nedlagt fabriksområde som numera inhyser en del mindre företag och olika kulturverksamheter, mestadels för barn och ungdom. Här finns flera grundskolor och ett par gymnasieskolor. Kanske finns också en högskola eller ett universitet. Bostadshuset i centrum består mestadels av tvåvåningsfastigheter. Kring stadskärnan finns den mellanstora Stadens version av miljonprogram med flervåningshus, små lekplatser, stora parkeringsplatser och skogen strax bakom. Här finns också villaområden som stadigt tycks expandera. Utanför Staden, men inom Stadens busslinjenät finns en mängd mindre orter. Förr var de byar på landet, nu är de mer som små förorter till Staden.

I Staden finns det några olika vit makt-grupper. Här finns också flera autonoma grupperingar. De olika miljöerna har sina lokaler där de samlas, hänger, pratar, lyssnar på musik, håller möten. Det har under åren skett våldsamma sammandrabbningar mellan olika politiska grupperingar i Staden. Nynazister och antifascister har stått och skriktigt slagord och hotat varandra. Stenar har kastats och flaskor har krossats. Det har funnits järnrör och knivar. Det har varit slagsmål på torget, på gågatan, i parken, i krogkön. Ibland är det ett par personer

som slåss mot varandra, ibland hela grupper. Ibland blir en enstaka person misshandlad av flera andra. Ibland kommer hela busslaster med anhängare till respektive gruppering resande från andra, större, städer för att visa sitt stöd. För att slåss.

Bland Stadens autonoma grupper finns också djurrättsaktivister och feministiska aktivister. De skiljer sig från de andra autonoma grupperingarna med antifascistisk inriktning eftersom de inte ser vit makt-miljön som huvudmotståndare. I stället utför de aktioner mot företag och företagare, till exempel pälsdjursuppfödare eller företag i modebranschen. Högskolan är en viktig rekryteringsbas för den autonoma miljön.

Höger eller vänster? Dialog eller icke dialog?

Det finns en fara både i att generalisera om vit makt-miljön och de autonoma grupperingarna och i att jämföra dem med varandra så att de, på olika sätt, likställs. För det första är det naturligtvis inte korrekt att kalla dem för två grupperingar eftersom det på båda kanter är mer komplext med en mängd olika organisationer, nätverk, kampanjer och aktionsnamn som drar åt olika håll, förespråkar delvis olika metoder och gör olika tolkningar av respektive politiska ideologi som ofta, grovt förenklat – förmodligen till och med felaktigt – beskrivs i termer av extremhöger och extremvänster (se kapitel 3 och 4).

Om man likväl, för enkelhetens skull, kallar vit makt-anhängare och den autonoma miljön för två grupperingar är det ändå svårt att jämföra dem med varandra. Inte minst för att de själva definierar sig som varandras motsatser och motståndare, men också för att de inte är lika. Till exempel ser organiseringen inom grupperingarna mycket olika ut. Vit makt-sidans olika grupper är organiserade efter en mer traditionell, fast och hierarkisk modell med tydliga ledare och undergrupperingar där individer tilldelas olika positioner, funktioner och roller. Det är också vanligt med ett väl definierat medlemskap med ett uttalat och tydligt inträde in i organisationen. En konsekvens är att även ett eventuellt utträde ur organisationen tydliggörs med allt vad det kan innebära för avhopparen.

Grupperingarna inom de autonoma miljöerna liknar nätverk mer än organisationer. Det gäller också djurrättsaktivister och feministiska aktivister. Ett nätverk är löst sammansatt och platt till sin struktur. Här finns varken tydliga ledare, medlemskap eller regler (Ahrne 1998). Till detta kommer de ännu lösare kampanjerna och aktionsnamnen.

Även om det saknas uttalade ledare, finns många exempel på starka och tongivande ledarfigurer i den autonoma miljön. Grupperingarna har mer diffusa och flytande gränser och de är ofta situations- eller snarare aktionsbundna. En person kan tillhöra flera olika grupperingar, gå med i en demonstration med en specifik grupps banderoll

och budskap en dag och planera en aktion med en annan gruppering nästa dag.

Det finns inga vattentäta skott. En sådan platt och flytande organisering är både mer flexibel och diffus och därmed möjligen både lättare att gå in i och ut ur. Personer i autonoma grupper – från antifascister till djurrättsaktivister – kan därför ha ett ben bland våldsamma extremister och ett annat i grupperingar som förespråkar icke-våld, arbetar med lagliga medel och på sin höjd ägnar sig åt civil olydnad. För utomstående, och även för dem inne i grupperingarna, är det betydligt svårare att undersöka och kartlägga sådana miljöer. Verksamheterna hämtar sin energi ur både individuella initiativ och individuellt ansvarstagande och ur en stark lojalitet gentemot grupp- och nätverksmedlemmarna via ett slags vi-mot-dom-resonemang. ”Det är vi mot de andra grupperna och mot etablissemang eller systemet.” Lojaliteten tar sig uttryck i att man på olika sätt skyddar ”de sina” både utåt mot till exempel kommunala tjänstemän och Polisen och inåt, genom att bilda undergrupperingar.

Vit makt-miljön och de autonoma grupperna börjar dock likna varandra genom att även vit makt-grupper tenderar att bli mer nätverksbaserade, och på samma sätt som i den autonoma miljön sluts människor samman i kampanjer. En förskjutning sker således i organisationsstrukturen, se vidare kapitel 4.

Inom grupperingarna i Staden fanns tidigare slutna ”undergrupper”. Det var grupperingar som bildades inom och mellan grupper. En person med ett förflutet som djurrättsaktivist berättar att dessa slutna konstellationer inte riktigt uppmärksammades eller var kända av andra deltagare. Han ger ett exempel: ”När man brände [ett företag], då blev vi rädda och chockade. Vi visste inte vilka de var. Man kunde sluta sig till att det var någon eller några i en krets på en tio–femton personer, men de var djävligt bra på att hålla tyst. Vi visste aldrig riktigt vilka som faktiskt hade gjort det. En del utförde en del aktioner för att impa på den inre kretsen. För att visa vad man var kapabel till.”

Inom de olika grupperna finns alltså olika skikt, med delar som är lite mer radikala och ”hemliga”. Personer berättar att dessa dolda skikt är en del av rörelsernas karaktär. Det är ingen som har överblick eller full inblick, men man kommer in i ett sammanhang. I de mer slutna grupperingarna beskrivs miljön som ganska hård och kontrollerande med många regler om hur man ska se ut, hur man ska föra sig i sociala sammanhang och så vidare. Miljön beskrivs av en person som väldigt destruktiv och sluten. Samtidigt utgjordes den stora majoriteten av gymnasister och studenter som resonerade, diskuterade och koncentrerade sig på att arbeta öppet, skriva insändare och liknande.

Ungdomar i staden som jag intervjuat säger att de både umgås med personer inom den eller de rörelser de är aktiva i och med personer

utanför dessa nätverk. Den rika sociala miljön attraherar. På vänsterkanten finns även grupper inom punkrörelsen, feminister, syndikalister och anarkister som är ganska aktiva på olika musikscener i Staden. I en lokal serveras veganmat på söndagar. Där träffas folk, äter och sprider information i ett slags diskussions- och folkrörelsearbete.

Relationen mellan dem som förespråkar illegala metoder och fredliga grupperingar, som dessutom tar avstånd från civil olydnad, är dock inte alltid enkel. En person som är engagerad i djurens rättigheter berättar hur frustrerande det är att inför allmänheten behöva klä skott för att någon släpper ut minkar och samtidigt bemötas av okunskap om det arbete hon lägger ned för att förbättra djurens villkor. Hon menar att "Den typen av aktioner ger människor ett skäl att avfärda hela rättighetstanken för djur." En annan person som också är engagerad i djurens rättigheter säger: "Grejen är väl den att olagliga aktioner tenderar att inte ge bra konsekvenser för djuren. Jag tror att inom vissa områden, om man jobbar mot vapenexport till exempel, då funkar kanske civil olydnad, för det är något de flesta människor ändå är emot, det är inte bra att sälja vapen. Det är ingen som tycker att det är det. Eller om man avrustar en atomubåt på något sätt, då kan ändå folk fatta att, okej, dom har gjort det här för att den här ubåten inte ska gå på export till Indonesien."

Det finns ganska utvecklade resonemang om just förstörelsen av privat egendom. En person berättar om en sådan aktion där ägaren till en snabbmatsrestaurang angreps i hemmet, en aktion som hon tar avstånd från: "Det blir som en mjuk variant av terror där man försöker skrämman honom genom att skrämman hans familj. Det är ju bara lågt! Det fanns vissa vridna personer, det är ju helt klart."

En annan säger: "Jag var inblandad i en del skadegörelse, och jag och i princip alla andra som var inblandade i den här typen av verksamhet, drog ju en väldigt skarp gräns vid hot mot människor. Alltså, ingen människa skulle komma till skada! Det handlade om förstörelse av materiell egendom, privat egendom. Det var det som var själva grejen."

Grupperingarna själva ser sig som varandras motsatser och fiender, men även utanför grupperingarna är det vanligt att – ideologiskt – placera dem på diametralt olika kanter enligt en politisk höger-vänster-skala. Inte minst eftersom media ofta benämner grupperna "vänsterextremister" respektive "högerextremister". Författaren och före detta Afa-anhängaren, Salka Sandén, ger i sin bok *Deltagänget* (2007:135) sin syn på de stora skillnaderna på höger- och vänsteraktivisterna genom att placera grupperingarna på en termometer. "Där ligger dom blåa och röda ändarna verkligen långt ifrån varandra. Men dom är betydelsefulla, för det är dom som förskjuter hela skalan."

Flera av de skribenter som på senare tid har publicerat reportageböcker om extremistiska grupperingar har dock problematiserat höger-vänster-indelningen. Magnus Sandelin (2007) skriver i *Extremis-*

ter att det ”inte egentligen handlar om höger-vänster, utan om de som tror på dialog och de som inte gör det”. Ett liknande resonemang för Anna-Lena Lodenius (2006) i sin bok *Gatans parlament*. Hon menar att dessa grupperingars syn på demokrati och att de själva placerar sig utanför de parlamentariska spelreglerna gör att det behövs ytterligare en skala, utöver höger-vänster-skalan, som anger grupperingens position i termer av demokrati och diktatur.

Det är inte heller så enkelt att de autonoma grupperingarna eller vit makt-sfären alltid drar jämt inbördes. Tittar man närmare finns det ofta olika mindre grupperingar inom dessa grupper och inte sällan förekommer det schismer och stridigheter mellan dem. I Staden berättar flera av dem som jag har intervjuat om att det finns olika sorters nynazistgrupper i Staden och att de inte vill ha med varandra att göra. Så här berättar en person om en viss grupp unga killar: ”De är mycket lite politiskt genomtänkta. Det är mer röj, mer huliganism och fyllefester. De super och hatar invandrare, bögar, vänstern. Sedan drar de ut på stan. Och då måste de ju leva upp till allt de har suttit och pratat om annars tappar de ju ansiktet inför gruppen. Visst finns det delar som är mer ideologiskt grundade, men ute på gatan blir det mest röj.”

Och så här säger en annan person om skillnaderna mellan några av Stadens olika vit makt-grupper: ”En del ser sig själva som ideologer och som att de för kampen framåt. De ser sig som de lite ’finare’ nazisterna. De delar ut flygblad på stan och försöker värva medlemmar. De vill synas och man märker att de vill göra någon sorts karriär inom rörelsen. Det finns också en önskan hos personer i sådana grupperingar att utöva makt över andra och en önskan om att klättra i hierarkin inom gruppen, både lokalt och nationellt.”

En annan intervjuperson säger: ”Sedan har vi en annan gruppering som vi kan kalla för ’fulnazisterna’. Här handlar det mer om fylla och bråk. De är rasister och bråkstakar men inga ideologer. Det är de för blåsta för. De är arbetslösa och flera har åkt fast för brott som inbrott och misshandel. Ser de en mörkhyad person och de är på fyllan så slår de ner honom och döms för misshandel. Som jag ser det är den sortens grupp helt ofarlig från ett samhällsperspektiv, om man inte ser till brottsligheten menar jag, till skillnad mot de i den andra gruppen som är mer ideologer och för en kamp och ska göra karriär inom det här.”

Om våldet

Det är inte ovanligt att just nynazister, både avhoppade och fortfarande aktiva, kommer till tals och berättar om sig själva och sin övertygelse i intervjuer i media, reportageböcker och rapporter. Berättelserna visar ofta på hur våld, hot och hat är viktiga beståndsdelar i dessa personers politiska övertygelse. Ett, av många, talande exempel är

den unga nynazisttjej som Sandelin intervjuar. Hon berättar att ”själva tankegången är att man ska hata alla”, och att nynazismen ”är en ideologi där man får leva ut sånt” (Sandelin 2007:40).

Att våld som metod är av stor betydelse för båda grupperingarna framgår tydligt på deras respektive hemsidor där man inte bara i hotfulla och raljerande, närmast skrytsamma, tonfall redogör för genomförda aktioner utan ibland också hänfullt berättar om rena misshandelsdåd.

På olika autonoma gruppers hemsidor går det att läsa hur ”nazister” i olika situationer blir misshandlade. Beskrivningarna är tämligen ingående och det finns tydliga inslag av förhållande av våldet. På motsvarande sätt skildras på vit makt-gruppernas hemsidor hur ”anarkister” och ”aktivister” utsätts för våld. Beskrivningarna är nästan helt identiska och det enda som skiljer sig åt är att gärningspersoner och offer byter roller.

Flera före detta anhängare till autonoma grupper som jag har pratat med har uttryckt frustration över att det alltid ska diskuteras så mycket kring de metoder som gruppen använder sig av. De efterlyser större fokus på, som en upprört säger, ”ideologin bakom aktionerna. Det glöms bort när det hela tiden fokuseras på våldet och de metoder som används”.

Jag uppfattar en sådan kritik som riktad både utåt, mot media generellt och mer specifikt mot utgångspunkterna i detta regeringsuppdrag, men även inåt mot fokuseringen på våldsamma metoder inom grupperingen. Våldsamheterna i Göteborg sommaren 2001 kan ses som ett slags vändpunkt för en del vänsteraktivister. Ett flertal gånger har personer som deltog i demonstrationerna berättat att de tyckte det ”spårade ur”. ”De slog ju sönder hela staden och det ställer inte jag upp på”, säger en som var där. ”Det blev fel. Det blev inte så som jag tänkte mig att det skulle bli”, säger en annan.

Men ett inom båda grupperingarna vanligt argument lyder förenklat: ”Eftersom inte samhället gör någonting åt situationen måste vi göra det och då gör vi så här.” Våldet och hoten är således medvetna strategier. Att skrämmas, vara arg och hotfull ses som en politisk handling.

Så här uttrycker sig en av de personer jag intervjuade om rädslan som drivkraft, och hur en sådan rädsla ibland kan vara mer eller mindre överdriven men ändå fylla en funktion inom gruppen: ”På andra håll är [vit makt-gruppering] starka och de har sina pitbulls, alltså medlemmar som skickas ut för att slåss. Dem skickar de ut för att slå ner [autonoma anhängare]. Men här har vi det inte så. De killarna jag tänker på är rädda för att [autonoma anhängare] ska komma och slåss. De pratar mycket om det men det är inte realistiskt.”

Tore Bjørgo (2005) skriver om att våld och rädslan för våld fungerar som en motor i konflikterna mellan grupperingarna. Han skriver också att det generellt handlar om att negativa cirklar av förned-

ring, provokation, rädsla, hämnd och polarisering mellan olika grupperingar av ungdomar bidrar till att trappa upp våldet och befästa de olika grupperna.

Dessa känslor finns också i Staden: ”De har liksom taggarna utåt hela tiden och vill inte ha kontakt. Deras tanke är ju att skrämma skiten ur rasisterna så att de inte vågar visa sig på stan”, berättar en person som arbetar nära ungdomar i Staden. Sedan sitter hon tyst en stund och tillägger: ”Och på sätt och vis kan man kanske säga att de ibland verkar lyckas med det! Vilket i sin tur väl måste ses som ett misslyckande från samhällets sida.”

Mord, mordförsök, mordbrand, bankrån, misshandel, skadegörelse, olaga hot, ofredande, hets mot folkgrupp, upplopp, brott mot vapenlagen, våld mot tjänsteman. Rubriceringarna över brott som har begåtts av personer som är aktiva i olika politiska grupperingar är många och varierande grova. Och naturligtvis begår inte alla som tillhör den autonoma miljön brott, lika lite som de som är medlemmar i en vit makt-grupp gör det. Men på båda sidorna förekommer det inslag av våld och våldsamma metoder för att nå det politiska syftet. Anna-Lena Lodenius (2006:160) skriver att våldsromantiken förenar ytterligheterna och att man på båda sidor finner ”lusten att begå brott, föraktet för rättsstaten och det osentimentala förhållningssättet till offren för den egna rörelsens härjningar”. Rasism och antirasism utgör kraftfulla ”magnetiska poler” kring vilka vänner och fiender skiljs ut och mobilisering äger rum (Bjørge 2005:69-70).

”Det är inte förbjudet att vara nazist”, utbrister en av Stadens polis. ”Och det är inte vår uppgift att fostra folk till demokratiska medborgare”, fortsätter han och berättar engagerat om hur han ändå ser det som polisens roll att informera om riskerna med att gå med i vissa grupperingar. ”Vi ser tendenser. Vi kan fånga upp individer. Vi kan informera dem om att ett medlemskap i vissa grupperingar lätt leder till grov kriminalitet. De brott som det inledningsvis brukar handla om är skadegörelse, misshandel, olaga vapeninnehav. Vi kan se att det på högersidan verkar ta längre tid till användandet av droger och drogrelaterade brott och att det på vänstersidan rör sig om andra droger än det gör på högersidan. Men medlemskap leder ofta till brott.”

Det kan vara svårt att generalisera orsakerna till att individer söker sig till våldsamma politiska grupperingar och det kan tyckas att det finns lika många vägar in som det finns personer som går med. Men det finns vissa mönster (se kapitel 9).

I olika situationer kan det också finnas olika anledningar till aktiv medverkan i våldsamheter. I Staden har det berättats för mig att någonting som börjar som en lugn demonstration av olika skäl blixtnsnabbt kan förvandlas till en våldsam situation och att man då inte hinner tänka igenom vad man vill och kan tänka sig att göra. Vad som börjar som en aktion, en protest eller ett torgmöte där ideologierna och orden står i centrum kan snabbt förvandlas till våldsam samman-

drabbning med motståndarna och då är det spänningen och adrenalin-kickarna som tar över.

De mer eller mindre våldsamma metoder som båda grupperingarna använder sig av handlar inte alltid om fysiskt våld mot andra personer utan kan även vara skadegörelse. Den brottslighet som djurrättsaktivister utövar handlar ofta om skadegörelse. Färgbomber har kastats mot en institution i Staden som ägnar sig åt djurförsök. Reklamaffischer till cirkusföreställningar har rivits ned. Bilar från företag som handlar med kött och fisk har vandaliserats genom att rutor slagits ut och lås limmats igen. Fiskodlingars nätkassar har klippts upp. Även en restaurang har fått sina rutor krossade.

En annan form av att skada beskrivs ingående i den nynazistiska novellen *Revolution i välfärdsstaten*, där en form av samhällsomstörtande kamp går ut på att kosta samhället så mycket pengar som möjligt (Sundelin 2007). Det kan ske genom direkt skadegörelse av till exempel allmänna byggnader, men också genom att medvetet dränera välfärdssystemen så mycket som möjligt genom att leva på socialbidrag och sjukpenning.

Att hänga ut varandra, identifiera motståndarna, förnedra och hota dem är vanligt. Antifascistiska grupper klistrar ofta upp affischer på stan med namn och bild på lokala nynazister, och de har även lagt lappar i brevlådor till nynazisters familjer. Propaganda hängs upp utanför motståndarnas lokaler. Ibland har sådana händelser lett till långa och intensiva debatter i lokaltidningarnas Internetkommentarer från läsare.

Anhängare inom både vit makt-miljön och inom de autonoma grupperingarna fotograferas i samband med torgmöten och andra manifestationer. På båda grupperingarnas olika Internetsidor publiceras ständigt nya bilder på ”fienden”. En av poliserna i Staden oroas över vad som står på de olika hemsidorna och reagerar över att det är riktat mot enskilda individer: ”Det är, över huvud taget, mycket personrelaterat i de här grupperingarna. Jag tänker på hur de hänger ut varandra på nätet och är riktigt elaka mot varandra där. Och det är klart att det finns en oro över att man ska börja gå från ord till handling och verkligen göra allt man säger sig vilja och planera mot varandra. Jag tror nog att det finns en sådan oro bland ungdomarna själva också. Men sedan är det naturligtvis spännande också.”

Ann-Dorte Christensen (2008) skriver att det sällan talas om känslorna man upplever i våldsamma sammandrabbningar och slagsmål med både polis och nynazister. Hon menar att frånvaron av samtal om sådana dramatiska och traumatiska händelser inom grupperingarna därmed medverkar till att forma i första hand unga mäns identitet. I båda grupperingarna sker således ett identitetsskapande där våld spelar en avgörande roll, menar Christensen. Detta identitetsskapande kan kopplas till relationen mellan maskulinitet, femininitet, mod och våld.

Våld för våldets egen skull

Utöver att olika former av våld och hot är en del av den ideologiska grundtanken och en metod att agera politiskt har båda grupperingarna även andra anledningar till att ta till våld och kalla det för politik. Så här försöker en person med kontakter inom båda grupperingarna i Staden beskriva vad han ser: ”Det är som om de är fångade i en slags känsla, en atmosfär kanske, jag vet inte hur jag ska beskriva det annars. Det är något religiöst över det. Men ideologin är sedan länge borta och själva våldet blir till ett självändamål i sig... mot samhället, mot staten.”

Andra pratar om spänningen som planerandet innebär och om de kickar som sammandrabbningarna ger. En person tycker att jag är konstig som inte förstår lockelsen i våldet: ”Men det handlar ju om liv och död just då! Man får en kick. Adrenalinet pumpar. Hur kan du inte förstå lockelsen i det? Ser du inte på våldsfilmerna heller?”, undrar han. Någon annan jämför känslan man får vid våldsamma konflikt-situationer med den som man får när man utövar viss extrem sport och hur man då blir mer och mer extrem i sitt sökande efter kickarna: ”Ta extrem skidåkning till exempel. Man kanske börjar för att man gillar att åka skidor och så trappas det upp och till slut är det kicken man vill åt mer än själva skidåkningen. Den får en att känna sig levande.”

En person som var med om händelserna i Göteborg 2001 berättar om en sådan person som drogs till spänningen: ”Jag träffade på en kille som jag vet har varit engagerad i [den autonoma miljön] i [Staden] tidigare, och han verkade ha varit på något vis... Det kändes som att han hade gått över gränsen lite grann till en sorts allmän kriminell tillvaro, han bodde inte ens i Sverige längre, han var lite på flykt fick man för sig. Han var väldigt orädd när det gällde att gå på poliser till exempel [...] Jag var ganska rädd där, när det kom poliser och hötte med batonger hukade man sig ju bara men han verkade tycka att det var bara kul att kuta runt upp på barrikader och spöa på någon med paraply. Det kändes... men han är väl en av de få exempel som jag personligen har på någon som gått över gränsen.”

En annan av de poliser jag pratade med tycker att det verkar vara tillfälligheter som avgör vilka grupperingar en del sluter sig till. Flera som jag intervjuade berättar om fall där ungdomar har gått från en gruppering till en annan, från nynazisterna till autonoma grupper, eller tvärtom. Och ibland tillbaka igen efter ett tag. ”Jag har sett hur en del byter sida från en sorts gruppering till en annan och ibland tror jag att det är en slump var de hamnar. Då handlar det mer om att tillhöra en grupp och kanske om att vara ute och slåss, än om politik. För ideologiskt handlar det ofta om mycket ytliga åsikter”, säger en av fältarbetarna i Staden.

Tore Bjørge (2005:64) skriver om sådana byten mellan de olika extrema grupperingarna som något som överraskade honom mycket,

men att det verkar som om de som har lyckats kämpa sig loss från den starka dragningskraften som ett medlemskap i en gruppering innebär, lätt dras in i "ett magnetfält på den motsatta polen".

Sandelin (2007:56) återger i sin bok en beskrivning av hur roligt en av de intervjuade nynazisterna säger sig ha haft när de vandaliserade ett daghem: "Det är som att befinna sig i strid. Det öronbedövande ljudet av krossat glas som sprider sig runtomkring ger en oerhörd adrenalinkick och en fantastisk känsla." I det sammanhanget resonerar Sandelin (2007:56) kring vad som kan tänkas ligga bakom det politiska våldet, han undrar om det kanske delvis rör sig om samma sorts kickar som driver fotbollshuliganer: "Känslan av att befinna sig i stormens öga, händelsernas centrum. Längtan efter action."

Också en av Stadens poliser gör jämförelsen med fotbollshuliganer och fotbollslagets firmor. "Jag tycker att man kan jämföra de här grupperingarna med Firmor. Man söker konfrontation. I alla fall gör en viss klick det. De är inte ideologer, det är inte politiken – eller fotbollen – som är viktig. Man vill fajtas och spänna musklerna. Sådana grupper, klickar, åker från stad till stad för att bråka."

En annan intervjuperson menar att många av extremisterna faktiskt är mer kringresande bråkstakar än ideologer. "När det handlar om adrenalinkickar och spänning är det ju inte politik längre. Och när man frågar vad de tycker ska göras åt det som de protesterar mot så har de inga svar. Det ska andra fixa. Och under tiden fortsätter de att ställa till bråk. Jag ser ingen skillnad mellan höger- och vänstergrupperingarna i det avseendet. Och egentligen är det nog likadant med fotbollslagets firmor. Alltså, ingångarna till grupperingarna är säkert olika, men väl inne ser det likadant ut. Man iscensätter någonting, man ringer varann mellan grupperingarna och bestämmer tid och plats för sammandrabbning. För att göra upp. Då är det är spänningen som lockar. Och det finns en hat-kärlek mellan grupperingarna då."

En polis, som på nära håll och under lång tid har följt Stadens olika grupperingar, beskriver en särskild sammandrabbning som exempel på hur själva konfliktsökandet i vissa lägen tycks ta över och bli ett självändamål som gör att de politiska budskapen kommer i skymundan. Han berättar hur ett av Stadens torg blev en "tummelplats" där olika grupperingar möttes i våldsamma uppgörelser. Det började med att nynazisterna höll torgmöten, snart började mer eller mindre våldsamma motdemonstrationer bli vanliga i samband med nazisternas offentliga möten. Situationen trappades upp när båda grupperingarna började kalla in förstärkning utifrån, och busslaster med både autonoma grupperingar och medlemmar från vit makt-sidan kom farande till Staden för att slåss. "De var beväpnade med rätt grova gatustridsvapen. Torget här hade blivit en känd tummelplats och bästa chansen till action. Och vid det laget är ju politiken helt borta. Då är det bara: 'Vilka ska vi fajtas mot i dag?' Jag ser det som att det då är något an-

nat än politik som driver grupperingar. För om man försöker forma en organisation, komma ut med politiska budskap och värva medlemmar... Inte söker man sådan konfrontation då?”

Men som vi snart ska se är just sådana våldsamma konfliktsituationer som polisen beskriver viktiga både för den egna grupperingens och de individuella aktivisternas identitetsskapande och drivkraft. Här spelar även polisens agerande vid sådana konflikter stor roll. Som en annan polis i Staden beskriver det: ”De som kommer hit gör det för att visa musklerna, synas, märkas inom och utanför organisationen. Och kommer inte motståndarna finns ju alltid polisen att slåss mot!”

Ytterligare en av poliserna i Staden resonerar kring betydelsen av hur polisen agerar i sådana situationer. Han tror inte på att, som han säger ”satsa på en polisstyrka i kravallutrustning när det verkar bli bråk. Självklart ska man ha en beredskap men det är inte ’show force’ som gäller då! Det leder bara till att man får se vilka som får mest eller minst stryk”.

Att polisen kan ses som ytterligare en motpart och aktör i konflikten vittnar flera om. Så här beskrivs en våldsam sammandrabbning där polisen ingrep mellan nynazister och antifascister som slogs: ”Man ser ju hur polisen också är taggade och spända. Det är väl en kick för dem också just där och då. Varför skulle det inte vara det? Och de blir väl också rädda när det hettar till, trots att de är utbildade för sådant.”

I ett par andra intervjuer beskriver personer sina erfarenheter av såväl Göteborg 2001 som European Social Forum i Malmö hösten 2008. Bestörtning, rädsla och polisförakt präglar beskrivningarna av händelserna i Göteborg som man menar provocerade fler aktivister till våldhandlingar än som annars hade varit fallet. En av dem som var med berättar: ”Jag tänker på Göteborg. Polisen slog vilt på folk som blev trängda mellan stenkastare och poliser som stod och slog på sina sköldar. Många oskyldiga fick stryk. Demonstrationen var visserligen olaglig men den var inte våldsam till att börja med...”

Våldet som motor i en lokal terrorbalans

”Plötsligt dök [autonom gruppering] upp”, berättar en fältassistent och fortsätter. ”De kom i bilar och hoppade ut med rånarluvorna på och slog ner rasister på stan.” Flera personer i Staden berättar om våldsamma sammandrabbningar på stadens gator och torg, om stenkastningar och om bilar som har satts i brand. Så här beskriver en person från socialtjänsten situationen: ”Det blev väldiga konflikter mellan dem [nynazisterna] och [de autonoma]. Vi hade väl 10, 15 uppeldade bilar. Det var mest [de autonoma] som brände bilar. De lyckades med att skrämmas. När [de autonoma] var som tuffast var vi faktiskt rädda för att nynazisterna skulle börja ge igen och då hade vi haft ett regelrätt krig här. [De autonoma] var verkligen utstuderade-

de i sina aktioner och sin organisation. En natt slog de till mot flera mål samtidigt på helt olika platser i kommunen... Smash and grab liksom.” En annan person med lång erfarenhet av och kunskap om Stadens olika grupperingar talar om upptrappningen av våldsamma aktioner grupperna emellan och hon undrar, retoriskt, när, och hur, det ska sluta: ”Man undrar ju... När [de autonoma] väl har fått bort nazisterna från gatorna... Vilka är det sedan? Vilka ger de sig på då? För deras definition av fascister är mycket bred. Och egentligen borde de inkludera sig själva i den också... För resultatet är ju detsamma. Misshandel och skadegörelse. Det är faktiskt ett rent under att ingen har blivit ihjälslagen här i kommunen.”

Flera som jag har intervjuat i Staden pratar, på olika sätt, om en sorts ömsesidigt utbyte och en beroendeställning som råder mellan grupperingarna. En del beskriver det som att det finns en typ av terrorbalans mellan grupperna. Andra talar om att de driver på varandra, är beroende av den andres existens och aktioner för att kunna legitimera sin egen existens och de aktioner som planeras och genomförs. ”Och då blev det ju en diskussion. Det fanns ju å ena sidan så kallade [autonoma grupper] eller enskilda antifascister, som inriktade sig mer på... slå ner enskilda nazister, trakassera dom och sådär. Men det fanns ju syndikalister också som pratade mer aktivt om det dom kallade för mass-militants. Det handlade om att konfrontera de här nazisterna på stan, när de har sina möten, sina sammankomster. Och ibland kan det vara fråga om fysisk konfrontation, att man helt enkelt jagar bort dom därifrån. Men oftast handlar det bara om att visa att det finns ett kompakt motstånd mot den typen av rörelse.”

En person inom Polisen ger en lägesrapport: ”Just nu är det rätt lugnt. Vi har inte haft några tuffa konfliktsituationer på flera år nu. Men vi är vaksamma, för även om det nu är lugnt på ytan så finns det där under. Just nu vågar kanske ingen göra något. Men det är som en slags terrorbalans mellan höger och vänster. De balanserar varandra”, säger polisen.

En som arbetar inom socialtjänsten beskriver drivkraften i spänningen mellan grupperingarna som en motor. Han säger: ”Man ska inte glömma att det handlar om väldigt komplexa konflikter. Det är inte bara [de autonoma] som vilar på hanen. Grupperingarna fungerar som varandras motorer. De triggas igång varandra och om inte vuxna går in trappas konflikterna snabbt upp.”

Så här berättar en annan person. Han var med i en autonom aktion i samband med nynazisternas årliga demonstration i Salem utanför Stockholm för några år sedan. Den grupp av autonoma aktivister där han ingick skulle stänga av en pendeltågsstation för att försvåra för nynazister att ta sig till Salem. Men polisen kom och stoppade aktionen och så småningom kördes hela gruppen på 60 till 75 personer med bussar till Värtahamnen i Stockholm där de släpptes och fick ta sig därifrån på egen hand. Han berättar om den laddade stämning

som fanns i gruppen när de hade släppts och tillsammans gick mot tunnelbanan: ”Vi gick tätt ihop, minns jag, och det var spännande och laddat. Det var både läskigt och spännande på en gång. Jag minns att någon stannade för att pinka och folk i gruppen började ropa upphetsat på honom att hänga med och gå med gruppen. Det fanns något sorts upplevt hot i luften. ’Håll ihop! Håll ihop! Snart kommer nassarna! Vi måste hålla ihop’, ropade folk. Men, jag menar, det fanns ju inga nazister där i närheten. De var ju flera mil bort i Salem vid det laget. Men det finns en slags dubbelhet i det där. En sorts hatkärlek.”

En annan person berättar hur medlemmarna i en grupp unga nynazister i Staden verkar sitta och skrämman upp varandra med ett överdrivet hot om att bli slagna av lokala aktivister inom de autonoma grupperingarna. ”De liksom haussar upp det hotet själva. De pratar upp det inom gruppen. Det är som att de måste ha tydliga motståndare.”

En tydligt definierad fiende stärker den egna identiteten och positionen, och detta ömsesidiga beroende underblåser konflikten. Båda grupperingarna behöver varandra för att finnas och för att legitimera våldet. Finns inte motståndaren behövs inte jag. Man kämpar mot en fiende som man också behöver för att själv finnas.

Den kraftigt polariserade situationen, att det är vi mot dem, gör att utgångsläget för grupperingarna är konflikt (Bjørge 2005). Därmed finns det aldrig något utrymme för diskussion eller medling. Det finns inga öppningar för möten eller förståelse av något slag. Ett sådant konfliktfyllt utgångsläge förstärks sedan i sammandrabbningarna, i de diskussioner som förs inom de olika grupperingarna och av medierna. Konfliktsituationen är orubblig och bekräftar därmed den egna positionen och den egna identiteten, vilket i sin tur leder till att låsningen och konflikten mellan grupperingarna blir starkare. Och så vidare, och så vidare.

Nu är det som sagt ganska lugnt och flera av de personer jag talat med vill förklara den låga representationen av högerextremism med vänsterns starka fotfäste. Kanske har en tydlig, aktiv och delvis utomparlamentarisk vänsterrörelse som bieffekt att högerextremism ”kan hållas stängd”, spekulerar en av intervjupersonerna. Andra hävdar att en förhållandevis god integration mellan svenskar och invandrare i flera skolor och bostadsområden minskar konfliktytorna och ger sämre grogrund för aggressiv rasism. Dock kan en del konflikter med främlingsfientliga förtecken misstänkas ha kopplingar till mer organiserad högerextremism. I Staden har flygblad återigen börjat spridas i brevlådor, och några demonstrationer och protester har skett på offentliga platser i syfte att visa att nynazisterna är att räkna med. Ökad arbetslöshet och rädsla att förlora jobbet tror lokalpolitiker och lokala poliser kan gynna en återväxt av mer högerextrema rörelser och resonemang parallellt med en vitalisering av vänsterextremistiska grupperingar.

Mediernas roll

Mediernas roll tycks vara av betydelse i Staden. Flera av dem som har intervjuats talar också om hur de tycker sig se att media har en påtaglig roll i att "blåsa upp", "förstora" och till och med bidra till att befästa de olika grupperingarna och förstärka konfliktsituationen i Staden (jfr Wigerfelt och Wigerfelt 2001). Så här säger en fältassistent med anledning av lokaltidningens bevakning av de lokala nynazistiska grupperingarna: "Lokalpressen haussar upp det hela. Utan alla skrivelser hade vi inte haft det så som vi nu har det i Staden. De förvärrar situationen. Man kan egentligen tacka lokaltidningen för att den här gruppen finns." Och så här säger en annan om konsekvenserna av lokalpressens bevakning av de olika grupperingarnas aktioner: "Så fort tidningarna skriver om någon nazist så händer det något mer. För det finns ju inget bättre sätt att få igång [autonoma] än att skriva om nazister."

En av de poliser jag intervjuade berättar att en av de nynazistiska grupperingar som finns i Staden verkar vara på gång att växa i styrka. Han talar om upptrappning och tycker sig märka att det går i cykler, och också han nämner mediernas roll som informationskälla för grupperingarna. Han säger: "Det har kommit till nya pojkar. [En vit makt-grupp] har kommit till länet och de visar upp sig på gator och torg. Jag tycker det verkar som att de försöker förena sig nu för att möta motståndet från de autonoma. Och som svar har lokala [en autonom gruppering] gjort ett stenkastarattentat. För de läser ju i tidningen om rasistiska attentat och sedan rider de på den vågen. Båda grupperingarna vill ha motståndarna för att liksom visa upp sig och profilera sig själva."

En annan person berättar om en händelse som ägde rum för några år sedan då vit makt-anhängare och autonoma aktivister drabbade samman i ett stort slagsmål i Staden: "Det blev otroligt uppblåst i tidningen. Jag menar absolut inte att man ska förneka att det finns problem, men jag tycker inte att man behöver skriva om det hela tiden heller. Media har en betydande roll i att förstora problemen. Och kanske särskilt på en sådan här liten ort, för när här händer någonting blir det otroligt stort." Samtidigt som flera identifierar medierna som ett slags bränsle på elden säger också en person inom Polisen att eftersom media också fungerar starkt moralbildande, och vänstern, han syftar i det här sammanhanget på militanta djurrättsaktivister, uppfattas som mediekänslig, har man försökt få lokaljournalister att ge artiklarna en moralisk vinkel som motverkar förövarnas syften.

För både samhället i stort och de olika aktivistgrupperna gäller devisen att medierna är halva budskapet. När händelser rapporteras i media får grupperna mediala ansikten. Mediernas rapportering om attentat eller sammandrabbningar fungerar alltså som en rekyl till både allmänheten och grupperna. Samtidigt säger polisen att aktivister lärt sig utnyttja medierna. "Ena dagen såg jag honom i ett demon-

strationståg klädd i lump och trasor. Andra dagen efter en mediebevaka-
kad mer allmän protestdemonstration mot växande rasism låter han
sig intervjuas under falskt namn. På bilden såg han ut som en prydlig
grabb i tjugooårsåldern, vilken som helst.”

Den pågående konflikten förtydligar och befäster såväl den egna
som motståndarens identitet. Våldet och konflikten binder ihop, svets-
sar samman och stärker den egna grupperingen samtidigt som de for-
mar den egna identiteten och synen på sig själv och vad man kan och
vill göra. Individens plats i gruppen kan också befästas, förstärkas
eller försvagas beroende på hur denne har agerat i ett kritiskt eller
skarpt läge och hur insatsen bedöms av övriga medlemmar i gruppen.
Sandén (2007) skriver om att de personliga vinsterna av visat mod,
handlingskraft och initiativförmåga påverkar aktivisternas rang.

Det är inte bara medierna som bidrar till att förstärka medlem-
marnas identitet i grupperingarna. Nu ska vi se vad några av de inter-
vjuade personerna i Staden har att säga om hur sådana processer som
skapar identitet kan initieras från det mest oväntade håll. En person
berättar om vad som hände vid en rättegång för några år sedan. Ett
par av de killar som då var minderåriga och som nu är tongivande i
en nynazistisk grupp i Staden stod inför rätta för ett misshandelsbrott.
De stod inte inför rätta för hets mot folkgrupp eller för att ha spridit
nazistpropaganda. Men i rätten fick killarna en direkt fråga som
de skulle svara på offentligt. ”Är ni nazister?”, ville man veta. ”Och
vad skulle de svara då?”, undrar den person jag intervjuar: ”Säger de
'Nej!' sviker de sin grupp och blir ifrågasatta efteråt. Svarar de 'Ja!'
stärker de sin identitet som just nynazister. Det fanns absolut ingen
anledning för rätten att ställa den frågan. Det hade ingenting med de
brott de misstänktes för att göra. Så vad skulle de göra? De svarade
'Ja!', så klart. Och efter det hade vi officiellt nynazister här i stan.”

Om att gå med och att höra till

Någon brinner för en ideologi, är påläst och politiskt medveten. En
annan söker tillhörighet och känslan av att vara en del av en grupp,
ha kompisar. Ytterligare någon är mer ute efter spänning. En del vill
mest festa, andra bara diskutera. Någon går med för att kompisarna
eller någon man ser upp till är med.

En av de personer i Staden som jag intervjuar får med flera av de
samverkande processerna i sin beskrivning av vad som händer när
ungdomar söker sig till de olika grupperingarna: ”Något som ser li-
kadant ut på höger- och vänstersidorna är viljan att synas och bli
sedd, att tillhöra. Det och den svart-vita världsbilden. Något som
omtalat lockar är de förenklade budskapen. Det finns en enorm drag-
ningskraft i att ha enkla svar till hands. Detta sker ofta i kombination
med en stark övertygelse om att man har rätt i sin ideologi.”

I intervjuerna kallas de autonoma för anhängare (till olika auto-

noma grupper) och ”antifascister”, ibland också för ”stenkastarvänstern”, ”rånarluvorna” och ”stollegrupperna”, medan vit makt-sidan vanligen benämns ”nynazister” eller ”rasister”, alternativt ”nassar” och ”rassar”. Många av dem som går med är väldigt unga, ibland barn som bara är 11–12 år, men oftast är det tonåringar i 15–16-årsåldern. Flera jag pratar med säger att de som är aktiva inom antifascistiska grupperingar är med några få år. ”Man går med när man är runt 15 och så lägger man av efter några år. Men det kommer hela tiden nya unga som vill vara med. Så det fylls hela tiden på.”

Flera av de ungdomar jag talat med i Staden säger att det sällan eller aldrig pratades politik i hemmet. På frågor om varför de valde att engagera sig i olika extremistiska rörelser på vänsterkanten svarar de att det började som en egen känsla och tanke, ofta stimulerad av något de tagit till sig från olika medier under högstadie- och gymnasietiden. Med växande engagemang har de aktivt sökt sig till grupper som kanske företräder liknande intressen. Någon beskriver i ganska avancerade ordalag hur man hoppas på revolutionära effekter av det egna engagemanget. En tidigare aktivist berättar: ”Många i den här gruppen var ju involverade i en massa andra projekt också, bland annat djurrättsrörelsen, och det fanns ju alla möjliga olika nätverk som bildades. Det var många krigsrelaterade uttryck som antisexistisk front och andra grejer. Jag tyckte att det var en väldigt intressant miljö och jag kommer ju inte från en politisk miljö där man diskuterade politiska frågor. Det var i princip tabu att prata om sådant.”

Ingångarna till grupperna är både egna erfarenheter, till exempel av arbete med djur eller ett intresse för enskilda frågor som djurrätt, droger, veganism och global rättvisa eller feministiskt influerade frågeställningar. En av ungdomarna säger att engagemanget också är ”teoretiskt” och gäller ”något som har med rättighetsfrågan att göra. Man vill jobba på det planet, mer strukturellt”.

När det gäller grupptillhörighet brukar man tala om att det finns vissa faktorer som stöter bort individen ur ett sammanhang till ett annat och andra som drar och lockar personen att gå från ett sammanhang till ett annat. Man kallar detta för push- och pullfaktorer. Den som känner sig utanför vill höra till, den som känner sig fel eller dålig vill känna sig rätt och bra. Att en upplevelse av utanförskap och en önskan om att få höra till är kraftfulla drivkrafter som får människor att försöka omvandla och förvandla sig själva och sin omgivning är ingenting nytt eller konstigt. Det talas ofta om att det vanligaste är att man först går med i en grupp och att man där sedan börjar omforma sin identitet. Det vill säga tillhörigheten kommer före identitetsskapandet, inte tvärt om. De som har studerat sådana processer brukar tala om kopplingarna mellan ”belonging” och ”becoming”, att höra till och att bli till, och hur dessa mekanismer samverkar och befruktar varandra när en person går med i en grupp (Christensen 2008:5).

Jag tänker att en av Stadens fältarbetande socialassistenter beskri-

ver både processerna push-pull och belonging-becoming när han berättar hur det kan gå till när småkillar i 13-årsåldern rekryteras till en nynazistisk grupp: "Det handlar från början om några små, otroligt ensamma pojkar, 13–14 år gamla. Och vad jag har sett är att de som rekryterar dessa killar, de uppifrån i organisationen, de är sjukt bra på det de gör. De ser sådana här killar och fångar upp dem, 'bygger upp dem', som de själva säger. De spelar fotboll, finns till, pratar, ser dem. Jag har förstått det som att de tycker att de gör en social gärning eftersom de bygger upp starka individer för kampen. Vad de gör är att ge dessa smågrabbar 'den rätta ideologin'. De väcker hatet och de gör det med rätt enkla medel. De lyssnar till att någon kanske har blivit slagen eller fått någonting snott av en invandare och så spinner det vidare på just en sådan situation eller händelse för att väcka killarnas hat. Samtidigt som man spelar fotboll, pratar och skapar gemenskap. Man får spela mycket fotboll innan man kan få någon att förtrycka någon annan."

En av fältassistenterna beskriver en av killarna som han har lärt känna som "en helt lämnad grabb som söker en familj av något slag." I sitt sökande efter familj och bra vuxna knyter den unge nynazisten an både till fältassistenterna och till vissa poliser i Staden. En annan person, som väl känner till flera av de unga killar som är med i olika nynazistiska grupper i Staden, säger: "De här killarna är ofta mobbingsoffer och här, i en sådan gruppering, får de trygghet och tillhörighet. De får en social gemenskap efter att ha varit helt tillplattade." Andra unga killar inom nynazistiska grupperingar i Staden beskrivs av ytterligare en annan person som "grabbar på glid". De kunde ha blivit kriminella eller narkomaner men de verkar ha skärpt till sig vad gäller sådant och går upp i ideologin och grupperingen i stället.

Och en annan person med god kunskap om de olika grupperingarna i Staden undrar: "Vad skulle alternativet till detta vara? Det finns ju andra grupper, man kan gå med i andra föreningar och få samma gemenskap där... Men då kanske den här spänningen inte finns. Vad kan det finnas för andra vägar till den där spänningen som många söker?"

Besvärliga hemförhållanden är inte något som enbart förknippas med vit makt-miljön. En man som aktivt deltog i olika autonoma grupper och aktiviteter under slutet av 1990-talet ser tillbaka på den tiden och berättar: "Många, de flesta, jag med, av dem som deltog i de olika grupperingarna var personer med ganska trasig bakgrund. Man kanske också var uppväxt med en känsla av underlägsenhet och 'hat' mot överhet, rika, personer som skor sig på andra. Jag vet själv att man kunde få en härlig känsla av att få slå sönder eller förstöra egendom som representerade dessa grupper man kände agg mot. Flera som var med hade olika slags psykiska problem och de blev inte alltid friskare av att delta och ge sig in i olika 'attentat'. De mår nog ännu sämre i dag. En del verkar ha fortsatt med våld men med helt andra

förtecken. Vet inte om ideologin fungerade som ett slags legitimering för aggressioner man kände och som man annars hade tagit ut på ett annat sätt. En del är ju fortfarande med i våldsamheter men i rent kriminella kretsar.”

Andra personer jag talat med berättar också att det fanns en del personer inom rörelserna som var våldsamma och sökte utlopp för sin aggressivitet i kamouflage av politiskt engagemang. En person säger: ”Jag tror också att det är viktigt att komma ihåg den väldigt skumma sammansättningen av personer i den här rörelsen. Å ena sidan var det medelklasspersoner, å andra sidan var det personer från väldigt träsiga bakgrunder. Jag menar [...] att dom här personerna som utför de grövsta brotten, skulle ha gjort det i ett annat sammanhang som inte var ideologiskt motiverat om inte den här rörelsen fanns.”

Många, både vuxna med insikt i just nynazistiska grupperingar och personer som har varit med i en sådan grupp, berättar på olika sätt om hur man lockas av fasta regler, ordning och struktur, starka ledarfigurer i kombination med enkla svar på svåra frågor och en svart-vit världsbild. Magnus Sandelins intervju med en ung tjej som var med i en nynazistisk grupp är ett tydligt exempel på hur vägen in kan se ut: ”För mig handlade det dels om att få höra till någonstans, och så var det struktur och ordning jag gillade, snedsteg var liksom inte tillåtet. Det var något som saknades i min tillvaro från början. Under den här tiden hade jag rört mig från att vara skinhead till att bli mer nynazistisk, alltså jag hyste mer såna politiska idéer då än när jag var yngre och mer ute och träffade kompisar. Då var det mer viktigt att få höra till någon grupp av nåt slag över huvud taget. Sen ju äldre man blir så träffar man äldre människor hela tiden och ju äldre man blir, desto mer politiskt uttalade idéer har de. Och man lär av dem. I sluttampen hade jag blivit politisk, jag var politiskt aktiv i alla fall” (Sandelin 2007:39-40).

I Tore Bjørgos forskning om push- och pull-faktorer i rekrytering till extrema grupper skriver han om hur endast ett fåtal av de ungdomar han studerat vittnar om att de gick med i nynazistgruppen av ideologiska anledningar. För de allra flesta kom det politiska inslaget så småningom och väl inne i gruppen. Bjørgo (2005:56) konstaterar att anledningarna till att ungdomarna går med i extrema grupperingar är många och sammansatta och ofta en kombination av ”push” och ”pull”. Exempel på pull-faktorer kan vara vänskap, trevligt umgänge, släktskap, politiskt intresse, spänning, skydd eller fästande. De flesta berättar om hur man har blivit utsatt för hot eller våld av något slag och de angav sådana push-faktorer som den omedelbara anledningen till att de sökte sig till gruppen (Bjørgo 2005). Och, precis som fält-assistenten i Staden gjorde, berättar Bjørgo (2005:57) om situationer där ett par ledande, äldre nynazister aktivt söker upp unga mobbningsoffer och tar dem ”under sina vingar, erbjuder dem skydd och bygger upp dem så att de blir personer som andra fruktar”. Väl med i

grupperingen stärks både gruppen, grupptillhörigheten och den egna identiteten som gruppmedlem av omgivningens reaktioner. "Being beaten up for being associated with the Nazis propelled them further into the group", skriver Bjørge (2005:57).

Även om vägarna in ser olika ut kan man urskilja vissa mönster som tycks vara vanligare än andra (se kapitel 9). Det finns vissa processer som man kan veta om och vara uppmärksam på. Det finns någonting som gör att en individ är mottaglig för påverkan och det finns någonting som lockar personen in i en viss typ av grupp. Och väl inne i gruppen formas personen av gruppen. Det framstår också som klart att olika personer i grupperingarna har olika roller (se kapitel 9). Några är ledarfigurer som formar, medan andra följer med och formas.

Livet i skolan är till exempel mycket hårt för många unga. Flera av de personer som jag har intervjuat berättar om barns och ungdomars utsatthet under skolgången. Det är därför också relativt vanligt att en aktiv rekrytering av nya medlemmar sker just i, eller strax utanför, skolan. Det är också vanligt att grupper får fäste i skolan och att hot och våld mellan grupperingar ingår som ett inslag i ungdomars vardag. En person med insikt om hur det kan gå till på vissa skolor i Staden säger: "Det är ofta så på skolorna att man är tvungen att välja sida. Korridorlivet är otroligt hårt, ska du veta! Och här sviker verkligen vuxenvärlden. Ett tag pratade vi om att man borde inrätta en korridorkurator i skolorna. Jag tror fortfarande att det skulle vara bra."

Men det kan även vara så att önskan om att tillhöra en grupp, ett gäng, är så stark att det inte behövs någon särskild rekrytering eller uttänkta strategier från äldre ledarfigurer. Så här berättar en socialtjänsteman i Staden om hur han har sett att det också kan gå till: "Det är i kompisgäng som åsikterna frodas. Jag tycker man kan se att det är så att till exempel pojkar i 14–16-årsåldern som kommer från landet och som har vuxit upp utan en enda invandrare som granne har en stor främlingsrädsla. När de sedan kommer hit in till stan för att kanske gå på bio så möter de tuffa gänget invandrargrabbar och får alla sina fördomar bekräftade samtidigt som de blir rädda."

I Staden fanns tidigare på den autonoma sidan en kärna av ungdomar med ideologiska motiv som snarare drevs av en positiv och starkt idébunden energi än av desperation. De ville mycket och de ville ha förändring. De var engagerade och hängivna i en mängd aktiviteter. Den allmänna känslan bland ungdomarna beskrivs som en revolutionär känsla av att vilja något nytt, något annat, att förändra och förändras. Man arrangerade konserter, ordnade med veganmat och diskuterade. Runt dem cirkulerade "hang-arounds" som ville vara med där det hände saker. Bland dem fanns även individer med krav på en direkt förändring och som kanske var mer desperata. Ett par personer som då arbetade med dessa ungdomar via Stadens fritidsförvaltning berättar att de händelser som inträffade av mer våldsamt karaktär sna-

rare genomfördes av dessa ”kringpersoner”, och att dessa inte i första hand drevs av någon ideologi utan hade andra motiv. Många hade en bakgrund i trasiga familjer och sökte sig till de mer ideologiskt drivna grupperna i jakt på gemenskap, ”rörelse” och ”action”. Där erbjöds de också ett slags skydd via en stark vi-och-dom-mentalitet från de mer politiskt engagerade grupperna. De personer jag talat med beskriver hur de ”aktioner” som genomfördes i namn av en rörelse eller ett politiskt ställningstagande snarast utgjorde ett kamouflage för ett generellt utåtagerande beteende hos vissa individer.

Med allt detta sagt kan man konstatera att vit makt-grupperingarna och de autonoma miljöerna har många olikheter, men man kan också konstatera att det finns vissa likheter mellan dem och det är dessa gemensamma aspekter som här ägnas utrymme. Utöver grupp-tillhörigheten, även om grupperna är olika organiserade, kan man se att det sker ett identitetsskapande och formande av individer inom båda grupperingarna. Gemensamt är också betoningen av individens ansvar, styrka och handlingskraft. Den förenklade, svart-vita världsbilden, där vänner och fiender är tydligt definierade är betydelsefull för både vänster- och högergrupperingarna. Av särskilt intresse för denna studie är vissa av grupperingarnas fokus på våld och konflikt. Våldet utgör ett sätt att handla, att agera politiskt, att uppnå det mål man ideologiskt strävar efter för att åstadkomma det man vill. Våldet är viktigt för både ord och handling, och, inte minst som ett sätt att gå från ord till handling.

Från ord till handling

Att delta i olika rörelser och aktioner uppfattas också av ett par av de intervjuade som det mest effektiva sättet att synas, höras, få utrymme, stärka sitt självförtroende politiskt och få utveckla sin argumentation både inåt mot gruppen och utåt, mot samhället. Personerna som ingår i olika grupperingar och nätverk och vandrar mellan dem berättar om den euforiska känslan av att vara med, delta och att ”skriva historia”.

Det vanliga politiska arbetet uppfattas gå för långsamt och det är ett motiv till att söka sig till extremister. En person engagerad i djurrättsfrågor säger: ”Om man verkligen brinner känner man nog att det går för långsamt. Och det är väl det som är förklaringen också, tänker jag, till så många olagliga aktioner, att man känner att det här går för långsamt och dom här djuren lider nu! Jag måste göra någonting! Det var ju så att [djurrättsaktivister] började ... djur är individer och vi ska rädda individer, och få ut dem ur djurförsökslaboratorier, hönor, kaniner. Och man var ju tvungen att förstöra lite grann för att ta sig in i laboratorier och så. Så får man rädda så många man kan.”

Samarbete sker med andra organisationer eller rörelser när kampanjer bedrivs i vissa frågor. När det gäller samarbete med etablerade

politiska partier ser man vissa problem eftersom man inte vill att det egna engagemanget ska kunna knytas till ett visst politiskt ställningstagande eller "kidnappas" av partiet ifråga. Några av intervjupersonerna, både aktivister och representanter för mer etablerade organisationer, pekar på konflikter mellan mer etablerade organisationer och medlemmar från utomparlamentariska grupper och nätverk. Representanterna för de mer etablerade organisationerna beskriver hur aktivister med olika medel försöker "infiltrera" organisationen genom att försöka få upp frågor på dagordningen och genom att, i organisationens namn, dela ut flygblad eller sätta upp klisterlappar. Detta sker på individens eget initiativ och budskapet placeras på platser som organisationen inte ser sig ha nytta av eller med budskap som medlemmarna kanske sympatiserar med men som inte ingår i organisationens arbetsuppgifter. Aktivister berättar om sådana händelser som konflikter som snarast resulterar i att vissa grupper stängs ute och vars medlemmar i stället antar ett sektliknande beteende grundat i känslor av både självutnämnd elitism och utanförskap.

Önskan att gå från ord till handling är någonting som återkommer i flera av intervjuerna. Men en sådan önskan behöver naturligtvis inte vara negativ, tvärtom. Flera av de jag intervjuar och som befinner sig i dessa grupperingars närhet pratar om ungdomarnas starka övertygelse, deras engagemang i positiva ordalag. Inte sällan med en önskan om att energin skulle läggas på annat än nynazistisk propaganda eller antifascistiska aktioner. "Man får inte glömma att i de här åldrarna är det en upprorets tid!", utbrister en fältarbetare efter att ha berättat ingående om mer och mindre våldsamma händelser i Staden.

En annan person, också han inom socialtjänsten lutar sig bakåt i stolen, slår ut med armarna och säger: "De har ett sådant fantastiskt driv. De vill så mycket, men de blir liksom inte utmanade i det och så hittar de sådana här vägar att gå i stället. De ser saker i samhället. Pekar på sådant de tycker är fel. De protesterar. Och allt det där är ju egentligen sunt. Men de behöver kanske hjälp med att hitta alternativa vägar för sitt driv." En fritidsledare som också beundrar ungdomarnas mod, energi och initiativförmåga säger att för att visa dem att man tar deras krav, idéer och önskningar på allvar och för att förhindra att de sluter sig i mindre och aggressiva grupper behöver "ungdomarna [...] vuxna och andra ungdomar för att konfronteras i diskussioner kring mål och medel, vad samhället accepterar, vilka som blir offer för våld och så vidare".

Finare att stå till vänster

En av fältassistenter i Staden berättar hur han efter att ha arbetat nära båda grupperingarna och med direkt kontakt med personer aktiva inom både den lokala autonoma miljön och en lokal vit maktgrupp ser båda som förtryckande grupper, men att det är vanligt att

medierna och allmänheten, inklusive aktivisternas egna familjer, enbart ser vit makt-anhängare som "onda". Han blir upprörd när han pratar: "En stor skillnad är att det anses vara finare att vara anhängare till de autonoma. För då är man ju mot nazisterna. Man vågar stå upp mot förtrycket. Det är så de själva resonerar och ofta har de sina föräldrars stöd. Men de betar sig precis likadant, tycker jag. Att slå andra är inte OK! De förtrycker de också."

En annan fältassistent konstaterar att anhängarna till de autonoma grupperingarna i Staden "legitimerar våldet och slagsmålen med att det är för ett gott syfte – mot rasism och fascism." Ytterligare en person med kännedom om just de autonoma anhängarna i Staden tycker att fler måste ge sig in i diskussion och argumentation med dem. Hon säger: "Ta diskussionen. Ställ frågorna. Fråga 'Hur tänker du?' För egentligen gör de ju precis som de som de är emot om de slår ner rassisterna på stan."

En annan person med stor inblick i de båda grupperingarna i Staden vittnar också om hur våldet på högersidan ofta fördöms medan det på vänstersidan ses med blidare, eller blinda, ögon av omgivning och närstående. Så här berättar hon först om vit makt-grupperingen: "Det är för enkelt att se de här grabbarna som onda. Det hjälper ingenting att se det så. Men det är så många ser dem. De är onda!" och sedan om Stadens autonoma anhängare: "De har aningslösa föräldrar som stödjer dem eftersom det är positivt att kämpa mot rasism. Men då förstår inte föräldrarna konsekvenserna av handlandet och de är allmänt dåligt insatta. För de har ofta ingen aning om att deras unge är ute och slåss med järnrör."

En av förklaringarna till att toleransen är större till vänstersidans våld kan också ha att göra med att grupperingarnas medlemmar har olika bakgrund. En av socialassistenterna i Staden säger: "Det finns generella skillnader mellan höger- och vänstersidorna. Inom vänstern är de välutbildade och nyfikna. De har snokat runt mycket och lärt sig massor om samhället. De har stort stöd hemifrån för vad de gör. På högersidan finns det ofta separerade föräldrar, ingen närvarande pappa. De är lämnade på ett helt annat sätt. De är ensamma, övergivna och lätta att fånga upp. De har inte stöd hemifrån, tvärtom så är det ofta mycket jobbigt för föräldrarna."

En annan som jobbar inom socialtjänsten säger sig se att "den gamla fördömen om att det är medelklassens barn i vänstergrupperingarna och underklassens barn i högergrupperingarna hela tiden bekräftas." Något som också bekräftas av en socialarbetare: "Här på orten verkar det vara så att ungdomarna på vänstersidan främst kommer från medelklassen. Vi har också flera fall där offentliga personer från orten har barn som har varit med i vissa aktioner."

Inom grupper som identifierar sig som feminister, djurrätts- och/eller vänsteraktivister säger de flesta av de personer jag talat med att det i första hand är barn till föräldrar med akademisk utbildning. Men

när jag talar med ungdomar säger de att de har en bakgrund som mer är att beteckna som arbetarhem. Framför allt menar samtliga intervjuade att personer av utländsk härkomst är underrepresenterade i de olika rörelserna. Dessutom dominerar manliga deltagare i de flesta sammanhang i den autonoma miljön, även om kvinnor är överrepresenterade inom feministiska grupperingar och bland djurrättsaktivister.

Hur får extremisterna lokalt fäste?

Hur olika grupperingar som engagerar ungdomar bildas, får fäste, växer och blir starka ser naturligtvis olika ut från fall till fall. Intervjuerna till den här studien innehåller flera berättelser om hur det hela började i Staden. En av de intervjuade personerna har lång erfarenhet av att arbeta med frågor som rör ungdomar i olika grupperingar. Så här berättar hon om vad som har hänt i Staden de senaste 15 åren: ”Gängslagsmål mellan grupperingar från olika bostadsområden har väl funnits i alla tider, men här blev de rasistiska inslagen ett bekymmer i början av 90-talet när skinnskallarna började gruppera sig. Ett tag var här riktigt tufft och startpunkten, så som jag ser det, var när några små invandrarkillar retade ett gäng storvuxna skinnskallar här i centrum. Skinnskallarna jagade smågrabbarna. En man som såg det gick emellan och fick så himla mycket stryk av skinnskallarna. Och det var början. Det var första gången som det blev våldsamt ute på stan. Sedan höll det på i många år. Det var riktigt våldsamt. De drabbade samman på stan. De möttes i stora slagsmål. Det var riktigt tuffa fajter mellan olika nynazist- och invandrargrupper. De olika nynazistiska gängen hade sina lokaler där de höll till med möten och fester. Några visade sig öppet uniformerade på stan. Någon grupp samlades mer kring musiken. Det fanns ett band som spelade vit makt-musik och som blev populära och hade många fans, och grupperingen växte kring dem.

Men så kom antifascisterna och andra autonoma grupper till kommunen ungefär år 2000 och då blev det svettigt för nazisterna. Egentligen kan man ju säga att det utvecklades till att bli tre parter i fajterna här i kommunen: först högerextrema av olika slag och utagerande invandraringdomar och så småningom då olika autonoma grupperingar och antifascister. Just nu är det [en autonom gruppering] som känner sig stark i kommunen. Man kan väl säga att det går upp och ner, i vågor, och de sista två åren har här varit rätt lugnt. Men man kan kanske säga att det börjar pyra lite nu. Vi har haft några incidenter men ingen sammandrabbning på ett tag. Och så är det hela tiden en pajkastning via nätet mellan lokala grupper av [vit makt och autonoma]. Men förr var här, som sagt, riktigt tufft.”

En person sammanfattar en annan nynazistisk grupperings början och utveckling betydligt mycket mer kortfattat: ”Här i stan började

det ju med ett gäng klottrande ungdomar i ett samhälle strax utanför stan. De växte upp och gick de med i [en vit makt-grupp]. Nu är det kanske 15, 20 personer i gänget kring ett par personer. De brinner verkligen för sin ideologi. Även om den är mycket spretig och naiv när man börjar prata djupare med dem.”

För ungdomar med engagemang i vänsterrörelser är det förmodligen lättare att ordna lokaler och att få ta plats i det offentliga rummet. Det kanske uppfattas som mindre farligt och mer av en rättfärdigad ungdomsrevolt att revoltera med vänsterpolitiska argument, punkmusik och veganmat. Till skillnad mot vit makt-miljön har de autonoma grupperingarna lättare att få stöd från både föräldrar och kommunens kultur- eller fritidsförvaltning. Skälet är att ungdomarna inom den autonoma miljön är mer talföra och uppträder mer utåtriktat på ett sätt som vuxenvärlden känner igen och kan relatera till än vad högerextrema grupper tycks göra.

Många av de intervjuade i Staden pratar på olika sätt om sin syn på hur det går till när, och i viss mån varför, särskilt de nynazistiska grupperingarna får fäste på orten. I en del fall tycks det handla om mer medvetna strategier från större organisationer eller nätverk. Någon berättar om hur kända ledarfigurer från en vit makt-grupp började synas på de lokala grupperingarnas torgmöten. Flera andra berättar om när Stadens gruppering av en vit makt-grupp bildades och att det skedde på en bygdegård i en av de mindre orterna strax utanför Staden.

Några intervjupersoner resonerar kring dessa små orter i Stadens utkant. Så här säger en person om ett mindre samhälle där en av de nynazistiska grupperingarna i Staden har sitt fäste: ”Det är väl egentligen klassiska arbetarfamiljer som bor där. Både i villa och i hyreshus. Och det är en mellanort storleksmässigt. Inte en sådan där pytteliten ort där alla har koll på allt och alla. Men man kan väl säga att det är ett litet samhälle som är mycket homogent. Att det inte finns en enda invandrare i skolan påverkar så klart förståelsen för andra människor. Andra kringliggande samhällen här är mer uppblandade. Ingen sticker ut där. Alla är lika.”

Vid ett annat tillfälle berättar en person om en annan liten ort utanför Staden och hur en vit makt-gruppering fick fäste just där: ”Det har blivit ett näste för vit makt-sfären där. Det handlar om ungdomar i ett litet, litet samhälle utanför staden. Jag skulle egentligen vilja beskriva dem som helt vanliga tjejer och killar som går i en landsortsskola. Det finns verkligen inte mycket att göra på den orten. Ungdomarna hänger mest på torget. Man ska också veta att frikyrkorna är mycket starka på orten. Går man inte i kyrkan, hänger man på torget. Jag tror att det kan ha börjat med den stora flyktingvägen i början av 90-talet. Kommunen tog emot många flyktingar och flera förläggningar placerades i den här byn som plötsligt blev helt belamrad. Jag vet att många orsbor upplevde det där som jobbigt då... att det var

så många främlingar överallt. Badplatserna var överfulla och så. Ja, jag tror att det var där och då som främlingsfientligheten just på den lilla orten växte sig stark.”

Vid ett par högstadieskolor i två andra närliggande samhällen har elever skrikit nazistiska slagord och haft nazistiska symboler på sig. De har gjort hitlerhälsning ackompanjerad av ett ”Sieg Heil”. Rektorn vid en av skolorna attackerades av högerextrema organisationer för att ha agerat mot rasistiska tendenser.

Flera av de personer jag intervjuar resonerar och spekulerar på detta vis kring olika tänkbara orsaker, lokala grogrunder till varför de nynazistiska grupperingarna får fäste just i Staden och dess kringliggande mindre samhällen. Ett par personer berättar till exempel att de tror att en relativt stark, som han säger, ”raggarkultur” med allt vad det innebär av vajande sydstatsflaggor, t-tröjor med svenska flaggan och stora fester där det spelas ”vikingarock” kan ha ”fungerat som en sorts mylla ur vilket detta kan växa”.

Ledare

Anledningarna till att unga går med i extrema politiska grupperingar är alltså många och sammansatta och kan variera över tid och beroende på omständigheter och situationer. Även om det inte alltid tycks finnas starka ledarfigurer kring vilka grupperingar formas och växer berättar flera av de intervjuade att det ändå är vanligt att en viss gruppering börjar på det sättet. Ledarfigurerna har också något att erbjuda grupper av ungdomar. Det kan handla om musik, fester eller liknande. Genom dessa arrangemang skapas grupp känsla och samhörighet bland dem som deltar.

En polis säger att de olika autonoma grupperingarna i Staden från början kom till när flera av rörelsens mer tongivande personer flyttade hit. ”De autonoma har varit etablerade länge här i kommunen. Det började med att några tunga frontfigurer bosatte sig här. Under några år flyttade flera av dem till en annan stad men nu märker vi att de börjar komma tillbaka hit igen.”

En person som har god kunskap om särskilt en av de nynazistiska grupperna i Staden kan berätta hur det gick till när just den gruppen bildades. Det var två bröder som några år tidigare hade gått på ett stort nazistmöte där de hade inspirerats av en av talarna att gå från ord till handling. Bröderna hade gått från mötet och festen ut i staden och börjat misshandla invandrare. De greps, dömdes för misshandel och kom ut. De båda bröderna var arbetslösa och bodde tillsammans i en lägenhet där det brukade samlas ungdomar för att fests. De hade kvar sina nazistsympatier och började nu jobba på att utöka gruppen med yngre medlemmar. De rekryterade unga killar från en högstadieskola i Staden och snart hade deras lägenhet blivit en sorts inofficiell fritidsgård för den skolans ungdomar. Gruppen kring de två bröderna

växte mycket snabbt. Skolpersonal och familjer blev tagna på sängen. Det hade gått fort och ingen hade riktigt förstått vad som hände eller vad man kunde göra åt det. Hon säger: ”Till slut var det väl 15, 20 vuxna i den grupperingen och 50 högstadiel elever i ’svansen’. Då var det fruktansvärt otrött för alla ungdomar på stan och vuxensamhället hade verkligen svikit. Sedan trodde väl många att det inte skulle bli så stort och gå så snabbt. Men de vuxna var helt klart för passiva och de jobbade heller inte ihop på ett bra sätt. Ungdomarna var, med rätta, mycket besvikna på de vuxna, på polisen och så.”

En av fältassistenterna i Staden berättar om hur en nynazistisk gruppering växte sig stark kring ett band som spelade vit makt-musik. Bandet blev mycket populärt och den lokala grupperingen växte kring bandmedlemmarna. Några i bandet var särskilt starka individer, berättar fältassistenten. ”Det liksom blommar upp kring sådana förgrundsgestalter. Då vågar fler visa var de står, säga vad de tycker och stå för sina åsikter. Vissa förgrundsgestalter får stor betydelse.”

En annan person i Staden berättar om olika sorters ledare och en hierarki av ledare. Han har noterat att några starka ledarfigurer i en vit makt-gruppering verkar styra en av Stadens grupperingar på distans. Han har märkt hur en av de lokala ledarna arbetar hårt med att värna om den lilla lokala grupp han har omkring sig. ”Ledaren här är en kille som mår riktigt dåligt. Men han har hittat något genom att värna om den här lokala grupperingen och ser upp till de högre upp i [en vit makt-grupp]. Det är organiserat som ett stort nätverk av lokala grupperingar av [en vit makt-grupp], men alla ser upp till ledarna i [en vit makt-grupp]. Och de är riktigt otäcka, vuxna män, inte ensamma grabbar. De är nazister och de är smarta. De här 40-åriga männen i toppen ser andra upp till, kanske i brist på en pappa till exempel. Om man skulle kapa toppen så skulle de här ensamma grabbarna falla ner. Det är verkligen sorgligt.”

Starka ledarfigurer som bosätter sig i Staden tycks alltså vara av betydelse när det gäller etableringen av nya grupperingar som sedan växer i storlek kring de drivande personerna. Vissa berättar om att en motsatt process kan sättas igång om de starka ledarna av olika anledningar inte längre befinner sig i Staden. Så här säger en person inom socialtjänsten: ”Just nu ser vi inte någon nyrekrytering [till vit makt-miljön] alls. Det är inte grejen just nu här. För några år sedan var det mer. Då flyttade en av de starka och drivande personerna hit och började dra igång verksamheten. Men han strulade till det ordentligt och åkte in. Den som är drivande nu rekryterar inga. Och [de autonoma] har bara försvunnit. Poff! Också där var det någon som åkte in. Det var han som styrde det hela då. Och efter det fanns det ingen ledare.”

I stort sett alla jag intervjuat berättar, på ett eller annat sätt, om hur det visserligen är problematiskt med de olika grupperingarna, men att man ändå har kontroll över situationen. Man vet ungefär vilka som

är med och vilka som finns i närheten. Grupperingarna i Staden kan man hantera och har beredskap för. Det som bekymrar och oroar är de större nätverk som Stadens olika grupperingar är knutna till och snabbt kan kalla till sig. ”Det är inte de få grabbar som bor här som är det verkliga problemet. Det är när [en vit makt-grupp] knyter an och kommer hit som det blir bråk. ’Våra’ nynazister är inte särskilt aggressiva”, säger en person och en annan formulerar det så här: ”Det finns inte särskilt många nynazister här i stan. De reser hit men de bor inte här. Och ska man bli av med alla dem som reser hit för att demonstrera så får man bygga en mur runt stan.”

Andra beskriver en liknande situation när det gäller vänsteraktivisterna: ”[De autonoma] har inga rötter här, men många kommer hit från andra städer för att protestera mot nazisternas närvaro.”

Omprovning

Flera intervjupersoner framhåller att det förekommit något slags dialog, eller utvärderingsförfarande, både inom protesterörelser och inom polisen. En person berättar hur polisen tog det lugnt: ”Det var någon som slog sönder en ruta under en reclaim-the-streets-fest. Det blev lite stenkastning, bråk och sådär. Men polisen ingrep inte. Visst, det är klart att medborgare i den här staden blir jävligt förbannade och tänker; varför låter polisen det här ske. Men man undgick ju att ge sig på totalt oskyldiga personer som inte har något med skadegörelsen att göra, dels undviker man ännu mer omfattande skadegörelse, för det var ju det som hade varit följden. Så jag tror att när det gäller våldsamheter är de omöjliga att undvika när det är stora folksamlingar, det är någonting som triggar. Och kommer det kravallutrustad polis och slår med batonger mot sina sköldar...”

En aktivist i Staden kommenterar också en händelse på annan ort: ”Senast, nu i Malmö och inför tennismatchen mellan Israel och Sverige, antog man ju att en massa tusen skulle komma. Men folk var nog lite avvaktande eftersom det ryktades att också nazister skulle dit. Det var dessutom kallt och dåligt väder. Polisens agerande var klokare. När någon ger sig på att hoppa på en polisbil och polisen inte slår tillbaka mot den personen eller andra demonstranter, då framstår personen som hoppar på polisbilen som mer avvikande och udda. När polisen angriper demonstranter i allmänhet, ja, då försvarar man sig!”

En av intervjupersonerna beskriver också hur man inför demonstrationerna i Malmö kom överens om att rent fysiskt stänga leden så att personer inte kunde ta sig in i tåget och gömma sig.

Om vägen ut

De allra flesta ungdomar lämnar grupperingarna förr eller senare (Bjørge 2005). Precis som det finns en rad orsaker till att man går med

i en extremistisk politisk grupp av något slag, finns det också en rad anledningar till att man lämnar den (se kapitel 9). Ofta sker det i samband med att man ingår en nära relation med någon utanför grupperingen, man bildar familj, får ett jobb, börjar en utbildning, flyttar.

En av poliserna jag har pratat med berättar vad han tycker sig se när det gäller avhopparna i Staden: ”Jag tror att åldern spelar viss roll till att man lämnar grupperingarna. Dels det att man skaffar familj eller får ett jobb. Men jag tror att man lämnar dessa grupperingar när man har uppnått en viss mognad. Det i kombination med att någon utomstående får en att hoppa av är nog det vanligaste.”

Det tidigare våldsamma agerandet från olika grupper med kopplingar till veganrörelser, feministiska rörelser, anarkister, djurrättsaktivister och miljöaktivister har ebbat ut. Orsaken anges oftast vara att aktivister har lämnat staden samt att folk blivit äldre och av olika skäl lagt ner aktivismen, eller i varje fall bytt politisk strategi. Somliga är i dag verksamma inom mer etablerade organisationer eller deltar i rörelser som med inom- och utomparlamentariska metoder försöker påverka folkopinionen, företagare och politiker på olika nivåer.

En del som är engagerade i veganrörelsen och som deltog i någon av grupperingarna under det sena 1990-talet arbetar i dag med att påverka olika formella institutioners syn på veganism. Det kan till exempel handla om skolmat, veganmat till barn som ligger på sjukhus och liknande. Engagemanget finns kvar men har tagit sig mer konventionella former.

Flera personer som jag talat med bekräftar bilden av omprövning och att de illegala metoderna har bytts ut mot en mer realistisk hållning i vissa grupper. En man med engagemang i anarkistiska grupper, veganism och feminism beskriver hur han och andra både försökte vara ett världssamvete och agera högt och tydligt när medierna presenterade något som visade på förtryck och orättvisa i världen. Samtidigt var de engagerade i ganska stora allmänna frågor. De genomdrev kampanjer mot pornografi, demonstrationer mot djurförsök, mot köttindustrin med mera. Han beskriver också handlingsstrategin som att man inte satte upp kraven utifrån det som man rimligen kunde uppnå utan snarare protesterade utifrån idéer om vad man uppfattade som illegitimt. Så här säger han om de krav de tidigare ställde: ”Men jag tror också att ett stort problem som ligger i hela den där kulturen det är ju att den blir självbevarande efter ett tag. Det blir som att man, gärna vill tillhöra den här utvalda klicken där man... ja... att utforma orimliga krav och väldigt radikala krav, att vara väldigt radikal blir ett sätt att skilja ut sig ... Så på så sätt var det ju inte direkt någon förändringsinriktad rörelse.”

När det handlar om att lämna en extremistisk rörelse tänker vi på att människor slår sig till ro, etablerar sig och inte gör sig skyldiga till andra överträdelser än felparkering. Men det finns också de som fortsätter med brotten och enbart lämnar de ideologiska motiven och de

andra medlemmarna i gruppen. Det gäller personer både i vit makt-miljön och den autonoma miljön. I Staden finns exempel på personer som till och med vandrat från våldsamt veganism och djurrättsaktivism till vit makt-miljön och dömts för sådana grova brott som förknippas med organiserad brottslighet. Det är personer som i dag har kopplingar till kriminella mc-gäng.

När någon så småningom försöker lämna grupperingen kan svårigheter uppstå. Det är relativt vanligt att avhoppare utsätts för hot från de medlemmar som fortfarande är kvar (Bjørge 1997). Hämndaktioner riktade mot avhoppare förekommer, inte minst inom vit makt-sfären, men också inom de antifascistiska grupperingarna.

I mina försök att få till stånd intervjuer med ungdomar som är eller har varit aktiva i någon av grupperingarna i Staden har jag fått en liten inblick i det tryck som medlemmarna, och kanske särskilt avhopparna, kan utsättas för. Upprepade gånger har jag etablerat kontakt med ungdomar med erfarenhet från olika grupperingar, blivit introducerad av någon han eller hon har förtroende för, påbörjat en egen kontakt via e-post, sms eller telefon. Men ändå, i slutändan, när intervjutillfället har närmat sig, fått ”Nej”.

Ett annat exempel kommer från vänstersidan. Där hade en mellanhand förmedlat kontakt med en person som tidigare hade varit aktiv i den autonoma miljön i Staden. Det verkade lovande och vi hade börjat titta på eventuella datum för en intervju när jag får ett mejl från min mellankontakt: ”Ville bara säga att jag pratat med killen som tidigare tillhörde [autonom gruppering] o han vill inte ha med det att göra längre. För mycket dåliga minnen o möjligtvis kan man ana någon form av tryck mot honom... Tyvärr!” Flera liknande historier finns, men där oron för repressalier från den tidigare gruppen inte verkar vara styrande, utan snarare är oviljan grundad i lojalitet med gruppen, det vill säga ett uttryck för att vi-och-dom-tänkandet lever kvar, även om gruppen inte gör det. Ett annat mycket starkt uttalat argument har varit rädsla och oro grundad i tidigare erfarenheter av Polisen och Säkerhetspolisen.

Vad gör Staden?

Så långt ungdomarna själva, de olika grupperingarna och våldet och konflikterna mellan dem. Vi ska nu lyfta blicken och gå från fokus på grupperingarna till att se på omgivningen. Hur ser det ut runt omkring ungdomarna i Staden? Vad säger de jag har intervjuat om hur det ser ut i ungdomarnas familjer och hem? Hur ser det ut i skolan och på fritiden? Vad kan man säga om Staden i sig? Och vad gör politiker? Socialtjänst? Polis? Vem har ansvar för ungdomarna? För de olika grupperingarna? Var ligger ansvaret för att våldet och konflikterna inte trappas upp? Vad kan göras? Vem ska göra det? Hur ska det gå till?

Tidigare berättade jag att flera personer från både socialtjänst, skola och polis beskrev hur olika nynazistiska grupper för några år sedan hade fått fäste på olika håll i Staden. Flera olika nynazistgrupper med starka ledarfigurer och en växande skara högstadieungdomar kring sig hade bildats. Grupperna växte snabbt, man var antingen med eller mot. De olika nynazistiska grupperna höll till i egna lokaler, ordnade fester, höll möten och marscherade i Staden. Många, både vuxna och ungdomar, upplevde situationen med de växande nynazistiska grupperna i Staden som hotfull och skrämmande. Flera invandrarungdomar hade blivit hotade och misshandlade, de i sin tur bildade gäng och gick till attack mot nynazisterna. Polis och socialtjänst samordnade sina verksamheter och fick så småningom bukt med problemen genom att splittra grupperna, ställa ledarna inför rätta, förhindra nyrekrytering, jobba med information i skolor och hem.

”Vi hade riktade föräldramöten och gjorde ett uppsökande arbete. Vi hade studiedagar där kuratorer, fältare och fritidspersonal informerade lärarna om situationen. Det viktiga är att få igång ett samarbete mellan alla vuxna och att man kan kommunicera. Vi ryckte loss de där 50 eleverna. Det blev ett slut på de värsta dumheterna”, berättar en av de personer i Staden som då arbetade med samordningen för att få stopp på rekryteringen.

En del personer som jag intervjuat har fört fram några av de tankar och idéer som personer verksamma i dessa grupperingars närhet har om vad som kan göras för att förhindra att ungdomar far illa av de mer destruktiva effekterna av att vara medlem i en extrem politisk grupp av något slag.

Familjen

Vi börjar med familjen. Att det kan upplevas som stigmatiserande att vara förälder till en nynazist är relativt omskrivet (Lodenus 2006, Sandelin 2007). Samma författare har också skrivit om att familjer till ungdomar som är aktiva inom olika autonoma grupperingar inte sällan uttrycker sitt fulla stöd för sina ungdomars engagemang. Så här säger en av fältassistenterna jag intervjuade om hur olika familjer med ungdomar på båda sidorna kan uppleva situationen. Om familjer där ungdomar är aktiva inom en vit makt-gruppering säger han: ”Det är jobbigt att vara förälder till en nynazist. Men vi arbetar mycket med familjer. Ett år hade vi till exempel en föräldragrupp. Där stöttade familjerna varandra och pratade om detta att vara förälder till en nynazist. Det fungerade jättebra.” Och så här säger han om sin erfarenhet av hur familjerna till ungdomar involverade i antifascistiska grupperingar ser på det: ”Där stöttar ju föräldrarna dem på ett helt annat sätt. De tycker det bara är fint att de unga engagerar sig. De ser det som att de kämpar för den goda saken. Men de tar verkligen inte de problem som kan uppstå på allvar.” Tidigare har vi hört hur en annan person tycker att föräldrar till ungdomar inom autonoma grup-

peringar är ”aningslösa” och ”dåligt insatta”, och flera har vittnat om hur det tycks vara så att vänsteraktivisternas föräldrar blundar för de våldsamma metoderna och de våldsamma situationer deras barn hamnar i ”eftersom det är positivt att kämpa mot rasism”.

Flera av de personer som jag intervjuar kommer in på temat ansvar när de berättar om hur det ser ut i närheten av de ungdomar som är eller har varit med i någon extrem politisk gruppering av något slag. En av poliserna berättar engagerat om sin syn på utvecklingen och situationen med gängtillhörighet och ett ökat inslag av våld: ”Det här är osäkra killar. Deras föräldrar kanske gör så gott de kan, det tror jag säkert. Men jag märker att många vuxna är så tafatta, så naiva. Det saknas regler och gränser. Inte bara i hemmen utan i skolan också. Och ute i samhället i stort. Nej, jag är inte imponerad av utvecklingen! Det är ju som om alla skyfflar över ansvaret på varandra – mellan hem, skola, det sociala. Men hela vuxenansvaret... Vart tog det vägen egentligen? Jag menar, vart tog killarna som sparkade boll mot planket vägen? Ja, de sitter väl framför datorn nu i stället”, säger han och skakar på huvudet.

En av personerna inom socialtjänsten kommer också in på temat ansvar när hon pratar om ungdomarnas omgivning. ”Var är föräldraansvaret? Och vad är skolans ansvar? Ta till exempel det här... I morgon är det ett stort möte där alla föräldrar med barn i årskurs sex och sju i hela kommunen är inbjudna. Vi ska tillsammans med bland andra polisen informera familjerna om till exempel de nynazistiska grupperingarna och rekrytering och så. Vi har haft annonser i media och på stan om det här mötet. Det ska bli intressant att se hur många som kommer. Förra gången vi ordnade ett sådant här stort möte kom tio personer! Och det var inte ens de tio som borde ha varit där.”

Skolan

”Att fostra folk till demokratiska medborgare är skolans uppgift”, säger en av de intervjuade bestämt. I Staden finns mängder av exempel på hur skolorna på olika sätt tar på sig ansvaret för att lära barn och ungdom både vad demokrati innebär och vad demokratiska rättigheter och skyldigheter kan vara. De flesta skolor arbetar också på olika sätt, och på olika nivåer, med värdegrund och etik och moral. Man har temadagar om både rasism och antirasism. Man undervisar om nazismen, om fascismen. Man har antimobbningsprogram och kamratstödjaraktiviteter. Man har gjort försök med att förbjuda vissa kläder och symboler som kan kopplas till nazism och/eller rasism. Man har studiedagar och informationsmöten och riktade insatser. Samtidigt är även skolan och skolans personal naiva.

En förälder berättar hur hon blev kontaktad och mer eller mindre hotad med repressalier av rektorn i högstadieskolan för att hennes son hade ”trakasserat” en pojke för hans klädsel och skolan hade uppmärksamats på detta av pojken och pojkens far. ”Min son, som

säkert hade agerat med en ironisk och kanske lite hotfull hållning mot den andra grabben, som gick i åttan och min pojk i nian, hade kommenterat den andres text på mössan. På mössan, eller kepan eller vad det var, stod det ACAB. Det kändes både bra och dåligt att få upplysa skolans rektor om att ACAB faktiskt betyder 'All Cops Are Bastards' och är en nynazistisk slogan. Skolan har inte mycket koll på koder och symboler och att de kan vara kränkande, särskilt när de kombineras med 'attityd'. Pojken i åttan var en lite utstött och utåtagerande kille som gick min son på nerverna med sina 'blatte'-kommentarer. Samtidigt kanske konfrontation av det slaget inte är det bästa sättet att hantera en sån kille, han känner sig bara hotad. Vi fick ha många och långa samtal hemma om hur man kan bete sig i skolan när man själv känner sig hotad..."

En person inom socialtjänsten är övertygad om att det skolorna gör är mycket bra men att det hela tiden kan bli bättre och att alla inblandade måste vara konsekventa och envisa. "Jag tror att det är nötande som hjälper. En god personalkontinuitet är också viktigt, både hos oss och i skolorna, så att ingen kunskap försvinner med vissa nyckelpersoner. Men det är nog inte kunskap om rasism som behövs utan om hur man hanterar konflikter. Det handlar om kränkningar och om att vuxna måste bli bättre på att ta tag i konflikter som dyker upp. En konflikt är ju egentligen ett gyllene tillfälle att prata om viktiga saker." En av poliserna jag intervjuade resonerar i liknade banor när det gäller vad skolan kan göra: "Det är viktigt att fundera över hur man bemöter dem som går i 7:an, 8:an, 9:an. Man måste naturligtvis låta dem tycka och tänka, och man måste lyssna till dem. Jag tror att det är bra att ta skoltid till diskussioner. Det är viktigt att skapa en dialog. Jag tror att man måste ta fram det igen snart här i kommunen."

Att det finns en väl fungerande fritidsverksamhet tar flera av de intervjuade upp som viktigt. "Här i kommunen har vi faktiskt bra med kommunala fritidsgårdar med duktig personal och bra verksamhet. Det är egentligen fantastiskt att det fortfarande finns kvar trots alla nerskärningar", säger en person från socialtjänsten glatt. En annan berättar om motsatsen: "Det finns en fritidsgård. Den drivs av en riktig eldsjäl, men de har ju förstås för lite pengar så verksamheten blir lidande. När det är så är det egentligen inte bra med en fritidsgård för det blir bara blir en lokal att hänga i." En av poliserna i Staden säger ungefär samma sak: "Fritidsgårdar, ja. Det är klart att det är bra men om det bara är en plats att vara på, ett ställe att hänga på, utan särskild pedagogisk verksamhet, när det inte finns några särskilda aktiviteter eller meningsfull verksamhet, då är det inget bra alternativ, tycker jag. För det fångar inte upp någon enda ungdom. Då sitter de bara där och kastar snusprillor i taket."

Socialtjänst och polis

Vi ska nu gå över till att lyssna vad intervjupersonerna har att säga om vad olika personer och yrkesgrupper i Staden gör, eller borde kunna göra, för att förhindra både att ungdomarna i Staden går med i olika extrema grupperingar och att sådana grupperingar växer sig starka i Staden.

Några uttrycker olika grader av besvikelse över hur politikerna i Staden har hanterat situationen med grupperingarna och de våldsamma sammandrabbningarna. Så här säger en som arbetar inom socialtjänsten: "Det är politikernas uppgift att hålla brandtal mot rasism och främlingsfientlighet. Det ska inte vi hålla på med. Vi vuxna i dessa ungdomars närhet måste hitta andra förhållningssätt. Och det gäller att vara pragmatiker, annars är det lätt att man hamnar i diskussioner som inte leder någon vart."

En annan person är betydligt mer kritisk mot politikerna i Staden, han säger: "Jag tycker att det finns en politisk flathet här i kommunen. I stället för att säga ifrån, 'Stopp!' eller 'Nu är det nog!' säger politikerna här i Staden att 'alla' måste få uttrycka sina åsikter!" En politiker menar också att det som behövs är att hålla ett vakande öga på vissa individer så att rörelser får utvecklas utan att våldsideologier och våldsamheter får utrymme. Samtidigt behövs det folk som tar sig an de mer våldsbenägna ungdomarna och leder in dem i mer "vänliga" sammanhang. Vad som behövs är att man "arbetar enligt metoden 'punktmarkering med zonpress' på individer och grupper."

Olika satsningar görs också av politiker i Staden för att få ungdomar att engagera sig i fredliga verksamheter. Särskilda medel har tillskjutits för att få igång samarbetsprojekt för ungdomar och ungdomsverksamhet. En ytterligare satsning som Staden gjort är att tillsätta ungdomsombud. De arbetar bland annat med att kommunicera med ungdomar och utveckla ett ungdomspolitiskt program. Genom detta ska ungdomars önskemål, krav och intressen finna en snabbare väg till de beslutsfattande organen. Den kritik som ungdomsombuden förmedlar och riktar mot Staden kan kort beskrivas som att det finns vissa ungdomsgrupper som ges större talutrymme, resurser och inflytande än andra. En ganska stor grupp ungdomar känner sig bortglömda och åsidosatta. Ungdomsombuden diskuterar också de uppblossande gängbråken med etniska förtecken som förekommit på lite olika ställen i Staden. Dessa har även registrerats av polisen och man antyder kopplingar till grövre kriminell verksamhet, i vissa fall kopplade till droger, i vissa kanske också till nynazistiska organisationer som vädrar morgonluft.

En person berättar om hur lokala näringsidkare har bidragit till att hjälpa ungdomar att komma ur sammanhang som inte är bra för dem: "Vi hade ett par arbetsgivare som verkligen ställde upp när det var som stökigast här. De gav flera personer anställning och styrde dem med fast hand. Vilket var vad de tycktes behöva just då." Medan

en annan efterlyser mer sådant engagemang från Stadens arbetsgivare: ”Jag tror att man kan utveckla olika former av mentorskap. Få fler vuxna överallt att engagera sig. Man skulle, till exempel, kunna få affärsidkare att ta sig an någon och stödja på så sätt.”

Så här berättar fältarbetande socialassistenter och poliser om sina egna yrkesgruppers arbete med olika grupperingar i Staden och om vad de själva upplever har fungerat bra och mindre bra i verksamheten: ”Det handlar ofta om vikten av att kunna etablera nära och tät kontakt med ungdomarna.” En av de fältassistenter jag intervjuade säger så här om en specifik nynazistisk grupp som han har arbetat en hel del med: ”Man måste ha mycket tät kontakt, hela tiden. Påverkan från gruppen är så stark att om det går en sommar eller så, utan att man har kontakt med dem så är det som att falla tillbaka flera år i utvecklingen och arbetet med dem. Men vi har haft tur, vi har fått deras mandat, vi får deras förtroende och har bra kontakt med dem, nu gäller det bara att hålla fast vid det. Och medan vi gör det och är så nära den här grupperingen så ser vi ju också vilka som kanske närmar sig dem och kan fånga upp dem i tid.”

En annan fältassistent talar om vikten av att både se individen och det större sammanhanget när man arbetar med ungdomar i olika extrema grupperingar, hon säger: ”Vi hade särskilda killgrupper med de värsta, de som liksom hade suttit riktigt i knät på ledarfigurerna. Vi satte fokus på ungdomarna på ett annat sätt och försökte se bortom deras rasistiska åsikter. För fokuserar man för mycket på rasism så pekar man ut dem som en grupp och då befäster man ju i stället den gruppen. Det hela hänger ihop på ett komplicerat sätt. Men ser man inte till sammanhanget så når man inte fram till dem. Och då kan man ju inte göra någonting!” En polis som arbetar mer övergripande och inte så mycket ute på fältet säger att man delvis är ”i dialog med medlemmar i dessa grupper, försöker förebygga konfrontationer men de har informations- och kontrollövertag. Samtidigt har grupperna själva inte kontroll över manskapet. Det kan dyka upp folk, så kallade svansar, och ställa till med händelser som inte kan förutses av vare sig grupp eller polis.”

En tredje fältassistent pekar på skillnaderna mellan att arbeta med de olika grupperingarna: ”Alltså, den lättaste grupperingen att ha att göra med är ju nynazisterna. De har liksom tagit sig till oss. Vad gäller [de autonoma grupperingarna] så är det svårare. Vi har ingen koll på dem på samma sätt. Men det är klart att det går. I så fall så måste man nog in och plocka isär grupperingarna först. Man måste in och titta på vad det egentligen är frågan om. Lära känna dem. Bena ut vilka som är med och varför.”

Vad gäller polisen så talar också flera av dem, på olika sätt, om vikten av att komma nära dessa ungdomar och om fördelarna med att ha någon form av närpolis i Staden. Så här säger en av de jag intervjuade: ”Jag tror på närpoliserna. Det är så man ska jobba, tycker jag. Det

är så man fångar upp individer och man får en bra social kontakt lokalt. Det finns närpolisier kvar i landet, men de gick inte att bibehålla här i länet. Sedan 2000 har det gått sakta nedåt och nu har vi inte en enda närpolisstation kvar. Det gör att folk känner sig otrygga i samhällena.” Och så här uttrycker sig en annan av poliserna i Staden: ”Närpolisier är bra. Men här i kommunen är närpolisverksamheten helt nerlagd.”

Vikten av att komma nära både grupperingarna och de ungdomar som är engagerade i dem är någonting som alla de intervjuade starkt betonar. Det gäller att lära känna individerna, förstå dem, skapa en relation till dem, ge sig in i dialog med dem och våga möta dem i diskussioner. Inte fördöma, generalisera eller dra förhastade slutsatser om vare sig grupperingarna eller de ungdomar som är medlemmar eller på andra sätt aktiva inom dem. Så här säger en fältassistent: ”Det hela handlar om relationer. Om att våga knyta nära relationer över tid. Om att ha regelbunden och tät kontakt. Om att återkoppla. Inte släppa. Det är det som hjälper. Bara det. Och det är sådant som det måste finnas resurser och tid till.”

Många pratar om vikten av dialog och relationer. Så här säger en av de intervjuade poliserna i Staden: ”Jag tror på dialog som en slags åtgärd, och att man måste skapa relationer till de här ungdomarna. Det kanske man inte kan göra precis vid en våldsam sammandrabbning av något slag. Då är ju ingen särskilt mottaglig för dialog. Nej, men man får söka upp dem vid andra tillfällen och snacka med dem. Kanske när de delar ut flygblad på stan. Då kan man börja prata i lugn och ro i stället för att börja avvisa och hålla på med dem. För gör man det har man ju missat en chans till dialog! Och sedan, den dagen man träffas i ett annat sammanhang så känner man i alla fall igen varandra. Jag vet hans namn och han vet mitt den dagen det är demonstration på torget igen.”

En av fältassistenterna säger att det gäller ”över huvud taget att etablera goda relationer till ungdomarna så att man kan tilltala dem med förnamn. Det gör verkligen stor nytta när man ska hantera konflikter.” En annan säger att det är viktigt att ”man inte låter dem vara ifred med sitt identitetssökande. Man måste som vuxen ge sig in i diskussioner och ifrågasätta.”

Ytterligare en annan av de intervjuade personerna i Staden formulerar det så här: ”Man ska söka dialog med dessa ungdomar. Och det gäller att man ser Kalle i stället för en värsting. Man ska lyfta fram det positiva. Det gäller att tala till hjärtat. Och så ska man komma ihåg att man kanske inte kommer åt åsikterna. Det blir ett fokus på vad de gör, mer än vad de säger. Det finns en del fallor på vägen också, till exempel att se till att behandla alla rättvist. Det kan vara svårt. Men det är viktigt att man verkligen praktiserar att behandla alla lika.”

I flera intervjuer pratar man om betydelsen av att få ungdomarna att se sig som en del av samhället och hur man kan göra det genom

att skapa en relation till dem och föra en dialog med dem. En av poliserna säger till exempel så här: ”Det är viktigt att skapa en relation, att få dem att se sig som en del av samhället. Man kan inte hindra dem från att bli nazister. Det finns inget vaccin mot nazism, Och även om det fanns det så vore det inte polisens uppgift att ge det.” Och en av fältassistenterna berättar om en dagsutflykt han gjorde med ett gäng killar ur en av de nynazistiska grupperingarna i Staden. Han säger: ”Sådant är otroligt viktigt. Att göra saker med dem. Att visa att de också finns mitt i ett samhälle och att det samhället faktiskt kan vara riktigt bra. Det gäller att visa att man faktiskt kan ha det bra, må bra och vara lycklig. Det gäller att visa dem, att få dem att förstå att... även om din pappa slog dig och din mamma har ett låglönearbete och mår dåligt så har du nu ett eget liv att leva.”

Flera av de intervjuade berättar om olika riktade aktiviteter, som kortare och längre utflykter med en eller flera ur en gruppering, just i syfte att skapa relationer. Några berättar om sina erfarenheter av att göra utflykter med ungdomar från olika grupperingar tillsammans. Då är syftet att skapa relation till de olika ungdomarna, men också att de ska lära känna varandra och därmed, förhoppningsvis, få svårare att ge sig in i våldsamma sammandrabbningar med varandra.

Så här berättar en person från socialtjänsten: ”Vi har gjort fem olika mixade resor. Då har vi lastat in rassar och invandrarungdomar i en buss tillsammans med fältare, polis och fritidsledare och åkt bort i 4–5 dygn till något äventyrscamp eller så. Tanken har varit att bjuda dem på en häftig och rolig upplevelse som de aldrig kommer att glömma. Vi har tagit några ungdomar från en invandrartät högstadieskola och några från en rasse-tät skola och det är verkligen helt fantastiskt vilka möjligheter en sådan resa öppnar upp för. För efteråt har ju dessa ungdomar hjälpt varandra i konfliktsituationer på stan i stället för att slåss. [] Det hela var som ett avancerat scoutläger kan man säga, och att alla bar uniform var neutraliserande på killarna. De lärde sig, genom alla övningar, att man faktiskt måste samarbeta och hjälpa varandra. Det hela var verkligen lyckat. Först, när alla skulle på bussen, hotade de varandra något gruvligt och sedan fem dagar senare satt hela gänget i baksätet på vägen hem och skrattade! Men visst kostar sådant pengar, men, jag menar, kan man bara undvika en enda konflikt på stan, en enda misshandelssituation, med allt vad det kostar samhället så har man betalat en hel sådan resa!”

Samordning och samverkan är två ord som återkommer i nästan alla intervjuer med personer som arbetar med problematiken kring de olika grupperingarna i Staden. Dels berättar man om hur man aktivt arbetar i samverkande projekt där till exempel personer från polisen och socialtjänsten deltar. Man berättar också om hur polis och socialtjänst har arbetat tillsammans med riktade informationsverksamheter mot Stadens skol- och fritidsverksamhet. Det finns andra exempel där också personal från Räddningstjänsten och Stadens Tekniska kontor

ingår i projektgrupper som ska samarbeta om de olika problem som kan uppstå kring Stadens olika grupperingar. Någon berättar om hur man relativt nyligen har startat en samverkansgrupp i Staden. Personer från olika förvaltningar i Staden träffas regelbundet och man arbetar med ”att samordna olika verksamheter för att kunna fånga upp tendenser.”

En annan intervjuperson berättar om samma projektgrupp, också hon i positiva ordalag men med inslag av viss skepsis. Hon tror att det även kan finnas en viss fara i att bilda projektgrupper av olika slag kring komplicerade frågor. ”Det här med samverkansformerna är så klart bra. Bara det inte blir en till mötesform! Det måste ju operationaliseras också. Det måste bli verklighet ute på stan. Det är förstås en resursfråga i slutändan.”

Någon tror att det behövs en mycket tydligare ansvarsfördelning. Man kan ha olika samverkansformer och projektgrupper inom kommunen, men, säger han, ”det måste finnas ett tydligt och samlat ansvar för de här frågorna. Jag tror att man ska lägga det hos en enda person. Så att alla vet vem som har hand om det här i kommunen.”

En av poliserna berättar om hur väl samarbetet i Staden fungerade när situationen med våldsamma sammandrabbningar mellan olika grupperingar var som allra värst. Det samarbetet etablerades för att lösa en specifik situation men det utgjorde också grunden för ett fortsatt samarbete där man arbetar mer långsiktigt och förebyggande. ”När det var som allra värst jobbade vi tillsammans med soc på ett oerhört bra sätt. Deras fältsekreterare gjorde ett bra jobb och vi jobbade upp ett bra samarbete mellan oss, skolan och de på fältsidan från sociala. Nu känns det som att vi är bra rustade. Men visst, det kanske är dags för en ny informationsrunda gentemot lärare och fritidspersonal i kommunen.”

Många av de intervjuade poängterar vikten av att, som en av dem säger: ”Alla inblandade vuxna måste vara konsekventa och de måste samarbeta. Och arbetet måste vara långsiktigt.”

En av poliserna sammanfattar det som många i intervjuerna och samtalen har gett uttryck för genom att slå ut med armarna och sucka: ”Vad man ska göra? Ja... Alltså, sååå många måste samarbeta med det här fullt ut! Det handlar om föräldransvar, om skolans roll, om polisens ansvar... Det är stort och brett och tar tid.”

7. Ungdomars attityder till och deltagande i ideologiskt motiverade brott

Attityder och deltagande

De tidigare avsnitten har beskrivit vilken typ av ungdomar som dras till autonoma grupperingar och vit makt-miljön. Vilka attityder har ungdomar generellt till ideologiskt motiverad brottslighet.

Från Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie år 2007 redovisas här hur ungdomar i åldern 16 till 29 år ställer sig till att begå olika politiskt orienterade handlingar.²⁷ Tabellen nedan visar hur faktiska olagliga handlingar och attityden till dessa förhåller sig till deltagande i och attityd till lagliga politiska aktiviteter. Andelarna anges i procent och är rangordnade från högsta andel till lägsta andel i kategorin. De handlingar som är olagliga är markerade med fetstil.

Tabell 3. Andel som säger sig har gjort, kan tänka sig att göra eller aldrig skulle kunna tänka sig göra någon av handlingarna i tabellen (andel i procent, rangordnade från högsta andel till lägsta andel i kategorin Har gjort). Källa: Bearbetade rådata till undersökningen Attityder och värderingar 2007, Ungdomsstyrelsen.

	Har gjort	Kan tänka mig att göra	Skulle jag aldrig göra
Skriva på namninsamling	65	30	5
Rösta i allmänna val	61	36	3
Bära märken/symboler som uttrycker åsikt	29	45	26
Delta i lagliga demonstrationer	21	54	24
Delta i bojkotter, köpstrejker	12	57	31
Debattera politik på Internet	10	37	54
Delta i olagliga demonstrationer/aktioner	4	23	73
Måla politiska slagord på allmän plats	2	10	88
Ockupera byggnader	1	11	88
Skada andras/allmän egendom i protest	1	7	92

²⁷ Undersökningen besvarades av 2 727 personer i åldersgruppen 16–29 år (svarsfrekvens: 46 procent) och 905 personer i åldersgruppen 35–74 år (svarsfrekvens: 60 procent). Här redovisas enbart resultaten för åldersgruppen 16–29 år (studien innefattar även personer i åldern 35–74 år).

Som framgår av tabellen är det endast ett fåtal ungdomar som uppger att de begått olagliga politiska handlingar. Liknande resultat uppvisades även vid Ungdomsstyrelsens tidigare studier från 1994 (SOU 1994), 1998 och 2003 vilket tyder på att andelen ungdomar som begår olagliga politiska gärningar varken har ökat eller minskat över tid.

En faktoranalys av resultatet från 2007 års studie visar att de personer som begår en olaglig politisk handling tenderar att också begå andra olagliga politiska handlingar. Det innebär att det är sannolikt att en person som till exempel målar politiska slagord på allmän plats även har deltagit i olagliga demonstrationer, skadat andras eller allmän egendom i protest eller ockuperat byggnader. Det är emellertid mindre sannolikt att personen deltar i någon av de andra mer lagliga handlingarna.

Vilka begår brottsliga politiska handlingar?

De ungdomar som genomför olagliga politiska handlingar är oftast män med svensk bakgrund (Ungdomsstyrelsen 2007). De är även i högre utsträckning arbetslösa är ungdomar i allmänhet. Arbetslösheten påverkar emellertid inte benägenheten att begå olagliga politiska handlingar direkt utan andra faktorer, till exempel social tillit (förtroendet till sina medmänniskor), som i sin tur har effekt på benägenheten. Andra faktorer som kan ha betydelse är om personerna deltar i politiska diskussioner med släkt, vänner och i föreningslivet.

Den största betydelsen för att förklara deltagandet i olagliga politiska handlingar är emellertid attityder och värderingar.²⁸ De förhållanden som hänger samman med att någon gång ha deltagit i olagliga politiska gärningar är att personen har ett allmänt intresse för samhällsfrågor och en upplevelse av att kunna påverka någon eller något politiskt samtidigt som personen inte har särskilt stort förtroende för samhället. Andra förekommande faktorer är en politisk vänsterorientering och en prioritering av sitt eget välbefinnande där icke materiella samhällsmål är viktigare än materiell framgång och att frihet och medbestämmande är viktigare än hierarki och stabilitet (Ungdomsstyrelsen, 2007 refererar Inglehart, 1997).

Detta mönster känns igen från de tidigare undersökningar som genomförts av Ungdomsstyrelsen (se ovan). Ungdomar som deltagit i olagliga politiska handlingar förefaller, i högre utsträckning än vuxna som också gjort det, ha en viss typ av attityder som teoretiskt och

²⁸ I rapporten från Ungdomsstyrelsen är attityder liktydigt med åsikter, det vill säga att människor tycker något eller delar vissa bestämda åsikter. Attityder betyder med andra ord intresse för och värderingen av olika samhällsfrågor, politiska frågor och myndigheter m.m. Inom socialpsykologin brukar emellertid begreppet attityd ha en annan innebörd.

empiriskt kan länkas samman. För äldre personer som begår olagliga politiska handlingar verkar inte attityder och värderingar ha lika stor betydelse som förklaring till handlingarna. För dessa individer framstår politisk diskussion i den privata sfären ha större betydelse. Den attityd som dock framstår som mest betydelsefull för äldre personer är en politisk vänsterorientering.

Hur många begår brottsliga politiska handlingar?

Andelen som deltar i de brottsliga politiska handlingar som ingick i Ungdomsstyrelsens undersökning förefaller vara mycket låg. Om resultatet räknas om med de viktningsmodeller som SCB lagt in i materialet ges en bild av hur stort antal unga människor totalt i befolkningen som någon gång kan antas ha genomfört dessa olika olagliga handlingar. Då skulle det vid den aktuella mätningen vara omkring 61 000 ungdomar i åldern 16–29 år som någon gång deltagit i olagliga demonstrationer, 35 000 som någon gång målat slagord på allmän plats, 16 000 som någon gång ockuperat byggnader och 17 000 som någon gång skadat andras/allmän egendom i protest.

Åsikternas betydelse för att begå brottsliga politiska handlingar

Med attityd menas, i detta sammanhang, att en individs åsikt utgör ett underlag för att utföra en politisk handling. De som genomför vissa handlingar har ett visst åsiktsmönster som kan förklara handlingen. Tanken är att dessa attityder är av det slaget att de är mer ”grundläggande” än själva handlingen och därmed rimligen bör ligga före handlingen. Omvänt skulle detta innebära att en handling inte gärna utförs utan att den understöds av en åsikt. Detta resonemang kan förefalla rimligt, men kan bli problematiskt när man talar om ungdomar i åldern 16–18 år som fortfarande går i gymnasieskolan.

För ungdomarnas del skulle det kunna vara tvärtom, det vill säga att själva handlingen formar åsikten till följd av att erfarenheter från handlingar i ungdomsåren snabbt leder till en inläring och vana (Lynn-Tanner och Jansen-Arnett 2009). Ett deltagande i en olaglig handling skapar också en individuell motsättning som personen måste hantera för att rationalisera, rättfärdiga och legitimera sitt beteende. Forskning visar att det snarare är så att åsikterna omformas så att de står i samklang med handlingen än tvärtom (Zimbardo m.fl. 1965). Denna aspekt är viktig att ta hänsyn till i ett brottsförebyggande perspektiv och kommer att diskuteras närmare under rubriken Motiv och neutraliseringar i kapitel 9.

Potentialen för brottsliga politiska handlingar

Ytterligare en intressant frågeställning, som knyter an till hur radikaliseringsprocessen går till, är hur många ungdomar som skulle kunna tänka sig att någon gång begå brottsliga politiska handlingar, det vill säga graden av potentiellt handlande (Moskalenko och McCauley 2009, Chapman 2008).

Inom viss internationell forskning på området betraktas gruppen av potentiella individer som ”farligast” eftersom den lättare skulle kunna mobiliseras och ta steget över till aktivism (Moskalenko och McCauley 2009). Det finns emellertid forskare som ifrågasätter denna hypotes (Moskalenko och McCauley 2009).

I tabellen nedan anges potentialen för att begå olika politiska handlingar vid tre olika mätningar för åldersgruppen 16–29 år.

Tabell 4. Andel som kan tänka sig att utföra någon av handlingarna i tabellen (andel i procent). Källa: Bearbetade rådata till undersökningarna från 1998, 2003 och 2007, Ungdomsstyrelsen.

Kan tänka mig att göra 16–29 år	Ny Tid - Nya Tankar 1998	Dom kallar oss unga 2003	Unga med attityd 2007
Olaglig demonstration		23	23
Sprida propaganda	9		
Bruka våld	4		
Måla politiska slagord på allmän plats	6	9	10
Ockupera byggnader	25	12	11
Skada andras/allmän egendom i protest	7	8	7

Frågorna vid respektive undersökning har inte varit identiska, men det går att utläsa att potentialen för att ockupera byggnader har minskat.

Undersökningen visar att om gruppen av potentiella aktörer i åldern 16–29 år för året 2007 studeras blir en skillnad i handlingspotential synlig. Handlingspotentialen för personer mellan 25 och 29 år är 5 till 10 procentenheter lägre än för ungdomarna i åldern 16–19 år. Genomgående delas åsikten i större utsträckning av män, av ungdomar som har stort samhällsintresse och intresse för politiska frågor. Det är inte möjligt att se någon klar och entydig koppling till personernas sociala bakgrund eller andra sociala faktorer.

Mönstret bryts emellertid på ett intressant sätt när det gäller åsikterna om att skada andras och allmän egendom i protest. Ungdomar som har denna handlingspotential återfinns i högre utsträckning i de lägre socialgrupperna än i de högre. Denna skillnad kan inte observeras för de tre övriga olagliga handlingarna, det vill säga delta i olag-

liga demonstrationer eller aktioner, måla politiska slagord på allmän plats och ockupera byggnader.

För gruppen ungdomar som har potential att skada andras och allmän egendom i protest är det även möjligt att urskilja två olika kategorier av personer. Den ena kategorin är intresserad av samhällsfrågor och den andra är inte det.

Miljöfrågans betydelse

De nyss redovisade resultaten över hur ungdomar engagerar sig i olagliga handlingar kan relateras till radikaliserings inom miljörörelsen under det tidiga 2000-talet. Miljöfrågan stod då högt på agendan och delar av miljörörelsen flyttade fram acceptansen för vilka slags politiskt motiverade metoder som man kunde rättfärdiga och tillgripa (Carle 2000).

När det gällde miljöfrågan var ungdomar inte särskilt engagerade inom de traditionella politiska formerna. De hade i stället allt starkare sympatier för att medverka i det slags politiska handlande som gäller deltagande på individuell basis. Detta handlande sker utifrån intresse, kunskap och ett engagemang för sakfrågor. Handlandet omfattar okonventionella metoder och är förankrat i nätverk och intresseorganisationer.

Vad ungdomen såg i miljöfrågan var just en sådan stark inriktning på ett individuellt handlande som baserades på en betoning av kunskap och intresse. Det var ett maktutövande som satte individen i centrum, som betonade det egna ansvaret, att leva som man lär samt att följa vad som är normativt och moraliskt riktigt. Dessa grundinställningar var viktigare än vad som kunde anses vara rimligt och rätt utifrån kollektiva förutsättningar och lagstiftning.

När det gäller miljöfrågan tycks idealet vara att människor ska agera utifrån värden som delvis är förankrade i andra värdegrunder än de som gäller för övriga samhällsfrågor. I den meningen bryter miljöfrågan vårt tänkande om på vilka grunder intressemotsättningar formas i samhället. Inom ramen för miljöfrågan har acceptansen för olagliga handlingar varit klart högre än inom andra samhällsfrågor som arbetslöshet eller välfärdsfrågor, där klassiska sociala värden i hög utsträckning formar åsikter och handlande.

Av ungdomarna själva placeras miljöfrågan till vänster inom politiken (Carle 2000). Miljöfrågan placeras också tillsammans med sådana andra samhällsfrågor som i hög utsträckning betraktas som vänsterns hjärtefrågor. Här återfinns de ungdomar som förespråkar helt andra typer av politiska handlingar än de konventionella, där frågan om makt och inflytande går via helt andra slag av politiska kampmedel.

Dagens politiskt orienterade olagliga politiska handlingar kan förstås som en koncentrationsprocess som pågått under en längre tid,

där ett intresse och engagemang relativt sett ökar och stabiliseras hos vissa delar av befolkningen, där också acceptansen för att tillgripa "okonventionella" handlingar gradvis kommit att accepterats (Carle 2000).

8. Vilket hot utgör den våldsamma extremismen?

Avsikt och förmåga

Vilken *avsikt* och *förmåga* har extremistmiljöerna att skada samhället?²⁹

För vit makt-miljöns brottsliga verksamhet är den övergripande avsikten att dels hota och fysiskt konfrontera meningsmotståndare i den autonoma miljön, dels begå brott mot enskilda individer på grund av etnicitet, sexuell läggning eller trostillhörighet (hatbrott). För närvarande är vit makt-miljöns strategi relativt oöverlagd och defensiv. Det betyder att vit makt-miljön sällan planlägger angrepp och att våldet ofta är en konsekvens av slumpmässiga möten med enskilda personer eller meningsmotståndare, alternativt vedergällningsattacker mot autonoma aktivister.

Den autonoma miljöns övergripande avsikt med den brottsliga verksamheten är att angripa krafter som anses utgöra ett hot mot de resurssvaga i samhället. Utöver vit makt-anhängare utgör vissa företrädare för företag och myndigheter samt förtroendevalda måltavlor. Den autonoma miljöns strategi är offensiv och överlagd. I praktiken innebär det att den autonoma miljön ofta driver kampanjer där specifika typer av mål pekas ut och att attackerna ofta föregås av en kartläggning eller andra former av planering.

Brott riktade mot företrädare för samhället

Vit makt-miljön har ingen tydlig avsikt att agera mot företrädare för samhället, exempelvis förtroendevalda, myndighetspersoner eller journalister. Det förekommer dock sporadiskt att vit makt-aktivister begår politiskt motiverade brott mot samhällsföreträdare, främst journalister. Våld används dock sällan vid denna typ av brott utan avsikten är i regel att skrämja offret i syfte att påverka personens yrkesutövning (otillåten påverkan).

Den autonoma miljön har däremot en tydlig avsikt att agera mot framför allt förtroendevalda och myndighetsföreträdare. Det övergripande syftet är att påverka den demokratiska processen, till exempel har företrädare för Sverigedemokraterna ända sedan 1990-talet varit en tydlig måltavla för den autonoma miljön, men även representanter för borgerliga partier och en del myndigheter utsätts regelbundet

²⁹ Eftersom den deskriptiva statistiken bygger på en tioårsperiod och hotbilden gäller läget i dag kan det finnas en viss diskrepans mellan dem. En hotbild säger inte något om hur sårbart det skyddsvärda är eller vilka konsekvenser ett eventuellt angrepp kan få. För att fullt ut kunna bedöma skadeverkningarna av extremistmiljöernas brottslighet krävs en analys som även värderar samhällets förmåga eller oförmåga att motverka angrepp samt konsekvenserna av angreppen, se kapitel 9 (KBM 2006).

för angrepp. Olika former av hot och trakasserier är vanligast, men även skadegörelse förekommer. Våld mot person inträffar också, men i regel inte grovt våld. Den direkta avsikten med våldet är snarare att skrämma än att tillfoga allvarlig skada.

Störa allmän ordning

Inom vit makt-miljön finns en tydlig strävan efter att framstå som disciplinerade. Därför finns ingen avsikt att störa den allmänna ordningen. I samband med konfrontationer med autonoma aktivister förekommer ändå relativt ofta att vit makt-miljön tar initiativ till eller medverkar i våldsamma upplopp. Ordningsstörningar har dock inget egenvärde för vit makt-miljön utan utgör snarare en negativ bieffekt av avsikten att attackera autonoma aktivister.

Inom den autonoma miljön finns däremot en tydlig avsikt att störa den allmänna ordningen, även om denna brottslighet inte är lika central som under 1990-talet och det tidiga 2000-talet. Avsikten är på ett övergripande plan kopplad till olika ideologiska föreställningar, som att protestera mot statens våldsmonopol och handgripligen återerövra kontrollen över det publika rummet (Reclaim the streets). På en mer praktisk nivå är syftet ofta att stoppa evenemang som ogillas på ideologisk grund och att attackera polisen. Ordningsmakten angrips inte enbart för att den vidtar åtgärder mot ordningsstörningar utan betraktas också som en viktig symbolisk måltavla i egenskap av den tydligaste representanten för en illegitim statsmakt. Det förekommer också att ordningsstörningar initieras för att skapa uppmärksamhet kring en viss fråga.

Tillvägagångssättet omfattar ofta en kombination av brott, som skadegörelse mot egendom och att poliser angrips med stenar, pyroteknik och ibland även med slang- eller brandbomber.

En del aktivister inom den autonoma miljön lägger ner avsevärd tid på att planera ordningsstörningar. Strategi och taktik diskuteras, aktivister mobiliseras, sambandsfrågor behandlas och gatustridsvapen placeras vid lämpliga platser. Det förekommer även att aktivister praktiskt övar efter olika tänkbara scenarion. Vad som ibland ser ut som – och för en del av deltagarna utgör – spontana brott är således ofta ett resultat av en tydlig avsikt och ett omfattande planeringsarbete.

Brott riktade mot enskilda individer

En stor del av brotten som riktas mot enskilda individer är en följd av konfrontationer mellan extremistmiljöerna. Konfrontationer äger rum i samband med manifestationer, eftersom det ofta finns en mot-manifestation. Individer inom extremistgrupperingar drabbar också samman före och efter dessa manifestationer, på väg till och från samlingsplatserna. Det förekommer också angrepp mot enskilda anhängare i deras vardag, exempelvis mellan bostaden och arbetet. Även om

konfrontationerna ibland är ett resultat av slumpmässiga möten, är de oftast planerade och sker mer eller mindre systematiskt.

På ett övergripande plan fyller konfrontationerna flera syften. Förutom att hindra meningsmotståndare från att bedriva politiskt arbete i det offentliga rummet vill framför allt autonoma aktivister förmå vit makt-anhängarna att lämna sitt politiska engagemang. Dessutom hoppas aktivisterna att våldsamheterna ska ha en avskräckande effekt och därmed begränsa nyrekrytering. Inom båda extremistmiljöerna förbereder sig aktivisterna genom praktisk träning (exempelvis kampsport) och genom att beväpna sig (gatustridsvapen). Vapnen används offensivt och inte enbart självförsvar. Avsikten är således att tillfoga motståndarna betydande skador. Såväl vit makt-aktivister som autonoma aktivister gör sig regelbundet skyldiga till grov misshandel och i enstaka fall har brotten rubricerats som försök till dråp eller mord.

När aktivister inom båda miljöerna riktar angrepp mot utvalda meningsmotståndare i deras vardag används relativt ofta grovt våld. Den autonoma miljön begår fler attacker av detta slag, vilket åtminstone delvis beror på en större kartläggningskapacitet. Avsikten är ofta att avskräcka motståndare från att delta i förestående politiska evenemang. Riktade angrepp ger dock ofta upphov till hämndaktioner.

Eftersom konfrontationer och angrepp möts av vedergällning finns en tendens att våldet mellan miljöerna föder sig självt. Ibland får våldet dessutom en personlig prägel när avsikten är att hämnas på personer som varit involverade i tidigare angrepp.

Vit makt-miljön skrämmer eller misshandlar också individer till följd av hudfärg, etnicitet eller sexuell läggning, så kallade hatbrott. Våldet är i vissa fall mycket grovt, i enstaka fall med dödlig utgång. Även om hatbrott begås av vit makt-aktivister är det viktigt att påpeka att vit makt-miljön står för en liten del av det totala antalet hatbrott (Brå 2008:15).

Brott riktade mot företag

Inom vit makt-miljön förknippas framför allt transnationella företag och bolag som ägs av personer med judiskt påbrå som en del av det förtryckande systemet. Det finns dock ingen tydlig avsikt att agera mot dessa och att brott riktas mot bolag eller företrädare för företag är mycket ovanligt.

Inom den autonoma miljön finns däremot en tydlig avsikt att agera mot företag och deras företrädare. Främst angrips stora transnationella bolag som sätts i samband med länder eller aktiviteter som den autonoma miljön ogillar. Det rör sig om banker, oljebolag, vapentillverkare och företag som förknippas med djurförsök, dåliga arbetsvillkor, miljöförstöring, USA och Israel. Brotten innefattar sällan våld mot person, men olaga intrång och skadegörelse förekommer relativt ofta liksom sabotage.

Materiell förmåga

Numerär

Både vit makt-miljön och den autonoma miljön består sannolikt av ett par tusen aktivister, varav flera har begått eller kan tänkas komma att begå politiskt motiverade brott. Majoriteten av aktivisterna är emellertid fredliga och antalet brottsaktiva är inte konstant, men bedöms uppgå till ett hundratal inom respektive miljö.

Ekonomiska tillgångar

Affärsverksamheten inom vit makt-miljön är relativt omfattande och framgångsrik. I nuläget bedöms dock inte dessa pengar användas till att finansiera brottslig verksamhet. Inköp av vapen och transportkostnader för att delta i konfrontationer finansieras i stället direkt av de personer som deltar i brotten. Merparten av aktivisterna är inte höginkomsttagare och deras personliga inkomster kommer från traditionellt lönearbete och bidrag. De ekonomiska resurser som står till förfogande för brottslig verksamhet är därmed begränsade.

Inom den autonoma miljön bedrivs ingen omfattande affärsverksamhet. De ekonomiska kostnader som är förknippade med den brottsliga verksamheten bärs huvudsakligen av de personer som deltar i brotten. Inte heller inom den autonoma miljön är gärningspersonerna i någon större utsträckning höginkomsttagare utan inkomsterna kommer från lönearbete och bidrag. Därmed är de finansiella resurserna för den brottsliga verksamheten även i detta sammanhang begränsade.

Vapen och sprängmedel

Inom vit makt-miljön finns relativt stor tillgång till både legala och illegala skjutvapen. Ett mindre antal vit makt-anhängare har sannolikt också tillgång till automatvapen och sprängmedel. Vapnen ägs i de flesta fall individuellt och förvaras av ägaren, men mindre vapendepåer har förekommit.

Tillgången på skjutvapen inom den autonoma miljön är begränsad. Däremot förekommer brandbomber och egentillverkade sprängmedel med begränsad sprängverkan i relativt stor utsträckning. Till exempel har TAPT (triacetontriperoxid) och andra egentillverkade laddningar efter instruktioner som hämtats från Internet (t.ex. Anarkistens kokbok) påträffats. I båda miljöerna finns också en stor mängd stick- och gatustridsvapen.

Övriga materiella tillgångar

De fordon och fastigheter som används inom vit makt-miljön disponeras i regel av privatpersoner och utgör därför inte kollektiva resurser. Därmed saknas i princip större fysiska samlingsplatser och kontinuerlig tillgång till transportfordon. En del registrerade företag finns

dock med tillgång till tryckerier, cd-pressar och annan utrustning som gör det möjligt att producera propaganda i stor omfattning.

Även de fordon som används inom den autonoma miljön ägs eller hyrs i regel av privatpersoner. Miljön har dock tillgång till en rad fastigheter och möteslokaler runt om i landet. Lokalerna består delvis av ockuperade hus, men också av föreningslokaler. Den autonoma miljön har således tillgång till ett relativt stort antal fysiska samlingsplatser.

Immateriell förmåga

Organisationsstruktur bakom brotten

Trots att vit makt-miljön delvis alltjämt består av traditionella organisationer, bedrivs den brottsliga verksamheten i mindre konstellationer utan central styrning. Brotten begås mer eller mindre spontant, oftast av mindre grupper som är baserade på vänskap. Till skillnad mot under 1980- och 1990-talen uppmanar organisationerna inte heller till brott annat än i indirekta ordalag, men tar heller inte avstånd från exempelvis våldsbrott.

Även inom den autonoma miljön planeras och utförs den brottsliga verksamheten mestadels av mindre grupper bestående av ett antal vänner. De autonoma nätverken koordinerar dock i viss utsträckning sin brottsliga verksamhet. Koordinationen är emellertid inte särskilt strukturerad och ofta pekas bara vissa måltavlor och angreppssätt ut i kampanjer eller genom aktionsnamn (se kapitel 4). Det förekommer dock att aktivister håller informella möten där brottsupplägg och taktik diskuteras på ett mer handgripligt sätt, framför allt i samband med större demonstrationer.

Den brottsliga verksamheten i båda miljöerna är således ostrukturerad och saknar central styrning, även om det framför allt inom den autonoma miljön finns en avsikt att koordinera olika grupperingars agerande. Avsaknaden av en stark styrning innebär både en begränsning och en fördel. Begränsningen består av att det är svårt för miljöerna att mobilisera sina kollektiva resurser mot ett specifikt mål, då ingen kontrollerar resurserna. Fördelen är att avsaknaden av central styrning är ett skydd mot polisiära insatser. Det är svårt att lagföra personer eftersom endast ett fåtal och i regel bara de som begått ett brott har kännedom om vilka gärningspersonerna är. Det är också komplicerat att slå ut den brottsliga verksamheten då decentraliseringen gör att det finns flera grupper som agerar oberoende av varandra.

Kontaktnät

Vit makt-miljön finns representerad i stora delar av Sverige (för mer detaljer se kartbild i kapitel 5). Inom både organisationerna och nät-

verken finns också etablerade och strukturerade kontaktnät som spänner över en stor del av landet. Trots rivaliteten och de inbördes konflikterna finns även ett mer informellt samarbete mellan de olika organisationerna och nätverken inom vit makt-miljön. Samarbetet bygger dels på att det finns en ideologisk samsyn, dels på behovet att försvara sig mot den autonoma miljön. Även på det internationella planet finns ett etablerat kontaktnät. Dessa kontakter är dock inte institutionaliserade eller strukturerade utan är informella och personbaserade.

Även den autonoma miljön finns i stora delar av Sverige, dock inte exakt på samma platser som vit makt-miljön (för mer detaljer se kartbild i kapitel 5). Den autonoma miljöns kontaktnät i Sverige och utomlands liknar också på många sätt vit makt-miljöns. Samarbetet inom landet är dock starkare, eftersom grupp- eller nätverkstillhörighet inte tillmäts samma betydelse som inom vit makt-miljön. Vidare är den autonoma miljöns kontakter med utländska aktivister i Öresundsregionen också att betrakta som strukturerade.

Miljöerna kan således beskrivas som nationella nätverk inom vilka det finns ett kontinuerligt och nära samarbete, även om förmågan att agera mot ett gemensamt mål begränsas av att det inte finns någon stark central styrning. Kontakterna över nationsgränserna är inte lika täta och används huvudsakligen till att utbyta erfarenheter. De internationella kontakterna påverkar således inte miljöernas förmåga på samma sätt som de nationella kontakterna gör. Den autonoma miljön försöker dock ibland mobilisera internationellt vid större demonstrationer, och framför allt kontakterna i Öresundsregionen påverkar mobiliseringsförmågan i landets södra delar.

Färdigheter och kompetenser

Flera aktivister inom extremistmiljöerna har en relativt hög eller hög IT-kompetens. Kapacitet finns därför att skapa forum och webbsidor på Internet och ta fram propagandamaterial av hög kvalitet. Extremistmiljöerna framstår därför som moderna och professionella.

Många brottsaktiva aktivister inom vit makt-miljön har praktiska färdigheter i och erfarenhet av våldsanvändning. Som nyss nämnts sker träning i kampsporter i organiserade former. Ett antal aktivister har också erfarenhet av dödligt våld.

Inom vit makt-miljön finns dessutom personer som har vapenutbildning och jägarexamen är relativt vanlig. Det är också relativt vanligt med militär utbildning i form av värnplikt, men tillgången på personer med avancerad militär utbildning är begränsad.

Inom den autonoma miljön har många brottsaktiva aktivister praktisk erfarenhet av att bruka våld. Ett antal aktivister har också erfarenhet av att utöva grovt våld och tillverka olika typer av bomber och tändanordningar. Antalet personer med avancerad militär utbildning eller erfarenhet av att utöva dödligt våld är dock mycket begränsat inom den autonoma miljön.

Enstaka personer inom vit makt-miljön har betydande färdigheter beträffande kartläggningsarbete, men generellt sett är kompetensen begränsad. Kartläggningsarbetet bedrivs främst genom ett strukturerat utnyttjande av offentlig information (t.ex. från myndigheter) och genom att fotografera och filma meningsmotståndare (t.ex. vid demonstrationer, rättegångar och dylikt).

Ett antal aktivister inom den autonoma miljön har en hög kompetens på detta område och inom miljön bedrivs ett strukturerat kartläggningsarbete. Det finns mycket goda kunskaper om hur offentlig information kan användas på ett strukturerat sätt, men även förmåga att bedriva fysisk spaning och begå dataintrång.

Extremistmiljöernas kartläggningsarbete inriktas främst på aktivister i den motsatta miljön, men även samhällsföreträdare omfattas. Kartläggningsarbetet bedrivs delvis som en direkt förberedelse för specifika brott, till exempel ett hot eller ett fysiskt angrepp. Den autonoma miljön har dock även kapacitet att kartlägga vit makt-miljön proaktivt för att identifiera svagheter som sedan aktivt kan utnyttjas.

Andra immateriella tillgångar

Genom åren har individer inom vit makt-miljön begått ett antal mycket grova våldsbrott. Trots att många ledare inom miljön försöker distansera sig från åtminstone vissa av de grövre våldsbrotten har miljön som sådan kommit att förknippas med grovt våld. Den autonoma miljön förknippas också med våld om än inte lika grovt. Båda miljöerna äger därför ett skrämselfkapital som gör att olika typer av hot från miljöerna ofta har stor inverkan på den utsatte. Vit makt-miljöns skrämselfkapital är dock större eftersom den förknippas med dödligt våld.

Bedömning av det nuvarande hotet från extremistmiljöerna

Vit makt-miljön

Vit makt-miljöns grundläggande avsikt är att avskaffa det demokratiska statsskicket. Företrädare för miljön ger ofta uttryck för det, men det finns i nuläget inga konkreta planer eller avsikter att försöka omkullkasta statsskicket. Inte heller har vit makt-miljön förmåga att genomföra en sådan avsikt, ytterst på grund av det begränsade antalet individer inom miljön.

Vit makt-miljön saknar också en tydlig avsikt att agera mot det demokratiska statsskickets grundläggande funktioner: det politiska beslutsfattandet, verkställighet av politiska beslut eller den fria debatten. Även om det händer att vit makt-aktivister hotar journalister, har miljön inte förmåga att helt slå ut eller allvarligt skada någon av dessa funktioner. Följaktligen utgör vit makt-miljön inte något hot mot det

demokratiska statsskicket eller någon av dess grundläggande funktioner.

Om en tydlig avsikt uppstod skulle miljön dock allvarligt kunna skada delar av det demokratiska statsskickets grundläggande funktioner, som ett politiskt parti, en tidning eller en myndighet. Skälet är att vit makt-miljön har tillgång till skjutvapen och sprängmedel, erfarenhet av grovt våld, besitter ett skrämsekapital och det faktum att miljön trots sin begränsade numerär har förmåga att agera på olika platser i landet och över tid. Vit makt-miljön utgör därför ett latent hot mot delar av det demokratiska samhällets grundläggande funktioner.

Inom vit makt-miljön finns en tydlig avsikt att begå brott mot enskilda individer. Attacker av detta slag sker systematiskt över stora delar av landet. Den totala mängden attacker är relaterad till miljöns storlek och således är denna brottslighet inte så omfattande att den hotar det demokratiska statsskicket. För enskilda individer och deras grundlagsfästa fri- och rättigheter utgör vit makt-miljön dock ett allvarligt hot. I detta sammanhang utgör miljöns våldspotential en viktig faktor.

Den autonoma miljön

Den autonoma miljöns grundläggande avsikt är att avskaffa det demokratiska statsskicket, vilket aktivister ofta ger uttryck för. I nuläget finns emellertid inga konkreta planer på att omkullkasta statsskicket som sådant. Även förmågan att genomföra den uttalade grundläggande ideologiska avsikten saknas, då miljön består av ett begränsat antal individer som är beredda att begå brott.

Däremot har den autonoma miljön en tydlig avsikt att agera mot det demokratiska statsskickets grundläggande funktioner och angrepp riktas mot förtroendevalda och tjänstemän. Det faktum att miljön besitter en mycket hög kartläggningsförmåga gör det möjligt att även angripa företrädare för samhället i deras vardag. Den autonoma miljön har också för avsikt att agera över tid och rum, på ett stort antal platser i landet. Följaktligen utgör den autonoma miljön ett hot mot delar av det demokratiska statsskickets grundläggande funktioner då såväl avsikt som förmåga att systematiskt angripa politiska partier och myndigheter finns. Begränsningar i numerär, koordination och våldskapital gör dock att den autonoma miljön inte förmår slå ut eller allvarligt skada det demokratiska statsskickets grundläggande funktioner, exempelvis det politiska beslutsfattandet.

Vidare har den autonoma miljön en tydlig avsikt att störa den allmänna ordningen och har också en relativt hög förmåga när det gäller ordningsstörningar. I detta sammanhang är miljöns nationella kontaktnät av stor betydelse. Även tillgången på lokaler där tillresta aktivister kan övernatta och brotten planeras är viktiga i detta sammanhang. Bristen på ekonomiska resurser begränsar dock aktivisternas

förmåga att mobilisera både nationellt och internationellt. Inte heller de ordningsstörningar som den autonoma miljön genomför utgör ett hot mot det demokratiska statsskicket. Kostnaderna som dessa ordningsstörningar genererar är dock ansevärdiga och denna typ av brott begränsar också andra individers rätt att utöva sina grundlagsfästa fri- och rättigheter.

Den autonoma miljön angriper även företag och deras företrädare. Denna brottslighet innefattar sällan våld mot person, men inbegriper ibland systematiska och allvarliga fall av skadegörelse. Det finns ingen tydlig avsikt eller förmåga att systematiskt hota större företag. Den autonoma miljön utgör dock ett hot mot en del mindre företag.

Sist men inte minst så har den autonoma miljön en tydlig avsikt att begå brott mot individer inom vit makt-miljön. Attackerna är ofta välplanerade, innefattar ibland grovt våld och riktas inte sällan mot personer i deras vardag. Den autonoma miljön utgör således ett allvarligt hot mot enskilda individers grundlagsfästa fri- och rättigheter.

Likheter och skillnader

Det finns grundläggande likheter när det gäller miljöernas avsikter och förmågor. Båda miljöerna har en begränsad numerär, en tydlig avsikt att konfrontera varandra och använder då grovt våld. Det finns dock en rad väsentliga skillnader i avsikt och förmåga som påverkar hotbilden. På ett generellt plan har vit makt-miljön inte en lika tydlig avsikt att agera mot det demokratiska statsskicket, men besitter i gengäld ett större våldskapital, delvis som en följd av att manliga vit makt-aktivister begår ett stort antal icke-politiskt motiverade vålds- och vapenbrott.

Den autonoma miljöns tydliga avsikt att agera mot det demokratiska statsskicket och utvecklade kartläggningsförmåga medför att den utgör ett relativt allvarligt hot mot framför allt vissa politiska partier, om än inte ett hot mot någon grundläggande funktion inom det demokratiska statsskicket.

Även om den autonoma miljöns ordningsstörningar är relativt omfattande och regelbundet ger upphov till stora poliskommenderingar medför det inte ett hot mot det demokratiska statsskicket.

Både vit makt-miljön och den autonoma miljön angriper personer och intressen som inte är en direkt del av den politiska processen i form av hatbrott respektive attacker mot företag.

Relativt små skillnader i avsikt och förmåga ger således en tämligen omfattande och varierad hotbild som kan sammanfattas på följande sätt:

- Extremistmiljöerna utgör inget hot mot det demokratiska statskicket eftersom både direkt avsikt och förmåga att omkullkasta statsskicket saknas.³⁰
- Extremistmiljöerna utgör inget hot mot någon av det demokratiska statsskickets grundläggande funktioner – det vill säga det politiska beslutsfattandet, verkställandet av politiska beslut eller den fria debatten – då förmågan att genomföra en sådan avsikt saknas.³¹
- Den autonoma miljön utgör ett visst hot mot *delar* av det demokratiska statsskickets grundläggande funktioner, då aktivister inom den autonoma miljön har både avsikt och förmåga att regelbundet utsätta framför allt företrädare för politiska partier för angrepp som i viss utsträckning är koordinerade.³²
- Vit makt-miljön har tillgång till skjutvapen och sprängmedel³³ och har en fundamental ideologisk avsikt att skada det demokratiska statsskickets grundläggande funktioner; därmed utgör miljön ett latent hot mot *delar* av dessa funktioner.³⁴
- Den autonoma miljön utgör ett relativt allvarligt hot mot den allmänna ordningen, då aktivister inom miljön har avsikt och förmåga att med viss regelbundenhet organisera ordningsstörningar som resulterar i omfattande materiella skador och som ofta nödvändiggör stora polisiära kommenderingar.³⁵
- Extremistmiljöerna utgör ett allvarligt hot mot enskilda individer då de har både avsikt och förmåga att bruka grovt våld mot meningsmotståndare och i vit makt-miljöns fall även begå hatbrott som innefattar mycket grovt våld.³⁶
- Den autonoma miljön utgör ett visst hot mot näringsidkare då det finns avsikt och förmåga att med jämna mellanrum angripa företag, framför allt genom våld mot egendom.³⁷

³⁰ Denna slutsats bedöms som mycket tillförlitlig.

³¹ Denna slutsats bedöms som mycket tillförlitlig.

³² Denna slutsats bedöms som tillförlitlig.

³³ Denna slutsats bedöms som tillförlitlig.

³⁴ Denna slutsats bedöms som relativt tillförlitlig.

³⁵ Denna slutsats bedöms som tillförlitlig.

³⁶ Denna slutsats bedöms som tillförlitlig.

³⁷ Denna slutsats bedöms som tillförlitlig.

Hotbilden i internationell jämförelse

- I Norge är extremistmiljöerna mycket mindre än i Sverige.³⁸ Extremistmiljöerna i Danmark och Tyskland är ungefär lika stora som i Sverige.³⁹ När det gäller den konkreta hotbilden kan det konstateras att den är lägre i Norge än i Sverige, främst eftersom miljöerna är mindre i Norge. I Tyskland och Danmark liknar hotbilden den svenska på ett övergripande plan, det vill säga omfattningen på det politiskt motiverade våldet från miljöerna är ungefär lika stor och våldet mellan miljöerna är centralt. Det finns dock tre viktiga skillnader mellan Sverige och dessa tre länder. För det första är våldet mellan miljöerna grövre i Sverige. För det andra har den svenska vit makt-miljön en tydligare avsikt att beväpna sig med skjutvapen och sprängmedel. För det tredje har den autonoma miljön i Sverige en tydligare avsikt att systematiskt angripa förtroendevalda. Det är svårt att identifiera en strukturell orsak till detta, och förklaringen står snarare att finna i olika tillfälligheter, det vill säga individuella initiativ som lett till att våldet mellan miljöerna eskalerat och att den autonoma miljön kommit att bedriva kampanjer mot vissa politiska partier. Från dessa grundläggande fakta, och vad som sagts tidigare om situationen i dessa länder, kan följande övergripande slutsatser dras:

- Vit makt-miljöer och autonoma miljöer är inte specifikt svenska problem, utan finns i flera av våra grannländer.
- Extremistmiljöerna tenderar att vara begränsade i storlek och främst attrahera ungdomar, vilket på ett grundläggande plan begränsar hotet från miljöerna.
- Våldet mellan miljöerna är en viktig drivkraft för extremistmiljöerna men de förutsätter inte varandra; det finns flera exempel från dessa länder på att endast en miljö funnits i ett land under en viss tid.
- Hotbilden i Sverige är något högre främst på grund av det grova våldet mellan miljöerna och den autonoma miljöns tydliga avsikt att attackera samhällsrepresentanter.

Utvecklingen på två års sikt

Analysen av utvecklingen framöver utgår från faktorer som kan tänkas påverka miljöernas avsikter och förmågor och tar sikte på hur hotbilden kan tänkas förändras fram till slutet av 2011. Som ett sätt

³⁸ Alla jämförelser görs i förhållande till ländernas folkmängd.

³⁹ Det finns skillnader mellan extremistmiljöerna i de olika länderna beträffande ideologi och inriktning. Jämförelserna här är därför mycket generella och gäller endast våldsamma miljöer som i allmänhet kan sägas tillhöra den extrema vänster- eller högernsidan.

att identifiera de viktigaste faktorerna utgår analysen från miljöernas grundläggande styrkor och svagheter som de ser ut i dag. Detta betyder att tekniken som använts är en enkel extrapolering och att analysen utgår från att de avgörande faktorerna och trenderna kommer att vara stabila (Clark 2007).

Förändringar beträffande förmåga

Numerären är en av de avgörande faktorerna för hur hotet från politiskt motiverade aktörer utvecklas. Det är också extremistmiljöernas mycket begränsade möjlighet att växa som utgör deras största svaghet. Att miljöerna har en mycket begränsad tillväxtpotential beror i grunden på att acceptansen för politiskt motiverade brott, särskilt våldsbrott, är mycket låg i Sverige (se kapitel 7). Detta utgör också den grundläggande begränsningen för extremistmiljöerna i andra stabila demokratier som Tyskland, Norge och Danmark.

Extremistmiljöerna har dock förmåga att nå ut med sitt budskap till ett stort antal ungdomar då miljöerna är verksamma på ett relativt många orter och har flera stilistiskt sett attraktiva Internetplattformar. Ett relativt stort antal ungdomar kommer således i kontakt med miljöerna, men det stora flertalet lockas inte av deras budskap. Av de ungdomar som trots allt dras till miljöerna går de flesta snabbt vidare till annan verksamhet och av de få som engagerar sig i extremistmiljöerna under en längre tid begår endast en mindre del politiskt motiverade brott.

Med ett fåtal undantag är det således unga personer som attraheras av extremistmiljöerna, en subkultur med hög omsättning på aktiva personer. Avsaknaden av en tydlig koppling till ett etablerat politiskt parti eller rörelse gör det också svårt att attrahera eller få äldre personer att stanna kvar inom miljöerna. Även de aktivister som förblir ideologiskt övertygade har i dag begränsade möjligheter att vara aktiva efter att de blivit en bit över 30 år. Det är en skillnad mot vit maktmiljön i Tyskland med tydliga kopplingar till ett politiskt parti.

Skulle en sådan koppling uppstå i Sverige framöver ger det förutsättningar för vit maktmiljön att utvecklas till en bredare och starkare politisk rörelse. Men i dag tyder ingenting på en sådan utveckling. De försök att bygga politiska partier som gjorts och görs inom vit maktmiljön i Sverige tenderar att misslyckas. Politiska partier väcker ofta motstånd i en utomparlamentarisk rörelse. Till det kommer att den nödvändiga anpassning som krävs för att ha någon möjlighet att vinna röster i ett val uppfattas som ett övergivande av grundläggande ideologiska principer. Partierna misslyckas också med att attrahera väljare. Mot bakgrund av att denna typ av partier finns i andra relativt jämförbara länder finns det dock en viss risk att situationen kan uppstå även i Sverige.

Arbetslösheten i landet kommer med stor sannolikhet att öka de närmaste två åren. Troligen kommer det i någon mån att stärka extre-

mistmiljöerna, då det politiska missnöjet framför allt hos unga personer kommer att öka något. Tidigare erfarenheter visar dock att stigande arbetslöshet inte på ett avgörande sätt stärker extremistmiljöerna. För de flesta ungdomar som hamnar i denna svåra situation kommer steget till antidemokratiska våldsförespråkande rörelser alltså vara stort. Som diskuteras i kapitel 9 är socioekonomiska faktorer bara en av flera faktorer när det gäller att förklara varför individer dras in i våldsam extremism. Först om den ekonomiska krisen i grunden rubbar tilltron på demokratin kommer extremistmiljöernas tillväxtpotential och därmed hotet att öka på ett mer genomgripande sätt. En sådan utveckling ter sig dock osannolik i dagsläget eftersom det demokratiska statsskicket är djupt förankrat och acceptansen för politiskt motiverat våld även bland unga är mycket låg (se kapitel 7).

Trots den begränsade numerären och tillväxtpotentialen har extremistmiljöerna fått ett stabilt fäste i Sverige. De finns representerade på ett relativt stort antal platser i landet. Extremistmiljöernas IT-kompetens har också gjort det möjligt för dem att ordentligt etablera sig i den virtuella världen. Kombinationen av en stabil fysisk och virtuell närvaro gör att extremistmiljöerna inte är beroende av enskilda aktivister för sin existens. Även om verksamheten går ner i vissa regioner när ledande aktivister lämnar miljöerna finns de kvar på nätet och på andra platser i landet. Därmed klarar extremistmiljöerna i Sverige av generationsväxlingar eller att ledande aktivister frihetsberövas.

Paradoxalt nog kan extremistmiljöerna i Sverige således förväntas förbli både ett begränsat och väl rotat problem.

Förändringar beträffande avsikter

Den autonoma miljön anser att växthuseffekten och andra miljöproblem är en följd av det nuvarande ekonomiska och politiska systemet. Ett antal aktioner och ett par relativt allvarliga politiskt motiverade brott har begåtts de senaste åren inom ramen för denna sakfråga, en sakfråga som sannolikt också kommer att få allt större utrymme inom den autonoma miljön framöver. Inte minst om den i samhället i stort börjar diskuteras i ödesmättade termer, där delar av befolkningen tenderar att betrakta problemen som en konsekvens av att vissa samhällsgrupper vägrar anpassa sin livsstil eller ge upp vissa privilegier.

Inom ramen för extremistmiljöernas sakfrågor finns också en risk för att små, mycket våldsbenäigna grupper uppstår. Ett antal radikala grupperingar finns inom dessa miljöer, och med jämna mellanrum bryter sig en liten grupp ut och bildar aktionsgrupper som begår vad som kanske bäst kan beskrivas som politiskt blinda brott. I dessa miljöer uppstår då och då alltså grupperingar vilkas sätt att agera, om än inte omfattningen på brotten, påminner om terroristgrupper. Denna typ av grupper har uppstått en handfull gånger inom extremistmiljöerna i Sverige, och samma fenomen har inträffat även i Norge, Tyskland och Danmark.

Uppkomsten av denna typ av grupper påverkar den upplevda hotbilden. Eftersom grupperna är små och ofta består av personer som redan gjort sig kända för politiskt motiverade brott, kan deras verksamhet i regel avbrytas relativt snabbt. Även om denna typ av grupper uppstår kommer de således förmodligen inte att påverka den faktiska hotbilden på ett avgörande sätt. Hotet mot enskilda individer kan dock bli mycket allvarligt, och den upplevda hotbilden kan förändras relativt dramatiskt under en period.

9. Slutsatser och brottsförebyggande förslag

Inledning

I följande kapitel summeras resultaten i rapportens tidigare delar. Det sker enligt en grafisk modell (se s. 144), som inte enbart bygger på resultaten från undersökningarna utan också på tidigare forskning och teorier om våldsam extremism.

Modellen kan liknas vid en karta över de faktorer som kan förklara varför människor tillsammans, motiverade av sin politiska ideologi, begår brott. Till varje avdelning i modellen presenteras brottsförebyggande förslag i gråmarkerade texter, dessa förslag presenteras redan i modellen. Förslagen innehåller åtgärder som prövats på vissa håll, men är samtidigt ett försök att konkretisera de behov som intervju-personer uttryckt i undersökningen.

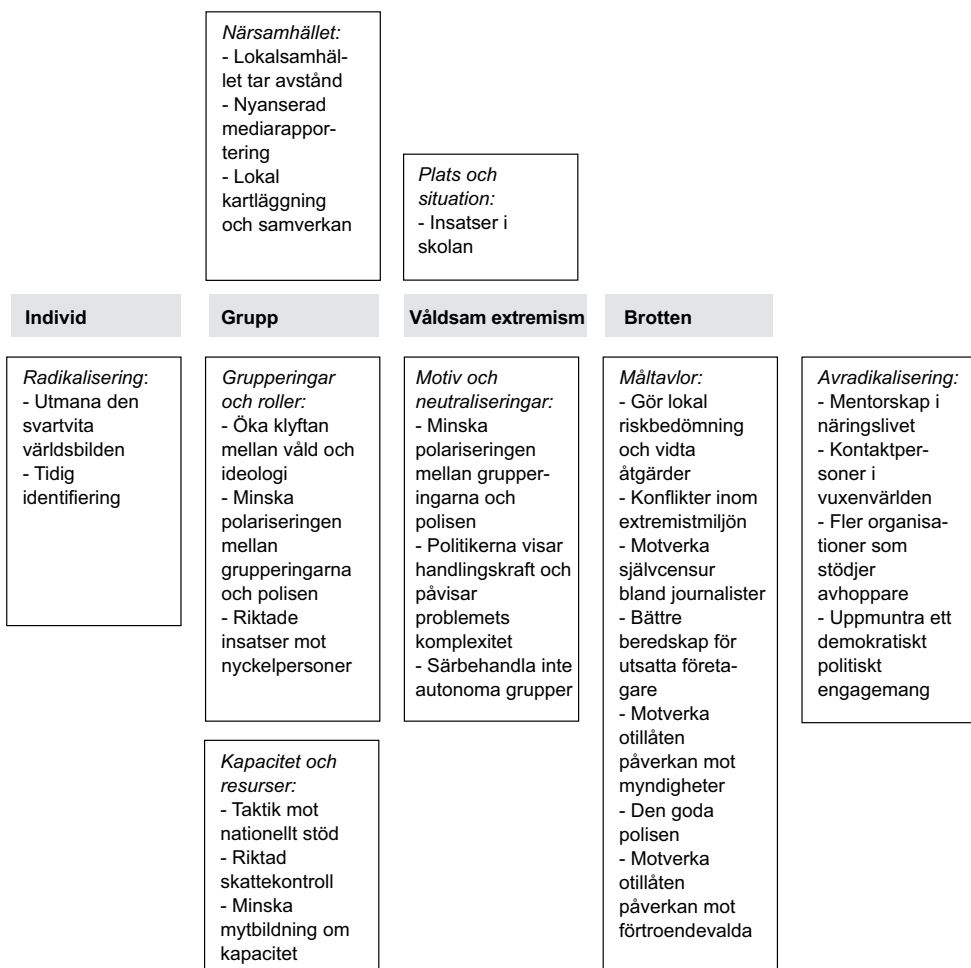
Mycket talar för att det finns ganska stora skillnader i landet vad gäller vilka förebyggande åtgärder som sätts in. En förklaring är givetvis att förhållandena är olika och problematiken med våldsam extremism skiljer sig åt. Men det borde också gå att lära mer av varandra och öka utbytet av förebyggande erfarenheter.

Resultaten talar för att de flesta extremister slutar med den politiskt motiverade brottsligheten med tiden. Många av de förebyggande strategierna syftar därför till att skynda på utträdet och göra det svårare att motivera och för sig själv ursäktat att fortsätta med sådan brottslighet.

Vägen in

Det politiska våld som denna rapport tar sikte på utförs av individer i grupp. Dessa personer har olika bakgrund och behov som gör att de hamnar i en gruppering med politiskt motiverade brott på agendan. Från ett brottsförebyggande perspektiv är inträdet och tiden före en mycket viktig angreppspunkt, eftersom det bedöms svårare att påverka de individer som redan är en del av en sammansvetsad grupp. Om insatser görs tidigt finns det en möjlighet att förhindra att individer börjar begå politiskt motiverade brott.

Som tidigare framgått finns det ingen generell förklaring till varför personer blir aktiva inom vit makt-grupperingar eller i den autonoma miljön. Kanske finns i princip lika många olika vägar in som det finns individer som går med. Det skulle innebära att det inte heller finns någon universallösning för att förebygga att personer utvecklas till våldsamma extremister, utan att olika åtgärder är effektiva mot olika typer av personer.

Figur 1. Modell över de brottsförebyggande förslagen.

För att kunna formulera effektiva brottsförebyggande åtgärder krävs således någon form av kategorisering av de olika vägarna in i extremistmiljön. En sådan kategorisering kommer nu att göras med hjälp av både tidigare forskning och denna undersöknings resultat.

Den ideologiska process som leder till att en person börjar involveras i politiskt motiverade brott kallas för *radikalisering* (Bjørgo 2000). Det innebär att individen börjar främja eller förespråka våld i politiskt syfte. Tidpunkten för själva radikaliseringen varierar. En del individer har påbörjat radikaliseringsprocessen redan före anslutningen till grupperingen, till exempel genom att ha vuxit upp i en radikal miljö. Dessa personer dras följaktligen till radikala grupper som en följd av en stark ideologisk övertygelse (della Porta 1995, Lööv 1993, Bjørgo and Carlsson 1999, Arnstberg och Hällén 2000).

Enligt Bjørgo (2005) är det emellertid vanligast att radikaliseringen sker efter inträdet i den radikala gruppen. Orsaken till inträdet är med andra ord inte att individen har radikala åsikter, utan dessa utvecklas till följd av att individen gått med i en radikal grupp. Det är således det sociala samspelet inom radikala grupperingar som leder till att individer radikaliseras (della Porta 1995, Merkl 1995b, Novaro 1991). Radikaliseringen kan därför ses som en socialiseringsprocess; genom gruppen tillägnar sig den enskilde en världsuppfattning där våld betraktas som en legitim politisk metod.

Många forskare pekar på att radikaliseringen är ett komplicerat samspel mellan individen och gruppen, men att en rad andra omständigheter också spelar roll, som ideologier, den enskildes materiella förhållanden och reaktioner från omgivningen. Forskare brukar därför tala om en interaktion av omständigheter som förklaring till radikaliseringen (Säkerhetspolisen 2008b).

Brottsförebyggande strategi: Utmana den svartvita världsbilden
En brottsförebyggande strategi mot de ungdomar som är i riskzonen för att dras till grupper inom våldsam extremism är att utmana den svartvita världsbild som denna miljö erbjuder. Här har både samhället i stort i form av medier och förtroendevalda och vuxna i individens omgivning ett ansvar. För vuxna i personens närhet handlar det om att diskutera och resonera. Vid dessa samtal är nyckelordet dialog. Det är inte meningen att vuxna ska försöka tvinga på individen ”korrekta” åsikter utan tvärtom är det viktigt att lyssna och ta individens synpunkter och åsikter på allvar. Grupperingarna använder sig nämligen av en svartvit världsbild med en tydlig uppdelning i vänner och fiender samt förenklade lösningar på komplexa frågor. Genom att som vuxen lyssna och förstå den unges erfarenheter och gryende världsuppfattning är det möjligt att genom ett konstruktivt samtal nyansera och komplicera denna förenklade världsbild.

Inte minst lärare är viktiga samtalspartner, som också kan stimulera till förkovring i de frågor som intresserar, med förhoppning om att den nya läsningen leder till nya reflektioner och en mindre förenklad världsbild.

Vid denna typ av samtal är det även viktigt att uppmärksamma individen på vilka långsiktiga personliga konsekvenser ett deltagande i grupper inom våldsamt extremism kan få.

Undersökningen visar att det finns vissa skillnader mellan grupperingar på vit makt-sidan respektive den autonoma sidan som kan ha betydelse för vägen in i grupperingarna. Som nämndes i resultatredovisningen har vit makt-grupperingar ofta ett mer definierat medlemskap, det vill säga ett uttalat och tydligt inträde i organisationen. De autonoma grupperingarna är i regel mer löst sammansatta nätverk samlade kring en grundidé.

Intervjuer och Säkerhetspolisens erfarenheter pekar på att ungdomar som dras till den autonoma miljön på ett generellt plan kommer från något mer välordnade familjeförhållanden än ungdomar som attraheras av vit makt-miljön. Det finns emellertid även besvärliga hemförhållanden för en del ungdomar på den autonoma sidan. Samtidigt finns inom vit makt-miljön exempel på resursstarka personer.

Säkerhetspolisen (2008) har med stöd av forskning identifierat tre huvudvägar in i radikalism. I samband med arbetet för denna rapport har ytterligare en väg identifierats, kontaktsökarens väg:

1. Utagerarens väg
2. Grubblarens väg
3. Familjens väg
4. Kontaktsökarens väg

Utagerarens väg

De personer som radikaliseras in i extremism genom utagerarens väg kännetecknas av att de har olika problem. En otrygg uppväxt och tidig kriminell belastning är inte ovanligt. I bakgrunden finns sociala eller psykologiska orsaker som gör att de blir utagerande och bryter mot samhällets regler och normer för att få uppmärksamhet, söka spänning eller skapa sig en identitet.

Dessa personer har många gånger egna erfarenheter av våld, som kommit att utgöra ett normalt inslag för att hantera konflikter (Bjørgo 2000). De är därför förberedda på att använda våld, och det som återstår för att tillgripa politiskt motiverat våld är att de radikaliseras. Det sker genom att de får kontakt med ideologiskt drivna personer. I takt med att denna gemenskap fördjupas minskar också kontakten med icke-radikala personer.

Utageraren är den personlighetstyp som framstår som vanligast. Särskilt tydligt är detta för de pojkar i yngre tonåren som dras till vit makt-miljön. Dessa individer beskrivs som osäkra och ensamma och

de är många gånger utsatta för mobbning från skolkamrater. De tilltalas också av den svartvita världsbilden som ger enkla svar och gör det lätt att orientera sig i tillvaron.

Brottsförebyggande strategi: Tidig identifiering

För att kunna sätta in åtgärder så tidigt som möjligt mot utageraren förutsätts att det i ett tidigt skede kan identifieras vilka ungdomar som ligger i riskzonen för att hamna i extremistmiljöer.

Det handlar om att vuxenvärlden uppmärksammar och fångar upp ensamma, osäkra och utsatta individer i yngre tonåren. Det är ungdomar som i sitt framtida identitetssökande riskerar att dras till våldsamma radikala grupper eller annan kriminalitet. Dessa personer har ett starkt behov av att bli bekräftade. Radikaliseringen sker först i gruppen.

Dessa ungdomar känner sig svikna av samhället, och är därför knappast mottagliga för undervisning, information eller kampanjer om det demokratiska samhällets spelregler. En mer prioriterad åtgärd bör i stället vara att se och fånga upp dessa ungdomar samt främja andra attraktiva alternativ som kan erbjuda en starkare samhörighetskänsla än radikala grupper.

För ungdomar som befinner sig i ett senare skede i sitt identitetssökande, det vill säga när de är på väg att träda in i extremistmiljön krävs en ökad uppmärksamhet på vissa riskfaktorer.

Riskfaktorer är när ungdomar plötsligt byter kamratkrets och börjar umgås med äldre personer, går på fester eller konserter inom den radikala miljön, byter klädstil, börjar bära vissa attribut och symboler samt uttrycker radikala åsikter som man inte haft tidigare. Dessa faktorer är särskilt viktiga att upptäcka eftersom inträdet ofta inte föregås av någon synlig aktiv rekrytering.

Som framgick av undersökningen är föreningar för föräldrar vars barn gått med i vit makt-grupper en förebyggande strategi som förekommit på vissa orter (jfr Wigerfelt och Wigerfelt 2001). Dessa föreningar skulle, utöver sitt samarbete med Polis och socialtjänst, även kunna vara observanta på ungdomar i den yttersta kretsen kring grupperingarna och informera dessa ungdomars föräldrar om att deras barn ligger i riskzonen. Ett exempel är Karlskrona där socialtjänsten anordnade gruppsamtal för föräldrar till ungdomar med nazistiska åsikter (Rundqvist 1999).

Grubblarens väg

De personer som radikaliseras in i extremism genom grubblarens väg kan beskrivas som sökare. På samma sätt som de som går utagerarens väg har grubblarna svårt att finna sin plats i samhället, men i stället för att bli utagerande vänder de sig inåt och söker svar på sina frågor genom att läsa och fundera. Till skillnad mot de utagerande har grubblaren ofta en trygg uppväxt. Förkovran och diskussion uppmuntras i familjen vilket tidigt väcker intresset för politik, ideologi och religion. Därför ligger det nära till hands att grubblaren väljer en intellektuell väg in i extremism. Litteratur och egna tankar om orättvisor i samhället liksom känslan av frustration gör att grubblaren kan bli mottaglig för radikalisering, som ofta sker efter en upplevelse av insikt eller en omvälvande händelse.

Medan utageraren tidigt hamnar på kant med samhället och söker sig till ett socialt, ideologiskt eller etiskt alternativ som ger mening dras i stället grubblaren till ett radikalt socialt sammanhang på grund av upplevda orättvisor i samhället. Både utagerarens och grubblarens väg förutsätter att radikala ideologier finns i omlopp via sociala rörelser som kan ge uttryck för deras behov.

Möjligen är grubblarens väg mer vanligt förekommande för personer som dras till den autonoma miljön än till vit makt-grupperingar. Enligt några intervjupersoner är det vanligt att grubblarna utvecklar ett intresse för olika ideologiska tankegångar under högstadie- eller gymnasietiden, vilket sedan leder till att de söker sig till grupper som företräder liknande intressen.

Dessutom är det inte ovanligt att grubblarna får ett visst stöd och uppmuntran av sina föräldrar som ser positivt på att deras barn reflekterar över orättvisor och gör aktiva ställningstaganden. Föräldrarna har förmodligen inte räknat med att detta ideologiska engagemang så småningom ska utvecklas till politiskt motiverad brottslighet av våldsam karaktär.

Brottsförebyggande strategi: Tidig identifiering

Grubblarna – som ofta utmärks av att de brinner för ideologi – är pålästa och politiskt medvetna och kan därmed i ett tidigt skede vara mer synliga än utagerarna. Trots det är de samtidigt en svårare grupp att identifiera och sätta in tidiga åtgärder mot. Det har att göra med att ett ideologiskt och politiskt intresse och engagemang långt ifrån är liktydigt med att individen kommer att begå politiskt motiverade brott i framtiden.

Det finns emellertid anledning att vara observant på om engagemanget är på väg att leda till kriminella aktiviteter. En brottsförebyggande strategi är därför att främja ett ökat föräldransvar. Som undersökningen visar är det inte ovanligt att dessa ungdomar har ett visst stöd från sina föräldrar för sitt ideologis-

ka engagemang, särskilt i den autonoma miljön. Dessa föräldrar har en tendens att endast se positivt på att deras barn engagerar sig mot exempelvis rasism, och ”blundar” för att detta engagemang också kan innefatta politiskt motiverad brottslighet.

Föräldrarnas goda vilja bör dock kunna bli mer eftertänksam om de får en ökad insikt om riskerna och därmed vikten av att vara uppmärksam på att deras barns positiva engagemang inte övergår till våld. En ökad delaktighet från föräldrarna kan till exempel ske genom att de närvarar som observatörer vid demonstrationer som deras barn deltar i. Ett liknande förfarande används som brottsförebyggande strategi för fotbollshuliganer, där föräldrar uppmanas att gå på de fotbollsmatcher som deras barn bevistar.

Familjens väg

I motsats till utagerande och grubblare kännetecknas de personer som går familjens väg inte av problem med att passa in utan snarare att acceptera och bygga vidare på radikala idéer som finns i närmiljön. Uppväxten sker i en miljö där det finns radikala personer, och därför är radikala uppfattningar något normalt. Radikaliseringen blir därför inte ett abrupt brott eftersom personen inte aktivt söker ett nytt sammanhang. Denna väg behöver inte nödvändigtvis gå genom familjen, även om det är vanligast (jfr Bjørge 2000). Snarare tar familjens väg sikte på den omedelbara närmiljön som innefattar släkt, familjevänner och klasskamrater. Även om inte själva familjen är källan till radikaliseringen finns dock en passiv acceptans för vissa radikala idéer hos familjemedlemmarna.

Brottsförebyggande strategi: Tidig identifiering

De individer som följer familjens väg in i grupperingar med politiskt motiverade brott på agendan är de som bedöms vara svårast att nå på ett tidigt stadium. På samma sätt som för grubblaren är dessa personer intresserade av ideologiska och samhällsliga frågeställningar. Ett sådant engagemang är naturligtvis i grunden positivt och inte något som ska förebyggas. Däremot är det en eventuell utvidgning av engagemanget till att även omfatta politiskt motiverad brottslighet som måste uppmärksammas och stoppas.

Till skillnad från när det gäller grubblarna kan det vara svårare att få föräldrarna att ta ett ökat ansvar för de ungdomar som följer familjens väg beroende på hur radikal inställningen är i hemmet. Rimligtvis är det ändå få föräldrar med radikala åsikter som uppmuntrar att deras ungdomar utövar våld, skadar egendom, kommer i klammeri med rättvisan och riskerar en kri-

minell karriär. För de ungdomar som följer familjens väg bör ett särskilt stort ansvar vila på övriga vuxna i omgivningen, till exempel på skolor och fritidsgårdar (jfr Blomgren 1999). Det gäller för dem att observera tecken på att en ung person är på väg in i extrema grupperingar som sysslar med brottslig verksamhet.

Kontaktsökarens väg

De personer som radikaliseras in i extremismen genom kontaktsökarens väg kännetecknas av att de söker kontakt med en person eller en grupp. Det vill säga, till skillnad från grubblaren och utageraren lockas inte kontaktsökaren av spänning eller idéer och till skillnad från personer som radikaliseras genom familjens väg har kontaktsökaren ingen tidigare erfarenhet av radikala idéer. Kontaktsökaren dras i stället till en gruppering av ett behov av närhet eller gemenskap. Det betyder att kontaktsökaren antingen önskar en närmare relation med en viss person som ingår i extremistisk grupp och därför närmar sig gruppen eller att kontaktsökaren attraheras av den sociala gemenskap som finns i gruppen. I det första fallet handlar det ofta om att kontaktsökaren är förälskad i eller imponerad av en viss person som är aktiv inom en extremistisk grupp. I det andra är det social gemenskap som söks och då är det den extremistiska gruppens sammanhållning som intresserar kontaktsökaren. Således är det i regel en slump att kontaktsökaren dras till en extremistisk grupp eftersom det inte är gruppens eller personens budskap eller aktiviteter som attraherar kontaktsökaren.

Kontaktsökaren drivs av grundläggande behov och de kännetecknas i regel inte av specifika sociala eller psykologiska problem. Kontaktsökaren är dock ofta jag-svag.

Brottsförebyggande strategi: Tidig identifiering

För att kunna sätta in åtgärder så tidigt som möjligt mot kontaktsökaren förutsätts att det i ett tidigt skede går att identifiera vilka ungdomar som ligger i riskzonen för att hamna i extremistmiljöer.

På samma sätt som för utageraren och grubblaren handlar det om att vuxenvärlden uppmärksammar och fångar upp kontaktsökande ungdomar som antingen attraheras av en person i en extremistgruppering eller vill bli en del av den gemenskap som gruppen uppfattas kunna erbjuda.

Dessa personer är varken ideologiskt inriktade eller motiveerade att begå politiska brott. När de väl är etablerade i en gruppering intar de ofta ”medlöparens” roll (se nedan). De kan då begå brott för att passa in i gruppen.

Om det tidigt går att motverka att kontaktsökaren hamnar i extremistmiljön bör förutsättningarna vara goda att försöka kanalisera deras intresse i en annan riktning.

Närsamhällets betydelse

Som framgår av beskrivningen av Staden befinner sig de extremistiska grupperingarna inte i ett vakuum, utan de lever i ett samspel med andra politiska rörelser som inte använder våld. Även om extremisterna ofta är isolerade och deras våldsamma metoder fördöms, har samhällets attityder, eller snarare uppfattningarna om dessa, betydelse eftersom extremistiska grupperingar många gånger ser sig själva som en del av en bredare social rörelse (della Porta 2009).

Närsamhällets inställning till våldsam extremism

Särskilt närsamhället har betydelse för att förklara varför extremistiska grupperingar uppstår och verkar. Inställningen till exempelvis flyktingar och invandring, djurrätts- och miljöfrågor och rasism har betydelse. En opinion mot en sådan fråga kan spela extremistiska grupperingar i händerna.

Enligt Bjørge (2000) kan till och med lokala politiska traditioner ha en roll. Det kan handla om en aggressiv och exkluderande lokalpatriotism eller att det sedan länge funnits en rasistisk eller nazistisk politik på orten. Befintliga organisationer och grupper som funnits under lång tid är också en rekryteringsbas för yngre personer.

Faktorer som har betydelse för närsamhällets attityder till invandrare och asylsökande är andelen ”infödda” i förhållande till invandrare och asylsökande (Bjørge 2000). En upphettad debatt i lokalsamhället om exempelvis en flyktingförläggning kan få betydelse för extremistiska grupperingar och spela dem i händerna. Bjørge (2000) beskriver hur grupper av marginaliserade ungdomar, många gånger med tidigare kriminell belastning, upplevt att de blivit ”lokala hjältar för delar av befolkningen” efter att ha attackerat invandrare och asylsökande. I det här fallet kan den lokala debatten uppfattas ge legitimitet till brotten, och extremisterna kan till och med känna att de gör något som ”andra skulle vilja men inte vågar” (Bjørge 2000, Bjørge och Carlsson 1999, se även Wigerfelt och Wigerfelt 2001). En självbild kan skapas hos grupperingarna om att de har ett brett stöd.

I berättelsen om Staden uttrycker intervjupersoner en viss besvikelse över hur förtroendevalda hanterat situationer med främlingsfientliga åsikter och menar att politiker bör ta sitt ansvar och hålla brandtal mot rasism och främlingsfientlighet. De ser en tendens till att förtroendevalda inte säger ifrån utan hänvisar till att alla måste få uttrycka sina åsikter.

I Staden framgår också att grupperingar som förespråkar våld har haft tillgång till av samhället subventionerade lokaler. Diskussionen

har handlat om huruvida det är en fördel att veta ”var de är” eller att lokaler riskerar att bli en samlingspunkt som kan dra till sig nya anhängare.

Brottsförebyggande strategi: Lokalsamhället tar avstånd från våldsam extremism

Ett sätt att värna om åsikts- och yttrandefriheten – demokratins kärna och förutsättningar – är att lokalsamhället tydligt tar avstånd från våldsam extremism. Det är dock viktigt att samhället inte avfärdar ideologier och åsikter utan diskussion, ett sådant agerande stärker snarare de radikaliserade personerna i sin övertygelse än avskräcker dem. Det är våldet samhället tydligt ska säga nej till.

Att ta avstånd från våldet sker i dag genom att arrangörer av exempelvis demonstrationer mot rasism och främlingsfientlighet inte tillåter maskering eller paroller som inte är godkända. Det görs för att undvika att eventuella deltagare från våldsamma autonoma grupper stärker sitt symbolvärde samtidigt som de ingår i legitima sammanhang.

Ytterligare ett exempel är att neka extremistgrupperingar att hyra lokaler eller att få statliga anslag eller bidrag. I Trollhättan togs en handlingsplan fram där man genom de styrmedel som finns nekat öppet nazistiska grupper att hyra kommunala lokaler (Wigerfelt och Wigerfelt 2001, se även Brå 2009b). Det har skett även på andra håll i landet, till exempel i Karlskrona (Rundqvist 1999). Ytterligare ett alternativ är att hålla demonstrationer eller mobilisera mot vit makt-miljön och den autonoma miljön samtidigt (jfr Bjørge och Carlsson 1999, se även Wigerfelt och Wigerfelt 2001). Det tydliggör att det är våldet man tar avstånd från oavsett ideologi.

Eftersom våldsam extremism i många fall kan härledas ur ideologier blir etablerade politiker en naturlig motpart. Förtroendevalda ses också som företrädare för lokalsamhället och kan genom sin position försöka nå och tala med, stärka och understödja de krafter inom radikala grupperingar som förespråkar dialog snarare än våld. Hur sådana krafter kan spela en förebyggande roll utvecklas i avsnittet om grupperingar nedan.

Mediernas roll i den lokala debatten

Grupperingarnas bild av att ha stöd i närsamhället kan förstärkas av en ensidig medierapportering. Av redogörelsen för förhållandena i Staden tidigare i rapporten framgick i synnerhet de lokala mediernas betydelse. Några intervjupersoner ansåg att medierna har bidragit till att ”blåsa upp” och befästa positioner och på så sätt förstärkt kon-

fliktsituationen mellan de olika grupperingarna (jfr även Wigerfelt och Wigerfelt 2001). Skriver lokalpressen om den ena sidan vaknar den andra sidan till och gör något. Någon intervjuperson lyfter fram att man hela tiden skriver om extremistgrupperingar och att det på grund av att Staden inte är så stor lätt blir stora rubriker om något dramatiskt sker.

Brottsförebyggande strategi: Nyanserad medierapportering

För att uppnå en mer nyanserad mediebevakning borde medierna inte bara intressera sig för dramatiska händelser, utan också skildra baksidan av livet inom vit makt-miljön och de autonoma grupperingarna. Ett problem för journalister är dock att få tillgång till miljöerna, det gäller således att försöka arbeta upp flera lämpliga kontaktytor till dessa. Av stor vikt är också att medierna inte bidrar till att överdriva grupperingen och dess medlemmars resurser och kapacitet. Rapporteringen måste anta rimliga proportioner.

Medierna har också fyllt en viktig funktion för att synliggöra den bakomliggande rasismen vid våldsamma dåd, där politiker velat tona ner problemen (Wigerfelt och Wigerfelt 2001). Med andra ord kan medierapportering vara central för att problem ska komma upp på dagordningen, men det måste samtidigt ske på ett sådant sätt att konflikter inte förvärras i lokalsamhället.

Många aktörer i närsamhället berörs

Av vad som hittills kommit fram i rapporten och av tidigare forskning framgår att samverkan mellan olika aktörer i lokalsamhället inte alltid fungerar. Skälen kan vara flera, men ett återkommande hinder är att förtroendevalda eller andra aktörer inte tar grupperingar med våldstendenser på allvar, eller att olika aktörer tillskriver samma gruppering mycket olika stor betydelse (jfr exempelvis Blomgren 2000).

Våldsam extremism kan falla inom en mängd aktörers ansvarsområden. I och med att det finns en politisk eller ideologisk aspekt berörs lokalpolitiker. Eftersom det rör brott är polisen inkopplad, särskilt närpolis. Rör det unga gärningspersoner blir det en fråga för sociala myndigheter. Till detta kommer aktörer som skola, fritidsgård, föreningslivet och kyrkan (jfr Brå 2007). De personer som drabbas av brotten kan komma i kontakt med frivilligorganisationer, som brottsofferjourer. Som nyss nämnts finns nätverk för att stödja föräldrar till extremister på vissa platser i landet (se även Bjørge, van Donselaar och Grunenberget 2009). Avhopparorganisationer som Exit samt Kriminalvården finns också med i bilden.

I skildringen av Staden berättar en intervjuperson om hur lokala näringsidkare bidragit genom att erbjuda ungdomarna en anställning och ”stjurt dem med fast hand”. Dessutom har räddningstjänsten

och kommunens tekniska kontor deltagit i projektgrupper för att lösa problem som grupperingarna kan medföra för staden.

Med andra ord är det många aktörer i samhället som kommer i beröring med det extremistiska våldet. Av vikt är därför att de funktioner som involveras samverkar på ett effektivt och koordinerat sätt. En uppenbar risk med så många inblandade aktörer är att en fråga antingen faller mellan stolarna, eller att för många aktörer försöker göra samma sak eller med andra ord varandras uppgifter (jfr Brå 2008:8).

En tydlig ansvarsfördelning behövs därför. I berättelsen om Staden uttrycker ett par intervjupersoner viss skepsis kring att staden etablerat en samverkansgrupp. De ser visserligen positivt på initiativet, men vill se konkreta åtgärder, inte en ny struktur och en ny mötesform.

Brottsförebyggande strategi: Lokal kartläggning och samverkan

Det är viktigt att en lokal kartläggning görs av de problem som finns i närsamhället med våldsamt extremism (Bjørge och Carlsson 1999). I annat fall finns en risk för att de åtgärder som sätts i verket inte får avsedd effekt. En lokal kartläggning kan vara ett arbete som genomförs i samverkan.

För att det ska bli verkstad av samverkan krävs att varje aktör tar sitt ansvar för att förebygga, bekämpa och lindra konsekvenserna av våldsamt extremism (jfr Blomgren 1999). Samverkan blir därmed ett sätt att effektivisera hanteringen och underlätta för varje aktör att utföra sitt arbete. En väg för att förbättra samverkan är att utse en ansvarig samordnare inom kommunen. På så sätt undviks att ärenden hamnar mellan stolarna, vilket det annars finns risk för när olika aktörer ser sitt ansvarsområde i olika delar av radikaliseringsprocessen.

En risk är att förekomsten av en samordnare kan få andra aktörer att skjuta över sina egna ansvarsområden på samordnaren. Målsättningen bör fortfarande vara att alla aktörer gör det de kan bäst själva.

En vanlig invändning när det gäller samverkan är sekretessfrågor. Brå:s erfarenhet från tidigare forskning om samverkan mellan myndigheter och förvaltningar är att möjligheter till informationsutbyte som finns inom ramen för sekretesslagstiftningen sällan utnyttjas (Brå 2008:10). En orsak är ofta okunskap och osäkerhet om lagstiftningen, vilket leder till att man inte vågar tillämpa reglerna fullt ut av rädsla för att göra fel.

Beroende på om man försöker förhindra radikalisering eller underlätta avradikalisering fyller olika aktörer de viktigaste funktionerna. I det förebyggande arbetet är exempelvis skolan och fritidshem viktiga. Vissa aktörer kan också engageras mer än vad som redan sker idag. En intervjuperson i Staden skulle exempelvis gärna se ett större engagemang från det lokala nä-

ringslivet genom någon form av mentorsystem, ett förslag som utvecklas i avsnittet om avradikalisering.

Det finns säkerligen andra aktörer i lokalsamhället som kan bidra till att ungdomars drivkraft kanaliseras in på mer acceptabla områden, där våld och annan brottslighet inte glorifieras. Sådana aktörer är allt ifrån lokala idrottsföreningar till subkulturer som inte är destruktiva eller uppmanar till brott.

I Norge har man föreslagit även extrema sporter, som kan erbjuda samma adrenalinkick som våldet beskrivs ge (jfr Bjørge och Carlsson 1999, Wigerfelt och Wigerfelt 2001). Ett exempel är bergsklättring. Den förebyggande effekten uppnås genom ett nytt intresse, som skapar mycket engagemang och en annan social tillhörighet än extremistmiljön. Detta utvecklas mer i avsnittet om avradikalisering.

Grupperingar och roller

Vid sidan av brottsförebyggande insatser mot rekryteringsbasen krävs även åtgärder mot de individer som inom ramen för vissa grupperingar använder våld för att nå sina syften.

Som nyss nämnts befinner sig inte extremistgrupperingarna i ett vakuum. De är endast en del av de ideologiska miljöerna och majoriteten av de personer som till exempel ingår i antiglobaliserings-, djurrätts- och veganrörelser tar avstånd från våld (Munro 2005, Juris 2005). Samtidigt figurerar våldsamma aktionsgrupper i utkanterna av djurrättsrörelser respektive vid demonstrationer och protestaktioner mot rasism. Effekten för de aktivister som förespråkar ickevåld är att de antingen blir misstänkliggjorda för att samarbeta med våldsvärkare eller bemöts med större respekt från politikernas sida (Munro 2005, Haines 1984).

I berättelsen om Staden finns några personer som inte förespråkar våld till följd av att de anser att våldshandlingar och vissa aktioner i civil olydnad leder till mer nackdelar än fördelar i det ideologiska arbetet.

Michael och Gorringer (2009) pekar emellertid på att även om initialt fredliga demonstrationer ”tas över” av en våldsvärkande minoritet kan detta inslag ge en rörelses politiska krav lite av den uppmärksamhet den eftersträvar och därmed bidra till en ökad acceptans för våldsinslag bland en rörelses anhängare. Samspelet mellan fredliga aktivister och våldsamma extremister är följaktligen komplicerat.

Brottsförebyggande strategi: Öka klyftan mellan våld och ideologi
Eftersom extremistmiljöerna består av en mängd olika personer med olika intressen där långt ifrån alla förespråkar och begår brott kan en brottsförebyggande strategi vara att vidga klyftan

mellan dessa två kategorier. Syftet är att få de aktörer som inte utövar våld att tydligare ta avstånd från våldsverkarna och inte låta sådana tankegångar få en fristad inom de ideologiska rörelserna. På detta sätt reduceras risken för att fler individer influeras av våldsverkare och radikaliserar in i detta beteende.

En metod för att öka denna klyfta är att politiker och beslutsfattare är tydliga med att de inte för en dialog med grupperingar som accepterar denna typ av aktivister i gruppen och som inte tar tydligt avstånd från politiskt våld. För att en sådan strategi ska fungera förutsätts emellertid att de demokratiska och ickevåldsförespråkande grupperingarnas avståndstagande faktiskt leder till en konstruktiv dialog med förtroendevalda och beslutsfattare. Tanken är att ett demokratiskt beteende på ett tydligt sätt ska ge mer fördelar i ett ideologiskt förändringsarbete än odemokratiska handlingar.

Om avståndet mellan ideologi och våldshandlingar ökar bör det även underlätta för polisen att identifiera vilka individer som ägnar sig åt våldsam politisk extremism då de inte längre lika lätt kan "gömma sig" i de ickevåldsförespråkande miljöerna.

En slutsats som kan dras från undersökningen är att det som sker inom gruppen är en viktig förklaring till det våld som utövas. Bakom politiska paroller och hyllmetrar av ideologiska skrifter döljer sig mänskliga behov att bli sedd och vara någon, att värna om sin ställning i gruppen eller att höja sin status.

"Intern gruppddynamik och konkurrens om att kunna uttrycka och leva upp till centrala värden i gängkulturen förefaller alltså spela avgörande roll för de händelseförlopp som leder fram till våldshandlingar" (Bjørge 2000). Överdriven lojalitet, tillit till gruppen, behovet av samhörighet, ideologiska föreställningar, viljan att utföra tilldelade uppdrag och en önskan att visa prov på mod är förklaringar till att personer av ideologiska skäl tillgriper våld (Testa och Armstrong 2008, jfr Sandén 2007, Sandelin 2007).

Förklaringen till att individer utvecklar en världsuppfattning som ligger långt från den de haft tidigare och samhällets värderingar, är att radikala grupper tenderar att vara slutna och tätt sammansvetsade. Det innebär att medlemmarna i gruppen successivt har färre och färre kontakter med personer utifrån och en allt tätare kontakt med andra medlemmar.

Ofta skapar radikala grupper specifika berättelser där gruppens framgångar och motgångar utgör byggstenar för gruppens identitet. Ibland utvecklar radikala grupper även en intern jargong och vokabulär, vilket skapar en tydlig gräns mellan de goda – medlemmarna – och de onda, personer utanför gruppen (Bjørge 1997, della Porta 1995). Gruppen fungerar som något av medlemmarnas familj och fö-

reställningen om att tillhöra en exklusiv gemenskap blir en viktig del av medlemmarnas självbild (Löow 1993, Löow 1995).

Således förstärker två parallella processer varandra. I gruppen avskärmas individerna från omvärlden samtidigt som de socialiseras; medlemmarna skapar en egen samhällssyn som bygger på att samhället är så ondskefullt att det är legitimt att använda våld. Gruppernas rädsla för infiltration från polisen eller meningsmotståndare tenderar att intensifiera denna process (della Porta 1995). Hemlighetsmakeriet, auran av avantgardism och hjältemod samt känslan av att tillhöra den inre kretsen sporrar medlemmarna samtidigt som mediernas intresse väcks (Wettergren 2009).

Säkerhetspolisen har identifierat en rad olika roller eller funktioner som individer kan ha inom de extrema grupperingarna. Det är gestaltningar som speglar personernas beteende och engagemang i gruppen. De olika rollfigurerna är följande:

- Ivraren
- Kritikern
- Praktikern
- Medlöparen
- Nyskaparen

Ivraren

För Ivraren har den ideologiska övertygelsen omedelbar betydelse i det dagliga livet. Det är därför som Ivraren anstränger sig för att leva upp till sina ideal. Stark i sin övertygelse försöker Ivraren också övertyga andra personer att omfattas av samma ideal och är snar att kritisera andra människors beteende. Ivraren kan därför beskrivas som en ideologisk moralist. För Ivraren är arbetet med att övertyga andra personer mer centralt än att bruka våld. När våld ändå förekommer legitimeras det genom hänvisning till ideologin.

Kritikern

Kritikern är mer handfast och politisk än Ivraren; denne fokuserar snarare på vad som händer i omvärlden än på renlärighet. För Kritikern står den politiska agitationen i centrum och det är viktigt att uppmärksamma omgivningen på upplevda orättvisor. Kunskap är inget självändamål, utan tjänar enbart sitt syfte om den kan användas för att övertyga andra till handling, något som Kritikern också gör. Kritikern fungerar därför som politisk agitator och uppviglare. Som politisk retoriker för Kritikern fram en innovativ och selektiv våldsförrespråkande tolkning av ideologin.

Praktikern

Praktikern är mindre ideologiskt intresserad än Ivrvaren och Kritikern. För Praktikern står i stället konkreta handlingar i centrum. Spänning och känslan av att agera är det viktigaste. Praktikern har därför nära till att medverka i våldsanvändning, liksom att träna inför och planera aktioner. För Praktikern fyller solidaritet med gruppen en viktig funktion och han eller hon vill vara någon att räkna med. Praktikern söker därför en central roll i gruppen. Det gör också att Praktikerns faktiska agerande och engagemang till stor del förklaras av dennes ställning i gruppen.

Medlöparen

För Medlöparen är gemenskapen i centrum. Det är önskan om att ingå i en gemenskap som är den främsta orsaken och motivationen till att vara med i en radikal grupp. Medlöparen är därför varken särskilt ideologiskt övertygad eller intresserad av våld, faktorer som tillsammans annars är kärnan i de rörelser som denna rapport handlar om.

Det som styr Medlöparens beteende är följaktligen att få komma in i gruppen och bli accepterad av medlemmarna. Det gör att även Medlöparen kan delta i våldsaktioner eftersom det är viktigt att inte framstå som feg eller osolidarisk eller göra något som väcker gruppens ogillande. För dem som befinner sig i gängets periferi kan det därför vara viktigt att hävda sig, och ett sätt är att begå våldshandlingar (Bjørge 2000).

Trots ointresset för ideologi och våldsamma aktioner är även Medlöparen radikaliserad, låt vara att radikala idéer och handlingar ytterst syftar till att bli accepterad av gruppen.

Nyskaparen

Nyskaparen är både ideologisk, kreativ och praktisk. Denna mångsidiga kompetens bygger ofta på en längre ”karriär” som radikaliserad och tar sig uttryck i att Nyskaparen formulerar idéer och förändrar grupper eller grundar nya. Nyskaparen vill leda, förbättra och effektivisera. Samtidigt fyller den ledande rollen ett personligt behov; följaktligen är det viktigt att de andra i gruppen ser upp till honom eller henne. Nyskaparen uppfattas också många gånger som karismatisk och respektingivande bland sina anhängare.

På grund av sin långa erfarenhet är denna rollfigur många gånger även duktig på att ”läsa” andra människor och förstå deras behov, egenskaper som underlättar att nå en ledande ställning i gruppen.

Brottsförebyggande strategi: Riktade insatser mot nyckelpersoner och ungdomar som stannar i extremistmiljön

Undersökningen visar att grupperingarna ofta är små och lokala och därför bör stora möjligheter finnas att påverka dem genom att rikta insatser mot enskilda individer.

Inom brottsbekämpning mot exempelvis narkotikagrupperingar är en strategi att polisen försöker koncentrera sig på ledande personer. Tanken är att om de döms och straffas försvagas grupperingarna. Även i extremistnätverken fyller en del personer en viktigare funktion än andra. Även mot dessa personer borde polisens utredningsresurser kunna koncentreras. Exempel på sådana nyckelfunktioner är personer som har hand om grupperingarnas hemsidor, personer som har nationella och internationella kontakter, initiativtagare till aktioner och liknande. Det handlar om noder, centrala personer i nätverket. För att anknyta till Säkerhetspolisens kategorier bedöms Praktikern och Nyskaparen vara de två viktigaste måltavlorna.

Det går också att rikta in sig på personer som uppnått en viss ålder. Säkerhetspolisens undersökning talar för att de som begår politiska brott gör det förhållandevis sent, i 17–18-årsåldern. Samtidigt dras många in i extremistmiljöerna i mycket unga år, vilket medför tid att agera förebyggande, innan personerna drags in i brottslighet som gör att de blir av intresse för Säkerhetspolisens. Slutsatsen är därför att många också lämnar miljön efter en tid, men att de som blir kvar och riskerar att radikaliseras och begå brott är i de nyss nämnda åldrarna. Det betyder att särskilda förebyggande insatser bör riktas mot de ungdomar som ännu inte lämnat extremistgrupperna sent i högstadiet eller tidigt på gymnasiet.

Kapacitet och resurser

En grupperings kapacitet att utöva våld och annan brottslighet kan lämpligen delas in i följande resurser (jfr Brå 2009:7):

- sociala
- ekonomiska
- vapen
- våldskapital.

Social kapacitet – fördelen av att vara många

I undersökningen synliggörs främst de sociala resurserna. De tar främst sikte på medlemmar och sympatisörer som kan utöva våldsaktioner eller på olika sätt underlätta brotten. I de sociala resurserna ligger också kompetensen hos medlemmarna, främst kunskaper om våld och kartläggningsarbete men också förmåga att uttrycka sig i

tal och skrift samt tillgång till information om måltavlor och om hur de brottsbekämpande myndigheterna fungerar. Dessutom tillkommer nationella och internationella kontakter.

Den sociala kapaciteten synliggörs främst genom att en lokal gruppering har kontakt med personer i extremistmiljöer på andra orter. Det finns en oro när det kraftsamlas till aktioner genom att många kommer utifrån; de lokala aktörerna har man bättre kunskap om. Säkerhetspolisens undersökning visar dock att för de personer inom extremistmiljöerna som misstänkts för brott är den sociala kapaciteten inte obegränsad. I förhållande till exempelvis landets poliser är landets våldsamma extremistmiljöer små. Undersökningarna om ungdomars attityder som redovisades i kapitel 7 i rapporten visar också att det är en begränsad skara som begått olagliga politiska handlingar. Till detta kommer att förhållandevis låga andelar personer skulle kunna tänka sig att utföra sådana handlingar. Säkerhetspolisens undersökning visar att den ”hårda kärnan” är förhållandevis liten.

Brottsförebyggande strategi: Taktik mot tillresta aktivister

Av undersökningen framgår att lokala grupperingar är en sak, men det blir ett större problem när personer från annat håll åker till en ort för att delta i demonstrationer eller manifestationer. I vissa fall kan flera hundra personer komma resande för att kraftsamla. Särskilt för mindre orter gäller det då att ha en genomtänkt strategi och rutiner för hur man hanterar sådana situationer. Polisen blir här en viktig aktör.

Dock finns samtidigt tecken i undersökningen på att man i lokalsamhället inte riktigt vill erkänna de problem som finns med våldsam extremism, utan tillskriver det externa aktörer. Därför bör ett förebyggande fokus ligga på de egna problemen i första hand. Om det inte finns lokala extremistiska miljöer är det knappast möjligt att få förstärkning utifrån.

Ekonomisk kapacitet

De ekonomiska resurserna handlar bland annat om tillgång till datorer och annan utrustning för att sprida grupperingens budskap och kartlägga meningsmotståndare. Det är dock ett fåtal personer som beskriver syssla med avancerad kartläggning.

De främsta tecknen på ekonomiska resurser är framför allt produktion och försäljning av dels skrifter och annat material som används för ”opinionsbildning”, dels varor som hör till subkulturen, som musik och kläder (jfr även Brå 1999:10). Försäljningen sker på Internet, vid möten och manifestationer. Tidvis har även butiker förekommit. Även om både vit makt-miljön och autonoma grupper har sådan försäljning tyder Säkerhetspolisens resultat på att det främst är

i vit makt-miljön som denna verksamhet genererar större inkomster. Det finns ett antal bolag med tillräcklig omsättning för att personer ska kunna försörja sig på försäljningen.

Brottsförebyggande strategi: Skattekontroll

Vissa grupperingar kan få intäkter från exempelvis nätbutiker eller olika slags entréavgifter. Därför kan en åtgärd vara att Skatteverket skärper sin uppmärksamhet mot näringsverksamhet som bedrivs inom extremistmiljöerna i syfte att kontrollera att skattelagstiftningen följs.

Vapen och våldskapacitet

Vapen och sprängämnen är ytterligare en kategori av resurser som kan användas i våldsamma politiska syften (jfr Kumm 1998). Det är främst aktörer inom vit makt-miljön som enligt Säkerhetspolisens undersökning har tillgång till skjutvapen, men det finns vapen även på den autonoma sidan. De våldsamma extremistiska rörelserna tillägnar sig också ett våldskapital, som de kan dra nytta av med politiska syften (jfr Wierup 2007). Följden av ett våldskapital är att personer blir rädda och tillskriver grupperingen en större kapacitet och framför allt motiv att använda våld än den egentligen besitter (Brå 2008:8, Brå 2009:7). Det är inte heller säkert att alla personer inom en gruppering har samma kapacitet att ta till våld (jfr Brå 2009:7).

Genom att ha tillgång till vapen eller sprängmedel och vidta synliga aktioner eller angrepp mot meningsmotståndare etableras och laddas våldskapitalet. På det sättet kan en dramatisk och omskriven händelse få betydelse för våldskapitalet lång tid framöver.

Brottsförebyggande strategi: Minska mytbildning om kapacitet

Av stor vikt är att lokalt ha aktuell kunskap om vapentillgång och våldskapacitet hos de olika personerna som ägnar sig åt våldsam extremism. Risken finns annars för mytbildning (jfr mytbildning om organiserad brottslighet i Brå 2009:7, Brå 2008:8). Denna kunskap måste med iakttagande av sekretesslagen delas mellan relevanta aktörer som polisen och kommunen.

Som tidigare nämnts har särskilt lokala medier ett ansvar för att ge en nyanserad bild av grupperingarna och deras kapacitet. Det liksom de interna konflikter som finns främst inom vit makt-miljön kan fylla en viktig funktion i avmystifieringen.

Plats och situation för våldsam extremism

De politiska brotten kan ske på en mängd platser beroende på måltavlan för brotten. Riktat sig brotten mot företag kan brotten ske i eller i anslutning till deras driftställe. Om måltavlan i stället är en person kan brottet äga rum såväl på offentlig plats som i offrets bostad.

Hatbrottsstatistiken visar att hatbrott som är ideologiskt motiverade kan ske på så olika platser som skolan, arbetsplatser, bostäder och allmänna platser (Brå 2009:10).

Brottsförebyggande strategi: Insatser i skolan

Brott från aktörer inom våldsam extremism sker på en mängd platser, platser där även andra brott äger rum. Dessa brott förebyggs därmed inom ramen för mer generella åtgärder. Det finns dock en plats som utmärker sig för ideologiskt motiverade brott, skolan.

Då många hatbrott sker i skolan har lärare, fritidsledare och annan personal en central brottsförebyggande roll. Brotten inträffar trots att en mängd åtgärder naturligtvis redan vidtas i skolans miljö för att förebygga allt ifrån mobbing till ideologiskt motiverade brott. De skolor som har problem bör vidta åtgärder tillsammans med aktörer som kommunen och den lokala polisen. En kartläggning av den egna skolans problem och var brotten sker är en viktig första åtgärd, innan handlingsplaner sätts i verket.

Med teknikens hjälp förekommer också brott på distans: via Internet, klotter, brev, telefon och sms (Brå 2009:10). Det gäller särskilt olaga hot och ofredanden.

Demonstrationer, motdemonstrationer och olika former av politiska manifestationer är typiska arenor för politiskt våld. Det är inte ovanligt att extremistgrupper angriper varandra vid sådana tillfällen (se kapitel 5, jfr Lodenius 2006). Brotten begås då på olika allmänna platser eller på väg till och från dessa. I dessa situationer kan våld också utövas vid sammandrabbningar med poliser (Brå 2005:18, Brå 2009:7).

Motiv och neutraliseringar

Motiven för de politiska brotten är en viktig aspekt i det brottsförebyggande arbetet. För att kunna sätta in effektiva åtgärder krävs kunskap om vilka olika drivkrafter som kan ligga bakom de våldsamma handlingarna och hur aktivisterna rättfärdigar sitt beteende.

Motiven för att ta till våld kan generellt delas in i fyra olika kategorier: *instrumentella*, *expressiva*, *organisatoriska* och *affektiva mo-*

tiv (Bjørge 2000, jfr Brå 2009:7). Dessa kategorier kommer nedan att gås igenom var för sig i ljuset av undersökningens resultat.

Med utgångspunkt från resultatens kommer dessutom varje kategori att kopplas till relevanta neutraliseringstekniker (Sykes och Matza 1957). Sådana används för att rationalisera, legitimera eller rättfärdiga beteenden som i normala fall skulle anses vara felaktiga. De gör det möjligt för en person att upprätthålla en bild av sig själv som respektabel samtidigt som han eller hon bryter mot lagar och regler. Teknikerna kan också reducera samvetsqual och skamkänslor. Neutraliseringar är inte något som enbart sker i efterhand, när brottet redan har ägt rum, utan även före. Därför är neutraliseringar motivationsdrivande (Coleman 1998). Det är rimligt att anta att neutraliseringar har särskilt stor betydelse för de brott som denna rapport handlar om eftersom det finns hela ideologiska system med förklaringar som kan rättfärdiga gärningarna. Det finns fem huvudsakliga neutraliseringstekniker:

- förnekande av ansvar
- förnekande av skada
- förnekande av offer
- fördömande av dem som fördömer
- högre lojaliteter.

Instrumentella motiv

Instrumentella motiv hör nära samman med planerade aktioner där våldet är ett led i en politisk strategi för att uppnå vissa mer eller mindre klart definierade mål. Extremist rörelser är emellertid olika skickliga på att rama in sina aktioner på ett sådant sätt som påverkar utomstående i önskvärd riktning för att vinna legitimitet och stöd (Gillan 2008). Samtidigt kan våldshandlingar som utförs i ett instrumentellt syfte ha rakt motsatt effekt än den förväntade.

Starr (2006) lyfter fram att militanta attacker attraherar medierna på ett sätt som fredfulla demonstrationer inte lyckas göra. Tanken att all publicitet gynnar "saken" och insikten att medierna ger företräde åt det spektakulära framför det mer jordnära och vardagliga har provocerat flera aktiviströrelser till att skapa "händelser". Samtidigt löper man risken att de underliggande idéerna och idealen hamnar på undantag till förmån för aktioner som gör sig bra i medierna. När detta sker börjar de instrumentella motiven glida över till att i stället bli expressiva, som kommer att beskrivas i nästa kategori. Den svåra uppgiften vid uppseendeväckande aktioner är att även kunna väcka intresse för rörelsens budskap och agenda. Men även om detta inte sker menar Starr ändå att mediebevakning och rapportering om militanta aktioner inte är utan positiv betydelse för rörelsen.

Å andra sidan refererar Michael och Gorringer (2009) till studier

som visar hur medierna tenderar att fokusera på våld, upplopp, egendomsbrott samt sådana karnevalsartade och ”utflippade” inslag som förknippas med moraliskt eller socialt förfall. Ironiskt nog blir effekten av spektakulära och våldsamma handlingar, genomförda för att dra till sig mediernas och allmänhetens uppmärksamhet, att aktionen beskrivs som vansinnig och vettlös och deltagarna och aktionerna som kriminella och farliga medan avsikten med aktionen och dess underliggande budskap hamnar i skymundan (Juris 2005).

Det finns emellertid grupper som mer eller mindre saknar intresse att nå ut till en bredare allmänhet utan i stället på ett mer kraftfullt och tvingade sätt riktar sig direkt till måltavlan för sin kritik. Ett exempel på sådana grupper är de djurrättsaktivister som med olika medel trakasserar och angriper personer som ägnar sig åt vissa typer av djurhållning (Gillan 2008).

Ett annat exempel på instrumentellt motiv är att de politiska brotten sker för att ”motståndaren” ska drabbas ekonomiskt. Ett exempel är djurrättsaktivister som attackerar pälsbutiker för att sätta in en ekonomisk grundstöt mot en bransch. Många pälshandlare ger också upp. Logiken för aktivisterna är att aktionerna i förlängningen leder till färre sålda pälsar och därmed mindre lidande för djuren. Minkfarmare som får sina djur utsläppta i naturen drabbas också ekonomiskt och kanske upphör med verksamheten efter upprepade attacker.

Politiska brott kan syfta till att försvaga och demoralisera demokratiska stater. Av undersökningen framgår till exempel att extremistgrupperingarnas ”motståndare” inte behöver vara ett specifikt objekt eller en bransch utan även kan vara samhället. Aktivisterna strävar då efter att åsamka samhället skada genom skadegörelse och dränering av välfärdssystemet.

En del autonoma grupper använder våld för att locka fram våldstendenser hos polisen, som ska visa medborgarna vad polismakten är kapabel till (Lodenius 2006). Sådana våldsaktioner har emellertid ofta medfört att stödet för polisen snarare ökat än minskat, vilket varit de autonoma grupperingarnas förhoppning. Efter Göteborgskravallerna 2001 kom medborgare med rosor till polismännen, trots att det fanns många anledningar till att också vara kritisk mot polisens arbetsmetoder, vilket också framkom i den offentliga utredning som senare presenterades (SOU 2002:122).

Även inom extremistmiljöerna, i synnerhet på den autonoma sidan, kan diskussioner uppstå om huruvida man gått för långt vid uppmärksammade våldsdåd eller skadegörelse, vilket framgår av kapitlet Rapport från Staden.

Brottsförebyggande strategi: Minska polariseringen mellan grupperingarna och polisen

Grupperingarnas avskärmning från omvärlden omfattar även en tydlig polarisering mellan dem och polisen. Grupperingarna betraktar många gånger polisen som en fiende och denna negativa bild förstärks genom berättelser om tidigare dåliga erfarenheter av möten med polisen. Dessa negativa erfarenheter fyller därmed en viktig funktion för att utveckla en "vi-" mot "dom-" känsla.

En brottsförebyggande strategi kan därför vara att utmana bilden av polisen som en självklar fiende. Detta kan göras genom att polisen i ännu högre grad än i dag arbetar med "low policing", det vill säga har en diskret och icke-aggressiv närvaro vid demonstrationer och andra manifestationer, men med betydande förstärkningar i bakgrunden som kan sättas in vid behov.

Det är också viktigt att poliser har positiva kontakter med individer från grupperingarna även vid tillfällen som inte är i "stridens hetta". Sådana kontaktytor ger en möjlighet till ett relationsbyggande mellan aktivisterna och poliser och kan slå håll på individernas fördomar om polisen. Bäst effekt bedöms denna strategi kunna ha på de grupperingar som inte har polisen som en direkt måltavla i sin ideologiska kamp, till exempel antiglobaliserings- och djurrättsrörelser.

När det gäller instrumentella motiv, visar undersökningen att våldet kan utgöra en metod, både för autonoma och vit makt-grupperingar, att försöka agera politiskt för att åstadkomma det man vill. En del aktivister anser att det är rätt att använda våld om man gör det medvetet med ett särskilt syfte. Våldet är viktigt för både ord och handling, och, inte minst, som ett sätt att gå från ord till handling. Ett vanligt motiv för våldshandlingar som nämns i rapporten är att helt sonika få bort motståndarna från stadens gator. Intervjupersoner menar också att det emellanåt lyckas, vilket är att betrakta som ett demokratiskt problem.

Resultatet ger en bild av att en vanlig neutraliseringsteknik vid instrumentella motiv är den som kallas *högre lojaliteter*. Det innebär att individen sätter den egna gruppen före samhällets lagar. Individen kanske väljer att solidarisera sig med till exempel familjen, vännerna eller arbetskamraterna. När det gäller politisk brottslighet handlar det snarare om att solidarisera sig med intressegrupper eller organisationer och de uppfattningar som finns där och därigenom neutralisera de lagöverträdelse som begås.

Enligt undersökningen rättfärdigar både personer inom autonoma och vit makt-grupper sina handlingar med att samhället inte tar sitt ansvar och gör något åt den situation som de upplever är fel. De anser att de agerar i ett gott syfte och betraktar sina våldshandlingar som

politiska gärningar och medvetna strategier. Ett exempel är grupperingar som ser som sin uppgift att rensa gatorna från nazister och legitimerar våldet med att de måste föra kampen mot rasismen eftersom inte samhället gör det. De våldsamma handlingarna neutraliseras genom att de tjänar ett högre syfte, det vill säga att minska människors lidande och att stoppa rasismen.

Brottsförebyggande strategi: Politikerna visar handlingskraft och påvisar problemets komplexitet

Eftersom aktivister med instrumentella motiv menar att de agerar som de gör till följd av en frustration över att politikerna ignorerar problemet och att den demokratiska processen går för långsamt kan en brottsförebyggande strategi vara att förtroendevalda visar handlingskraft. Förtroendevalda kan på detta sätt gå en opinion till mötes i sådana frågor där det lämpligen kan ske.

Det får dock inte framstå som om olagliga aktioner är ”lönsamma” och leder till resultat. Därför bör handlingskraft kombineras med en dialog med de grupper som tydligt tar avstånd från politisk brottslighet. Dialogen skapar också förutsättningar att uppmärksamma de grupperingar som förespråkar icke-våld. På detta sätt isoleras de grupperingar som begår brott och det blir svårare att tillämpa neutraliseringstekniker.

Denna strategi anknyter därmed till de två tidigare nämnda strategierna utmana den svartvita världsbilden och öka klyftan mellan våld och ideologi.

Undersökningen antyder att det förekommer att individer främst inom autonoma grupper får ett visst stöd från en del personer i sin omgivning. Det kan till exempel vara föräldrar eller andra vuxna som tycker att det är hedervärt att dessa ungdomar kämpar mot exempelvis rasism. På detta sätt kan omgivningen hjälpa till att neutralisera vissa handlingar.

Brottsförebyggande strategi: Bagatellisera inte autonoma gruppens brottslighet

På samma sätt som för vit makt-grupper är också den autonoma miljön ett demokratiproblem. I det brottsförebyggande och brottsbekämpande arbetet är det därför viktigt att motarbeta den tysta acceptans som autonoma grupper enligt undersökningen får från delar av sin omgivning. Om inte vuxenvärlden och samhället tar tydligt avstånd från våldsamma och demokratiska metoder ges en legitimitet till handlingarna och aktivisternas känsla av att de agerar riktigt förstärks.

En annan neutraliseringsteknik som förekommer hos autonoma grupper med instrumentella motiv är *förnekande av skada*. Det innebär att de menar att angrepp på egendom är obetydliga i jämförelse med de skador som ägare av egendom och kapital gör sig skyldiga till. En snarlik metod är att referera till andra händelser som gett upphov till större skadeverkningar och hävda att skadan man själv åstadkommit är förhållandevis liten. Med sådana synsätt rättfärdigar angrepp på bemedlade personers egendom eftersom ”det drabbar ingen fattig”.

Från vissa autonoma gruppers perspektiv kan inte skadegörelse och andra brott som riktar sig mot egendom likställas med angrepp och våld mot enskilda personer. De anser i stället att det är det kapitalistiska samhällets produktionssystem som använder våld. De autonomas svar genom skadegörelse kan neutraliseras till en medveten proteststrategi som egentligen bygger på icke-våld (Starr 2006).

En tredje neutraliseringsteknik vid instrumentella motiv är *fördömande av dem som fördömer*. Det innebär att gärningspersonen lägger över ansvaret på den som kritiserar handlingen och kommer med anklagelser om till exempel oärlighet, dumhet, rasism eller korruption (Sarnecki 2003). Sådana anklagelser kan till exempel riktas mot regeringen, politiker, lagstiftare och rättsväsendet.

En ursäkt som förekommer hos en del autonoma grupper är att de trots allt är mer ansvarstagande än det etablerade samhället, som förhåller sig passivt mot det som uppfattas som ett fascistiskt hot. Aktivisterna anser att de har rätt att ta till våld eftersom statens representanter, polisen, låter demokratins fiender fascisterna marschera fritt.

Expressiva motiv

Expressiva motiv syftar till att göra intryck på personer som ingår i den egna gruppen eller andra. Våldshandlingarna syftar inte till att uppnå ett konkret mål utan handlar mer om att förmedla attityder och identitet till exempel genom att uppvisa mod och manlighet. Särskilt hos nya aktivister eller personer med låg status i gruppen kan det finnas en önskan att visa sin kapacitet eller hängivenhet genom att begå brott (jfr Brå 2009:7).

Vår undersökning ger en bild av att expressiva motiv är relativt vanligt förekommande. Våldet blir viktigare än ideologin och övergår till att bli ett självändamål. Individerna söker konfrontation och får en adrenalinkick av våldet på samma sätt som fotbollshuliganer. Den stora andelen icke-politiskt motiverade brott i Säkerhetspolisens undersökning understryker detta.

En neutraliseringsteknik som används vid expressiva motiv är *förnekande av offer*. Det innebär att den som begått en brottslig handling visserligen är fullt medveten om att han eller hon är ansvarig, men försöker ändå lägga över skulden på offret genom att till exempel hävda att offret förtjänade det. Handlingen är enligt gärningspersonen att betrakta som ett straff eller hämnd. Det syns tydligt i illustra-

tionen från hemsidorna som finns i början av rapporten. Ett vanligt argument, som framgick av undersökningen, är ”de andra började, vi har bara försvarat oss”.

Genom att anamma en ”den som ger sig in i leken får leken tåla”-inställning neutraliseras även våld mot andra extremister och meningsmotståndare som dyker upp vid exempelvis manifestationer i det offentliga rummet.

Samma neutraliseringsteknik används även vid angrepp på det som man uppfattar som representanter för uttalade måltavlor, till exempel attacker på stödfestivaler för Israel, som angrips som ställföreträdare för situationen i Mellanöstern. Logiken innebär att den som utsatts är ett legitimt mål då denne i sin tur uppfattas vara skyldig till grövre våld.

Organisatoriska motiv

Organisatoriska motiv är en kombination av instrumentella och expressiva motiv där våldet kan förklaras av dynamiken inom gruppen, grupptryck och att leva upp till verkliga eller inbillade förväntningar från de övriga medlemmarna. Det kan handla om att bidra till att den egna grupperingen får ”rätt” rykte gentemot andra grupperingar eller samhället i stort (Bjørge 2000, jfr Brå 2009:7).

I avsnittet Rapport från Staden ges exempel på personer som begår våldshandlingar för att imponera på andra medlemmar i gruppen. Känslan av gruppstillhörighet är med andra ord central. Det finns även tydliga exempel på kombinationen av instrumentella och expressiva motiv i form av individer som strävar efter att göra karriär inom grupperingens hierarki och begår strategiskt genomtänkta handlingar för att ”marknadsföra” sig själv.

Ett annat viktigt organisatoriskt motiv är att demonstrera makt, till exempel vid politiska brott som sker i samband med våldsamma kravaller. Detta motiv uttrycks också i en del av autonoma grupperingars texter. Ett sätt att visa makt är att ta föremål av fienden. Detta görs både av individer inom autonoma och vit makt-grupper. Ibland läggs troféerna ut i bild på hemsidor.

Enligt undersökningen motiveras många angrepp mellan autonoma och vit makt-grupperingar med att de är ett svar på tidigare angrepp. Kopplingarna mellan dåden är emellertid ofta vag och det kan komma motattacker även på dåd där det fortfarande är oklart vem som ligger bakom. Intervjupersoner berättar att rädsla spelar en viktig roll i grupperingarna. Genom att måla upp motståndargrupperingarna som ett större hot än de kanske egentligen är svetsas gruppen samman och våldsamma handlingar blir rättfärdigade genom att betraktas som en form av självförsvar eller hämndaktioner (jfr Bjørge 2005).

Vid vissa tillfällen kan grupperna begå mycket allvarliga former av angrepp som riskerar att ge upphov till regelrätta våldsspiraler. Såda-

na aktioner och hämndaktioner är exempel på expressiva motiv där grupperingarna driver på varandra och är beroende av varandras existens. Konflikten mellan grupperingarna blir en gemensam drivkraft och har en positionerande funktion för grupperingarna.

Affektiva motiv

Affektiva motiv tar sikte på det våld som utövas i stridens hetta vid sammandrabbningar, inte minst mot polisen som försöker gå emellan politiska motståndare (jfr Brå 2005:18, Brå 2009:7). I olika trängda situationer kan våld förekomma (Zackariasson 2006).

Affektiva motiv förekommer i vår undersökning på så sätt att en demonstration eller ett torgmöte urartar och övergår i en våldsam situation där personer gör saker som de egentligen inte hade planerat att göra.

En neutraliseringsteknik som förekommer vid affektiva motiv är *förnekande av ansvar* som innebär att någon försöker avfärda en handling som en olyckshändelse eller skyller ifrån sig på andra. Ett exempel är att hävda att det var polisens fel att en demonstration spårade ur vilket ledde till att man tog till våld. Det kan även röra sig om att på olika sätt stödja våldsförespråkande grupperingar, men förneka ansvaret för handlingarna som sedan utförs av dem.

Måltavlor

I det följande presenteras först vit makt-miljöns måltavlor, därefter de autonoma gruppernas måltavlor och sist gemensamma måltavlor. Inom vissa kategorier berörs också konsekvenser. Den första förebyggande strategin gäller samtliga måltavlor.

Brottsförebyggande strategi: Gör lokal riskbedömning och vidta åtgärder

I en kommun kan det finnas åtskilliga platser och sammanhang där det finns risk för extremistvåld. Det kan gälla vissa lokaler för föreningsliv och politiska eller religiösa sammankomster. Aktörer som polis, skola och kommun kan göra en inventering över vilka av måltavlorna som finns lokalt och om någon av dessa är särskilt i riskzonen. På det sättet skapas en beredskap för åtgärder.

Polisen måste också få information om händelser som kan utlösa extremistiskt våld (jfr Blomgren 1999). Det kan röra sig om att ta kontakt med polisen vid öppna möten eller sammankomster om exempelvis islam, HBT-frågor eller andra ämnen som lockar många personer som någon av extremistmiljöerna kategoriserar som måltavlor. Polisen är en viktig samarbetspartner i risk- och hotbedömningsfrågor.

Om det finns en förhöjd risk för någon är det viktigt att bidra med hjälp och stöd. Åtgärder kan röra ett normalt säkerhetstänkande i form av att man inte lämnar ut privata uppgifter om kolleger eller medlemmar i ideella organisationer, säkerhetsföreskrifter vid hantering av post och att begränsa tillträde till lokaler.

Vit makt-miljöns måltavlor

Autonoma grupper och andra meningsmotståndare

Resultaten visar att personer inom vit makt-miljön attackerat sina motståndare på den autonoma sidan. Vid vissa tillfällen har våldet tagit särskilt allvarliga former. Det har även förekommit att vit makt-grupperingar utfört attacker mot konserter, torgmöten och liknande evenemang som vänsterpolitiska aktörer arrangerat (Poohl 2009).

Av större intresse från ett strikt brottsförebyggande perspektiv är dock de interna stridigheterna mellan olika vit makt-grupperingar.

Brottsförebyggande strategi: Konflikter inom extremistmiljön

När det finns konflikter inom den våldsamma extremistmiljön underlättas brottsbekämpande myndigheters arbete. Forskning om organiserad brottslighet antyder att när personerna själva drabbas av våldsbrott och kanske till och med fruktar för sina liv finns ett incitament att vända sig till myndigheterna för skydd (jfr Brå 2008:8). I synnerhet om man har något namn och nummer till en polis eller annan vuxen man har förtroende för. Detta förslag utvecklas i avsnittet om avradikalisering.

Särskilt de interna stridigheterna inom vit makt-miljön kan utnyttjas av brottsbekämpande myndigheter och andra relevanta aktörer.

HBT-personer

I kapitel 5 framgår att HBT-personer är en av de vanligare måltavlorna för vit makt-miljön. Andra författare berättar att attacker riktats mot RFSL:s lokaler på flera platser i landet, i något fall har lokaler stängts på grund av ständiga attacker som misstänks komma från vit makt-miljön (Lodenius 2006).

Personer med utländskt påbrå

Vit makt-miljöns måltavlor är också judar, muslimer, invandrare och flyktingar (Brå 2008:15, Sundelius 2006, Expo 2005, Bjørgo 2000). Det är vanligt att dessa måltavlor beskrivs var för sig men Säkerhetspolisens undersökning tyder på att dessa grupper i praktiken ses som en gemensam måltavla.

Säkerhetspolisens kartläggning visar att vit makt-grupperingarna snarare är fientligt inställda till människor som uppfattas som "utlänningar", det vill säga det är vanligare att anhängarna vid angrepp skriker "svartskalle" än jude eller muslim. När judar och muslimer angrips verkar det bero på att de ser utländska ut. Det tyder på att vit makt-miljön har en mer allmän aversion mot personer som uppfattas ha utländskt utseende. Vem som är jude, muslim eller invandrare spelar mindre roll. Denna kunskap skulle kunna vara användbar från ett brottsförebyggande perspektiv.

Journalister

Den konspiratoriska världsuppfattningen som beskrevs i kapitel 3, där en bakomliggande "sionistisk ockupationsregering" är mekanismen för ett starkt judiskt inflytande, präglar även vit makt-miljöns uppfattning av medierna. Inom denna miljö benämns ofta även de etablerade medierna som "svenskfientlig" eller "systemets media" (Säkerhetspolisen 2009).

Säkerhetspolisen (2009) har nyligen genomfört en enkätundersökning i samarbete med Journalistförbundet, med syftet att undersöka förekomsten av otillåten påverkan (våld, hot och trakasserier). Journalistförbundets yrkesverksamma medlemmar tillfrågades om de utsatts för otillåten påverkan under en tvåårsperiod. Resultatet blev att av dem som utsatts uppfattade 12 procent att gärningspersonen kom från vit makt-miljön, medan en procent uppfattade att påverkaren kom från den autonoma miljön. Journalister tycks alltså i högre grad vara en uttalad måltavla för vit makt-miljön.

Säkerhetspolisen (2009) bedömer i sin undersökning att självcensur, det vill säga rädsla för att utsättas för påverkansförsök, utgör ett större problem än otillåten påverkan. Enligt Säkerhetspolisens undersökning kan det innebära att vissa områden inte bevakas för att riskerna bedöms vara för stora. Denna självcensur behöver inte ens vara medveten.

Brottsförebyggande strategi: Motverka självcensur bland journalister

Självcensur är mycket svår att komma åt, i synnerhet om det sker omedvetet. Om otillåten påverkan som inträffat hanteras professionellt kan dock självcensur minska, då kolleger ser att man inte står ensam om något skulle inträffa (jfr Brå 2009:7).

Det är troligen viktigt att ha en öppen dialog om risker och hur uppdrag fördelas på redaktioner i landet. Om särskilda risker bedöms föreligga är det i första hand Säkerhetspolisen och polisen som ska kontaktas.

Den autonoma miljöns måltavlor

Vit makt-miljön

Att genom våld attackera personer som definieras som fascister eller nazister är en central aktivitet för vissa autonoma grupperingar. Ett exempel på det är att majoriteten av de våldsbrott (35 av 40) som noterades under 2004 där en misstänkt gärningsperson kom från den autonoma miljön rörde situationer där den misstänkte angripit någon som uppfattades som anhängare av vit makt-rörelsen (Säkerhetspolisen 2005, se även kapitel 5 i denna rapport). Även andra former av angrepp har förekommit, som systematiska klotter- och skadegörelseaktioner riktade mot vit makt-anhängares bostäder.

Autonoma grupperingar har vid flera tillfällen vandaliserat eller bränt ner byggnader som ägts av personer inom vit makt-miljön (Lodenus 2006, jfr även Sandelin 2007). I ett fall hade byggnaden använts för nazistiska möten och konserter. Autonoma tog på sig dådet och lade ut bilder från brandplatsen på en hemsida (Lodenus 2006).

I tryck och på Internet cirkulerar också material, där metoder för att angripa och skada personer inom vit makt-sfären utförligt beskrivs och försvaras (Lodenus 2006). Det förstärker gruppens identitet och tydliggör också motståndaren.

Av resultaten framgår samma sak som i tidigare studier, att vit makt-miljön är en viktig måltavla för autonoma grupperingar. I kapitel 5 finns tecken på att det är vanligare att personer i den autonoma miljön attackerar personer i vit makt-miljön än tvärtom. Av skildringen av Staden framgår att oroligheter och konflikter ofta kan förekomma mellan grupperingarna. Det kan också användas i förebyggande syfte.

Sverigedemokraterna

Autonoma grupperingar tillämpar en bred definition på begreppet fascism. Det innebär många gånger att ingen distinktion görs mellan till exempel personer i uttalat nazistiska eller rasideologiska grupperingar och medlemmar eller förtroendevalda i partier som Sverigedemokraterna. Enskilda partimedlemmar kan därför sökas upp i sina bostäder av personer inom den autonoma miljön, som också kartlagt dem (jfr Säkerhetspolisen 2008a). Även sammandrabbningar förekommer vid exempelvis torgmöten. Motivet uppfattas vara att få sverigedemokrater att lämna sina förtroendeuppdrag (Säkerhetspolisen 2008a). Med andra ord är det ett syfte som är ett direkt hot mot den representativa demokratins grundtanke (jfr Held 1997).

Forskare, forskningsenheter och jägare

Angrepp på forskare har främst utförts av djurrättsaktivister, på grund av forskning som aktivisterna anser innefattar plågsamma djurförsök (Lodenus 2006)

Djurrättsaktivister har vid flera tillfällen även attackerat jaktlag med syfte att störa jakten. Ingen har kommit till skada vid dessa aktioner, det har framför allt handlat om att protestera och göra det omöjligt för jägarna att döda djur (Lodenius 2006).

Vägentreprenörer och andra som verkar för bilism

Miljöaktioner leder mer sällan till allvarlig skadegörelse. Oftast handlar det om att genomföra blockader där aktivisterna sätter sig ner och stoppar trafiken och liknande (Lodenius 2006). Det är då fråga om civil olydnad vilket denna rapport inte behandlar.

En våg av miljöprotester, varav vissa också medförde polisingripanden, inträffade i samband med byggandet av Öresundsbron i Skåne och Södra Länken i Stockholmsområdet. Notan för attentat riktade mot grävmaskiner och annat uppgick till flera miljoner kronor åren 1997–1998 (Lodenius 2006).

Medlemmar ur en autonom gruppering spred även i artiklar detaljerad information om hur maskiner som används i bygget på olika sätt kunde förstöras. Vid ett tillfälle dömdes en av författarna till en sådan artikel för grov uppvigling. Domen blev mycket kritiserad eftersom den sågs som ett brott mot yttrandefriheten (Lodenius 2006).

Företag och butiker

Brott från autonoma grupper riktas mot en mängd olika företagare, några exempel är minkfarmare, pälsbutiker, bensinmackar, köttindustrin, snabbmatskedjor, klädbutiker och deras reklam, hönserier, slakterier, porrindustrin och banker (Lodenius 2006). Det rör sig ofta om olika former av skadegörelse, vandalisering och hot. För att återknyta till motiven har en stor del av brottsligheten ett klart uttalat syfte att ekonomiskt skada företag och i förlängningen förmå dem att gå i konkurs eller upphöra med verksamheten, men också att avskräcka andra företagare i samma bransch.

Som exempel kan nämnas djurrättsaktivister som har satt eld på Arla-bilar och attackerat hönserier. Särskilt utsatta är ett fåtal näringsidkare inom pälsdjurnäringen, som minkuppfödare och pälsbutiker, som utsätts för ihärdiga kampanjer. Det handlar om samordnade och upprepade attacker som gjort att en hel näringsgren håller på att försvinna. Åtskilliga företagare vågar inte ha en butik som säljer pälsar på grund av de ständiga attacker från djurrättsaktivister som sådana butiker utsätts för (Lodenius 2006). Det betraktas som en seger för extremisterna eftersom målsättningen är att färre pälsar säljs och i förlängningen färre djur dödas (DBF 2009).

Den här typen av kampanjer kan ibland fokusera på vissa företag som får ett symbolvärde. Ett typiskt exempel är McDonalds, som angrips, medan en snarlik hamburgerkedja som Burger King egentligen aldrig drabbas. Angreppen mot McDonalds legitimeras genom att de ses som protest mot skövling av regnskog, användning av barnarbete,

exploatering av arbetskraft, bristande fackliga rättigheter, låga löner och ohälsosam mat (Lodeniuss 2006). På detta sätt blir ett företag symbol för en ansamling av frågor. Det har lett till attacker som skadegörelse, vandalisering och anlagda bränder (se exempelvis Sandelin 2007).

Bensinbolaget Shell var länge ett företag som hade detta symbolvärde och utsattes för många attentat från autonoma grupperingar (Lodeniuss 2006). De huvudsakliga argumenten som gjorde Shell till en sådan symbol var, förutom att Shell är ett multinationellt företag som förser "miljöförstörande" bilar med drivmedel, att aktivisterna ville protestera mot företagets samröre med den sydafrikanska apartheidregimen. Oljeutvinning i Nigeria, som leddes av en militärregim som avrättade oppositionella, samt själva oljeutvinningen som, hävdades det, förstörde natur och var ett hot mot ursprungsbefolkningens möjligheter till försörjning utgjorde skäl för att legitimera angrepp mot Shell. En våg av attentat riktades mot Shell kring mitten av 1980-talet. Sedermera har dessa attacker ebbat ut, men exemplet kan illustrera hur ett företags symbolvärde konstrueras för extremisterna.

I princip kan vilket företag som helst drabbas, eftersom det finns ett allmänt motstånd mot kapitalismen och äganderätten. Vanliga butiker som råkar befinna sig i närheten av en demonstration eller aktion är förmodligen den vanligaste måltavlan. Grupperingarna försöker dock försvara sig genom att hävda att det rör sig om målinriktade angrepp snarare än slumpmässiga (Larsson 2001).

På senare år har den autonoma miljön också attackerat H&M:s butiker. Vandalisering förekommer både mot butiker och annonstavlor med motiveringen att de representerar ett "förtryckande kvinnoideal". Valet av mål för attentaten är knappast logiskt motiverat, menar Lodeniuss (2006). Nästan alla företag i klädbranschen spelar på samma sexistiska ideal och försöker objektifiera kvinnan, som är de skäl som brukar anges för attackerna på företagets reklam och butiker.

Den autonoma miljön genomför också attentat som handlar om att markera mot sexualiseringen av det offentliga rummet och exploateringen av kvinnokroppen (Lodeniuss 2006). Det kan handla om att porrhandlare får lokaler vandaliserade. Det har förekommit att till exempel bilar som gjort reklam för sexklubbar eldats upp, porrvideouthyrare har attackerats med stenar, påkar och smörjsyra.

Även om företag främst är måltavlor för autonoma grupperingar förekommer fientlighet mot exempelvis McDonalds även inom vitt makt-miljön (Lodeniuss 2006).

Förebyggande strategi: Bättre beredskap för utsatta företagare
En fara med brott som riktas mot näringsidkare är att konsekvenserna för enskilda företagare kan bli allvarliga. Förutom de ekonomiska förlusterna och möjligheterna till försörjning kan ett företag även fylla en viktig funktion för företagarens identitet. Tidigare undersökningar tyder på att myndigheter och lagstiftning är dåligt rustade för att stödja brottsoffer i egenskap av företagare (jfr Brå 2008:8).

Mer borde därför kunna göras för att stötta företagare. Till detta kommer vikten av att lyfta fram de allvarliga konsekvenser som skadegörelse kan medföra för företagare som individer. Det bör i någon mån kunna undanröja den missuppfattning som finns inom särskilt den autonoma miljön om att brott som riktar sig mot egendom inte drabbar människor.

Myndigheter

Myndigheter som arbetar med områden som grupperingarna är intresserade av och bevakar kan även utgöra måltavlor. Polismyndigheter är en sådan måltavla, då aktörer från både vit makt- respektive den autonoma miljön använt hot eller våld mot poliser.

Ett exempel på angrepp på myndigheter när det gäller autonoma grupper är Migrationsverket, vars lokaler vid upprepade tillfällen attackerats som en protest mot handläggningen av några uppmärksammade flyktingärenden (Lodenius 2006). Efter uppgifter om att personalen ätit tårta och skålat i champagne över en ”lyckad” utvisning använde autonoma grupper rödfärg, vandalisering och hotfulla brev för att visa sitt missnöje.

Andra relevanta områden är myndigheter som arbetar med frågor som upplevs gynna höginkomsttagare, försämla den offentliga sektorn eller arbetsrätten och förslag och handlingar som upplevs legitima högerextrema partier och organisationer.

Förebyggande strategi: Motverka otillåten påverkan mot myndigheter

Det första steget för att motverka otillåten påverkan – trakasserier, hot, våld, skadegörelse och korruption – är att göra en ordentlig kartläggning av riskerna inom organisationen. Vilka funktioner riskerar att drabbas, vilka former av otillåten påverkan kan de aktuella grupperingarna tänkas använda, har myndigheten några känsliga och uppmärksammade ärenden för tillfället? När riskinventeringen är genomförd behövs en handlingsplan. Det är också viktigt att uppmana och underlätta för personalen att rapportera händelser; i synnerhet trakasserier och otillbörliga erbjudanden rapporteras i liten utsträckning (Brå

2005:18, Brå 2009:7). Sådana rapporter underlättar för myndigheten att uppdatera riskbedömningar med ny information.

En arbetsplats med goda rutiner för att hantera påverkansförsök kan lindra konsekvenserna av påverkan, exempelvis genom att inte underlåta att fatta vissa beslut eller lämna ut information. Med andra ord får påverkansförsöken inte systemhotande effekter. När utsatta personer får lämpligt stöd kan även kolleger stärkas i sin yrkesroll och risken för självzensur minskar. De känner att arbetsgivaren värnar om deras säkerhet och blir därför mindre rädda att fatta för dessa grupperingar ”negativa beslut” (jfr Brå 2009a, Brå 2009:7).

För mer åtgärder och råd se *Motverka otillåten påverkan*, en handbok som Brå tillsammans med Utvecklingsrådet har tagit fram om hur myndigheterna kan arbeta mot otillåten påverkan (Brå 2009a).

Gemensamma måltavlor

Det finns också tillfällen då de båda sidorna kommenterar de andras aktioner i positiva ordalag. Även om dessa händelser är få går det att skönja gemensamma fiender. Dessa beskrivs nedan.

Polisen

Den som misstror rättsstaten anser också att polisen bär en särskild skuld eftersom det är en yrkesgrupp vars uppgift är att upprätthålla de lagar och regler som satts upp. Egentligen misstror både personer inom vit makt-miljöer och autonoma miljöer staten och rättssamhället i dess nuvarande form (Lodénus 2006).

Centralt för grupperingarna på båda sidor är många gånger att de inte erkänner polisens våldsmonopol. Att de ger sig på enskilda poliser tycks dock vara ovanligt (Brå 2005:18, Brå 2009:7). Även om kartläggning förekommer handlar det för det mesta om att ”passa på” vid tillfällen då polis finns på plats. Det vanligaste är att våld eller hot förekommer vid exempelvis demonstrationer (Brå 2005:18). Det har dock förekommit fall där polisstationer utsatts för skadegörelse och enskilda poliser fått privatbilen vandaliserad av personer inom autonoma grupperingar. Även om kartläggningens syfte inte tycks vara att ge upphov till angrepp kan dock känslan som uppstår påverka den enskilde polisens tjänsteutövning (jfr Brå 2009:7).

I praktiken genomför dock personer inom vit makt-miljön få brottsliga handlingar som riktar sig mot polisen (jfr Brå 2009:7, Brå 2005:18). Där har autonoma tydligare fokus på att störa poliser i deras yrkesutövning och kan i vissa fall kasta sten, slangbomber (enkla sprängladdningar) och liknande i samband med gatumanifestationer och demonstrationer (Lodénus 2006). Enligt autonoma grup-

peringar är ett av polisens främsta brott att den skyddar nazister som utnyttjar sin grundlagsskyddade rätt att demonstrera och att poliser kan gripa antirasister som använder våld för att protestera mot detta (Lodeniuss 2006).

Brottsförebyggande strategi: Den goda polisen

Eftersom poliser ofta utsätts vid ingripanden eller demonstrationer är polisens eget uppträdande viktigt för att förebygga våld och hot (jfr Brå 2009:7). Av stor vikt är att visa att man tillhör en kår och att alla poliser skulle agera likadant, för att undvika att någon riktar in sig på en särskild polis. Det gäller att inte alltid vara först fram, utan att kolleger delar ansvaret för en situation. Det förutsätter också att kommunikationen mellan poliser på platsen fungerar, annars går situationen lätt överstyr (jfr Brå 2009:7).

För att motverka den svartvita världsbilden är det återigen också viktigt att polisen uppträder på ett mänskligt och korrekt sätt. Om det inte finns enskilda poliser som brustit i sin tjänsteutövning blir det svårare för grupperingarna att hänga ut enskilda, men också hela poliskåren som onda och ideala fiender. Tvärtom kan ett mänskligt och korrekt uppträdande från polisens sida snarare störa den svartvita världsbilden och i förlängningen minska motivationen till extremistvåld.

Förtroendevalda

Undersökningar visar att 16 procent av de förtroendevalda i kommunerna och var femte förtroendevald i landstingen hade utsatts för hot och trakasserier under de senaste 18 månaderna när frågan ställdes 2004 (SKL 2004). Nästan var tredje av dem som sitter som ordförande i kommunstyrelser runt om i landet hade drabbats. Ungefär 16 procent av dessa hot uppfattar man kommer från rasistiska eller främlingsfientliga grupper, men hotbilden är ofta oklar. Det kan finnas politiska motiv bakom flera andra hot.

Säkerhetspolisen gjorde dock nyligen bedömningen att hot mot förtroendevalda från grupperingar är förhållandevis ovanligt, det är främst enskilda personer som ligger bakom (Säkerhetspolisen 2008a). Ett undantag är förtroendevalda från Sverigedemokraterna, vilket behandlats ovan under rubriken Den autonoma miljöns måltavlor.

Autonoma grupper genomför ibland sabotageaktioner mot allmänna val (Lodeniuss 2006). Redan på 1980-talet uppmanade den anarkistiska tidningen Brand medborgarna att slå sönder valstugor. Dessutom ordnades tävlingar i att välta flest valstugor (tävlingen genomfördes i 5- eller 10-mannalag). Topplistor och laguppställningar för

liknande tävlingar har förekommit även i senare valrörelser, liksom olika former av vandalisering och sabotage mot politiska motståndare.

Även personer inom vit makt-miljön demonstrerar sitt hat mot daga politiska makthavare på olika sätt. Värst drabbade tycks de politiker vara som ofta syns i medierna och som gör uttalanden och fattar beslut som ogillas av respektive extremistmiljö (jfr Säkerhetspolisen 2008a). Till exempel har såväl misshandel och skadegörelse utförts mot politiker från olika partier. Få fälls för den här typen av brott.

Brottsförebyggande strategi: Motverka otillåten påverkan mot förtroendevalda

Då demokratin bygger på att personer vill engagera sig politiskt är det viktigt att värna om förtroendevaldas säkerhet. Säkerhetspolisen och den lokala polismyndigheten är centrala samarbetspartner för att göra riskbedömningar och vidta åtgärder.

Det är också viktigt att förtroendevalda, liksom de tidigare nämnda måltavlorna, får kunskap om risker och om lokala gruppers tillvägagångssätt vid otillåten påverkan och att de känner stöd från det egna partiet. Frågan anses vara särskilt angelägen när förtroendevalda på regional eller kommunal nivå drabbas. De är i högre grad fritidspolitiker och har exempelvis inte en arbetsplats med en säkerhetsnivå på samma sätt som riksdagsledamöter.

Avradikalisering

Utöver radikaliseringsprocesser finns även avradikaliseringsprocesser, som innebär att en radikaliserad individ överger sin våldsförespråkande och våldsförämjande hållning. Resultatet från intervjuundersökningen och Säkerhetspolisens undersökning visar att många extremister endast är aktiva under några år och sedan lämnar grupperingarna. Detta innebär att ett brottsförebyggande arbete baserat på avradikalisering bör ta sikte på att skynda på denna process.

Säkerhetspolisen (2008) har identifierat två vägar ur extremismen – Längtarens och Tivlarens väg.

Längtarens väg

En person som befinner sig i en extremistgruppering kan med tiden uppleva att prioriteringarna i livet förändras och att medlemskapet börjar bli alltför kostsamt på ett personligt plan. Det finns andra levnadssätt som lockar och ”drar” personen från den extremistiska gruppen. Det kan handla om sociala relationer, som familjebildningar, eller en längtan efter relationer som gått förlorade i och med radikaliseringsprocessen.

Vad som hittills sagts bekräftar denna bild. Längtarens väg uppstår vanligtvis i takt med ålder och personlig mognad, och faktorer som kan få individen att ta steget ut ur grupperingen kan vara att man får jobb, börjar en utbildning, bildar familj eller flyttar.

Brottsförebyggande strategi: Mentorskap i näringslivet som kan leda till jobb

En brottsförebyggande strategi – som antytts i avsnittet om näringslivet – för att förstärka längtarens väg är att få lokala näringsidkare att ställa upp som mentorer för ungdomar som har fastnat i våldsamma extrema grupperingar. Sådana kontakter kan leda till praktik och kanske också arbete. Det handlar om att ge dessa ungdomar en meningsfull sysselsättning och få dem att känna en ökad delaktighet i samhället, vilket på sikt kan förändra personens prioriteringar. Men det handlar även om att etablera en nära och tät kontakt med en vuxen.

Tvivelarens väg

Tvivelaren däremot ”drivs” ut från grupperingar genom att ett tvivel på ideologin eller gruppens strategi och handlande uppstår. Ofta spelar känslor in. Tvivelaren kan känna sig desillusionerad och tycka att de andra medlemmarna inte är med i gruppen av rätt anledning. Till slut lämnar Tvivelaren gruppen. Men alla dubier kan också leda till att personen går med i en annan radikaliserad grupp. Det förutsätter emellertid att sådana alternativ är tillgängliga eller att det finns möjlighet att bilda en ”egen” utbrytargrupp.

Brottsförebyggande strategi: Kontaktpersoner i vuxenvärlden

När en person börjar tvivla på sitt engagemang i våldsamma extremistmiljöer och börjar fundera i banor av att dra sig ur är det viktigt att det finns någon person i vuxenvärlden som ungdomen har förtroende för och kan vända sig till. Det kan till exempel vara en lärare eller fältassistent, men också poliser på särskilda befattningar.

Erfarenheter från arbete med både fotbollshuliganer och organiserad brottslighet visar att poliser som arbetar nära grupperingarna, till exempel supporterpoliser eller kriminalunderrättelsetjänsten, kan vara mycket viktiga kontaktpersoner när en individ vill dra sig ur. För extremistmiljöerna bedöms dialogpoliserna och poliser inom kriminalunderrättelsetjänsten fylla en sådan funktion. Även närpoliser med stark lokal förankring bör kunna spela en viktig roll som samtalspartner och stöd.

Flera intervjupersoner i undersökningen beskrev fall där ungdomar har gått från en gruppering till en annan. I några enskilda fall har personer till och med gått från autonoma grupper till vit makt-grupper.

Brottsförebyggande strategi: Fler organisationer som stödjer avhoppare

Undersökningens resultat tyder på att ungdomar vanligtvis endast är med i en gruppering i några år innan de drar sig ur. Vissa av dessa personer verkar emellertid ligga i riskzonen för att lockas in i nya grupperingar. Därför är det av vikt att identifiera och fånga upp ungdomar som tar steget ur en gruppering innan de lockas in i ett nytt destruktivt sammanhang. Undersökningen visar också att en persons utträde ur en extremistisk miljö inte nödvändigtvis behöver betyda att den slutar begå brott.

Här fyller återigen samhället och vuxenvärlden i form av poliser, skolor, socialtjänster, fritidsgårdar och föräldrar en viktig roll. Det är emellertid inte säkert att detta stöd är tillräckligt. Forskning visar att det är relativt vanligt att avhoppare utsätts för hot från kvarvarande medlemmar (Bjørge 2005). Det finns därför behov av fler organisationer som stödjer avhoppare.

Tidigare lyftes fram att det centrala i radikaliseringsprocessen är att individen förespråkar eller främjar våld som legitim politisk metod. Vad blir resultatet av en avradikalisering? Den som blir avradikaliserad kan visserligen behålla sin radikala övertygelse, men inte främja eller förespråka våld inför andra.

Det är även möjligt att tala om en avradikalisering då en person fortsätter med kriminalitet, men övergett sin radikala ideologiska övertygelse. Undersökningen antyder att det förekommer att en del slutar med politisk brottslighet och i stället helt glider över till vanlig kriminalitet. En avradikaliserad person kan dock åter bli radikaliserad.

Även för sättet att vara avradikaliserad har Säkerhetspolisen (2008) identifierat två vägar – Nystartarens och Nytänkarens väg.

Nystartarens väg

Nystartaren är en person som behållit sin politiska övertygelse, men inte längre ger något eget praktiskt stöd till våld. Denna utveckling löper ofta parallellt med ett nytt liv med familj, arbete och vänner som inte är radikala. Nystartaren upplever det som praktiskt omöjligt att fortsätta att vara radikal.

Nytänkarens väg

Nytänkaren är en person som inte längre anser att våld eller våldsbejakande åsikter är legitima. Bakgrunden kan vara att personen söker

svar i andra ideologier eller börjar intressera sig för filosofi eller religion.

I avsnittet Rapport från Staden gavs exempel på Nytänkarens väg, främst när det gällde personer från autonoma grupper. Det handlade då om personer som lämnat de extrema grupperingarna och i stället blev verksamma inom mer etablerade organisationer eller rörelser som med inom- och utomparlamentariska metoder försöker påverka folkopinionen, företagare och politiker på olika nivåer.

Brottsförebyggande strategi: Uppmuntra ett demokratiskt politiskt engagemang

De organisationer som stödjer avhoppare är främst inriktade på vit makt-miljön. Behovet av denna typ av organisationer är rimligtvis stor på vit makt-sidan, men det borde även vara värdefullt med stöd till avhoppare från i vart fall delar av den autonoma miljön.

För de veganrörelser, feministiska rörelser och djurrätts- och miljöaktivister som genomför vissa våldsaktioner kanske inte behovet av organisationer som stödjer avhoppare är lika starkt. En effektivare brottsförebyggande strategi bedöms därför vara att förstärka Nytänkarens väg. Strategin kan betraktas som en fortsättning på den tidigare nämnda åtgärden att *utmana den svartvita världsbilden* och *öka klyftan mellan våld och ideologi*.

Tanken är att samhället inte ska lägga resurser på att försöka ändra dessa individers åsikter i de frågor som de brinner för. Tvärtom bör ett politiskt engagemang uppmuntras, men med betoning på att det måste ske inom demokratiska strukturer. Därför gäller det att påvisa vilka fördelar, möjligheter och alternativ det finns att bilda opinion och påverka beslutsprocessen på demokratisk väg. En intervjuperson i undersökningen förklarade illustrativt att många av de extrema gruppernas handlingsstrategier inte baseras på vad man rimligen kan uppnå utan utgör protester mot idéer som de uppfattar som illegitima. Detta borde kunna utnyttjas i brottsförebyggande syfte för att fånga upp de personer som har en ideologisk förankring och faktiskt vill uppnå någon konkret förändring med sitt engagemang.

Framtida forskning

Denna förstudie har endast omfattat några orter, men av skildringen av dessa, samt tidigare forskning framgår att mycket görs för att motverka våld i synnerhet kopplat till vit makt-miljön. Lokala initiativ finns även för att förebygga brott från autonoma grupper. Förebyggande åtgärder på det lokala planet sägs ha förekommit sedan åtminstone början av 1990-talet. Vissa initiativ har utvärderats, andra vet

man mindre om. Det vore därför lämpligt att sammanställa de åtgärder som bedöms ha varit framgångsrika i en handbok. På det sättet kan "good practice" spridas runt om i landet.

Ett annat område som kräver vidare studier rör effekter och konsekvenser av våldsamt extremism. Det blir en utvidgning av hotbilden där ytterligare aspekter berörs. På vilka sätt påverkas lokalsamhället, får problem en uppmärksamhet som motsvarar den skada de medför? Tecken finns i undersökningen både på att våldsamt extremism tonas ner och att det blåses upp till något det inte är.

Ett annat område som kan vara värdefullt att undersöka djupare är de extremistiska grupperingarnas ekonomihantering inklusive medlemmarnas sätt att försörja sig. Genom att anlägga ett ekonomiskt perspektiv på extremismen och flytta fokus från ideologier och våld bör det vara möjligt att identifiera andra sätt att motverka den extremistiska brottsligheten. Det finns alltid en ekonomi i botten i all verksamhet, och den kan vara sårbar för störningar.

Slutligen kan en undersökning göras av grupperingarnas organisatoriska och logistiska innehåll. Genom att betrakta dem som verksamheter som måste organiseras på visst sätt, där personer måste fylla vissa positioner, där kommunikation och säkerhet hanteras enligt särskilda mönster och hitta en rad andra egenskaper, bör det vara möjligt att betrakta grupperingarna på ett nytt sätt. Det finns då förutsättningar att hitta nya angreppspunkter.

10. En annan framtid

Ingen sammansvärjning mot samhället, men ändå ett hot

På samma sätt som med kriminella mc-gäng och organiserad brottslighet skenar fantasin gärna i väg inför grupperingar med ”nynazister” eller ”vänsterextremister”. Det finns en risk att vi tillskriver vit makt-miljöer och de autonoma grupperingarna en kapacitet och viljeinriktning som de inte har. Varken vit makt-miljön eller den autonoma miljön har någon realistisk agenda för att ta makten i landet. Inte heller förefaller det sannolikt att någon av grupperingarna har både vilja och förmåga att ställa till med riktigt stor skada i bemärkelsen terrordåd. Det är i stället tämligen splittrade extremistmiljöer med bristande central styrning och koordinering med en begränsad förmåga att kraftsamla.

Vi talar om en marginell ungdomsrörelse – en subkultur – där anhängarna så småningom lämnar miljön och stadgar sig eller i sämsta fall fortsätter med brott, men i sådana fall traditionella brott som knappast förknippas med politiska extremister.

Medierna har ett särskilt ansvar genom att inte tillskriva de extrema grupperingarna större kapacitet och beslutsamhet än vad de faktiskt har. Risken finns annars att medierapporteringen bidrar till att trappa upp våldet eftersom miljöerna på båda sidor hämtar näring från motståndaren, och ju farligare motståndaren framställs desto mer rättfärdigas de egna angreppen.

Även om hotet inte ska överdrivas bör extremistgrupperingarna tas på allvar. Gärningspersonerna i extremistmiljöerna har en närmast osentimental inställning till sina offer. De förhålls det våld som drabbar motståndarna. Människor skadas, några allvarligt, och dödsfall har inträffat. Förtroendevalda och andra hotas och några orkar inte fortsätta sitt politiska engagemang. Småföretagare har tröttnat på hot och vandalism och stängt igen sina rörelser. Till detta kommer den oro som extremistgrupperingarna för med sig: en rädsla att själv falla offer.

Även på denna punkt har medierna tillsammans med andra aktörer i lokalsamhället ett ansvar eftersom det finns exempel på hur lokalsamhällen har försökt tysta ned problemet med extremism.

Vid sidan av individuella offer och öden är det största problemet med extremistgrupperingarna att de angriper det demokratiska systemet, möjligheten för alla sidor att komma till tals i det politiska samtalet, det politiska beslutsfattandet, rätten att driva näringsverksamhet och myndigheters förmåga att verkställa politiska beslut, inte minst polisens möjlighet att upprätthålla lag och ordning. I demokratis väsen ligger att slå vakt om de grundläggande mänskliga rättigheterna och att se till att människor inte utsätts för missaktning eller

angrips till följd av att de uppfattas vara i något avseende annorlunda eller i minoritet.

Extremistmiljöernas storlek förefaller vara tämligen stabil och de förväntas varken öka eller minska i styrka. Från samhällets sida bör strategin vara att få miljöerna att minska och det bör kunna ske genom att tidigt fånga upp personer i risksituationer. Här har vuxenvärlden den viktigaste rollen, och en metod som lärare använder är att få elever med extrema åsikter att fördjupa och bredda sitt sökande i syfte att de själva ska ifrågasätta de extrema ideologiernas enkla sanningar. Ungas sökande efter gemenskap och ”action” kan kanaliseras på annat sätt än genom extremistiskt våld.

Ytterligare en strategi är att föra en dialog med de rörelser och grupper som inte förespråkar våld. Genom att lyssna på dem och ta dem på allvar kan intresset minska för extremistmiljöerna. Samhället kan på det sättet visa att demokrati leder till förändringar, medan extremistiskt våld är en återvändsgränd. I avsnittet Rapport från Staden beskrevs hur särskilda befattningar som ungdomsombud inrättats för att förbättra dialogen. Bedömningen är dock att en dialog har större förutsättningar att nå framgång för ungdomar som skulle kunna dras till den autonoma miljön eftersom de sakfrågor som finns där ligger närmare det etablerade samhället än de som vit makt-miljön förespråkar.

Runt om i landet finns en mängd initiativ för att förebygga våldsamt extremism, motverka att unga hamnar i sådana miljöer och underlätta för dem som vill lämna extremistgrupperingarna. Denna förstudie tar enbart upp en bråkdel av allt som görs. Ett förslag är att bygga vidare på denna rapport och att inventera de insatser som görs lokalt i syfte att sprida kunskap och idéer vidare.

Referenser

- Abbey, E. (1975). *The Monkey Wrench Gang*. New York: Perennial Classics.
- Agresti, A. and Finlay, B. (1997). *Statistical Methods for Social Sciences*. New Jersey: Pearson Education.
- Ahrne, G. (1998). *Stater och andra organisationer*. Stockholm: Nerenius & Santérus.
- Arnstberg, K-O och Hällén, J. (2000). *Smaka känga: vägen tillbaka: intervjuer med avhoppade nynazister: för Exit, Fryshuset*. Stockholm: Skandia.
- Aull Davies, C. (1999). *Reflexive ethnography: a guide to researching selves and others*. London: Routledge.
- Bjørgo, T. (1997). *Racist and Right-wing Violence in Scandinavia*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Bjørgo, T. (2000). Främlingsfientliga ungdomsgäng. Våldsförövare, grupprocesser och lokalsamhällets reaktioner. I: Sahlin, I. och Åkerström, M. *Det lokala våldet. Om rädsla, rasism och social kontroll*. Lund: Liber.
- Bjørgo, T. (2005). Conflict Processes between Youth Groups in a Norwegian City: Polarisation and Revenge. I *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 13/1, 44–74.
- Bjørgo, T. och Carlsson, Y. (1999). *Vold, rasisme og ungdomsgjenger – forebygging og bekjempelse*. Norge: Tano Aschehoug.
- Bjørgo, T., van Donselaar, J. och Grunenber, S. (2009). Exit from right-wing extremist groups: lessons from disengagement programmes in Norway, Sweden and Germany. I: Bjørgo, T. och Horgan, J. (red.) *Leaving terrorism behind*. Cornwall: Routledge. s. 135–151.
- Blomgren, A-M. (1999). *Vad gör samhället? Offentlig politik mot rasistiskt och främlingsfientligt våld i Vänersborg, Trollhättan och Uddevalla*. Stockholm: Stockholms universitet, CEIFO.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (1999). *Vit makt-musik – en växande industri*. Rapport 1999:10. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2005). *Otillåten påverkan riktad mot myndighetspersoner. Från trakasserier, hot och våld till amorös infiltration*. Rapport 2005:18. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2007). *Föräldrastöd mot rasism och främlingsfientlig brottslighet*. Artikel hämtad från www.bra.se, Rubriken Lokalt arbete.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2008). *Otillåten påverkan mot brottsoffer och vittnen. Om ungdomsbrott, relationsvåld och organiserad brottslighet*. Rapport 2008:8. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Brottsförebyggande rådet, Brå (2008). *Tillgångsinriktad brottsbekämpning. Myndigheternas arbete med att spåra och återföra utbyte av brott*. Rapport 2008:10. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2008). *Hatbrott 2007. En sammanställning av anmälningar med främlingsfientliga, islamofobiska, antisemitiska och homofobiska motiv*. Rapport 2008:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2009a). *Motverka otillåten påverkan. En handbok för myndigheter om att förebygga trakasserier, hot, våld och korruption*. 2:a upplagan. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2009b). *Lokala åtgärder mot organiserad brottslighet*. Idéskrift nr 18. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2009). *Polisens möte med organiserad brottslighet. En undersökning om otillåten påverkan*. Rapport 2009:7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2009). *Hatbrott 2008*. Rapport 2009:10. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Burawoy, M. (2000). *Global ethnography: forces, connections, and imaginations in a postmodern world*. Berkeley: University of California Press.
- Carle, J. (2000). *Opinion och Aktion. En sociologisk studie av ungdomar och miljö*. Göteborgs Universitet. Sociologiska Institutionen.
- Chapman, T. (2008). Unravelling the Ties Between Civic Institutions and Attitudes Toward Political Violence. I *International Studies Quarterly*, No 52, pp 515–532.
- Christensen, A-D. (2008). *Constructions of Masculinities in Radical Left Wing Movements – Political Identities, Resistance, and Violence*. Aalborg: Aalborg University.
- Clark, A. (2007). *Intelligence Analysis. A target-centric approach*. Washington: CQ Press.
- Coleman, J. W. (1998). *The Criminal Elite. Understanding White-Collar Crime*. New York: St. Martin's Press.
- Della Porta, D. (2009). Leaving underground organizations: a sociological analysis of the Italian case. I: Björger, T. och Horgan, J. (red.) *Leaving terrorism behind*. Cornwall: Routledge. s. 66–87.
- Denscombe, M. (1998). *Forskningshandboken*. Lund: Studentlitteratur.
- Direkt Aktion 1:2001. *Stoppa EU-toppmötet*. Syndikalistiska ungdomsförbundet.
- Djurens befrielsefront (2009). Argumentsamling på Internet. <<http://djurensbefrielsefront.com/default.php?subaction=showfull&id=1121872748>>.

- Expo (2005). *Muslimerna ofta hotade*. 2005-11-24. <http://www.expo.se/2005/48_1396.html>.
- Folkfronten (2009). *Vidareutveckling av de politiska punkterna*, <<http://www.folkfronten.nu/vidareutveckling-av-de-politiska-punkterna/>>.
- Foreman, D. Ecodefense, A Field Guide to Monkeywrenching, finns utlagd på Internet: <<http://www.omnipresence.mahost.org/inttxt.htm>>.
- Garsten, C. (2004). Etnografi. I Gustavsson, B. (red.) *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen*. Lund: Studentlitteratur.
- Gillan, K. (2008). Understanding Meaning in Movements: A Heurme-neutic Approach to Frames and Ideologies. *Social Movement Studies*, 7 (3), 247–263.
- Glaser, D. (1995). Normative Theory. I: Marsh, D. och Stoker, G. (red.) *Theory and Methods in Political Science*. London: Macmillan.
- Gula Korset (2009). *Handlingsprogram för förhör*: <<http://www.info14.com/gk/art1.htm>>.
- Gålmark, L. (1998). *Djurrätt*. Nora: Nya Doxa.
- Haines, H. (1984). Black radicalization and the funding of civil rights: 1957-1970. *Social Problems*, 32 (1), 31–43.
- Hannerz, U. (2003) Being there...and there...and there! Reflections on multi-site ethnography. *Ethnography* Vol 4(2):201–216.
- Haskå, J. (2008). *Den globala "makteliten"*, Svenska motståndsrörelsens hemsida 2008-09-17, <<http://www.patriot.nu/artikel.asp?artikelID=1191>>.
- Heckathorn, D.D. (2002). Respondent-Driven Sampling II: Deriving Valid Estimates from Hidden Populations. *Social problems* 49: 11–34.
- Held, D. (1997). *Demokratimodeller. Från klassisk demokrati till demokratisk autonomi*. 2:a uppl. Göteborg: Daidalos.
- Hickory/AFA Stockholm: *Reaktionär mobilisering - Medelklassen marscherar*, Tidningen Brand 5:1997.
- Hylland Eriksen, T. (1995). *Small places, large issues. An introduction to social and cultural anthropology*. London: Pluto press.
- Juris, J. S. (2005). Violence Performed and Imagined. Militant Action, the Black Bloc and the Mass Media in Genoa. *Critique of Anthropology*, 25 (4), 413–432.
- Kaplan, J. (1997). *Radical Religion in America*. Syracuse, N.Y. : Syracuse University Press.
- KBM (2006). *Risk- och sårbarhetsanalyser*. Rapport 2006:4. Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten.
- Kumm, B. (1998). *Terrorismens historia*. Lund: Historiska media.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

- Larsson, P. (2001). *Proteststormen: Seattle, Prag och revolten mot en orättvis världsordning*. Stockholm: Atlas.
- Lodenius, A-L. (2006). *Gatans parlament. Om politiska våldsverkare i Sverige*. Stockholm: Ordfront förlag.
- Lund, A. (1995). *Triple Opression*, Yelah.net, 1995-12-31, <<http://www.yelah.net/articles/triple>>.
- Lund, K. (2009). *Colin Jordan död*, Svenska motståndsrörelsens hemsida, 2009-04-12, <<http://www.patriot.nu/artikel.asp?artikelID=1276>>.
- Lynn-Tanner, J. och Arnett-Jensen, J. (2009). The emergence of "emerging adulthood". The new life stage between adolescence and young adulthood, Furlong, A (red). *Handbook of Youth and Young Adulthood. New perspectives and agendas*. Routledge International Handbooks.
- Lööv, H. (1996). Kampen mot ZOG – antisemitismen bland moderna rasideologer. *Historisk Tidskrift*, 1996:1.
- Melin, S. (2006). *För djuren – en handbok i praktisk djurrätt*. Älvsjö: Djurens rätt.
- Michael, R., och Gorringer, H. (2009). The Anarchist's World Cup': Respectable Protest and Media Panics. *Social Movement Studies*, 8 (1), 35–53.
- Munro, L. (2005). Strategies, Action Repertoires and DIY Activism in the Animal Rights Movement. *Social Movement Studies* 4, 1, 75–94.
- Moskalenko, S. och McCauley, C. (2009). Measuring Political Mobilization: The Distinction between Activism and Radicalisation, I *Terrorism and Political Violence*, 21: pp 239-260.
- Nader, L. (1980). The Vertical Slice: Hierarchies and Children. I Brittan, G. och Cohen, R. (red.) *Hierarchy and Society. Anthropological perspectives on bureaucracy*. Philadelphia, PA.: ISHI.
- Nationellt Motstånd (2009). *Våra mål i korthet*, Svenska motståndsrörelsens hemsida <<http://www.patriot.nu/punkter.asp>>.
- Pearce, J. (1987). *Skrewdriver the First Ten Years: The Way it's Got to Be*, London: Skrewdriver Services.
- Petterson, M. (2001). *Frihetliga självutsägelser*. Yelaha hemsida på Internet, 2001-05-01: <<http://www.yelah.net/articles/debatt0501>>.
- Poohl, D. (2009). *Antisemitismen – den gränslösa konspirationsteorin*. Levande historias hemsida: <<http://www.levandehistoria.se/node/181Z>>.
- Prop. 2007/08:1. Regeringens budgetproposition.
- Rundqvist, M. (1999). *Demokratins muskler. Kommunalpolitikern och lokala myndighetspersoners åtgärder mot nationalsocialismen i Karlskrona*. Stockholm: Stockholms universitet, CEIFO.
- Sandelin, M. (2007). *Extremister. Människorna bakom attentaten*. Stockholm: Pocketförlaget.

- Sandén, S. (2007). *Deltagänget*. Stockholm: Vertigo förlag.
- Sarnecki, J. (2003). *Introduktion till kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Shore, C. och Wright, S. (1997) *Anthropology of policy. Critical perspectives on governance and power*. New York: Routledge.
- SKL (2004). *Ett hot mot demokratin. Förtroendevalda som utsätts för hot om våld eller våld*. Stockholm: Svenska kommunförbundet.
- SOU (1994). *Ungdomars attityder och värderingar*. Rapport till Barn- och Ungdomsdelegationen och Generationsutredningen. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2002:122. *Göteborg 2001*. Stockholm: Fritzes.
- Starr, A. (2006). (*Excepting Barricades Erected to Prevent Us from Peacefully Assembling*): So-called 'Violence' in the Global North *Alterglobalization Movement*. *Social Movement Studies*, 5 (1), 61-81.
- Svenska motståndsrörelsen (2009). "Våra mål i korthet". <<http://www.patriot.nu/punkter.asp>>.
- Sykes, G. och Matza, D. (1957). Techniques of neutralization: A Theory of Delinquency. I: *American Sociology Review*. Vol. 22, Nr 6, s. 664-670.
- Säkerhetspolisen (2004). *Brottslighet kopplad till rikets inre säkerhet*. Stockholm: Säkerhetspolisen.
- Säkerhetspolisen (2005). *Brottslighet kopplad till rikets inre säkerhet 2004*. Stockholm: Säkerhetspolisen.
- Säkerhetspolisen (2008a). *Hot mot förtroendevalda*. Stockholm: Säkerhetspolisen.
- Säkerhetspolisen (2008b). *Radikalisering och Avradikalisering*. Stockholm: Säkerhetspolisen.
- Säkerhetspolisen (2009). *Otillåten påverkan mot medier*. Stockholm: Säkerhetspolisen.
- Ungdomsstyrelsen (1998). *Ny tid – nya tankar? – En studie om ungdomars värderingar och framtidstro*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2003). *De kallar oss unga – Ungdomsstyrelsens Attityd- och värderingsstudie 2003*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2007). *Unga med attityd*. Ungdomsstyrelsen. Stockholm.
- Wacquant, L. (2003) Ethnografeast: A progress report on the practice and promise of ethnography. *Ethnography*, 4, 5-14.
- Wettergren, Å. (2009) *Fun and Laughter: Culrural Jamming and the Emotional Regime of Late Capitalism*. *Social Movement Studies*, 8 (1), 1-5., (2009).
- Wierup, L. (2007). Hot som affärsidé. I: Hartelius, J. (red.) *Systemhotande brottslighet*. s. 74-98. Stockholm: Langeskiöld.

- Wigerfelt, A. och Wigerfelt, B. (2001). *Rasismens yttringar: exemplet Klippan*. Lund: Studentlitteratur.
- Zachariasson, M. (2006). *Viljan att förändra. Politsikt engagemang hos unga i den globala rättviserörelsen*. Umeå: Boréa Bokförlag., (2006).
- Zimbardo, P., Ebbessen, E. och Maslach, C. (1977). *Influencing attitudes and changing behaviour*. Reading MA, Addison-Wesley.

Bilagor

Bilaga 1. Tabeller.

Måltavlor och sammanhang per brottstyp – den autonoma miljön. Forts. på nästa sida.

Måltavlor

	MÅLTAVLA ¹	Meningssnotståndare	Förelag	Företagsföreträdare	Myndighet	Myndighetsföreträdare	Parti	Partiföreträdare	Partis sammankomst	Polis	Utländska intressen	Okänd	Annan	Övriga
BROTTSTYP (totalt antal misstankar)														
<i>Brott mot liv och hälsa (162)</i>														
Misshandel (152)		96						12		12		29		3
Övriga (10)		5										2		3
<i>Brott mot frihet och frid (147)</i>														
Olaga hot och tvång (20)		15												5
Olaga intrång och hemfridsbrott (90)			26		14								47	3
Ofredande (37)		4	9			11		6					1	6
Ärekränkingsbrott (7)										4				3
Tillgreppsbrott (67)														
Stöld (12)			7											5
Egenmäktigt förfarande (54)			41		12									1
Övriga (1)														1
<i>Skadegörelsebrott (169)</i>														
Skadegörelse (exkl. klotter) (96)		18	33		10		14			5		9	1	6
Klotter (73)													72	1
<i>Allmänfarliga brott (51)</i>														
Mordbrand (25)			8									12		5
BROTTSTYP (totalt antal misstankar)														
Andra allmänfarliga brott (26)				7			5					9	3	7
<i>Brott mot allmän ordning (391)</i>														
Våldsamt upplopp (253)		28	83							215		9	3	3
Ohörsamhet mot ordningsmakten (93)			48		18				12	46	5		4	1
Störande av allmän sammankomst (29)									24					5
Uppvigling (16)					5				5	6			1	4
<i>Brott mot allmän verksamhet (97)</i>														
Våld mot tjänsteman (46)										46				

¹ Vid vissa brott kan fler än en måltavla per misstanke förekomma.

	MÅLTAVLA ¹	Meningsmotståndare	Företag	Företagsföreträdare	Myndighet	Myndighetsföreträdare	Parti	Partiföreträdare	Partis sammankorist	Polis	Utländska intressen	Okänd	Annan	Övriga
Hot eller förgripelse mot tjänsteman (7)										7				
Våldsamt motstånd (41)										41				
Andra brott mot allmän verksamhet (3)														3
<i>Andra ordningsstörande brott (87)</i>														
Olaga affischering (10)												2	8	
Olaga demonstration (41)			21		13							4		3
Övriga (36)			8		5							11	8	4

¹ Vid vissa brott kan fler än en måltavla per misstanke förekomma.

Den autonoma miljön. Sammanhang

	SAMMANHANG	Egen sammankomst	Annans sammankomst	Okänd sammankomst	Aktion mot företag	Aktion mot hem	Aktion mot myndighet	Annan aktion	Husockupation	Internationell org. möte	Okänt	Annat	Övrigt
BROTSTYP													
<i>Brott mot liv och hälsa</i>													
Misshandel		9	48					9		6	32	39	9
Övriga			5										5
<i>Brott mot frihet och frid</i>													
Olaga hot och tvång								2			6	7	5
Olaga intrång och hemfridsbrott		7			22		9	5	43				4
Ofredande			6		11	4	7	3				4	2
Ärekränkingsbrott											2	1	4
<i>Tillgreppsbrott</i>													
Stöld			7									2	3
Egenmäktigt förfarande					41		12						1
Övriga													1
<i>Skadegörelsebrott</i>													
Skadegörelse (exkl. klotter)		9	20		31	6	8	12			4	6	
Klotter								69				1	3
<i>Allmänfarliga brott</i>													
Mordbrand					8			5				12	
Andra allmänfarliga brott										5	7	6	8
<i>Brott mot allmän ordning</i>													
Våldsamt upplopp		120	32		7			5	24	59	1	5	
Ohörsamhet mot ordningsmakten		16	14		48		13	1					1
Störande av allmän sammankomst			25					2					2
Uppvigling										6		6	4
<i>Brott mot allmän verksamhet</i>													
Våld mot tjänsteman		16	11	3			5	4			1	1	5
Hot eller förgripelse mot tjänsteman													7
Våldsamt motstånd		4	11	3			5	4			1	1	5
<i>Andra ordningsstörande brott</i>													
Olaga affischering								10					
Olaga demonstration		6			22		13						
Övriga		4	10		8		5	7					2
Vapen		8	8	1							7	4	

Måltavlor och sammanhang per brottstyp - vit makt-miljön.

Måltavlor

	MÅLTAVLA ¹	Meningssmotståndare	Polis	Skola	Skolföräldrare	HBT-person	HBT-intressen	Utländsk härkomst - individ	Utländsk härkomst - intressen	Okänd	Annan	Övriga
BROTTSTYP (totalt antal misstankar)												
<i>Brott mot liv och hälsa (227)</i>												
Mord och dråp (14)		4								2		8
Misshandel (211)		93				31		65		14		8
Övriga (2)												2
<i>Brott mot frihet och frid (100)</i>												
Olaga hot och tvång (29)		20			4			22				13
Olaga intrång och hemfridsbrott (27)				18								9
Ofredande (14)		4						10				
Ärekränkingsbrott (20)								17				3
Tillgreppsbrott (7)												
Egenmäktigt förfarande (4)												4
Övriga (3)												3
Bedrägeribrott (4)												9
<i>Skadegörelsebrott (107)</i>												
Skadegörelse (exkl. klotter) (71)		4		9					6		45	7
Klotter (36)				8							27	1
<i>Allmänfarliga brott (16)</i>												
Mordbrand (14)										4		10
Andra allmänfarliga brott (2)												2
Hets mot folkgrupp (411)								34		56	318	3
<i>Brott mot allmän ordning (209)</i>												
Våldsamt upplopp (206)		94	197				9					
Övriga (3)										1		2
<i>Brott mot allmän verksamhet (29)</i>												
Våld mot tjänsteman (6)			5									1
Våldsamt motstånd (10)			10									
Andra brott mot allmän verksamhet (13)												13
<i>Andra ordningsstörande brott (36)</i>												
Olaga affischering (23)										2	19	2
Olaga demonstration (7)										1	5	1
Övriga (6)											6	
Övriga (5)												5

¹ Vid vissa brott kan fler än en måltavla per misstänke förekomma.

Vit makt-miljön. Sammanhang

	SAMMANHANG	Egen sammankomst	Annans sammankomst	Aktion mot hem	Aktion mot skola	Annan aktion	Konsert	Okänt	Annat	Övrigt
BROTSTYP										
<i>Brott mot liv och hälsa</i>										
Mord och dråp										14
Misshandel	17	28				29		27	101	9
Övriga										2
<i>Brott mot frihet och frid</i>										
Olaga hot och tvång	5			8	4	1		7	34	
Olaga intrång och hemfridsbrott					18				5	4
Ofredande						1			13	
Ärekränkingsbrott									15	3
<i>Tillgreppsbrott</i>										
Egenmäktigt förfarande										4
Övriga										3
<i>Bedrägeri</i>										
Skadegörelsebrott						9				
Skadegörelse (exkl. klotter)				6	9	45			3	8
Klotter					7	28			1	
<i>Allmänfarliga brott</i>										
Mordbrand						7			7	
Andra allmänfarliga brott										2
Hets mot folkgrupp	112			5	19	17	75	58	113	4
<i>Brott mot allmän ordning</i>										
Våldsamt upplopp	31	103					70		2	
Övriga									2	1
<i>Brott mot allmän verksamhet</i>										
Våld mot tjänsteman										6
Våldsamt motstånd	5									5
Andra brott mot allmän verksamhet						4			5	4
<i>Andra ordningsstörande brott</i>										
Olaga affischering						21				2
Olaga demonstration	6									1
Övriga	5					1				
Vapen	18	4						6	20	
Övriga										5

¹ Vid vissa brott kan fler än en måltavla per misstanker förekomma.

Demonstranter drabbar samman med motdemonstranter. Poliser utsätts för stenkastning. Politiska motståndare attackeras i bostaden eller på väg till jobbet. Myndigheter och småföretagare drabbas av skadegörelse. Journalister hotas. Invandrare misshandlas. Det är allt exempel på våldsam politisk extremism.

I Sverige finns politiska krafter som är mot demokratin och de värden som det demokratiska samhället står för. På ena sidan finns grupperingarna inom vit makt-miljön. De vill införa ett upplyst diktatoriskt ledarskap. På den andra sidan finns den autonoma miljön med det klasslösa samhället som vision. Till den autonoma miljön hör också enfrågegrupperingar som djurrättsaktivister.

Kännetecknande för vit makt-miljön och den autonoma miljön är att våld och andra brott accepteras som ett led i den politiska kampen. Vissa personer inom miljöerna begår sådana brott. Rapporten *Våldsam politisk extremism* handlar om dessa personer och deras extremistiska brott, de miljöer de tillhör och de ideologier som rättfärdigar deras kriminalitet. Till detta kommer en rad förslag på brottsförebyggande åtgärder.

Studien, som är en kartläggning av den våldsamma extremismen inom vit makt-miljön och den autonoma miljön, har gjorts av Brottsförebyggande rådet och Säkerhetspolisen i samarbete på uppdrag av regeringen.

Fritzes

ett Wolters Kluwer-företag

106 47 Stockholm Tel 08-690 91 90 Fax 08-690 91 91 order.fritzes@nj.se www.fritzes.se

ISSN 1100-6676, ISBN 978-91-86027-32-2